

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM ANABİLİM DALI
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM BİLİM DALI**

**SIYASAL İLETİŞİM YÖNETİMİNDE MUSTAFA KEMAL
ATATÜRK'ÜN LİDER İMAJI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yeliz GENÇER

KOCAELİ 2017

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM ANABİLİM DALI
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM BİLİM DALI**

**SİYASAL İLETİŞİM YÖNETİMİNDE MUSTAFA KEMAL
ATATÜRK'ÜN LİDER İMAJI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yeliz GENÇER

Doç.Dr. Aybike ÖZEL

KOCAELİ 2017

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM ANABİLİM DALI
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM BİLİM DALI**

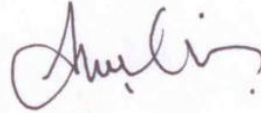
**SİYASAL İLETİŞİM YÖNETİMİNDE MUSTAFA KEMAL
ATATÜRK'ÜN LİDER İMAJI**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

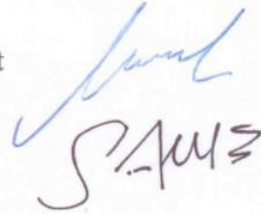
Tezi Hazırlayan: Yeliz GENÇER

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 21.06.2017 / 16

Jüri Başkanı: Doç. Dr. Aybike Özel

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Nuray Yılmaz Sert

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Sevim Koçer

KOCAELİ 2017

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	x
ŞEKİLLER.....	xi
TABLolar	xii
FOTOĞRAFLAR	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM SİYASAL İLETİŞİM

1.1. Siyasal İletişim.....	2
1.2. Siyasal İletişimin Tarihsel Gelişimi.....	15
1.3. Siyasal İletişim Süreci.....	20
1.4. Siyasal İletişimin Aktörleri.....	23
1.4.1. Devlet Başkanı.....	24
1.4.2. Hükümet	25
1.4.3. Siyasal Partiler	25
1.4.4. Yerel Yönetimler	27
1.4.5. Sivil Toplum Örgütleri	27
1.4.6. Baskı Grupları.....	28
1.4.7. Lobicilik.....	29
1.4.8. Sivil İtaatsizlik	30
1.4.9. Terör Grupları.....	31
1.5. Siyasal İletişimde Kullanılan Yöntemler.....	31
1.5.1. Yüz Yüze İletişim.....	32
1.5.2. Uzaktan/Araçlı İletişim.....	33
1.6. Siyasal İletişim Türleri.....	37
1.6.1. Ulusal Siyasal İletişim	37
1.6.2. Uluslararası Siyasal İletişim	38

İKİNCİ BÖLÜM

SİYASİ LİDERLİK VE İMAJ

2.1. Liderlik	40
2.2. Temel Liderlik Yaklaşımları.....	44
2.2.1. Özellikler Yaklaşımı	44
2.2.2. Davranışsal Yaklaşım	47
2.2.3. Durumsallık Yaklaşımı	48
2.2.4. Modern Liderlik Yaklaşımı	49
2.3. Liderliğin Güç Kaynakları	51
2.3.1. Zorlayıcı Güç	51
2.3.2. Yasal Güç	52
2.3.3. Ödüllendirme Gücü	53
2.3.4. Benzeşim Gücü ve Karizmatik Güç.....	54
2.3.5. Uzmanlık Gücü.....	55
2.4. Liderlik Tarzları.....	56
2.5. Liderliğin Temel Taşları ve Lider Özellikleri.....	64
2.6. Siyasi Liderlik ve Siyasi Liderin Özellikleri	67
2.7. İmaj	72
2.8. Kişisel İmaj ve Kişisel İmajın Öğeleri.....	75
2.9. Siyasal İmaj	78

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN LİDERLİĞİ VE İMAJI

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	82
3.2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları	82
3.3. Araştırmanın Yararı	83
3.4. Araştırmanın Yöntemi	84
3.5. Araştırmanın Bulguları ve Değerlendirme.....	85
3.5.1. Görünüş.....	86
3.5.1.1. Fiziksel Özellikler.....	87

3.5.1.2. Giysiler.....	89
3.5.1.2.1. Atatürk'ün Günlük Giysileri	90
3.5.1.2.2. Atatürk'ün Spor Giysileri.....	95
3.5.1.2.3. Atatürk'ün Özel Gün Giysileri.....	98
3.5.1.2.4. Atatürk'ün Askeri Giysileri	102
3.5.1.2.5. Atatürk'ün Diğer Giysileri	105
3.5.1.2.6. Atatürk'ün Aksesuarları	106
3.5.1.2.6.1. Şapka	107
3.5.1.2.6.2. Kaşkol	111
3.5.1.2.6.3. Eldiven	112
3.5.1.2.6.4. Mendil	114
3.5.1.2.6.5. Çorap.....	115
3.5.1.2.6.6. Ayakkabı	117
3.5.1.2.6.7. Kemer, Kemer Tokası, Göğüslük.....	119
3.5.1.2.6.8. Papyon Kravat, Kravat, Yaka.....	120
3.5.1.2.6.9. Kravat İğnesi.....	122
3.5.1.2.6.10. Düğme.....	123
3.5.1.2.6.11. Rozet ve Broş.....	124
3.5.1.2.6.12. Baston	125
3.5.1.2.6.13. Cep Saat	126
3.5.1.2.6.14. Gözlük.....	127
3.5.1.3. Düzgün Giyim.....	128
3.5.2. İletişim Tarzı.....	131
3.5.2.1. Konuşma Tarzı.....	131
3.5.2.2. Yazım Tarzı	135
3.5.2.2.1. El Yazısı.....	138
3.5.2.2.2. Yazdığı Kitaplar	138
3.5.2.2.3. Çıkardığı Gazeteler	144
3.5.2.2.4. Yazdığı Şiirler.....	146
3.5.2.2.5. Yazdığı Mektuplar	148
3.5.2.2.6. Telgrafları	151
3.5.2.2.7. Vasiyeti'nin Tam Metni	152
3.5.2.3. Dinleme Tarzı	154
3.5.2.4. Düşünme Tarzı.....	159
3.5.2.5. Sunum Tarzı.....	162
3.5.3. Duruş.....	164
3.5.3.1. Karizma.....	165
3.5.3.2. Özgüven	167
3.5.3.3. Kendine İnanma	169

3.5.3.4. Özsaygı	171
3.5.4. Ün.....	173
3.5.4.1. Göze Çarparlık	173
3.5.4.2. İlerleme	181
3.5.4.3. Çizgi	183
3.5.4.4. Deneyim.....	184
3.5.4.5. Vasıflar.....	189
3.5.5. Beden Dili	191
3.5.5.1. Tavırlar.....	206
3.5.5.2. Poz.....	209
3.5.5.3. Jestler	211
3.5.5.4. Kullanılan Alan.....	212
3.5.5.5. Seçilen Konum.....	215
SONUÇ	218
KAYNAKÇA.....	219
EKLER.....	231
ÖZGEÇMİŞ	258

ÖNSÖZ

Siyasal iletişim, siyasal iletilerin toplumsal kitlelere gönderilmesi ve davranış değişikliği yaratılmasında, büyük etki gösterimine sahip iletişimsel bir alandır. Sosyolojik algının oluşturulması, kamuoyunun güven ve desteğinin sağlanmasında siyasal iletişim çalışmaları ve bu çalışmaları yürüten liderin sahip olduğu özellikleri büyük önem teşkil etmektedir. Tez çalışmasında, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu lideri, Mustafa Kemal Atatürk'ün siyasal iletişim yönetiminde ortaya koyduğu liderliği ve imajı ele alınmıştır. Bu çalışma, Mustafa Kemal Atatürk'ün siyasal iletişim yönetiminde önderliğini ortaya koyarken göstermiş olduğu yaklaşımların ve imajının liderliğine olan katkısını görünür kılmayı amaçlamaktadır.

Siyasal iletişim yönetiminde Atatürk'ün lider imajı, Eleri Sampson'un belirtmiş olduğu kişisel imajın öğelerinden yola çıkılarak incelenmiştir. İmajın insanlarla kurulan iletişimde son derece önemli bir unsur olduğu, insanları harekete geçirebilmede liderin kişilik ve özelliklerinin etkisi, imajın gücünü ortaya koymaktadır. Bu çalışma, Mustafa Kemal Atatürk'ün imajını kapsamlı bir şekilde ele alması ve araştırma yöntemleriyle desteklemesi açısından önem taşımaktadır.

Tez çalışmam süresince bilgi ve desteğini esirgemeyen sayın hocam Doç. Dr. Aybike ÖZEL'e teşekkürlerimi sunarım. Değerli hocam Yrd.Doç.Dr. Sevim KOÇER'e tezime göstermiş olduğu destek ve ilgi için saygılarımı sunar. Doç.Dr. Nuray YILMAZ SERT'e katkılarından dolayı teşekkür ederim. Ayrıca yanımda olan sevgili aileme, arkadaşlarıma ve öğrencilerime sevgilerimi sunar ve desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

Yeliz GENÇER

İstanbul-2017

ÖZET

SİYASAL İLETİŞİM YÖNETİMİNDE MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN LİDER İMAJI

İnsanların yeryüzünde var olmaya başlamalarından bu yana yaşamak için verdikleri mücadele ve kendilerini tarihsel akış içinde üstün bir tür olarak konumlandırmaları, birlikte yaşayabilecekleri bir toplum oluşturmayı başarmalarını sağlamıştır. İnsanoğlu yıllar boyunca birçok yaşam sanatını öğrenmiş; güç, yönetme, iktidar gibi kavramları keşfetmiş ve bunları diğerlerini şekillendirmede kullanmıştır. Dolayısıyla bu savaşta; siyasi sistemler, mekanizmalar ve en önemlisi insanlar arasındaki siyasi düşüncelerin oluşmasını sağlayacak ve bunun gelişmesine neden olacak siyasi iletişim gibi önemli bir alanın belirmesine neden olmuştur. Her toplum kendi karakteristik özelliklerine bağlı olarak bir siyasi iletişimi ve bu iletişimin öncülüğünü yapacak olan bir lideri içinde barındırmaktadır. Farklı kültür, bakış açısı ve düşünce dünyalarını yansıtan bu liderler, içinden çıkmış oldukları toplum adına siyasi iletişim çabaları içinde bulunmaktadır.

Araştırmada amaç, etkili siyasi iletişim yönetiminde Atatürk'ün lider olarak takip edilmesi ve örnek alınmasında sahip olduğu imajının önemli bir unsur olduğunu ve imajının liderliğine olan katkısını açıklamaktır. Bu çalışmanın temel kapsamını, siyasi iletişimi yöneten Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliğinin bir parçası olan imajı oluşturmaktadır. Eleri Sampson'un imaj faktörü (1995) adlı kitabında ortaya koyduğu kişisel imajın öğelerinden yola çıkılarak bu unsurlar üzerinden hareket edilmiştir. Araştırmada, imajın bileşenlerinden biri olan giysiler ve bu kapsamda yer verilen aksesuarlar, yazım tarzındaki mektup ve telgraflar da ve konuşma metinlerindeki örneklerde bir sınırlama söz konusudur.

Araştırmanın birinci bölümünde, siyasi iletişim alanı üzerinde durularak siyasi iletişimin genel çerçevesi açıklanmaya çalışılmıştır. İkinci bölüm, liderlik gibi geniş bir kavramın üzerinde durmuş ve bu bağlamda siyasi liderlik ve imajın öneminden bahsedilmiştir. Araştırmanın üçüncü bölümünü ise Mustafa Kemal Atatürk'ün siyasi iletişimdeki liderliği ve sahip olduğu güçlü imajı oluşturmaktadır.

Araştırma kapsamında ortaya konulan analizler ve bulgular sonucunda önemli bilgiler elde edilmiş ve bu bilgiler Atatürk'ün siyasal iletişimi başarılı bir şekilde yönetmesinde, imajının önemli bir unsur olarak ortaya çıktığını göstermiştir. İmajının halkıyla kurduğu iletişime yön verdiği görülmüştür. Atatürk'ün imajı bu doğrultuda ulusal ve uluslararası platformda örnek teşkil etmiş gerek kendi milleti gerek dünya milletlerince saygı ve güven duyulan bir lider konumuna ulaşmasını sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Siyasal İletişim, Mustafa Kemal Atatürk, İmaj, Lider

ABSTRACT

LEADER IMAGE OF MUSTAFA KEMAL ATATÜRK IN POLITICAL COMMUNICATION ADMINISTRATION

Since people began to exist on earth, the struggle to live and to position themselves as a superior species in the historical flow provided them to succeed in creating a society where they can live together. Man has learned many life arts over the years, has discovered such concepts as power, management and they used them to shape others. Therefore, in this struggle; to create and develop political systems, mechanisms and, most importantly, political thought among people have created an important area, such as political communication. Each society, depending on its own characteristics, is housed in a political communication and a leader who will make the pioneer of this communication. These leaders, reflecting different cultures, points of view and thought, are in the struggle for political communication on behalf of the society they are from.

The aim of this work is to explain that Atatürk's image is an important element in following him as a leader in effective political communication management and its contribution to his leadership. The image that is a part of the leadership of Great Leader Mustafa Kemal Atatürk, the founder of the Republic of Turkey who manages political communication is form the basic scope of this work. It is based on the elements of the personal image that is revealed in Eleri Sampson's book called image factor (1995), and it is evolved out of these elements. In the research, a limitation is mentioned in clothing, which is one of the components of the image, and the accessories included in this scope, letters and telegrams that are spelled out, and examples in the texts of speech.

In the first part of the research, the general framework of political communication was tried to be explained by focusing on the field of political communication. The second part focuses on a broad concept such as leadership, and in this context the importance of political leadership and image is mentioned. The third part of the research consists of the powerful image of Mustafa Kemal Atatürk,

the founder leader of the Republic of Turkey, and his successful leadership in political communication.

Significant information has been obtained as a result of the analyzes and findings revealed within the scope of the research and this information has shown that Ataturk's image is an important element in the successful management of political communication. It has been shown that his image give direction to his communication with the public. The image of Atatürk has provided an example in national and international platform and has reached to a position of respectable and trusted leader of his own nation and world nations.

Key Words: Political Communication, Mustafa Kemal Atatürk, Image, Leader

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
CD	: Compact Disc
DVD	: Digital Versatile Disc
M.Ö	: Milattan Önce
TV	: Televizyon
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
VCD	: Video Compact Disk

ŞEKİLLER

Şekil 1.1. Siyasal İletişimin Unsurları	12
Şekil 1.2. Siyasal İletişimin Geleneksel Görünümü	13
Şekil 1.3. İletişim ve Siyasal İletişim Olgu ve Süreci.....	21
Şekil 3.1. Atatürk'ün Karizmatik Olma Yolunda Geçirdiği Evreler ve Girdiği Durumlar...165	

TABLÖLAR

Tablo 1.1. Kampanya Uygulamalarını Değiştirme Tipolojisi	14
Tablo 1.2. Siyasal İletişim ve Siyasal İletişim 2.0 Karşılaştırması	19
Tablo 2.1. Kişisel İmajın Öğeleri	77
Tablo 3.1. Kişisel İmajın Öğeleri	86

FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 3.1. Atatürk'ün takım elbisesi.....	89
Fotoğraf 3.2. 10 Ekim 1937-Söke, Aydın.....	90
Fotoğraf 3.3. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan yelegei.....	91
Fotoğraf 3.4. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan ipek gömleği.....	91
Fotoğraf 3.5. Atatürk'ün paltosu.....	93
Fotoğraf 3.6. Atatürk'ün mongomeri.....	94
Fotoğraf 3.7. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan ve son yıllarda giydiği süveter ve gömleği.....	95
Fotoğraf 3.8. Manevi kızı Ülkü ile, Florya, İstanbul, 12 Eylül 1936.....	96
Fotoğraf 3.9. Atatürk'ün frak takımı.....	97
Fotoğraf 3.10. TBMM'nin 5'inci Dönem 2'inci toplanma yılı açılışı, Ankara, 1Kasım 1936.....	98
Fotoğraf 3.11. Atatürk'ün pelerini.....	99
Fotoğraf 3.12. 29 Ekim 1925-Ankara.....	100
Fotoğraf 3.13. Atatürk'ün Mareşal Üniforması.....	101
Fotoğraf 3.14. Ankara, Ağustos 1925.....	103
Fotoğraf 3.15. Atatürk'ün pijaması.....	104
Fotoğraf 3.16. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan pijama takımı.....	104
Fotoğraf 3.17. Atatürk'ün şapkası.....	106
Fotoğraf 3.18. Atatürk'ün İstanbul Pera Palas Hotel Atatürk Müze odasında bulunan şapkası.....	107
Fotoğraf 3.19. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan Koloniyel yazlık şapkası.....	107
Fotoğraf 3.20. Gazi Orman Çiftliği, Ankara, 14 Temmuz 1929.....	108
Fotoğraf 3.21. Atatürk'ün kaşkolu.....	110
Fotoğraf 3.22. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan şalı.....	110
Fotoğraf 3.23. Viranşehir harabelerinde, Mersin 21 Mayıs 1938.....	111
Fotoğraf 3.24. Atatürk'ün eldiveni.....	111
Fotoğraf 3.25. Atatürk'ün eldiveni.....	112
Fotoğraf 3.26. 29 Ekim 1936-Ankara.....	112

Fotoğraf 3.27. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan K.A armalı mendili.....	113
Fotoğraf 3.28. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan mendili.....	113
Fotoğraf 3.29. Karadeniz Vapuru, 13 Haziran 1926.....	114
Fotoğraf 3.30. Atatürk'ün çorabı.....	114
Fotoğraf 3.31. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan çorabı.....	115
Fotoğraf 3.32. Gazi Orman Çifliği, Ankara, 4 Temmuz 1929.....	115
Fotoğraf 3.33. Atatürk'ün potini.....	116
Fotoğraf 3.34. Atatürk'ün ayakkabısı.....	116
Fotoğraf 3.35. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan “Bally” markalı yazlık sandaleti.....	117
Fotoğraf 3.36. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan “Altın Çizme” imalatı file yazlık iskarpini.....	117
Fotoğraf 3.37. Sirkeci Bahçekapı'da ayakkabılarını yaptırdığı Altın Çizme'den çıkarken, İstanbul. (5 Eylül 1934).....	118
Fotoğraf 3.38. Atatürk'ün kemeri.....	118
Fotoğraf 3.39. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan kemer tokası.....	119
Fotoğraf 3.40. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan göğüslüğü.....	119
Fotoğraf 3.41. Atatürk'ün papyon kravatı.....	119
Fotoğraf 3.42. Atatürk'ün yakası.....	120
Fotoğraf 3.43. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan çizgili ipek kravatı.....	120
Fotoğraf 3.44. Atatürk'ün kravat iğnesi.....	121
Fotoğraf 3.45. Atatürk'ün kravat iğnesi.....	121
Fotoğraf 3.46. Atatürk'ün manşet düğmesi.....	122
Fotoğraf 3.47. Atatürk'ün manşet düğmesi.....	122
Fotoğraf 3.48. Atatürk'ün milletvekilliği rozeti.....	123
Fotoğraf 3.49. Atatürk'ün broşu.....	123
Fotoğraf 3.50. Atatürk'ün bastonu.....	124
Fotoğraf 3.51. Atatürk'ün bastonu.....	124
Fotoğraf 3.52. Adana 28 Ocak 1933.....	124
Fotoğraf 3.53. Atatürk'ün cep saati.....	125
Fotoğraf 3.54. Atatürk'ün cep saati.....	125
Fotoğraf 3.55. Atatürk'ün gözlüğü.....	126

Fotoğraf 3.56. TBMM'nin Başkanı Mustafa Kemal.....	126
Fotoğraf 3.57. Atatürk'ün mayolu görüntüsü.....	131
Fotoğraf 3.58. Atatürk TBMM'nin açış nutkunu söylüyor (1 Kasım 1930).....	132
Fotoğraf 3.59. Etimesgut Türkkuşu Tesislerinin açılışında konuşma yaparken, Ankara, 3 Mayıs 1935.....	134
Fotoğraf 3.60. Atatürk'ün el yazısı.....	138
Fotoğraf 3.61. Karadeniz vapuru, 13 Haziran 1926.....	143
Fotoğraf 3.62. Atatürk'ün vasiyeti.....	153
Fotoğraf 3.63. 22 Kasım 1930-Amasya.....	154
Fotoğraf 3.64. Şiir okuyan bir çocuğu dinlerken, Bilecik, 19 Ocak 1923.....	156
Fotoğraf 3.65. Sivas, 20 Kasım 1930.....	157
Fotoğraf 3.66. 16 Temmuz 1929-Çankaya, Ankara.....	160
Fotoğraf 3.67. Ankara, 29 Ekim 1933.....	164
Fotoğraf 3.68. 24 Mart 1923 Time dergisi kapağı.....	175
Fotoğraf 3.69. 21 Şubat 1927 Time dergisi kapağı.....	176
Fotoğraf 3.70. Ankara, 29 Ekim 1933.....	194
Fotoğraf 3.71. Pertek, Tunceli, 17 Kasım 1937.....	195
Fotoğraf 3.72. Malatya, 14 Kasım 1937.....	196
Fotoğraf 3.73. İzmit, 5 Haziran 1928.....	197
Fotoğraf 3.74. Şair Abdülhak Hamit Tarhan ve Türk Dil Kurumu Genel Sekreteri İbrahim Necmi Dilmen ile, Dolmabahçe Sarayı, İstanbul 24-31 Ağustos 1936.....	198
Fotoğraf 3.75. Ankara, 7 Ekim 1936.....	199
Fotoğraf 3.76. Okula başlayan Çoban Mustafa ile sohbet ederken, Dolmabahçe Sarayı, İstanbul, 15 Haziran 1930.....	200
Fotoğraf 3.77. Atatürk 1 Temmuz 1927.....	201
Fotoğraf 3.78. Irak kralı Faysal ile Marmara Köşkü'nde, Ankara, 6 Temmuz 1931.....	202
Fotoğraf 3.79. Adana, 28 Ocak 1933.....	203
Fotoğraf 3.80. Cevat Abbas Gürer'le başbaşa 1937.....	204
Fotoğraf 3.81. Afet Hanım ve Yunus Nadi Abalıoğlu Bey ile Yalova, 8 Ağustos 1930....	205
Fotoğraf 3.82. Gazi Orman Çiftliği, Ankara, 14 Temmuz 1929.....	205
Fotoğraf 3.83. İzmir, 1-5 Mart 1930.....	206
Fotoğraf 3.84 Gazi Orman Çiftliği, Ankara 14 Temmuz 1929.....	207

Fotoğraf 3.85. 1922 Ankara	210
Fotoğraf 3.86. 16 Haziran- 22 Temmuz 1936 Florya, İstanbul.....	211
Fotoğraf 3.87. Sivas, 20 Kasım 1930.....	213
Fotoğraf 3.88. Darülfünun, İstanbul, 15 Aralık 1930.....	214
Fotoğraf 3.89. Ankara, 9 Mayıs 1935.....	215
Fotoğraf 3.90. Atatürk'ün Takım Elbisesi.....	234
Fotoğraf 3.91. Atatürk'ün İstanbul Pera Palas Hotel Atatürk Müze odasında bulunan giysisi.....	234
Fotoğraf 3.92. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan Skoç Takım Elbisesi.....	235
Fotoğraf 3.93. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan yeleği.....	235
Fotoğraf 3.94. Atatürk'ün paltosu.....	235
Fotoğraf 3.95. Atatürk'ün gömleği.....	236
Fotoğraf 3.96. Atatürk'ün gömleği.....	236
Fotoğraf 3.97. Atatürk'ün İstanbul Pera Palas Hotel Atatürk Müze odasında bulunan gömleği.....	236
Fotoğraf 3.98. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan gömleği.....	236
Fotoğraf 3.99. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan Kemal etiketli frak gömleği.....	237
Fotoğraf 3.100. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan çizgili ipek gömleği.....	237
Fotoğraf 3.101. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan ipek gömleği.....	237
Fotoğraf 3.102. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan K.A. armalı ipek gömleği.....	237
Fotoğraf 3.103. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan Kemal etiketli ipek gömleği.....	238
Fotoğraf 3.104. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan ipek gömleği.....	238
Fotoğraf 3.105. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan gömleği.....	238
Fotoğraf 3.106. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan yeleği.....	238
Fotoğraf 3.107. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan yazlık külot pantolonu.....	239
Fotoğraf 3.108. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan yeleği.....	239
Fotoğraf 3.109. Atatürk'ün yeleği.....	239
Fotoğraf 3.110. Atatürk'ün smokini.....	240
Fotoğraf 3.111. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan frak'ı.....	240

Fotoğraf 3.112. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan pelerini.....	241
Fotoğraf 3.113. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan pelerini.....	241
Fotoğraf 3.114. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan müşir üniforması.....	242
Fotoğraf 3.115. Atatürk'ün röpdöşambırı.....	242
Fotoğraf 3.116. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan pijaması.....	243
Fotoğraf 3.117. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan röpdöşambırı.....	243
Fotoğraf 3.118. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan bornozu.....	243
Fotoğraf 3.119. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan Paris etiketli ipek iç çamaşırı.....	244
Fotoğraf 3.120. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan K.A armalı keten sabahlığı.....	244
Fotoğraf 3.121. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan ipek takım çamaşırı.....	244
Fotoğraf 3.122. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan “Zaharadis” etiketli bornozu.....	244
Fotoğraf 3.123. Atatürk'ün İstanbul Pera Palas Hotel Atatürk Müze odasında bulunan röpdöşambırı.....	244
Fotoğraf 3.124. Atatürk'ün şapkası.....	245
Fotoğraf 3.125. Atatürk'ün şapkası.....	245
Fotoğraf 3.126. Atatürk'ün İstanbul Pera Palas Hotel Atatürk Müze odasında bulunan şapkası.....	245
Fotoğraf 3.127. Atatürk'ün İstanbul Pera Palas Hotel Atatürk Müze odasında bulunan şapkası.....	245
Fotoğraf 3.128. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan kalpağı.....	246
Fotoğraf 3.129. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan yün kalpağı.....	246
Fotoğraf 3.130. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan şapkası.....	246
Fotoğraf 3.131. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan şalı.....	246
Fotoğraf 3.132. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan Antep şalı.....	246
Fotoğraf 3.133. Atatürk'ün kaşkolu.....	247
Fotoğraf 3.134. Atatürk'ün kaşkolu.....	247
Fotoğraf 3.135. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan güderi eldiveni.....	247
Fotoğraf 3.136. Atatürk'ün mendili.....	247
Fotoğraf 3.137. Atatürk'ün mendili.....	248
Fotoğraf 3.138. Atatürk'ün mendili.....	248

Fotoğraf 3.139. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan işlemeli ipek mendili...	248
Fotoğraf 3.140. Atatürk'ün çorabı.....	248
Fotoğraf 3.141. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan ipek çorapları.....	249
Fotoğraf 3.142. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan çorabı.....	249
Fotoğraf 3.143. Atatürk'ün ayakkabısı.....	249
Fotoğraf 3.144. Atatürk'ün ayakkabısı.....	249
Fotoğraf 3.145. Atatürk'ün potini.....	250
Fotoğraf 3.146. Atatürk'ün ayakkabısı.....	250
Fotoğraf 3.147. Atatürk'ün ayakkabısı.....	250
Fotoğraf 3.148. Atatürk'ün frak terliği.....	251
Fotoğraf 3.149. Atatürk'ün İstanbul Pera Palas Hotel Müze odasında bulunan terliği.....	251
Fotoğraf 3.150. Atatürk'ün İstanbul Pera Palas Hotel Atatürk Müze odasında bulunan ayakkabısı.....	251
Fotoğraf 3.151. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan rugan çizmeleri.....	252
Fotoğraf 3.152. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan ayakkabısı.....	252
Fotoğraf 3.153. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan göğüslüğü.....	252
Fotoğraf 3.154. Atatürk'ün yakası.....	253
Fotoğraf 3.155. Atatürk'ün yakası.....	253
Fotoğraf 3.156. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan papyonu.....	253
Fotoğraf 3.157. Atatürk'ün kravat iğnesi.....	253
Fotoğraf 3.158. Atatürk'ün kravat iğnesi.....	254
Fotoğraf 3.159. Atatürk'ün kravat iğnesi.....	254
Fotoğraf 3.160. Atatürk'ün kravat iğnesi.....	254
Fotoğraf 3.161. Atatürk'ün manşet ve yaka düğmesi.....	255
Fotoğraf 3.162. Atatürk'ün manşet ve yaka düğmesi.....	255
Fotoğraf 3.163. Atatürk'ün kol ve frak düğmesi.....	255
Fotoğraf 3.164. Atatürk'ün manşet düğmesi.....	256
Fotoğraf 3.165. Atatürk'ün manşet düğmeleri.....	256
Fotoğraf 3.166. Atatürk'ün bastonu.....	256
Fotoğraf 3.167. Atatürk'ün bastonu.....	256
Fotoğraf 3.168. Atatürk'ün bastonu.....	257

Fotoğraf 3.169. Atatürk'ün bastonu.....	257
Fotoğraf 3.170. Atatürk'ün bastonu.....	257
Fotoğraf 3.171. Atatürk'ün bastonu.....	257
Fotoğraf 3.172. Atatürk'ün bastonu.....	257
Fotoğraf 3.173. Atatürk'ün bastonu.....	258
Fotoğraf 3.174. Atatürk'ün bastonu.....	258
Fotoğraf 3.175. Atatürk'ün bastonu.....	258
Fotoğraf 3.176. Atatürk'ün cep saati.....	258
Fotoğraf 3.177. Atatürk'ün cep saati.....	259
Fotoğraf 3.178. Atatürk'ün cep saati.....	259
Fotoğraf 3.179. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan cep saati.....	259
Fotoğraf 3.180. Atatürk'ün İstanbul Pera Palas Hotel Atatürk Müze odasında bulunan gözlükleri.....	260
Fotoğraf 3.181. Atatürk'ün İstanbul Pera Palas Hotel Atatürk Müze Odasında bulunan gözlüğü.....	260

GİRİŞ

Toplum içinde varlık gösteren insan, tarih boyunca egemenlik kurma, kurallar oluşturma ve kendini hızla değişim ve gelişim gösteren evrende güçlü bir varlık olarak konumlandırma çabası içinde olmuştur. Toplumsal oluşum sağlama ve topluma yön vermek adına yönetme görevine sahip olan ya da olmak isteyen gruplar sahip oldukları vizyon ve değerler ile çeşitli çabalar içinde bulunmuşlardır. Dolayısıyla toplum ve devlet işlerinin düzenlenmesi, organize edilmesi, yürütülmesi gibi önemli görevler belirlemiştir. Yöneten ve yönetilen arasındaki ilişkinin önem kazanması ve yönetmeye aday kişi ve grupların idare etme eğilimleri beraberinde siyaset kavramını getirmiş ve siyasetin halk ile karşılıklı olumlu bir süreç içinde devam etme amacını doğurmuş bu durum ise, iletişim faaliyetlerini ön plana çıkararak önemli bir alan olan siyasal iletişimin gerçekleşmesine neden olmuştur.

Hedefe yönelik siyasi mesaj ve çabaların ortaya konulması ve kamuoyunun desteğinin sağlanmasında siyasal iletişim çalışmaları önemli bir iletişim alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyasal iletişim sürecinin doğru yöntem ve uygulamalarla ilerleme göstermesi, etkililik sağlama bir liderin temsiliyetini gerektirmektedir. Etkili bir siyasal iletişim çalışması doğru hedef ve uygulamalarla birlikte onu yönetecek güvenilir lideri de gerektirmektedir. Liderin ise başarılı sonuçlar alması onun topluma yansıyan imajının beğenilir olmasıyla orantılıdır.

Çalışmanın birinci bölümünde iletişim biliminin önemli bir parçası olan siyasal iletişim alanına değinilerek bu alanın önemi ve kapsamıyla ilgili bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde, toplumsal devinim ve değişim yaratmada siyasi çabaların anlaşılmasını sağlayacak ve bunun sürdürülebilirliğine katkı sağlayacak olan liderlik gibi geniş bir alan ele alınmış, bunun yanında siyasi liderlik ve imaj konusu açıklanarak, siyasi lideri ön plana çıkaracak olan siyasal imaj üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümü ise siyasal iletişim yönetimini başarıyla gerçekleştiren Türkiye Cumhuriyeti kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün sahip olduğu imajın özellikleri açıklanarak, O'nun evrensel boyutta lider olarak konumlanmasını sağlayan niteliklerine değinilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SIYASAL İLETİŞİM

1.1. Siyasal İletişim

Siyaset ve iletişim biliminin bir araya gelmesiyle oluşan siyasal iletişim kavramı geniş kapsamlı bir çerçeve çizmektedir. Dolayısıyla siyasal iletişimi net bir şekilde ortaya koyabilmek öncelikle siyaset kavramının ne anlam ifade ettiğini açıklamak ile mümkündür. Siyaset, arapça kökenli olan ve bu dilde “siyâsa” (seyislik, at bakıcılığı) ve “sâsa” (seyislik yapmak, at bakımı yapmak) şeklinde kullanılan bir kelime olarak doğmuştur. Etimolojik anlamda değerlendirdiğimizde atların yetiştirilmesi, eğitilmesi, bakımının yapılması şeklinde bir anlam yaratan ve arapçadan türkçeye geçen bu kelime, araplarda develerin ya da atların terbiye edilmesinde kullanılmış, sonraki süreçte bir sanat olarak görülmüş, devlet-insanları yönetme, idare etme şeklinde bir çerçeve çizmiş ve batı dillerinde politika olarak karşımıza çıkmıştır. Eski doğu uygarlıklarında devlet yönetimiyle ilgili olan bu kavram, politika olarak batı dillerinde karşımıza çıkmakta ve yunanca kent devletlerine verilen isim olan polis kavramına dayanmaktadır.

Heywood’a göre, siyaset herşeyden önce sosyal bir faaliyettir. Bu nedenle siyaset, kitap, broşür ve manifestolarda yazı, duvar ve panolarda resim, toplantılarda söz, açık hava toplantılarında haykırış, gösteri ve yürüyüşlerde şarkı şeklinde dil aracılığıyla açığa çıkmaktadır (Heywood, 2011: s.11).

Siyaset kavramı yanında politika da kullanılmaktadır. Bu iki kavrama değerler temelinde yaklaşıldığında farklı içeriklere sahip olduğu ifade edilse de birincisinin Arapça, ikincisinin Latince olmasından başka farklılıkları yoktur. Farklılığın yokluğu Batı toplumları ile Doğu toplumları arasında siyasete yaklaşımın, kapsamın aynı olduğu özellikle siyaset değerlerinin birbirinden farksız olduğu şeklinde yaklaşımı getirmemelidir (Kesgin, 2014: s.22).

İnsan toplumlarının doğmasıyla birlikte siyaset de doğmuştur. Bunun birinci sebebi, insanları ilgilendiren ortak kararların alınması mecburiyetidir. İkinci sebebi bu kararların uygulanmasının, kararlara uymayanların uymaya zorlanmasını

gerektirmektedir. Üçüncü sebebi zorun kurumsallaştırması uygulamasının insanlar arasında eşitsizlik yaratmasıdır. Başka bir deyişle insanların yönetenler ve yönetilenler olarak ikiye ayrılmasıdır. Böylece siyasal iktidar ve devlet dediğimiz kurumlar ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede bakıldığında siyasetin insanların yerleşik hayata ve tarımsal üretime geçmesiyle doğduğu söylenebilmektedir. Çünkü tarımsal üretim yerleşim birimlerinin büyümesine, artan nüfusun çeşitlenmesine, insan ilişkilerinin ilkel küme toplumlarındakilerle karşılaştırılmayacak derecede gelişmesine ve genişlemesine yol açmıştır (Yayla, 2015: s. 24).

Siyaset anlam olarak sürekli bir gelişme göstermiş farklı şekillerde tanımlanmış ve diğer bir kullanımıyla ‘politika’ kavramı olarak karşımıza çıkmıştır. Bir bilim dalı olan siyaset; yönetme, kamuoyunu etkileme, mevcut sistemler üzerinde değişim yaratma gibi işlevlerinin yanı sıra rekabet halinde olduğu ve hakimiyet kurduğu topluluklar üzerinde kontrol oluşturma gibi özelliklere sahiptir. Geçmişte daha dar bir anlam yüklenen ve salt ‘devlet-kamuoyu’ temeli üzerine oturtulan kavram, günümüzde geniş bir yapı çizerek disiplinlerarası bir bilim dalı haline gelmiştir. Temelde organize etme, yönetme, denetim altında tutma gibi kavramlarla da ifade edebileceğimiz siyasetin, varoluş ve süreklilik göstermesinde bireyler adına karar alma, kurallar koyma ve bu kurallara riayet etme amacı güdülmektedir. İnsanların egemen ve baskın güç olma güdülerini zaman içinde siyaseti şekillendirerek çeşitli siyasi sınıf ve sistemlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Siyaset, insanların ona tâbi olarak yaşadıkları genel kuralları oluşturmak, korumak ve değiştirmek amacıyla yaptıkları faaliyettir. Bu yönüyle, esas olarak siyaset, bir yandan farklılık ve çatışmanın varlığıyla karmaşık bir biçimde bağlantılı, diğer yandan işbirliği ve kolektif eylemle ilişkili olan bir sosyal faaliyettir. Siyaseti en doğru biçimde anlamak için, onu tüm çatışmaları çözen veya çözebilen bir faaliyet olarak değil, bunu başarmaktan öte bir çatışma çözme çabası olarak görmek gerekmektedir (Heywood, 2013: s. 43). Siyaset, güç ve etki arayışı içeren çok yönlü bir olgudur. Aynı zamanda, toplumsal malların dağılımını belirleyen ve yasalar, haklar, yasaklar oluşturan bir karar verme sürecidir. Bu kararların doğru olup olmadığı diktatör ya da seçilmiş bir organ tarafından imzalanabilmektedir. Toplumdaki siyaseti daha iyi anlamak için, iletişimin çeşitli biçimlerinin anlaşılması gerekmektedir (Romarheim, 2005: s. 2).

İnsanoğlu birlikte yaşadığı sürece, ‘hakimiyet’ ve ‘düzen kurma’ kavramları da sosyal yaşam içinde yerini almıştır. Önceleri güçlü olan güçsüzün üzerinde hakimiyet kurmuş, zamanla bu kavram gelişerek ‘yöneten’ ve ‘yönetilen’ ilişkisi halini almıştır. Toplumlar geliştikçe kurumlar ve sistemler arasındaki ilişkilerin düzenleyicisi siyaset bilimi olmuştur (Eker Akgöz, 2011: s. 228). Bir toplumun içerisinde eğer herkes amaçlar ve bu amaçlara açılan yollar hakkında tam bir anlaşmaya varacak olurlarsa, o toplumdaki bir kimse bir diğer kimsenin ne türlü hareket ettiğine, nasıl davranması gerektiğine karışma, etkileme gereğini duymayacaktır. Böylelikle o toplumda iktidar ve etkileme ilişkileri oluşmayacaktır (Yücekök, 1987: s. 11).

“Siyasal iletişim nedir?” sorusuna verilecek yanıt birden çoktur. Yanıtlarla ortaya konan tanımların fazlalığı, gerçekte kavramın karmaşık olmasından ya da belirsizliğinden değil, “siyasal iletişim” kavramının geniş kapsamlı olmasından kaynaklanmaktadır. Sözcük olarak “siyasal” kavramının nasıl ki tek tanımını yapmak oldukça güç ise, bir de buna “iletişim” gibi çok geniş kapsamlı ve tek bir tanımlanamayan ikinci bir kavramın eklenmesi ile ortaya çıkan “siyasal iletişim” kavramının tek bir tanıma sığdırılması da o denli güçtür. Tüm bu karmaşıklığa ve güçlüğe karşılık “siyasal iletişim” kavramı, çok basite indirgenerek; “Siyasal aktörlerin belli ideolojik amaçlarını, politikalarını belli gruplara, kitlelere ülkelere ya da bloklara kabul ettirmek ve gerektiğinde eyleme dönüştürmek, uygulamaya koymak üzere çeşitli iletişim tür ve tekniklerini kullanmaları” olarak tanımlanabilmektedir (Aziz, 2014: s.3).

Çankaya göre, en genel tanımıyla, siyasal iletişim, bireylerin ya da toplulukların girdiği iktidar mücadelesinin özel bir biçimidir. Propagandanan dedikoduya, alt-üst ilişkilerinden iktidar kurumlarındaki işleyişe, baskı gruplarının faaliyetlerinden halkla ilişkilere, basına haber ‘yaratma’dan tv açık oturumlarına, beyin yıkamadan siyasal reklamcılığa, çok geniş bir yelpaze içindeki siyasal amaçlı tüm iletişim etkinlikleri bu kapsamda yer almaktadır. İnsanlık tarihine bu açıdan baktığımızda, her tür iletişim biçiminin, siyasal iletişimin bir unsuru olduğunu, iktidara gelmek ya da iktidar konumunu sürdürme gibi hedeflere uygun olarak kitle manipölasyonu amacıyla kullanıldığı görülmektedir (Çankaya, 2015: s.13). Siyasal iletişim, bireysel tercih ve çevresel arz bağlamında gerçekleşir. Belirli mesajlara maruz kalmanın yanı sıra bu mesajların algılanışı vatandaşın kendi tercihlerinin

karmaşık yollarla çevre tercihler ile etkileşime girmesine bağlıdır (Huckfeldt, Beck, Dalton, Levine ve Morgan, 1998: s. 1001-1002). Siyasal iletişim, siyasi seçkinler, kitle iletişim araçları ve kamuoyu arasında siyasi içeriğin oluşturulması amacıyla mevcut politikaları izleme, analiz etme, yorum yapma, periyodik olarak hükümeti değerlendirmek de dahil olmak üzere toplum adına vatandaş seçmenler ve ayrıca kamuoyunun, iktidarda olan politikaya ve siyasi seçkinlere karşı tutumunu şekillendiren bir etkileşim sürecidir (Gackowski, 2013: s. 46).

Ekinci ise siyasal iletişimi, yöneten ve yönetilen kesimlerin aktörlerince, buldukları konumları gereği, varolan iktidarları, iç ve dış güç odaklarına karşı güçlendirmek ya da etkisini azaltmak veya ele geçirmek üzere yeni siyasal olgular yaratmak, var olanları değiştirmek amacıyla, siyasal alanda ortaya koydukları, sonuçta kimlikleri ve siyasal kültürü ortaya çıkaracak, siyasal yapıyı biçimlendirecek olan tanıtıma dönük her türlü eylem, strateji, teknik ve uygulamalar olarak açıklamaktadır (Ekinci, 2016: s. 55).

İletişimin siyasal/politik süreçlerde günümüzde giderek daha fazla önem kazandığını savunan yaklaşımlar, bir uygulama alanına gönderme yapmaktadırlar. Bu uygulama alanının adına da siyasal iletişim denilmektedir. Bu çerçevede siyasal/politik iletişim bir takım bilgi, fikir ve tutumları yaymak için oluşturulmuş bazı uzman kuruluşların uğraşları ve bir uzmanlık bilgisi olarak ele alınmakta ve uzmanlık alanı olarak siyasal iletişim hem bir uygulama alanını, hem de bilimsel bir çalışma alanını temsil etmektedir. Siyasal iletişim; bir uygulama alanı olmanın yanı sıra ve bununla paralel bir biçimde siyasal süreçlerle iletişim süreçleri arasındaki ilişkileri ele alan araştırmalardan oluşan, disiplinlerarası bir akademik alandır (Özdemir, 2016: s. 9).

Siyaset ve iletişim kavramlarının buluştukları noktada ortaya çıkan siyasal iletişim; partiler, kurumlar, liderler, strateji ve yöntemler, kamuoyu, medya ve çoğaltabileceğimiz birçok unsuru potasında eriterek geniş bir anlam çizmektedir. Disiplinlerarası bir alan olan siyasal iletişim, etkinlik halinde olduğu siyasal sistem içinde, kamuoyunun desteğini sağlamak ve kitleler üzerinde denetim oluşturacak ikna, halkla ilişkiler, reklam, propaganda, iletişim, pazarlama gibi unsurları kullanarak giriştikleri faaliyetlerin tümünü temsil etmektedir. Birçok değişkene sahip olan siyasal iletişim, toplumu ve toplum içinde bulunan kesimlerin desteğini sağlama

çabalarıdır. Bu süreçte de başarılı olmak; ikna, mesaj, imaj gibi faktörlerin yanı sıra medya ve özellikle yeni iletişim teknolojileri üzerinde merkezileşme ile de mümkün olabilmektedir.

Siyasal iletişimde önemli olan nokta, toplumu inandırabilmek, ikna etmek ve istenilen davranışın yapılmasını sağlamaktır (Eker Akgöz, 2011: s. 228). Endüstri devrimi sonrasında itibaren siyasal partilerin yapılanması nasıl zaman içinde değişiklik geçirdilerse, iktidara gelme çabalarında da önemli rol oynayan yöntemlerde de değişiklik görülmüştür. Siyasal partilerin, yönetime talip olarak halk tarafından oy kullanarak seçilerek iktidar olabilmek ve yönetme etkinliklerinde, siyasal iletişimle gerçekleştirilen ikna önce propaganda yaklaşımıyla uygulanmış daha sonra, propandaya, reklamcılık, halkla ilişkiler, lobi gibi farklı yaklaşım ve yöntemler eklenmiştir (Sandıkçioğlu, 2012: s. 3).

Demokrasi kültürünün yerleşmesinde siyasal iletişimin ikna etme, anlama ve anlatma fonksiyonları önemli görevler üstlenmektedir. Küreselleşme sürecinin ön plana çıkardığı işbirliği ve uzmanlaşma prensibinin yerleşmesinde de siyasal iletişim önemli katkılar sağlamaktadır (Özkan, 2007: s. 25).

Demokrasiyle yakın ilişki içinde olan siyasal iletişim, uluslararası kamuoyu yaratmada ve başarılı lobi faaliyetleri gerçekleştirmede önemli bir unsurdur. Kamuoyunun güvenini ve desteğini sağlamak ve bu anlamda siyasal iletişimi yakından ilgilendiren alanları etkili kullanmak doğru bir yaklaşım olarak ortaya çıkmaktadır.

Siyasal iletişime ilişkin akademik ilginin siyasetin bilimselleşme sürecinde örgütlendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Siyasetin bilimselleşmesi ile iletişimin disiplinlerarası bir bilim dalı haline gelmesinin kısmen eşzamanlı bir süreç olması, 1950'li yıllarda yönlendirilebilir ve düzenlenebilir bir toplum anlayışının benimsenmesinden kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, siyasal iletişime yönelik çalışmaların 'yeni' olduğunu söylemek ise hatalı bir yaklaşım biçimi değildir (Tokgöz, 2014: s.74). Siyasal iletişim bir yandan kapsamlı bir akademik çalışma alanını işaret ederken, öte yandan ise kampanya tasarımı ve uygulanması gibi sürecin teknik kısmına girecek çalışmaları kapsamaktadır (Özdemir, 2016: s. 12).

Uztuğ'a göre, siyasal iletişimin boyutları siyasal kampanya-seçim dönemi ve seçim dışı zaman olarak iki farklı bağlamda ele alınmaktadır (Uztuğ, 2004: s. 18). Bu doğrultuda siyasal iletişimin yalnız seçim dönemi ve kampanyalarına yönelik bir yaklaşım olmadığı görülmektedir.

İletişim kanallarıyla yöneten ve yönetilenler arasında bilgi akışı şeklinde gerçekleşen siyasal iletişim dil, davranış biçimi, hitabet, sanatsal araçlar vb. farklı şekillerde uygulamalarla çeşitlilik göstererek bilimsel bir çalışma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyasal iletişimin en önemli uygulama biçimi, yöneten ve yönetilen kesim arasında dengeli bir uyum ve anlayışın gerçekleştirilmesini sağlamaktır. Buradaki uyum da iletişim faktörünün devreye girmesiyle talep ve ihtiyaçların açıkça ifade edilmesini ve kitle tarafından benimsenmesini sağlamaktır.

Siyasetin temel öznesi insandır. Siyaset insan için, insan tarafından, insana dair geliştirilen bir süreç olarak düşünüldüğünde bireylerin siyasetteki düşünce ve rolleri yadsınamayacak bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyasi aktörlerin siyasette daha etkin olarak yer alabilmelerini sağlayacak yeni teknikleri kullanmaları da bu durumun bir ifadesidir. Siyasal iletişim de bu tekniklerden birini oluşturmaktadır (Okur Çakıcı ve Çalışır, 2016: s. 955).

Siyasal iletişimin, günümüz dünyasında kitle toplumlarının oluşması ve kitle iletişim araçları teknolojisinin yaygınlık kazanmasıyla birlikte geniş bir uygulama alanı bulduğu görülmektedir. Bir yandan kitle iletişim araçlarındaki gelişme, bir diğer yandan geleneksel toplum yapılarının karmaşıklaşması ve bireylerin kararsız bir kişilik kazanması sürecinde reklamcılık, kamuoyu araştırmaları ve halkla ilişkiler gibi alanlarla da işbirliği içinde güçlü bir yer kazanmıştır (Çankaya, 2015: s. 42).

Kitle iletişim olgusunun ortaya çıkması ve giderek yaygınlaşması ile yüzyüze iletişime yeni boyutlar getirilmiştir. Birbirinden bağımsız çok geniş kitlelerin, kitle iletişim araçlarına açık olmaları, onların bilgi düzeylerini, tutum ve davranışlarını etkilemeye başlamıştır. Bu ise toplumsal, hatta toplumsal ruhbilimsel (sosyal psikolojik) farklı kuramların, yaklaşımların, modellerin geliştirilmesine neden olmuştur. Kitle iletişim araçlarının topluma olan etkileri, özellikle elektronik kitle iletişim araçları olan radyo ve televizyonun geniş toplumlara seslenmesinden sonra daha da önem kazanmıştır (Aziz, 1982: s. 48-52).

Kitle iletişim araçlarının, belki dar kapsamda siyasete yönelik bir takım olumsuz etkileri olsa da, siyasal bilgi edinme, siyasal tartışma malzemesi sağlama konularındaki etkisi tartışılmazdır. Kitle iletişim araçlarının siyasal katılımı uyardığı, katılımı artırdığı da genel kabul görmektedir (Özkan, 2007: s. 18). Yöneten (veya yönetime aday olan) yönetilen ilişkisinde önemli bir kamuoyu ve gündem oluşturucusu olarak denetim yapan, bu konularda seçmeni-halkı bilgilendiren bir kanal olarak haber medyası çok önemli bir işleve sahiptir (Uztuğ, 2004: s. 20).

Siyasal iletişim çalışmaları içindeki yönelimlerden biri siyasal etkinliğe işlerlik ve güç kazandıran pratik-pragmatik ilgiler etrafında oluşan stratejik bir siyasal iletişim kavrayışını esas alırken, diğeri ise siyasal iletişim süreçlerinin içinde cereyan ettiği iktidar ve mücadele alanına dair eleştirel ve anlamaya dönük/anlama odaklı faaliyetleri içermektedir. Stratejik siyasal iletişim kavrayışında siyasal iletişim çalışmaları bu alanda faaliyet gösteren profesyonellerin mesleki ve teknik çalışma sahası olarak ele alınmaktadır. Eleştirel siyasal iletişim çalışmaları ise siyasal söylemlerin üretimi ve değişimine ilişkin tüm toplumsal ve kamusal faaliyetleri ele almaktadır. Siyasal iletişimin politik etkinliğe güç ve avantaj sağlamak olarak öne çıktığı birinci durumda, siyasal iletişim daha çok işlevselci; iş odaklı yönleriyle ele alınmaktadır (Özdemir, 2016: s. 13-14). Siyasal iletişim; insanın toplumdaki varlığı ve iletişimin kendisi kadar uzun bir geçmişe sahiptir. Yüzyıllardır toplumsal ilişkilerde, yönetenler kendi başarılarını vurgulamak, pekiştirmek için çeşitli yollar denemişlerdir. Bu yöntemlerin hepsi yönetilenleri yönetirken, yöneten konumunu sürdürmek amaçlı yönetilenlerin ikna edilmesi için yapılan faaliyetlerdir. Hiç kuşkusuz kitle iletişim araçlarının gelişimi ve bu araçların çok sayıdaki insana mesaj taşınması, iletişim, ikna, yönetim yaklaşımlarını ve kullanılan yöntemleri de derinden etkilemiştir. Özellikle, siyasal iletişimin ağırlığı ve yoğunluğu artmıştır (Sandıkçıoğlu, 2012: s. 3).

Toplumsal yapıda büyük bir yere sahip olan siyasal iletişim, iletişimin önemli bir yansımasıdır ve sosyal yapı içinde yer alan bireylerin siyasal eğilimlerini ve tercihlerini siyasal iletişim mekanizması belirlemektedir. Siyasal iletişim geleneksel yaklaşımla ele alınan; seçim dönemleri ve kampanyaları, söylemler, propaganda, oy verme, adaylık gibi algıları yıkararak yeni bir yaklaşımla toplumun her anını kapsar hale gelmiştir. Siyasal iletişim, koşullara uygun olarak gerçekleşen teknik ve

yöntemleri içermekle birlikte, etkileyen-etkilenen kesimlerin siyasal sistem, fikir, olgular yaratması ile siyasal yapıyı güçlendirecek eylemleri kapsamaktadır.

Özdemir'e göre, günümüzde özellikle, siyasi partiler tarafından seçim dönemlerinde gerçekleştiren siyasal iletişim, pazarlama iletişimindeki, kampanya yaklaşımıyla gerçekleştirilmekte olup, siyasal iletişimin en somut biçimde siyasal reklam ve kampanyalar nedeniyle görünür olduğu süreç, seçim dönemleridir. Siyasal iletişimi seçim iletişimine indirgemenin siyasal iletişimin kapsamını fazlasıyla daraltan bir yaklaşım olduğunu herkes kabul etmektedir. Siyasal iletişim, "seçmen ikna stratejileri", ya da "seçim iletişimi" olgularından çok daha geniş bir kavramdır. İlk olarak hükümetin, seçmen kitlesiyle arasında kurduğu iletişim anlamını çağrıştıran, daha sonra ise seçim kampanyaları sırasında daha yoğun olmak üzere iktidardaki profesyonel siyasetçiler ile muhalefetteki profesyonel siyasetçiler ve onların medyadaki destekçileri arasındaki söylem mübadelesi anlamını ve bunun yanı sıra kamuoyunun ilgi alanlarıyla siyasetçilerin davranışlarını incelemeyi içeren bir siyasal iletişim kavrayışı da siyasal iletişim kapsamını daraltmaktadır (Özdemir, 2016: s. 17-22). Siyasal iletişim kavramı sadece iktidara gelme sürecindeki iletişim çalışmalarını değil, siyasetle ilintili tüm iletişim alanlarını kapsar konumdadır. Kimi zaman siyasal partilerin ve siyasetçilerin seçmeni ikna taktikleri olarak isimlendirilse de kapsamı çok daha geniştir. (Aktaş, 2004: s. 41).

İletişimle çevrelenmiş birey yaşantısının önemli bir bölümünü temsil eden ve siyasetin iletişim yönüne vurgu yapan siyasal iletişim, tartışmasız gücünü kendini var eden toplumsal iletişim ve etkileşimden almaktadır. Dolayısıyla söylem ve uygulamaları meşrulaştırma, iktidarı yerleştirme ve politik fikirleri konumlandırma özellikle siyasi unsurları etkili kullanmayı gerektirmekte ve siyasal sistemler üzerinde statik yaklaşımdan ziyade devinimi temsil eden uygulamaları iyi analiz edebilmeyi zorunlu kılmaktadır.

İnsan tarihi aynı zamanda iletişim tarihidir. İletişim insanın ve toplumun var oluşunun zorunlu koşuludur. İletişim olmaksızın insanın kendi ve toplumsal varlığını sürdürmesi olanaksızdır. İnsan kendini ve toplumunu üretebilmek için giriştiği etkinliklerde hem doğal hem de kendi yarattığı teknolojik araçları kullanmaktadır. Bu kullanımın olması, örgütlenmesi, yürütülmesi, tutulması, geliştirilmesi ve gereğinde

değiştirilmesi ancak iletişimle gerçekleşebilmektedir (Erdoğan ve Alemdar, 2010: s. 27).

İletişim, insanlar ve gruplar arasında meydana gelmekte ve sosyal bir çerçevede gerçekleşmektedir. İletişimde amaç sadece “bilgi vermek” değildir, iletişim aynı zamanda “yönlendirmeyi, iknayı ve duygulara hitap etmeyi” de kapsamaktadır. İşte bu süreçte iletişimin siyasetle olan bağlantısı ortaya çıkmaktadır. Toplumı yönetmeye talip siyasi partiler ve onların temsilcileri, iletişim kanallarını kullanarak hedef kitlelerine mesajlarını verebilmektedirler (Özkan, 2007: s. 15-16).

Gücü ve etki mekanizmalarını elinde bulundurmak isteyen siyasi figürlerin, toplumla bütünleşme ve toplumsal bir varlık olan insanı etkileyebilmesi ancak iletişim çabalarıyla mümkün olmaktadır. Siyasi alanda faaliyet gösteren ve siyasi kimliğe sahip olan kişilerin çeşitli iletişim kanalları aracılığıyla kamuoyuna yönelik yaptıkları konuşmalar, ön plana çıkardıkları imajlar, medyayı kullanım biçimleri iletişime ihtiyaç duyduklarını ve bu anlamda iletişimi siyasetin en temel mekanizması olarak görmelerini sağlamıştır. Siyasi başarıya ve siyasete hizmet eden her türlü yazılı-görsel-işitsel malzemelerin etkin bir şekilde kullanılabilmesi, iç-dış çevreye karşı üstün olma hali ve kitle iletişim tabanında yaratılmak istenen saygın konum siyaset ve iletişim arasında kurulacak olan güçlü bir ilişkiyle mümkündür.

Medya 19. yüzyılın başından başlayarak bireylerin büyük çoğunluğunun günlük yaşamına gürültülü bir biçimde girdiğinden, bir yüzyıldan beri iletişime yöneltilen bakışta, vurgu açık bir yenilik etkisiyle kitle iletişiminin üzerindedir. Kitle medyasını düşünmek, büyük değişimi düşünmek anlamına geldiğinden, kitle medyası yüzyılın büyük girişimidir (Maigret, 2014: s. 20).

Kitle medyasını yönlendirmek ve iktidarı elde etmek adına, siyasi eylemlerde bulunan kimselerin, benimsemiş oldukları her türlü duygu, düşünce, tutum ve yöntemlerin hedef kitle nezdinde kabul görmesi ve bu anlamda seslenen kitlelerin algısına etki edebilecek çeşitli ikna yollarının aranması, siyasetin iletişim yönüne vurgu yapmaktadır. Karmaşık bir yapıya sahip olan siyaset zor bir görev üstlenmektedir. Geniş halk kitlelerine hitap ederek kabul görme düşüncesi, insanlarda psikolojik manipülasyonu gerekli kılmakta, bu durum da siyasetin etkili söylem yönünden iletişimin araç ve gereçlerini kullanması gerçeğini ortaya

çıkarmaktadır. Miting, gösteri, kongre, seçim kampanyaları, demeçler, basın bültenleri vs. unsurların doğru, etkin iletişim kanallarıyla alıcıya gönderilmesi siyaset ve iletişimin birbirleriyle olan yakın ilişkisini görmemizi sağlamaktadır.

İnsanların toplumsal düzen içinde bir arada yaşamaları, ortak davranış kalıplarına uymak zorunluluğunu ve bunun sonucu olarak da 'iktidar' ve 'siyaset etme' kavramlarını şekillendirmiştir. Bilgiden, ekonomik üretime kadar birçok kaynağın denetlenmesi ve dağılımının yapılabilmesi 'siyasal iktidar' düşüncesini pekiştirmiştir. Mevcut iktidar ilişkisinin kurumlaşarak meşru bir içerik alması ise 'otorite'yi ortaya çıkarmıştır. Siyasal sistemin niteliği birçok ilişki düzeneğini etkilediği gibi ülkenin mevcut iletişim düzenini de belirlemektedir. Aynı zamanda iletişimin kurumlaşmış yapısı da siyasi platformu azımsanmayacak ölçüde tesir altında bırakmaktadır (Akdoğan, 1995: s. 21-22). İletişim, siyasetin ana damarını oluşturmaktadır. Siyaset, tıpkı iletişim gibi, tek başına yapılabilen bir eylem değildir. Her ikisinde de birden fazla kişiye ihtiyaç vardır. Her iki kavram da kitlelere seslenmektedir. Siyaset, iletişimi bir araç olarak kullanmakta, amaçlarını gerçekleştirmek için ondan yararlanmaktadır (Özkan, 2007: s. 18).

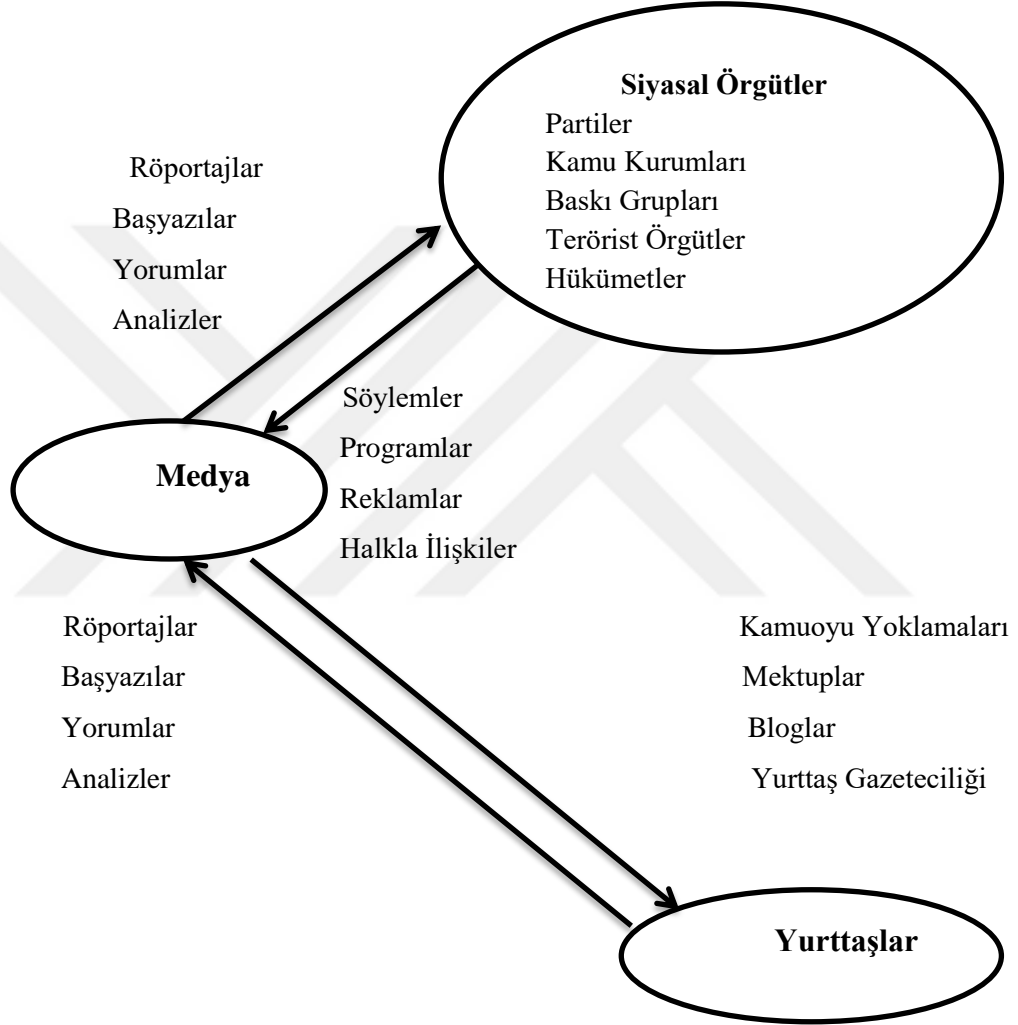
Devlet, iletişim alanına genel yasal düzenlemeyi yapmak, kamusal sorumluluğun gerektirdiği kaynak ve altyapı imkanlarını temin etmek ile müdahale ederken; kitle iletişim araçları da kamuoyunu etkileme ve yönlendirme işleviyle siyasal alanda yönlendirici olmaktadır. Her siyasal sistemin kendine özgü geliştirdiği bir iletişim kuramı ve siyasal-ekonomik gerçeklik içinde şekillenen iletişim alanı vardır (Akdoğan, 1995: s. 22). Siyaset, toplumların iktidar olma eylemleri ya da bir fikir arkasında örgütlenme çabaları sayesinde toplumsal yaşamın bir parçası haline gelmiştir. İletişim ise insanoğlunun hayatında fark edilen ve fark edilemeyen kısımları ile hep var olmuştur (Akay, 2012: s. 9).

İletişim insanın yeryüzünde ilk belirlediği dönemlerden başlayarak, tarihin her anında varlığını sürdürmüş, uygarlığın gelişmesinde en önemli rolü oynamıştır. Bu nedenle, uygarlık tarihinin her aşamasında, dilin gelişmesinde, üretim biçimlerinin, siyasal iktidarın ve devletin oluşmasında, siyasal yaşam içinde, kültür, düşünce ve ideoloji örgüsü bağlamında kimliklerin varlık kazanmasında, en ilkelinden başlayarak, en gelişmişine dek, kitle iletişim araçlarının ortaya çıkmasında, kamusal

alan, kamuoyunun belirlenmesinde, iletişimi görmek ve izlemek mümkündür (Ekinci, 2016: s. 1).

McNair, siyasal iletişim'in unsurlarını 3 genel başlık olarak belirlemiştir (McNair, 2011: s. 6).

Şekil 1.1. Siyasal İletişimin Unsurları

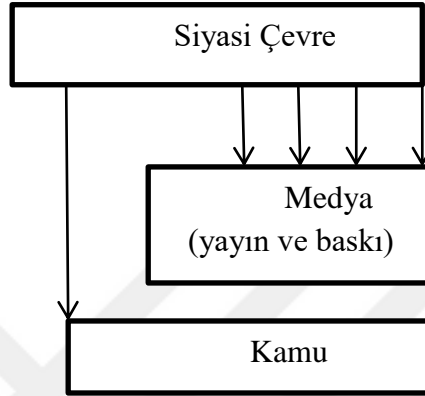
Kaynak: McNair, 2011: s. 6

Siyasal sistemlerin büyük bir çoğunluğunun demokratikleşmesi siyasal iletişimin doğasını değiştirmiş ve siyasal faaliyetler kamusal alana taşınmıştır. İnsanlar siyasete dahil olma gereği duymuş çünkü onlardan siyasi bir rol üstlenmeleri beklenmiştir. Buna paralel olarak aynı şekilde bilgi ortamına ve daha yüksek eğitim düzeylerine doğru artan bir akış meydana gelmiştir. Etkileşim ve daha fazla siyasal katılım için bir talep oluşmuş, çeşitli gruplar arasındaki iletişim, seçmenlerle ilgili

olsun ya da olmasın rekabetçi atmosfere yönelmiştir. Bu rekabetçi durum hem insanların dikkatini çekmiş hem de medya da yer bulmuştur (Lilleker, 2006: s. 3-4).

Lilleker ise, siyasal iletişimin geleneksel görünümünü, siyasal çevre, medya ve kamu olarak açıklamıştır ((Lilleker, 2006: s. 4).

Şekil 1.2. Siyasal İletişimin Geleneksel Görünümü

Kaynak: Lilleker, 2006: s. 4

Akademik bir alan olan siyasal iletişim, toplumsal bir algı yaratmayı ya da var olan algı üzerinde dizayn oluşturmayı kendine amaç edinen faaliyetleri kapsamaktadır. Amaç, sunumu yapılan siyasal fikirlerin, siyasal davranışlara dönüşümünü sağlayarak toplumsal geri bildirim somutlaştırmaktır. Siyaset ve iletişimin bütünleşmesiyle doğan ‘siyasal iletişim’ iki önemli bilim dalının merkezinde konumlandığından, yapılacak siyasal iletişim çalışmaları yoğun bir araştırma ve çabayı gerektirmektedir. Her ülkenin ve o ülkenin içinde barındırdığı toplumun iletişim ve siyaset olgusuna yüklediği anlam farklılık gösterdiğinden dolayı tek bir siyasal iletişim anlayışını ve o siyasal iletişimin ortaya çıkardığı yaklaşımları farklı toplum ve siyasal çevrelere giydirmek mümkün değildir. Bundan dolayı siyasal iletişim; sistem, kültür ve ideolojilere göre oldukça farklı bileşenleri göz önüne almayı gerektirebilmektedir. Temelde dilsel ve algısal mekanizmalar üzerine yoğunlaşan bu akademik alan, toplum varlığını yapılandıran ya da yok eden güçlü bir iletişimsel alan olmakla birlikte sürekli değişim içinde varlık gösterebilmektedir.

Stromback ve Kioussis’e göre stratejik aktörler, siyasal partiler ve kampanyalar sürekli olarak faaliyet içinde olduğu ortamlarda değişime uyum sağlamaktadırlar.

Toplumsal yapılar, iletişim teknolojilerindeki değişim ve seçmenlerin siyasi tutum ve davranışlarıyla ilgili değişikliklerle uyum içindedirler (Stromback ve Kioussis, 2014: s. 116-117).

Tablo 1.1. Kampanya Uygulamalarını Değiştirme Tipolojisi

	Aşama 1 (Modern Öncesi)	Aşama 2 (Modern)	Aşama 3 (Postmodern)
Siyasal İletişim Sistemlerinin Biçimi	Parti egemen	Televizyon merkezli	Çoklu kanal ve multimedya
Egemen Siyasal İletişim Biçimi	Parti siyaseti yanı sıra mesajlar	Alıntılar, görüntü ve etki yönetimi	Sınırlı rol dağılımı, hedeflenen küçük mesajlar
Egemen Medya	Tarafli basın, posterler, gazete ilanları, radyo yayınları	Televizyon yayınları aracılığıyla akşam haberleri	Sınırlı televizyon alanları, hedeflenen doğrudan posta ve e-posta kampanyaları
Egemen Reklam Medyası	Dergi reklamları, posterler, bildiriler, radyo konuşmaları, kitle mitingleri	Ülke çapında televizyon reklamları, renkli afişler ve dergi reklamları, doğrudan kitle postaları	Hedeflenen televizyon reklamları, e posta kampanyaları ve telefonla satış, web tabanlı reklamlar
Kampanya Düzeni	Parti liderleri ve ana parti kadrosu	Parti kampanya yöneticileri ve dış medya, reklam ve araştırma uzmanları	Özel parti kampanya öğeleri ve uzman siyasi danışmanlar
Egemen Kampanya Paradigması	Parti mantığı	Medya mantığı	Pazarlama mantığı
Kampanya Hazırlama	Kısa vadeli, özel amaçlı	Uzun vadeli kampanya	Daimi kampanya
Kampanya Harcamaları	Düşük	Artan	Sarmal artış

Kaynak: Stromback ve Kioussis, 2014: s. 117

1.2. Siyasal İletişimin Tarihsel Gelişimi

Yaradılıştan bir "siyasal hayvan" (zoon politikon) olan insanın, düşünme yeteneğini geliştirdiği andan itibaren kendi toplum hayatı, siyasal yaşamı üzerinde düşünmeye başlaması, bu konuda kendi kendine birtakım sorular sorması ve bu soruların cevaplarını araştırması kadar doğal bir şey olmamaktadır. Eskiçağdan ortaçağa, ortaçağdan yeniçağa, yeniçağdan günümüze kadar uzanan ve yüzyılları kapsayan uzun zaman şeridi içinde fikir adamları toplum hayatının esasları, çeşitli yönetim sistemleri, en iyi yönetim şeklinin hangisi olduğu ya da olabileceği konularında değişik görüşler ortaya koymuşlardır (Kapani, 2007: s. 23).

İnsanlık tarihi kadar eski olan siyasal iletişim; iktidar, güç ve rekabetin başladığı andan itibaren stratejik ve planlı bir şekilde gerçekleşmemiş olsa dahi faaliyet olarak daima var olmuştur.

Siyasal iletişimi tanımak ve çözümlmek siyaset ve iletişim bilimlerinin ortaya koymuş olduğu ortak yaklaşımı ele almaktan geçmektedir. Siyasal iletişim, önceleri siyaset ve iletişim bilimlerinin arka sayfalarında dolaylı olarak anlatılmış ancak isminin henüz siyasal iletişim olarak anılmadığı bir platformda yer almıştır. İnsanlık tarihi kadar eski olan her iki bilimin de birbirini anlama çabası 20. yüzyıldan itibaren üzerinde konuşulan ve çalışılan yeni bir alan olarak siyasal iletişimi ortaya çıkarmıştır (Akay, 2012: s. 9).

Tokgöz'e göre, insanoğlunun yerleşik düzene geçmesiyle birlikte, siyasal iletişimin adı konulmasa bile önem kazandığını söylemek mümkündür. Siyasal iletişim, kavram olarak tanımlanmadan önce, siyasal iletişim uygulamalarıyla birlikte gündeme gelmiştir görüşünü ileri sürmek yanlış bir yaklaşım değildir. Siyasal iletişim uygulamaları insanoğlunun toplum yaşamında kendini savunması, toplum düzenini sağlaması, tanrı ve tanrılarla ilgili kutsal söylemi oluşturması, ticaret ve ürünlerin durumunu belirlemesi bakımından kayıt tutması, parayı kullanımı, parayı biriktirerek birikim sağlanması, toplumsal etkileşimlerin sonucunda oluşmuştur (Tokgöz, 2014: s. 19).

Siyasal iletişimin temelini iktidar olgusu oluşturmaktadır. Dolayısıyla insan yaşamının ortaya çıktığı ilk andan itibaren toplumsallaşmanın bir bileşeni olarak varlık gösteren iktidar kavramı, yaşam biçimleri ve siyasal sistemler üzerinde etkili

olmaktadır. Siyasal iletişimin gelişim süreci ilk olarak gücün bir göstergesi olarak para, ticaret, dini unsurlar, inançlar, mağara duvarlarına çizilen resimler şeklinde ilişkiler olarak görülmüştür. Toplumsallaşmayla beraber insanların tarih sahnesinde kendilerine yer bulması konuşma ve sözlü iletişimi ortaya çıkarmış, MÖ 3000’li yıllarda yazının bulunmasıyla beraber ise; insanların her türlü duygu, korku, toplumsal yaşam kuralları, deneyimler ve paylaşımlarını aktarmasını sağlamıştır. Farklı çağlarda ve toplum yapılarında insanların kendilerini koruma ve savunma amaçları dinsel, tanrısal inanç ve yaşayışları, oluşturdukları efsaneler ve hikayeler, giymiş oldukları kıyafetler, mağara duvarlarına yapmış oldukları çizimler birer iktidar-güç aracı olarak kullanılmıştır. İktidarın önemli bir parçası olan yazı ve resimler, uygarlıkların siyasi yapılarıyla ilgili önemli bilgiler vermektedir. Krallar, din adamları, toplumu oluşturan her çeşit kesimin, kurallarını papirüs, taş, deri vs. gibi araçlara yazılı olarak taşımaları siyasal iletişimin temel süreçlerini oluşturmuştur.

Tarihsel gelişimi içerisinde ele alındığında, Antik Çağ’da, eski Yunan devletlerinde siyasal iletişim olgu ve süreci ile Orta Çağ, Yeni Çağ ve günümüzdeki siyasal iletişim olgu ve süreci farklılık göstermektedir. Bu farklılığın, toplumların durağan değil, dinamik yapılara sahip olmalarından; sürekli bir devinim (hareket) içinde bulunmalarından kaynaklandığı söylenebilmektedir. Nüfus artışları ve teknolojik gelişmeler yeni siyasal yapılanmaları gerektirmiş; bu da doğal olarak “siyasal iletişim” olgusunu ve bunun uygulanmasını etkilemiştir. Örneğin eski Yunan’da yüz yüze yapılan siyasal iletişim o günün koşullarında işlevsel, dolayısıyla etkili bir siyasal iletişim yöntemi iken, günümüzde toplumların sayısal olarak artmaları nedeniyle bu tür bir iletişim biçimi işlevini yitirmiş; ancak küçük yerel toplulukları için kullanılabilir sınırlı bir etkililiği olan bir siyasal iletişim türü durumuna gelmiştir (Aziz, 2014: s.4).

Siyasal iletişim uzun yıllardan beri kendi içine kapalı bir disiplin olarak, öne çıkmayıp, sessiz sedasız kendi halinde gelişim gösterirken, birden bire, özellikle, Paul Lazarsfeld ve ekibinin Amerika Birleşik Devletleri’ndeki çalışmaları sayesinde, 40’lı yıllardan başlayarak, daha çok ampirik bir özellik taşıyan, medya gücü sorununun birdenbire keşfedilivermesi elbette bir raslantı olmamaktadır. Buna karşın, siyasal iletişim çalışmalarının Avrupa’da ve ülkemizde ortaya çıkması için,

80'li yılların ortalarını beklemek gerekmektedir. İletişim teknikleri tarihi göstermektedir ki, çoğulcu siyasal felsefenin tümünden bulunması, Antik Yunan sitesinden, Roma'ya, Feodalizm ve Aydınlik dönemine uzanan süreç içindeki, retorik ve propagandanın ötesinde; yurttaşlık hakları, siyasal düşünce ve tutum sergilemelerinin getirmiş olduğu sorunlar, düşünce değişimleri kamusal alanı belirleyip, öne çıkarmıştır (Ekinci, 2016: s. 2).

II. Dünya savaşından sonra ABD'de doğan siyasal iletişim bu süreçten sonra disiplinlerarası bir bilim dalı haline gelmiştir. Önceki yıllarda siyasal iletişim adı altında yapılan çalışmalar daha profesyonel bir hale gelerek adı konulmuş ve geleneksel medya araç ve ortamlarına ek olarak elektronik ve yeni medya araçları eklenmiş ve özellikle seçim dönemlerinde kullanılmaya başlansa dahi sonraki süreçlerde kamuoyunun her aşamasına yayılım göstererek etkinlik oluşturmaya başlamıştır. ABD'de doğup gelişme gösteren siyasal iletişim kavramı, profesyonel anlamda bir meslek haline gelmiş, birçok alanla ilişki içine girmiş, kapsamını genişleterek sürekli faaliyetler biçiminde gelişme göstermiştir.

Önce Uzakdoğu'da değişebilir harflerin, daha sonra basımevinin devreye girmesi, insanoğlunun yaşamında büyük bir yeniliktir. Basımevinin gelişmesi insanoğlunun yaşamında pek çok değişikliği de beraberinde getirmiştir. Haber kâğıtları, haber mektupları Avrupa'da önce elle, daha sonraları basımevinde çoğaltılarak on yedinci yüzyılın başlarından itibaren devreye giren gazeteciliğin temelini hazırlamışlardır. Telgraf, telefon, telsiz, radyo, televizyon gibi elektronik teknolojisini kullanan araçların devreye girmesiyle, elektronik iletişim insanoğlunun yaşamında önemli yer tutmaya başlamıştır (Tokgöz, 2014: s. 43-44).

Bilgisayarın icadı ve profesyonel anlamda kullanımı ile birlikte internet olgusu devreye girmiş, haberleşme ve veri akışı kitleler arasında etkin bir şekilde yayılım göstererek siyasal iletişimin işlerlik kazanmasında büyük paya sahip olmuştur. Özellikle tüm dünyada insanlar arasında hızlı ve etkili bir iletişim olanağı sağlayan yeni medya araçları, dijital ortamlarda hedef kitleler ile ilişki kurmada etkili bir mecra olarak ön plana çıkmıştır.

Tarihten günümüze dek yeryüzünde ortaya çıkan yaşam biçimleri, siyasal sistemler, bireyleri iletişimin teknik araçlarına sürekli bağımlı kılmıştır. Özellikle

elektronik iletişimin ortaya çıkması, durumun daha karmaşıklaşmasına neden olmuştur. Devletin sürekliliğinin sağlanmasında, toplumsal düzenin korunmasında, kısacası yönetenler ile yönetilenler arasındaki karmaşık ilişkilerde bu yeni teknolojiden geniş ölçüde yararlanma yoluna gidilmiştir (Ekinci, 2016 s. 48-49).

Elektronik ve yeni iletişim teknolojileri vasıtasıyla iletişim kurma biçimlerinde başarılı olan kimseler, karşı tarafı etkileme ve yönlendirme konusunda etkililik sağlayarak, etkileme-etki altına almayı bir yetenek olarak taşımış, yeni iletişim ortam ve araçlarını kendilerine avantaj yaratacak doğrultuda kullanmışlardır.

Ekinci'ye göre, iletişim alanındaki gelişmeler, özellikle siyasal iletişimde ortaya çıkması da dahil olmak üzere, evrensel oy eşitliği, medyanın ve iletişim araştırmalarının egemenliği ile toplumun çağdaşlaşması ve kitle demokrasilerinin öne çıkıp, özellik kazanmasıyla kendini göstermiştir. Sezgisel olarak, farklı aktörlere düzenlenen ve medya tarafından yansıtılan siyasal söylemlerde ki üretim ve değişim ile ilgili her şey siyasal iletişimi çağrıştırmaktadır. Siyasal iletişimin bir disiplin olarak ortaya çıkmasında, siyasetçiden iş adamlarına dek uzanan geniş bir alan oluşturmasında, iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişme hiç kuşkusuz önemli rol oynamaktadır. (Ekinci, 2016: s. 3-5). Siyasal iletişimin temel aktörlerini oluşturan politik organizasyonlar ve vatandaşlar arasında hedeflenen amaçların gerçekleştirilmesi için mesajların medya üzerinden iletilmesi gerekmektedir. Bu süreçte internet ve sosyal medya siyasal iletişim araçlarını değiştirmiş ve seçmene daha kolay erişebilen bu araçlar sayesinde siyasal aktörlerle kolaylıkla iletişime geçilebilmesini sağlamıştır (Ertem Eray ve Aslan, 2015: s. 114).

Siyaset ve iletişimin odak noktası olan “insan” ve “etkileme” kavramları bu iki bilim dalını birbirine bağlayan iki önemli bileşen olarak tarih sahnesinde karşımıza çıkmıştır. Siyasetin işlevsel bir biçimde uygulanmasında ve siyasetin ön plana çıkardığı siyasi söylem ve sistemlerin kitleler tarafından kabul görmesinde iletişimin araç ve yöntemlerinden fayda sağlanmıştır. Toplumu meydana getiren bireylere siyasi sistemleri ve kültürleri kabul ettirmek ve oluşturulan siyasi fikir ve değerlere sağlam bir temel oluşturmak, insanın en önemli karakteristiği olan iletişim çabalarıyla mümkün olmaktadır. Tarihin akışı içinde çeşitli alanlarda yapılan çalışmalar göstermektedir ki siyaset, iletişimle varolmuş ve bu iletişim olgusu, gerek demokratik ve bireylerin özgürlüklerini geliştiren ve genişleten bir yapıyı doğurmuş

gerekse de iletişimin bütün donanım ve stratejilerinden yararlanılarak insan onurunun yerle bir edilmesine imkan veren siyasi politikaların inşa edilmesine, propagandalar yardımıyla olay ve konuların manipüle edilip çarpıtılmasına kadar uzanmıştır.

Enformasyon çağı olarak adlandırdığımız bu yüzyılda hakimiyet kurmak isteyen kesim ve hakimiyet altına alınmak istenen kesim arasında gerçekleşen siyasal iletişim çalışmaları, özellikle internetin çağa damgasını vurmasıyla beraber sosyal medya ağlarını ortaya çıkarmış, kişiler ve kurumların siyasal süreçlerde kurmuş oldukları iletişime farklı bir boyut kazandırmıştır. Siyasal iletişim adına ortaya konulan her çalışma dijital teknolojiler ve bu teknolojilerin yarattığı sosyal medya araçlarıyla daha pratik, etkili, geri bildirim hızı yüksek bir şekilde dönüşmüştür. Özellikle siyasal anlamda kitlelerle kurulan iletişim, tarihsel süreç içinde sosyal medyanın büyük bir güce dönüşmesiyle, siyasal iletişimin yapısına modern bir görüntü kazandırmıştır.

Bostancı, siyasal iletişim çalışmalarının, özellikle sosyal medya aracılığıyla gerçekleşmesini ‘Siyasal İletişim 2.0’ olarak adlandırmış ve aşağıda görüldüğü üzere bir tablo ile açıklamaya çalışmıştır.

Tablo 1.2. Siyasal İletişim ve Siyasal İletişim 2.0 Karşılaştırması

Özellik	Siyasal İletişim	Siyasal İletişim 2.0
İletişim Aracı	Geleneksel Medya	Sosyal Medya
İletişim Türü	Kitle İletişimi	Kitle İletişimi Kişilerarası İletişim
İletişim Şekli	Propaganda Tek Yönlü İletişim Monolog	Diyalog İki Yönlü İletişim
Mesaj	Kitleysel	Kitleysel Bireysel
Geri Bildirim	Düşük	Yüksek
İletişim Maliyeti	Yüksek	Düşük

Kaynak: Bostancı, 2015: s. 93

Sosyo-ekonomik yaşamın özü olan siyaset, toplumsal gelişmenin her aşamasında ekonomi, hukuk ve kültürle ilişki içinde dinamik bir olgu olarak,

çevresinde siyasi etkileşimin, genel oy hakkının kitlelere verilmesiyle de siyasal iletişimin gelişmesine yol açmıştır. Kitle iletişim teknolojisinin gelişmesi; siyasal konuları ve kamusal bilgiyi, yönetilenlerin politik inanç ve eylemini etkileyecek şekilde siyasal etkileşim gücü üreterek, siyasal iktidarlara geniş bir stratejik kullanım alanı sağlamıştır. Siyasal iletişim, siyaset alanına giren sorunların ve aktörlerin sayısının artması ve siyaset sahasının genişlemesi neticesinde günümüzdeki anlamına ulaşmıştır (Paçacı, 2014: s. 43).

Özkan'a göre, ülkemizde siyasal iletişim uygulamalarının gerçek anlamda çok partili hayata geçişle birlikte başladığını söylemek mümkündür. Türkiye'de ilk çok partili seçim 1950 yılında yapılmıştır. Bu ilk çok partili seçimde, seçime katılan siyasal partiler için en etkili iletişim yöntemi radyo olmuştur. Radyodan başka yaygın olarak kullanılan kitle iletişimi aracı mevcut olmadığından, ilk çok partili seçimde daha ağırlıklı olarak kişisel iletişim yöntemleri tercih edilmiştir. Ayrıca afişler de seçimlerde etkili bir siyasal iletişim aracı olarak kullanılmıştır (Özkan, 2007: s. 221). Siyasal iletişimin en güçlü silahlarından biri olan televizyonun 1968 yılında Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'nun deneme yayımları ile hayatımıza girişi ve 1970 yılından tüm Türkiye'ye yayılması ile yepyeni bir süreç başlamıştır. Ancak bu sürecin siyasal iletişim açısından gelişimi çok hızlı olmamıştır (Akay, 2012: s. 25).

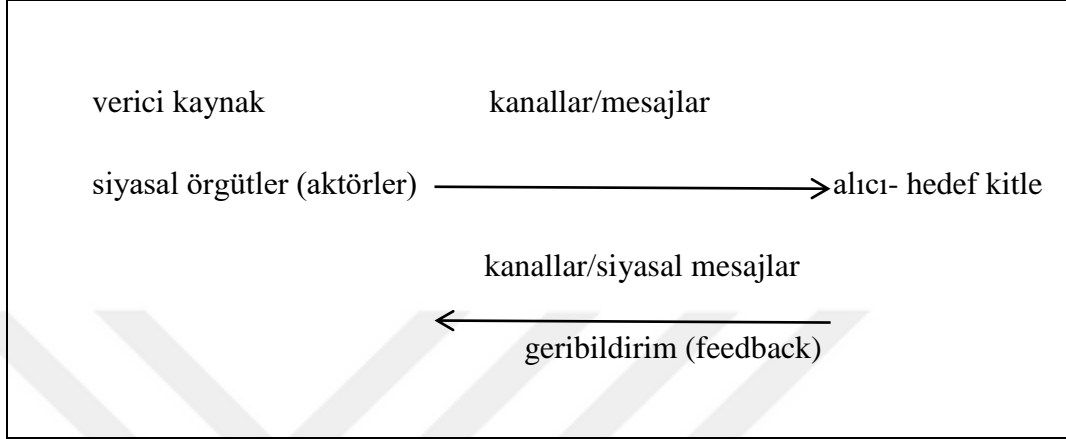
Çok partili siyasal sürece geçişle birlikte siyasal parti ve adayların kitlelerle etkili iletişim kurmak adına ortaya koydukları siyasal iletişim çalışmaları bu süreci hızlandırarak aday ve partilerin rekabet içine girmesini sağlamıştır. Radyo, gazete, televizyonun bu süreçte aktif rol alması, Türkiye'de siyasal iletişim sürecini hızlandırarak özellikle TRT'den sonra özel televizyonların devreye girmesiyle beraber siyasal iletişim faaliyetleri de büyük bir ivme kazanmıştır.

1.3. Siyasal İletişim Süreci

Siyasal iletişim olgusu ve süreci genel öğeleri açısından, iletişim olgusu ve süreciyle benzerlik göstermekte, hatta aynıdır denilebilmektedir. İletişim olgusu ve sürecindeki beş öğe; verici, alıcı, kanal, mesaj/ileti ve geri bildirim siyasal iletişim olgu ve sürecinde de aynen ya da az farklılıkla vardır. Siyasal iletişimin tam olarak

meydana gelebilmesi için bu beş ögenin etkili olarak kullanılması ve her birinin işlevsel olarak iletişim olgu ve sürecinde yerini alması gerekmektedir (Aziz; 2014: s. 5).

Şekil 1.3. İletişim ve Siyasal İletişim Olgu ve Süreci

Kaynak: Aziz, 2014: s. 5

Asna'ya göre insanlar arasındaki ilişkiler, iki yönlü bir akıma dayanmaktadır. Karşılıklı ilişkiler bu akım gelişip düzenli bir hale geldiği oranda başarılı sonuçlar vermektedir. Akım, mesaj olarak kaynaktan (yani bizden) çıkmakta, alıcıya (yani karşımızdaki kitleye) gitmekte, onun tepkisi olarak geri gelip bizi beslemektedir. Bu oluşum içinde biz hem tanıtmaya çalışmakta, hem de hedef kitleyi tanıyabilmekteyiz (Asna, 2012: s. 41-61).

Siyasi çabaların beklentiler doğrultusunda davranışsal bir karşılığının oluşması siyasal iletişim sürecinin doğru kanal ve araçlarla dizayn edilmesiyle mümkün olmaktadır. Sürecin akışını etkileyebilecek herhangi bir yanlış yapılandırma sürecin tamamının başarısız olmasına neden olabilmektedir. Unutulmamalıdır ki siyasal iletişim süreci çok geniş bir yelpazeye hakim olmayı gerektirmekle birlikte bu yelpazenin iletişimini sağlayacak profesyonelleri de içinde barındırmayı bir zorunluluk olarak karşımıza çıkarmaktadır.

Siyasal iletişimin gerçekleştiği bu süreç içinde, siyasal aktörlerin ortaya koyduğu uygulamalar içinde, siyasal bir alan, daha doğrusu kamu alanı oluşmaktadır. Bu süreç içinde kendini gösteren, belki de en önemli olgu, toplumsal yaşam içinde varlığımızı belirleyen, kimliğimizi ortaya çıkaran, bizi tanımlayan, daha açık bir

deyişle bizi biz yapan siyasal hak ve edinimlerdir. Siyasal toplumları yaratan süreç siyasallaşma ya da siyasal sistemleştirme olarak kendini göstermektedir (Ekinci, 2016: s. 278-280).

Vural'a göre, siyasal partiler, demokratik yaşamın, çok sesliliğin ve halkın siyasete katılımının bir aracı olmaları nedeniyle, en üst düzeyde koruma altına alınmış kurumlardır. Demokrasiler, siyasal partileri böylesine önemseyip koruma altına alırken, siyasal partilerin kendi içlerinde demokrasiyi işletmemeleri kabul edilemez bir anlayışı oluşturmaktadır. Bir siyasal partinin en temel işlevlerini, öncelikle kendi içinde ve örgüt düzeyinde daha sonra da geniş halk kitleleri ile iletişim kurabilmesi oluşturmaktadır. Ayrıca siyasal iletişim sürecini düzenli, sağlıklı, etkin ve katılımcı bir sürece çevirmesi ile doğru orantılı başarı sağlayabileceği de sahip olunması gereken en temel anlayışı oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra siyasal iletişim sürecinin asıl itibariyle bir takım işi olduğu ve ancak geniş katılımlı üyelerle gerçekleşebileceği gerçeği de gözardı edilmemelidir. Siyasal partilerin toplumla iletişim kurabilmeleri, onların dili, gözü, kulağı olabilmeleri, onların duygu ve düşünceleri ile beklentilerine cevap vermeleri ile liderlerin demokratik, anlayış, yöntem ve uygulama performansı arasında da önemli bir paralellik bulunmaktadır. Şurası çok açıktır ki bugün siyaset, artık yalnızca parti lideri ile etrafındaki yakın kadrosunun sürdüreceği bir iş olmaktan çok uzaklaşmıştır (Vural, 2010: s. 159-160).

Sağlıklı bir siyasal iletişim ancak yurttaşların siyasete aktif özneler olarak katılımını esas alan demokratik çoğulcu bir siyasal kültürle ve bunun ortaya çıkardığı demokratik çoğulcu bir siyasal sistemle mümkün olabilmektedir (Özdemir, 2016: s. 25).

Siyasal iletişim, oluşturduğu enformasyon ve stratejilerle siyasal sistem içinde ikna edici bir işleve sahiptir. Söz söyleme ve yönetme hakkına sahip olmak isteyen kesimlerin bu doğrultuda iş görmesi diğer bir anlatımla işlevsel olma çabaları siyasal iletişim sürecinin etkin bir şekilde doğru aşamalarla gerçekleştirilmesiyle mümkündür. Siyasal aktörlerin, siyasal mesajlarını, alıcıya gönderdikleri süreç boyunca ortaya çıkan siyasal iletişim, hedef kitle özelliklerine uygun bir dil ile mümkün olmaktadır.

1.4. Siyasal İletişimin Aktörleri

Çoğulcu, demokratik ülkelerde iktidarı ve muhalefet bloğunu oluşturacak aktörlerin seçiminden, gündelik hayatın her alanını biçimlendiren kurum, kurul ve kuralların belirlenmesi sürecine kadar siyaset olgusu şüphesiz ki önemli bir yer tutmaktadır. Siyasal aktörler, bu süreçte ideolojik çizgilerine, program ve hedeflerine uygun olarak politikalar üreterek hedef kitlelerine ulaşmaya çalışırken, birçok sivil toplum örgütü de seslerini duyurmak için yoğun faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu çabaların önemli bir bölümü kamu gündemine gelemeyen, küçük bir azınlığın görüşleri, söylem ve eylemleri ise gündemi uzun süreler meşgul edebilmektedir (Kavoglu, 2014: s. 4).

Bilindiği üzere, bir toplumun iletişimsiz görevlerini yerine getiremeyeceği tartışma götürmez bir sosyal gerçekliktir. Daha toplumbilimsel yaklaşımlı bir deyişle, iletişimsiz olası bir toplumsal birleşme bütünleşme düşünülemezdir. Toplumsal kurallarda tutum ve davranışların uygunluk derecesine göre oluşmuş bu bütünleşmenin merkezci görüntüsü her zaman bu kuralların tanımladığı toplumsal düzende daha fazla ya da daha az canlı bir katılım ile ilişki içerisinde bulunmaktadır. Bundan dolayıdır ki, bütünleşmede öncelik kuralcı olanın olmaktadır. Bu bütünleşmeyi sağlayan kuralların toplumdaki ‘aktörler’ tarafından görünürlüğü iletişimin çerçevesini çizdiği ‘anlamaların veriş-alışı’ ile kendini gerçekleştirebilmektedir. Söylenegelen şudur: İletişimin belli bir düzeyi kuralcı bütünleşmenin oluşması için kaçınılmazdır. Kuralcı bütünleşmenin yayıldığı temeller üzerinde de bir iletişim bütünleşmesi yatmaktadır (Yavaşgel, 2004: s. 143-144). Siyasal iletişim ve siyaset biliminde ortaya çıkan en önemli öğelerden biri siyasal aktörlerdir. Çünkü bu aktörlerin toplumu etkilemede önemli bir payı bulunmaktadır (Eker Akgöz, 2011: s. 228).

Siyasal iletişim aktörlerinin temel çabası, insan yaşamının önemini yansıtan, iletişim teknikleri ve ilkeleriyle, siyasal alanda güç elde edecek oluşumların gerçekleşmesini sağlamaktır. Gruplara, kitlelere seslerini duyurabilmek adına faaliyet içinde olan aktörler, kamuoyuna güven telkin etmek ve önemli bir itici güç olan toplum desteğini elde etmek gibi bir düşünceyle çalışmalarda bulunurlar. Bilginin işlenmesi ve yayılması sürecinde özellikle kitle iletişim araçlarından fayda

sağlayarak, kimliklerini görünür kılma çabaları, siyasal iletişimde aktörlerin baskın ve önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

Aziz'e göre siyasal iletişimin aktörleri, devlet başkanı, hükümet, siyasal partiler, yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri, baskı grupları, lobicilik, sivil itaatsizlik ve terör grupları olarak 9 öge de ortaya konulmuştur.

1.4.1. Devlet Başkanı

Toplumunu meydana getiren birçok grup içinde, siyasal bilimciyi özellikle devlet konusu ilgilendirmektedir. Her insan topluluğu gibi, devlet de toplumun içinde doğmakta ve yaşamaktadır. Politikanın süreçlerini örgütleyen ve biçimlendiren devlet müessesesidir. Devlet mekanizması, organlardan, yetkilerden, iktidar ve haklardan oluşmaktadır. Devlet sistemli bir ilişkiler örgüsüdür. Politikanın (siyasetin) devletten daha geniş bir kavram olduğunu göstermek kolay olmaktadır. Devletin olduğu yerde siyaset de vardır. Gelgelelim bunun tersi olmaz, yani siyasetin var olduğu yerde, devletin de var olması gerekmektedir. Nitekim, devlet daha dar bir başka kavramı hükümeti de içine almaktadır. Her devletin bir hükümeti vardır. (Lipson, 1978: s. 65-66).

Bir ülkede siyasal iletişimde bulunan en üst makam, o ülkenin en üst yöneticisi, devlet başkanı, cumhurbaşkanı, hükümet başkanı ya da yönetim biçimlerine bağlı olarak imparatoru, kralı, prensi vb. gibi yöneticileridir. Yönetici olarak topluma halka verilecek olan mesajlarda belli bir politikanın uygulanmasını, ülkenin bütünlüğü gibi konularda verilen mesajları siyasal iletişimin en doğal durumu olarak nitelemek gerekmektedir. Bu bakımdan bu tür siyasal iletişimde aktör, o ülkenin en üst yöneticisi olan devletin başı olmaktadır. (Akay, 2012: s. 41).

Siyasal aktörlerden biri olan devlet başkanlarının en önemli işlevi siyasal iletişim sürecinde, ülke ile ilgili gelişen olayları ve siyasi çabalarla ortaya konulan çalışmaları ve bu çabaların işlevsel olması için mesajların oluşturulması, iletilmesi, kitleleri harekete geçirecek eylemleri ortaya koymaktır.

1.4.2. Hükümet

Yönetenleri yönetilenlerin seçtiği, demokratik yöntemlerin benimsendiği, ya da bunun tam tersi olan totaliter, otokratik, oligarşik, monorşik yönetimlerin egemen olduğu siyasal bir sistemde, siyasal iktidarın temsilcisi hükümet, ülke içinde, hem iktidar çevresi, hem de yönetilenlerle, ülke dışında ise, komşu ülkeler başta olmak üzere, uluslararası platformlarda, tüm dünya ülkeleriyle güçlü bir iletişim içinde bulunması gerekmektedir. Bu iletişim, yapısı gereği siyasaldır. Bu nedenle siyasal iktidarlar kaynağını nereden alırlarsa alsınlar, ister tek başlarına bir hükümet, ister bir koalisyonun bir parçası olarak işlevlerini yerine getirsinler, ülke yönetiminde bu rollerini yerine getirirken, siyasal iletişimin yöntemlerini bilinçli ya da bilinçsiz olarak kullanmak durumundadırlar (Ekinci, 2016: s. 87).

Hükümet, kamu katlarında (makamlarında) oturan ve devlet otoritesini kullanan kişileri belirten bir kavramdır. Gerçekten de hükümetler değişmekte ama, devlet değişmemektedir. Hükümet, devlet içinde yönetenlerle yönetilenler arasındaki ayrımı (farklılaşmayı) anlatan bir kavramdır (Lipson, 1978: s. 65-66).

Hükümet, devlet yönetiminin sağlanması adına sorumluluk ve görevlerin işleyişini ve idaresini sağlayan organ olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla hükümet, iç ve dış çevrede politik kararların uygulanması, sağlıklı bir siyasal sistem ve sürecin oluşması için belirli mevkilerde bulunan kimselerin oluşturduğu bir bütünü temsil etmektedir. Siyasal sistem içinde önemli bir aktör olan hükümet unsuru, siyasal görüşlerin iletilmesi ve taraftar bulmasında merkezi bir organ olarak görülmektedir. Demokratik bir sistem yaklaşımıyla seçimle iş başına gelen hükümet yetkilileri; devlet yönetiminin etkin bir seyir izlemesi, icraatlarının kitleler tarafından benimsenmesi ve kabul görmesinde, ancak siyasal iletişimi demokratik bir şekilde yürütmeleriyle mümkün olmaktadır. Hükümetlerin temsil ettikleri halklarıyla karşılıklı iletişim halinde olması ve nitelikli siyasal kararlar vererek toplumun parçası olan her bir bireyi temsil edebilme özelliğine sahip olması gerekmektedir.

1.4.3. Siyasal Partiler

Siyasi parti veya adaylar kendi ilke ve politikalarını ilgili seçmen kitlelerine anlatmak, seçmenlerin güvenini kazanarak onların desteğini alabilmek, oy oranlarını

arttırmak, iktidar veya muhalefet olabilmek için siyasal iletişimden yararlanmaktadırlar. Siyasal partilerin ideolojileri üzerinden yürütülen siyasal iletişim çalışmaları yerini lider imajları üzerinden, birbirinin aynısı vaat ve mesajlara bırakmıştır. Siyasal partilerin ve kişilerin siyasal iletişim etkinlikleri en çok seçimlerden önce yaptıkları seçim kampanyalarıyla görünür bir hal almaktadır. Bununla birlikte miting, gösteri, siyasal kampanya ve yardım gibi çeşitli etkinlikler düzenlemeleri; televizyon programlarına çıkıp gündemle ilgili konuşmaları; medyada sıklıkla görünebilmek için olay ve gündem yaratmaları siyasi parti ve kişilerin görünmeyen siyasal iletişim etkinliklerini oluşturmaktadır (Yolçu, 2011: s. 4).

Kapani'ye göre, siyasal partilerin en başta gelen fonksiyonlarından biri, toplumdaki çeşitli çıkarların ve istemlerin birleştirilmesini ve kanalize edilmesini sağlamaktır. Ülkenin bir ucundan öbür ucuna bölgeler ve sosyal gruplar arasındaki mesafeleri daraltmaya, aslında birbirine yakın olan çıkarları, eğilimleri bir araya toplayarak bağdaştırmaya ve bunları birkaç büyük grup halinde "kümelendirmeye" çalışmaktadırlar. Siyasal partiler, hemen bütün rejimlerde, halk kitleleri ile iktidar arasında bir köprü vazifesi görmektedirler (Kapani, 2007: s. 182).

Siyasal partilerin yapısında yer alan çeşitli birimlerde görev alan, siyasal kimliği olan herkes, farklı düzeylerde olmak üzere birer "siyasal aktör"dür. Siyasal partiler, siyasal bir amaçla, halkı yönetmek üzere ortaya çıkan örgütlü gruplardır. Dolayısıyla, siyasal partilerin yaptıkları tüm faaliyetlerde, kurdukları tüm ilişkilerde siyasal çıkar aranmaktadır. Bundan ötürü siyasal partilerin yapacakları her türlü iletişim, siyasal iletişimin en dar anlamı ile de olsa siyasal iletişim tanımı içerisinde yerini almaktadır. Siyasal partilerin halka yönelik yaptıkları her türlü faaliyet siyasal iletişim içeriklidir. Seçim sırasında yapılan iletişim ise siyasal niteliği itibariyle en üst noktaya çıkmaktadır. (Akay, 2012: s. 42).

Demokratik yapıların önemli bir parçası olan siyasi parti oluşumları toplum refahının üst düzeyde sağlanmasına katkı sağlayacak etkin bir aktör rolü üstlenmektedir. Dolayısıyla siyasal partilerin topluma karşı büyük sorumlulukları ve bu sorumlulukları doğru ve adil şekilde sağlayacak siyasi parti liderlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Siyasal sistem ve bu sistemin içinde yer alan siyasi eylemler, toplumun temel taşı olan insanının özgürlüğüne ve refahına katkı sağlayacak siyasi partiler ile mümkün olabilmektedir.

1.4.4. Yerel Yönetimler

Demokratik ülkelerde yerel yönetimler, demokrasinin “olmazsa olmaz!” kurumlarıdır. Buralarda görev alan kişiler, belli bölgeleri içerisinde yaşayan halkın kendi kendini yönetmesi için seçimle iş başına getirdiği yerel yöneticilerdir. Yerel yönetimlerin en belirgin siyasal aktörleri, belediye başkanlarıdır. Yerel yönetimlerin ister siyasal partilerle bağlantısı olsun, ister bağımsız olarak yönetime gelsin, gerek seçimler sırasında , gerekse halka hizmet verirken her türlü iletişim içerisinde. Bu iletişimde ağırlık, siyasal iletişimde. Bu bakımdan, günümüz belediyelerinin pek çok söyleminde, yaptığı faaliyetlerde siyasal bir iletişim söz konusudur. Son zamanlarda büyük şehir belediyelerinde kurulan halkla ilişkiler ve tanıtım birimleri aracılığı ile siyasal iletişim kapsamına giren faaliyetlerin yoğunluğu dikkat çekicidir (Aziz, 2014: s. 22-23).

Diğer kamu kuruluşları gibi yerel yönetimler de kamu yararına hizmet vermektedir. Bu nedenle hem halkın desteğine ihtiyaç duyulmakta, hem de halktan gelecek tepki ve eleştirilerin en az seviyeye düşürülebilmesi için çaba harcanmaktadır. Yerel yönetimler için halkın bilgilendirilmesi öncelikli çalışmalardır. Kamu yararı, kamu kuruluşlarının elinde bulunan yetkilerin ve kaynakların halkın iyiliği için kullanılmasını belirleyen koşullar olup, kamusal işlem ve eylemlerde uyulması gereken değerler bütünüdür. Belediyelerin düzenlemiş oldukları sergiler, konferanslar, paneller, seminerler, söyleşiler, sempozyumlar, festivaller, fuarlar, yarışmalar ve konserler gibi kültürel etkinlikler, yoğun izleyici katılımı ile belediye-halk iletişimini, dolayısıyla etkileşimini sağlamaları bakımından önemli faaliyetlerdir. Yerel yönetimlerin bu tür faaliyetler düzenleyerek vermek istedikleri mesajlar, etkin bir şekilde, hedef kitleleri olan bölge halkına ulaşmaktadır. Ayrıca düzenlenen basın toplantıları, hazırlanan basın bildirimleri, yayınlanan gazete ve dergiler halka yapılan faaliyetlerle ilgili bilgilerin aktarılması ve halkın güvenini, sempatisinin kazanılması açısından önem taşımaktadır (Demirtaş, 2012: s. 293-298).

1.4.5. Sivil Toplum Örgütleri

Sivil toplum örgütleri, toplumsal kalkınma doğrultusunda her türlü siyasal, kültürel, sosyal, çevresel ve çoğaltabileceğimiz birçok alanda çalışmalar yürüten

oluşumlardır. Bu örgütlere katılım gönüllülük esasına dayanmakta ve ticari bir kaygı taşımamaktadır. Amaç topluma fayda sağlamak ve toplumun kalkınması adına eylemlerde bulunarak insanların refahını yükseltmektir. Sivil toplum örgütlerinin sayısı ve gelişmişliği bir toplumun demokratik bir yapıya sahip olduğunun göstergesidir. Sivil toplum örgütlerinin siyasal iletişim çalışmaları; kişilerin, partilerin, kurumların geliştirdiği kampanyalara ve çalışmalara destek niteliğinde aktif rol almaları şeklinde gerçekleşmektedir. Sivil toplum örgütlerinin faaliyetleri geniş kitleleri kapsamakta ve bu durum seslenen kitleleri etkileme ve yönlendirmede önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Devletin yürüttüğü politikalara ek olarak destek niteliğinde lobi faaliyetleri yürütmesi, ikna çalışmalarında bulunması, üst yönetimdeki kişileri etkileme gibi özellikleri, siyasal iletişimin etkin bir şekilde gerçekleşmesine olanak tanımaktadır.

Sivil toplum örgütleri, bu boyutta siyasal ve toplumsal koşullara uygun olarak etkinliklerini sürdürmekte, önemli bir çok işlevi yerine getirmektedir. Bu örgütler, zaman zaman tek başlarına, bazen de birleşerek, ulusal ve uluslararası düzeyde, kendi kuruluş amaçları kapsamında, kimi zaman da bu kapsamın dışına taşarak, kamuoyunu ilgilendiren siyasal içerikli birçok konuda etkinlikleri siyasal iletişim uygulamaları içinde sürdürmektedirler (Ekinci, 2016: s. 116).

1.4.6. Baskı Grupları

Günümüz demokratik yönetim sistemlerinde baskı gruplarının özellikle de yasama organının faaliyetlerini etkilediği, siyasi kararları yönlendirebildiği bilinen bir gerçektir. Modern demokratik yönetim sistemlerinin vazgeçilmezi olarak addedilen baskı grupları yürüttükleri faaliyetlerle karar mercilerini etkilemeye çalışırken bir yandan da eylemlerini etkin kılmak ve halk desteğini sağlamak adına kitle iletişim araçlarına ihtiyaç duymaktadırlar (Çalışkan, 2014: s. 57).

Baskı grupları, ortak menfaatler etrafında birleşen ve bunları gerçekleştirmek için siyasal otoriteler üzerinde etki yapmaya çalışan örgütlenmiş gruplar olarak tanımlanabilmektedir. Bu tanımlamadaki "menfaat" kavramının taşıdığı ağırlık dolayısıyla baskı grupları bazen "menfaat grupları" olarak da adlandırılmaktadır. Ancak, hemen söylemek gerekir ki her menfaat grubu mutlaka bir baskı grubu

değildir. Baskı grupları, güttükleri amaçları gerçekleştirebilmek için çeşitli alanlarda, çeşitli faaliyet yöntemlerine başvurmuşlardır. Hemen söyleyelim ki, kullanılan metotlar her siyasal sistemde birbirinin aynı değildir. Bunların şekli, alanı, yoğunluk ve etkinlik derecesi ülkenin anayasal-kurumsal yapısına, parti sistemine ve siyasal kültürüne göre farklılık göstermektedir. Bazı yazarlara göre baskı grupları politika sürecinde çok büyük güce ve etkiye sahiptirler. Bu görüşte olanlar, baskı grupları için "görünmez hükümet", "üçüncü meclis", "anonim imparatorluk" gibi adlandırmalar yapmışlardır (Kapani, 2007: s. 212-228).

Aziz'e göre baskı grupları amaçlarına varmak; kamuoyuna, devlete ve hükümete kurum ve kuruluşlarına seslerini duyurmak için çeşitli iletişim yöntem ve tekniklerini kullanmaya çalışmışlardır. Bu tür oluşumların konuları ve sayıları toplumdan topluma ve zaman içerisinde değişmektedir. Çıkar konuları maddi olabileceği gibi manevi değerler için de olabilmektedir. Kimi kez bu tür topluluklar, bazı siyasal aktörler örneğin, bir siyasal parti ya da sendika, yerel yönetimler, dernekler, çeşitli meslek örgütleri tarafından da güdümlü olarak oluşturulabilir ya da bu tür örgütlerce desteklenebilmektedir (Aziz, 2014: s. 26).

Politik süreçte etkin bir işleve sahip olan baskı grupları, uygulanmasını istedikleri konularda organize bir şekilde faaliyetlerde bulunarak siyasal iletişime yeni bir boyut kazandırmışlardır. Bir ülkenin siyasi kimliğe sahip kişileri tarafından alınan siyasi kararların, şekillenmesinde ve uygulanmasında aktif rol üstlenmektedirler. Baskı grupları, grup ruhunun oluşturduğu ortak amaçlarla hareket ederek toplumsal sorunların çözüm bulmasında yönlendirici ve etkileyici gücüyle ön plana çıkmışlardır. Kamuoyunun menfaatini göz önüne alarak, bunun gerçekleşmesini sağlayacak her türlü araç-gereç ve kanat önderlerinden faydalanabilme yoluna gitmektedirler.

1.4.7. Lobicilik

Lobicilik, ikna, inandırma ve tanıtma teknikleri uygulayarak karar verme mekanizmaları üzerinde baskı oluşturma ve politik kararları bir grubun veya bir ülkenin lehine ya da aleyhine değiştirebilme becerisidir. Çeşitli çıkar grupları tarafından hükümet kararlarını etkilemeyi amaçlayan faaliyetlerdir. Kişilerin veya

özel çıkar gruplarının, siyasal karar alma süreçlerini etkilemek amacıyla başvurdukları özel girişimler olarak da tanımlanan lobiciliğin, iletişim tekniği olarak doğrum yeri ABD'dir. Lobicilik demokratik sistemin yasal bir bütünleyicisidir (Sezgin, 2002: s. 752).

Stratejik ve planlı bir temeli olan lobicilik, siyasal iletişim çalışmalarında birçok tekniği kullanarak etki oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu etkinin oluşmasında halkla ilişkiler faaliyetleri, yüz yüze görüşme, iletişim araçlarının kullanımı, siyasi mekanizmaları devreye koyma vb. şekilde gerçekleşebilmektedir. Siyasal iletişimde lobiciliğin demokratik bir algı yaratması elbette ki insana ve topluma yönelik problemlere çözüm arama ve bu yolla etkileme gücünü kullanarak adil değerler sistemi çerçevesinde faaliyetlerde bulunma ile mümkün olmaktadır.

Lobicilik çalışmaları, hükümet yasa koyucular dışındaki gruplara yönelik diğer halkla ilişkiler faaliyetleri ile koordineli olarak yürütülmelidir. Yasa koyucuları ve hükümet yetkililerini etkilemek için kimi zaman seçmenlere, kamuoyu önderlerine baskı gruplarına ulaşılmaya çalışılmalıdır. Telefon, fax, e-mail, mektup, haber programları, toplantılar vb. etkinliklerle ulaşılan gruplar ile amaçlanan iletişim kurulduğu taktirde oluşan iklim yasa koyucular üzerinde etkili olabilmektedir. Bu bağlamda lobiciliğin sadece meclis koridorlarında gerçekleşmediğini söylemek mümkündür (Babür Tosun, 2003: s. 354).

1.4.8. Sivil İtaatsizlik

Siyasal iletişimin aktörlerinden biri olan sivil itaatsizlik, toplumsal bir sorun karşısında bir başka deyişle yanlış politika, yasa, kural gibi kamuoyuna zarar veren ve kamuoyunun refahını zedelediği düşünülen kararlar karşısında, gösterilen bir edimdir. Sivil itaatsizlik şiddet içermemekte ve vicdani bir yükümlülük taşımaktadır. Yasal bir özelliğe sahip olmamakla birlikte toplumsal bir protesto olarak karşımıza çıkmaktadır. Kitlelere, adalet ve sahip olunduğuna inanılan hakların elde edilmesine yönelik bir çağrı söz konusu olmaktadır.

Zamanla bu tür oluşumlar, yasal dayanağı olan sivil toplum örgütlerine ya da platformlara dönüşebilmektedir. Özellikle, dernek ya da vakıf olma bu toplulukların

en çok yeğledikleri sonlarıdır. Kimi kez bu tür topluluklar siyasal partiye de dönüşebilmektedir (Aziz, 2014: s. 32). Sivil itaatsizlik kavramının konumuz bakımından en önemli unsurlarından biri kamuya açıklıktır. Sivil itaatsizlik “kamu vicdanında” yatan bir adalet, bir hakkâniyet duygusuna çağrı niteliğinde olduğundan, kamuya açıklık özelliği ile karşımıza çıkmaktadır. Sadece olaydan mağdur olanların değil, tüm toplumun böyle olumsuz bir olguya karşı tepki duyması gerektiği öngörüsünden hareket etmektedir. Kişisel çıkar arayışlarının ötesinde, aynı durumdaki herkes için adalete yönelik bir çözüm arayışı olan sivil itaatsizlik, kamusal bir özelliğe bürünerek, siyasal alanın bir aktörü olarak kendini göstermektedir (Ekinci,2016: s. 116-117).

1.4.9. Terör Grupları

Aziz'e göre terör gruplarının, faaliyet gösterdikleri ülkelerin yasalarına aykırı (illegal) konumları vardır. Bu gruplar daha çok belli haklar elde etmek amacı ile örgütlenmişlerdir ve faaliyetleri de çoğunlukla ya o ülkenin sınırları dışındadır ya da yeraltına inmiştir. Terör gruplarının en önemli özelliği, yasa dışı olduklarından siyasal amaçlı iletişimlerini ne zaman, nerede ve nasıl yapacaklarının bilinmemesi, tersine her şeyin büyük gizlilik içerisinde yeraltında yapılmasıdır. Siyasal aktör olarak terör grupları, hemen hemen her ülkede zamanla ortaya çıkmaktadır (Aziz, 2014: s. 33-35).

1.5. Siyasal İletişimde Kullanılan Yöntemler

Siyasal iletişim alan itibariyle geniş bir yapıyı içinde barındırmakta ve literatürde iletişim yöntemlerinden olan yüz yüze iletişim, uzaktan/araçlı iletişim olarak karşımıza çıkmaktadır. Sesini kamuoyuna duyurmak isteyen kişi ve gruplar bu yol ile kamuoyunun ilgisini çekebilme fırsatını bulmakta ve amaçlanan etkiye ulaşabilmektedir. Ele alınan siyasal iletişim yöntemlerinin birtakım özellikleri olmakla birlikte bu özellikler faaliyet gösterilen kitlenin karakteristik yapısına ve yoğunluğuna göre değişim içine girebilmektedir.

Aziz'e göre siyasal iletişim, yüz yüze iletişim ve uzaktan iletişim olarak yapılabilmektedir (Aziz, 2014: s. 45).

1.5.1. Yüz Yüze İletişim

İnsanlar kendi belirledikleri veya başkalarının saptadığı amaçlara bağlı olarak tesadüfî, geçici, yüzeyde, kısa bir süre, uzun bir zaman veya hayat boyu kalıcı ilişkiler içindedir. Kişiler özne olarak herhangi bir nedenle diğer insanlarla ilişki başlatabilirler veya bir ilişkinin doğrudan veya dolaylı konusu olabilmektedirler. Bu ilişkideki amaç, ilişkinin gereği olarak sosyal bir gereksinimden kişisel yakınlık kurmaya kadar birçok biçimler almaktadır. İlişki başlatma, kurma ve geliştirme herhangi bir ekonomik, siyasal ve kültürel faaliyet nedeniyle olabileceği gibi, kişinin duygusal yakınlık kurmak istemiyle de olabilmektedir (Erdoğan, 2011: s. 267-268).

Yüz yüze iletişim tür ve yönteminde mesajı veren kaynak ile alıcı kitle ya dar ya da geniş alanlarda aynı ortamda bulunmaktadır. Bu tür siyasal iletişimde mesajlar sözlü olarak verilmekte ve çoğunlukla bu mesajların geribildirimi sınırlı da olsa anında alınabilmektedir. Bir siyasal partinin miting alanında konuşmasında geribildirim, kitlenin kalabalık olmasından ötürü, çok genel sözler, alkışlar dışında fazla değildir. Ancak, parti adaylarının küçük yerleşim birimlerinde, konferans salonlarında, mahalle kahvehanelerinde, evlerde yaptıkları siyasal konuşmada geribildirim anında ve çok da geniş kapsamlı olmaktadır. Konferanslar, kongreler, seminerler, sempozyumlar gibi bilimsel ağırlıklı faaliyetler; miting, sergi, konser, ev ve hasta ziyaretleri, düğün, nişan, yıldönümü, anma gibi toplumsal olaylar, ülke içi ve dışı geziler bu tür yüz yüze siyasal iletişimin yapıldığı sosyal olaylardır (Aziz, 2014: s. 45-46).

Seçim gezileri, büyük halk toplantıları gibi kişisel iletişim ortamları, adayların siyasal görüşlerini seçmenlere açıklamaktan çok, imajlarını, tarzlarını seçmenlere tanıtmaya olanağı sağlamaktadır. Kişisel iletişim ortamları, seçmen ziyaretleri ve toplantılarında doğrudan adayın görüldüğü, duyulduğu, hissedildiği ortamlardır (Uztuğ, 2004: s. 292-293).

Siyasal iletişim bağlamında yüz yüze iletişim, özellikle taşıdığı mesajın önemli noktalarına vurgu yapılması, daha doğal, etkili ve güçlü görseller oluşturması

açısından siyasi figürlerin kullanmakta fayda gördüğü bir yöntemdir. Siyasal iletişim esnasında kitleyi kısa sürede anlama, ilişkinin gidişatına yön vererek insanları kontrol altında tutma ve geribildirimini rahat bir şekilde anlamlandırma imkanını yaratmaktadır. Yüz yüze iletişim siyasal söylemi ve kitleler arasındaki uzak mesafeleri yakın kılmak gibi bir etki gösterimine sahiptir. Liderlerin siyasal bir yöntem olan yüz yüze iletişim tekniğiyle kendilerini kitlelere sunması, iletişimin; verimli ve bireyleri teşvik edici bir yaklaşımla sergilenmiş olduğunu göstermektedir. Siyasi karakterlerin kendilerini aktarırken kullandıkları bu yöntem, seçmenin düşüncelerini kolaylıkla algılayabilmenin ve kendisini seçmene kaliteli, sağlam bir duruşla ifade edebilmenin en önemli yollarından birini oluşturmaktadır. Vermek istediğimiz mesajı, hedeflerimizi, kişiliğimizi ve duruşumuzu temsil etmenin en güvenilir yöntemlerinden biri olan yüz yüze iletişim, bize strateji genişliği de yaratarak siyasal süreci daha kolay kılmakta, kamuoyunu yönlendirmeyi ve amaçlanan noktaya erişebilmeyi kolaylaştırmaktadır.

Sözlü iletişim, en yoğun ve yaygın olarak bir araç kullanmaksızın yüz yüze etkileşim içerisinde gerçekleşmektedir. Seçmenlerle iletişimin önemli bir parçası konuşmalardır. Konuşmalar, hem kampanya mesajının iletilmesini hem de aday imajını etkileyen önemli iletişim araçlarıdır (Uztuğ, 2004: s. 296).

1.5.2. Uzaktan/Araçlı İletişim

Uzaktan iletişim yöntemi, siyasal söylemde bulunan kaynak ile mesajı alacak hedef kitlenin birbirlerini görme olanaklarının bulunmadığı durumlarda söz konusu olmaktadır. Bu araçlar ise, en eski olan mektuptan başlayarak telgraf, telefon, teleks, faks gibi klasikleşen kanallar ile elektronik iletişim teknolojisinin sağladığı görsel ve işitsel ses ve görüntü kasetleri CD, VCD, DVD gibi araçlar ile giderek yaygınlaşan ve 21. yüzyılın en önemli iletişim araçlarından olan internet bağlantılı bilgisayar gibi araçlardır. İnternet aracılığı ile elektronik posta (e-posta) gibi bireysel iletişim kanalları ile rapor, broşür, afiş, panolar, simgeler özellikle siyasal partilerde geçerli olan pankart, bayrak, flama, rozet ya da promosyon (özendirme) nitelikli farklı eşyalardan oluşan iletişim araçlarıdır (Aziz, 2014: s. 46-47).

Kitle iletişim araçları içinde en yüksek ikna gücüne aynı zamanda bir enformasyon aracı olan televizyon ve radyonun sahip olduğu, bunları yazılı basının izlediği bilinmektedir. Bütün iletişim araçları içinde, en yüksek erişim ve ikna gücüne sahip olması, kampanya bütçelerinin büyük bölümünün televizyona ayrılmasına yol açmaktadır. Öte yandan, televizyon çağı öncesinde modern iletişim çağının ilk güçlü iletişim aracı radyodur. 1950'lerden itibaren, siyasal reklamcılığın iletişim araçlarına televizyon, video ve ses kasetleri, multivizyon gösterileri, telefon, video diskler, modem bağlantılı iletişim gibi modern iletişim olanaklarının da katıldığı izlenmiştir. 1950'lerde televizyonun ortaya çıkışıyla yaşanan ölçüde, belki çok daha nitelikli bir dönüşüm yaratmıştır. İnternet teknolojisi, yaygınlaşmasına paralel olarak salt bir iletişim aracı olmaktan öte, siyasal yaşamın niteliğini bile dönüştürmekte, siyasal katılım üzerinde etkili olmaktadır (Çankaya, 2015: s. 53-56).

Erdoğan'a göre, iletişimin olmasının ilk koşulu insanın varlığıdır. İnsan, iletişimin aracı, amacı, üreticisi, taşıyıcısı ve de tüketicisidir. İletişimin olmasının zorunlu koşullarından biri de araç olmasıdır: İletişim araçları olmaksızın, iletişim olamamaktadır. Belli amaçlar için düşünülen ve yapılanlar, iletişim araçları kullanılarak gerçekleştirilmektedir. İletişimin olabilmesi için iletiyi taşıyan bir (veya birden fazla) araç olması gerekmektedir (Erdoğan, 2011: s. 135).

Kitle (kalabalık, yığın) kelimesi, basit ve alelade mânasıyla, milliyetleri, meslekleri, cinsiyetleri ve kendilerini bir araya toplayan tesadüf her ne olursa olsun, rastgele bir fertler topluluğunu ifade etmektedir (Le Bon, 2014: s. 23-24). Kitle iletişimi, yönetenlerin biliş ve davranış yönetimi için yönetilen sınıflar üzerinde uyguladığı "yönetimsel iletişim" tarzıdır; insanların siyasal, ekonomik ve kültürel yönetimiyle ilişkili bilinç ve davranış yönetimi iletişimidir. Hiçbir teknolojik araç bağımsız bir gelişmeye sahip değildir; kendisinden önceki ve kendisiyle beraber olanlarla bağıntılı olarak gelişmektedir. Elektriği üreten teknolojik alt yapının olmadığı yerde radyo düşünülememektedir (Erdoğan, 2011: s. 337-339).

Türkoğlu'na göre kitle iletişiminin özellikleri: (Türkoğlu, 2004: s. 67-68).

- İzleyici kitle geniştir; yalnızca belirli bir gruba değil, yerel, bölgesel, ulusal, uluslar arası topluluklara seslenmektedir.

- İzleyici kitle çeşitli toplumsal kümelerden gelen ve değişik niteliklere sahip insanlardan oluşan bir topluluktur.
- İzleyici kitle kimliksiz bir topluluktur; dernek, okul, iş yeri gibi belirli toplumsal kimliklerin birleştirici özelliklerini içermemektedir.
- Kitle iletişimi kamusaldır; içeriği herkese açıktır; üyelik esasına göre işlememektedir.
- Kitle iletişim araçları kaynaktan uzak bulunan, birbirlerinden de ayrı olarak konumlanmış çok sayıda insanla aynı anda ilişki kurabilir; "aynı andalık" özelliği, coğrafi sınırları aşmaktadır.
- Kitle iletişimi karmaşık biçimsel kurumları gerektirmektedir; kamusal ve tecimsel yayın kuruluşlarının düzenlenişinde toplumsal ve siyasi yapı gözetici ve belirleyicidir.
- İletişimciyle izleyici kitle arasındaki ilişki izleyici kitlenin kişisel tanışıklığı olmayan, profesyonel iletişimci rolündeki kişiler aracılığıyla kurulur; gazeteci, reklamcı, editör, programcı, yapımcı gibi yayının mutfağında olan ve iletişim bilgilerini iletilebilir mesajlara dönüştüren karar vericiler izleyici kitle tarafından tanınmadığı gibi, sunucuların görünen kimlikleri ile gerçek kimlikleri arasında da farklılıklar vardır.
- Kitle iletişiminde, iletişim geri döndürülmesi olanaksız şekilde tek yönlüdür ve izleyici kitlenin anında yanıt verme olasılığını fiilen dışlamaktadır; araçların doğaları karşılıklılığa izin verecek biçimde planlanabileceği halde, bu akan iletişimin denetlenebilirliğini ortadan kaldıracığı için dışlanmaktadır. Okuyucu mektupları, stüdyo katılımcıları, görüş beyan etmeler, vb. kitle iletişim sahnesine karar vericilerin düzenlemesiyle alınmaktadır.

Siyasal iletişim çalışmalarında kullanılan kitle iletişim araçları olarak; televizyon, gazete ve radyonun yanında yeni iletişim teknolojileri araçları olan başta internet ve cep telefonu olmak üzere çok sayıda kitle iletişim aracı sayılabilmektedir. Ancak son zamanlarda siyasi iletişim çalışmalarında en fazla yararlanılan kitle iletişim araçlarının başında internet yer almaya başlamış bunun yanında cep telefonları da sıklıkla kullanılmıştır. Bu iletişim araçları sayesinde bireyler düşüncelerini doğrudan birbirlerine aktarabilme olanağına kavuşmaktadırlar. Eskiden

telefonda sözlü olarak gerçekleşen iletişim yeni teknolojilerle yazılı ve görsel olarak da gerçekleşmektedir. Aynı durum internet için de geçerli olup, internet üzerinden de yazılı, sözlü ve görsel iletişim mümkün olmaktadır (Özer, 2014: s. 179).

Siyasal sistemler varlıklarını sürdürebilmek için kendilerine ait inanç, düşünce, değer, yargı ve tutumları yaymak, bunları benimsetmek (kamuoyu oluşturmak), yoğun biçimde kitle iletişim araçlarını kullanmak durumundadırlar. Kitle iletişim araçlarının, özellikle radyo ve televizyonun siyasal iletişim aracı olarak öneminin ve etkisinin farkına varılması siyasal iktidarın, partilerin medyayı ele geçirme, kendi medya kuruluşlarını oluşturma, medya üzerine baskıda bulunma ya da medya içeriğini etkileme çabasına itmektedir. Kamuoyuna dönük olarak siyasal sisteme ilişkin bilgilerin aktarılmasında ve bireylerin siyasal ideolojik kimliğinin biçimlendirilmesinde en etkin araçlardan birisi görsel ve işitsel avantajları nedeniyle, şüphesiz ki “televizyondur” (televizyon yayıncılığı). Tüm kamuoyuna seslenebilen bir araç olarak televizyonun siyasal iletişim, siyasal katılma açısından önemi de bugün tartışma götürmez bir gerçektir (Yıldız, 2012: s. 8-9).

Kitle iletişim araçları genel bir sınıflandırmaya tabi tutulursa yazılı görsel ve sözlü araçlar olarak sınıflandırılabilir. Yazılı araçlar içerisinde her türlü gazete, dergi, kitap, broşür vb. kaynaklardan bahsedilebilir. Gazeteler ülke ve dünya çağındaki haberlerin takip edilmesinde en etkili yazılı araçlardan birisidir. Görsel araçlar içerisinde eskiden beri önemini koruyan ve arttıran televizyon gerçeğinden bahsetmek gerekmektedir. Televizyonun yaygınlaşması ve uydu kanalları yoluyla dünyanın her tarafına ulaşması, bugün onu en etkili araç haline getirmektedir. Son olarak ise sözlü araç olarak radyodan bahsetmek gerekmektedir. Radyo gazete ve dergilere oranla çok daha fazla insana ulaşabilme imkanına sahip olduğu düşünüldüğünde televizyondan ve internetten sonra en etkili kitle iletişim aracı olduğunu söylemek yanlış olmamaktadır (Baltacı ve Eke, 2012: s. 116-117).

Uzaktan-araçlı iletişim bağlamında kitle iletişim araçları, siyasal iletişimin vazgeçilmez parçalarından birini oluşturmaktadır. Bu araçlar vasıtasıyla hedef olarak belirlenen kitleye siyasal mesajların gönderilmesi ve mesajı gönderene karşı bir sempatinin oluşması, kamuoyunun mesajı benimsemesi, kabul etmesi sağlanmaktadır. Kitle iletişim araçları, siyasi çevreler ve kamuoyu arasında her türlü haber ve mesaj akışını gerçekleştirmektedir. Siyasi kimliğe sahip figürlerin hitap

edilen kitleyi etkileyebileceği ve bu yolla iktidar sahibi olabileceği en kısa ve etkili yol hiç kuşkusuz kitle iletişim araçlarıdır. Bu araçlar, davranış oluşturma ve oy verme eyleminin gerçekleşmesine olanak tanımaktadır. Ayrıca kitlelere siyasal ve sosyal her türlü alanda ortaya çıkan gelişmelere yönelik ulusal ve uluslararası boyutta gerekli enformasyonu sağlayarak, bireylerin düşünme, karar verme, eyleme geçme durumlarına fırsat tanımakta ve onlara seçme şansı sunmaktadır. Kitle iletişim araçları, birbirinden farklı yerlerde olan ve kaynaktan uzakta bulunan kimselerle iletişim kurulabilmesini mümkün kılmaktadır. Dolayısıyla mekân sınırlaması olmaksızın yönetme eğiliminde bulunmak isteyen siyasi aktörlerin, yönetimi ve etkisi altına almak istediği kitleleri manipüle edebileceği en başarılı yöntemlerden birini temsil etmektedir.

Kitle iletişim araçlarının temel özelliklerinin iyi bilinmesi, siyaset sürecinde etkin kullanılması açısından önemlidir. Siyasal mesajların kamuoyuna kitle iletişim araçları vasıtasıyla iletildiği göz önüne alınırsa, mesajların doğru hedef kitleye ulaşmasında kitle iletişim araçları büyük bir görev üstlenmektedir (Özkan, 2007: s. 43).

1.6. Siyasal İletişim Türleri

Siyasi çabalar doğrultusunda ortaya çıkan siyasal iletişim, siyaset ve iletişim gibi iki önemli alanın birleşmesiyle güçlü bir yapı çizmekte ve siyasal iletişimin yarattığı potansiyel, uygulanan iletişim çalışmalarının ulusal ve uluslararası arenada faaliyet göstermesine neden olmaktadır. Siyasal iletişim çalışmaları etki uyandıracığı alana ve kitleye göre ulusal ve uluslararası boyutta değerlendirilmektedir.

1.6.1. Ulusal Siyasal İletişim

Genelde sözü edilen iletişim türleri, örneğin siyasal partilerin söylemleri çoğunlukla içe, hedef seçmen kitlesine yönelik siyasal söylemdir. Bunun gibi devlet başkanlarının, hükümetin iç kamuoyu ile ilgili mesajları ile sivil toplum örgütleri ve çeşitli baskı gruplarının verdiği siyasal mesajlar da, amacına bağlı olarak, içe yöneliktir (Aziz, 2014: s. 40).

Ulusal düzeyde gerçekleştirilen siyasal iletişim ülke sınırları içerisinde faaliyet gösteren ve merkezi bir yapıyı teşkil eden iletişim çerçevesinde gerçekleşmektedir. Ulusal siyasal iletişim belirli bir ülkenin içinde yaşayan halkı kapsamakta ve mesajlar ulusal boyutta anlam kazanmaktadır. Siyasal süreci temsil eden konu, yaklaşım ve sorunlar ülke içindeki kurum, kişiler ve olaylar etrafında şekillenmektedir. Bu anlamda oluşturulan her türlü siyasal iletişim çalışmalarında, ülke sınırları dikkate alınmakta ve evrensel bir gayret içine girilmemektedir. Siyasal iletişim süreci boyunca odaklanılan ya da uygulanan her strateji ve taktik ülke aktörlerini, siyasi figürleri ve kitleleri kapsamaktadır. Ulusal siyasal iletişimde siyasi söylem, faaliyet ve iktidar mücadelesi içe dönük bir yaklaşımla gerçekleşmekte ve politikalar ulusal süreci etkilemeye yönelik olmaktadır.

1.6.2. Uluslararası Siyasal İletişim

Siyasal iletişim ulusal, ülke içi yaşamda olduğu kadar, belki ondan daha çok uluslararası boyutlarda da önemlidir. 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra başlayan ve özellikle son çeyreğinde yoğun olarak yaşanan küreselleşme olgu ve süreci, 2000'li yılların başından beri daha da önem kazanmıştır. Artık ülkelerin tek başlarına yaşayamayacakları gerçeği çoktan kabul edilmiş, bölgesel ve küresel işbirliği olanakları yaratılmaya çalışılmıştır. Bundan ötürü de ülkelerin birbirleri ile ilişkileri daha da artmıştır. Doğaldır ki bu ilişkilerin temelinde siyasal iletişim yatmaktadır. Konuya tarihsel gelişimi içerisinde bakıldığında, devletlerin dış ülkelerde bulunan temsilcileri; elçilik ve konsoloslukları ülkeler arasındaki siyasal, sosyal ve ekonomik her türlü ilişkiyi kurmak amacı ile başlamıştır ve sürdürülmektedir. Bu ilişkilerin en önemlisi ise ülkelerarası siyasal iletişimde odaklanmaktadır (Aziz, 2014: s. 40-41).

Siyaset sürecinin aynı zamanda uluslararası boyutunun bulunduğunu söylemek gerekmektedir. Ulus-devletlerin birbirleriyle karşılıklı ilişkileri ve çıkarları olduğu dikkate alındığında, zaman zaman ekonomik, diplomatik ve siyasal çatışmalarla karşı karşıya kalındığı söylenilebilmektedir (Tokgöz, 2014: s. 342).

Yönetme ve ikna sanatı üzerine inşa edilen siyasal iletişim, devletler ve çeşitli uluslararası aktörlerin karşılıklı ilişkilerine dayanmaktadır. Devletlerin amaç ve hedeflerini iletişim bağlamında uluslararası alana taşımaları, siyasal etkileşime

avantaj yaratarak evrensel çevreleri ve toplulukları etkilemenin ve yönlendirmenin kapılarını açmaktadır. Siyasal iletişimin uluslararası boyut kazanmasında ve global düzeyde kendine yer edinmesinde hiç kuşkusuz;

- Uluslararası örgüt sayılarında meydana gelen artış
- Siyasi figürlerin tüm dünya halklarına seslenme ve kitleleri etkileme çabaları
- Siyasi mesajların sınır tanımayan bir yaklaşımla oluşturularak genel bir seslenişi hedeflemesi
- Siyasal iletişimi uluslararası düzeyde bir bütün olarak görme
- Devletlerle karşılıklı ilişkileri geliştirme ve sürdürme
- Siyasal çevrelerde güçlü bir şekilde konumlanan aktör sayılarındaki artış
- Yönetme ve iktidar olma potansiyelini kalıcı hale getirme ve sarsılmaz bir alan oluşturma isteği şeklinde sıralamak mümkündür.

İKİNCİ BÖLÜM

SİYASİ LİDERLİK VE İMAJ

Siyasi liderlik, geniş bir alan çizen liderlik boyutu açısından ele alındığında, çok çeşitli liderlik türlerinden biri olarak karşımıza çıkmakta ve siyasal bir imaja sahip olduğu söylenebilmektedir. Siyasi liderler, siyaset aracılığıyla hedef kitleleri ile iletişim halinde olarak ve topluma kendini kabul ettirerek, onlara önderlik yapmaktadır. Dolayısıyla belirli hedefler doğrultusunda sahip olduğu vizyon, yetenek ve zekasını kullanarak lider makamına sahip olmaktadır.

Siyasi liderliğin temel olarak ne anlam ifade ettiğini ve genel çerçevesini çizebilmek, öncelikle özel bir alan olan liderliği, özelliklerini, güç kaynaklarını, bu alanda ortaya konulan liderlik tarz ve yaklaşımlarını görmemizle mümkün olmaktadır. Dolayısıyla siyaseti yöneterek sosyal yapı içinde güçlü bir şekilde konumlanabilmek ancak siyasi liderin özelliklerini, güç kaynaklarını, siyasi yaklaşımlarını ortaya koyuş biçimiyle orantılı olabilmektedir. Siyasi lider kavramına geniş açıdan bakmadan önce kavramın tabanını oluşturan liderlik faktörünü ortaya koyabilmek gerekmektedir.

2.1. Liderlik

Canlı varlıklardan birkaçı bir araya gelir gelmez, bunlar ister hayvan ister insan kalabalığı olsun, içgüdüsel olarak bir reisin, yani bir önderin emri altına girmektedirler. İnsan topluluklarında önderlerin büyük bir rolü vardır. Onun iradesi, fikirlerin gerçekleştiği bir kaynak olmaktadır. Kitle, çobanına sadık bir sürüdür. Halk iradi olarak güçlü insanı dilemekte ve onun peşinden gitmektedir (Le Bon, 2014: s. 117-118).

Tarihin her evresinde önem teşkil eden ve üzerinde sıklıkla durulan liderlik konusunda birçok kitap yazılmış, çeşitli araştırmalara konu olmuş ve tarihsel süreç, yüzlerce lidere ve bu liderlerin ortaya koyduğu faaliyetlere tanıklık etmiştir. Literatürde önder ve önderlik şeklinde de karşımıza çıkabilen kavram birçok şekilde

tanımlanmış ve bu tanımlar genellikle liderliğin etki gösterdiği alan ve alanın biçim ve sınırlarına göre farklılık göstermiştir.

Liderlik (önderlik) ve lider çok eski kavramlar olmakla beraber, bu konuda yapılan çalışmalara bakıldığında üzerinde görüş birliği sağlanmış bir liderlik tanımının olmadığı görülmektedir. Lideri tanımlamak için, bunu kişiye verilmiş bir unvan, bir kişilik özelliği veya grup içindeki davranış biçimi olduğu gibi liderliğin özellikleri kullanılmaya çalışılmıştır. Bu yaklaşımlara göre liderlikten bahsedebilmek için, etkileyen bir kişi ve etkilenen bir grubun olması gerekmektedir. Buradaki etkileme, lideri ortaya çıkarmaktadır ve buna göre lider, grup üyelerini (izleyicileri) başkalarına oranla en çok etkileyen kişi olmaktadır. Bir başka tanıma göre lider, bir grup insanı belirlenmiş hedefler yönünde çaba göstermeye ikna etme yeteneğine sahip kişidir. Buna göre liderin insanları bir araya toplaması ve amaçlar doğrultusunda güdülemesi önemli olmaktadır (Kılınç, 2012: s. 97).

Liderlik kavramlarının gelişimi tarihsel bir olaydır ve toplumsal yapılanmayla doğrudan ilgilidir. Her toplum bugüne kadar kendi ihtiyaç duyduğu ve istediği lider tipini yetiştirmiş ve onlardan kültürel alışkanlıklarının yolunu izlemesini ve toplumsal beklentileri karşılama istemiştir. Bütün toplumsal olaylarda, zafer ya da yenilgi, durgunluk ya da refah, bir toplum dış baskılara ve kendi hedeflerine göre organize olma, uyum sağlama ve yeniden yapılanma ihtiyacını duymaktadır. Hemen her toplum kendisini dikkat çekici bir biçimde farklı organize etmekte ve bu biçimlendirme sürecinde liderin çok önemli bir rolü vardır (Barutçugil, 2014: 23-24).

Liderlik, diğerlerini peşinden sürükleyebilme, takipçilerini gönüllü eylemlere yöneltebilme, meşrulaştırma gibi bazı uygulamaların hayata geçirilmesi için bireylerde bulunan ve diğerlerinde olmayan ya da nispeten daha az bulunan bazı özelliklerin lider olarak isimlendirilen kişilerde bulunmasıyla yaşama geçen süreci ifade etmektedir (Aktan, Ağca vd Çakmak, 2014: 58). Liderlik kelimesinin sözlük anlamı “yöneten, sürükleyen, önde giden” demektir (Güney, 2012: s. 34-35).

Fındıkçı'ya göre lider; insanların önünü açan, onlar arasında tarifi zor bir bağlılık hissi oluşturan, izleyenleri arasında aynı amaca yönelmek ve onu gerçekleştirmeyi bir mücadele haline getiren , sıradan insanlardan farklı bir renkliliğe, derinliğe, zihinsel ve sosyal yeteneklere, iletişim ve ikna becerisine sahip,

varlıklar âlemine büyük bir resim olarak bakabilen ama tüm bunların üstünde insanların çıkarlarını kendi çıkarının üzerinde görebilen, yerel ve evrensel ahlak ve temel insani değerlere duyarlı, kaynağını objektif bilgi ve mantık kurallarından alan ama aynı zamanda gönül ve ruh dünyası da derin ve işlek olan adanmış bir kişiliktir (Fındıkçı, 2013: s. 51-52). En basit tanımıyla lider, bir amaç doğrultusunda insanları peşinden sürükleyen ve sahip olduğu iç motivasyonu ve bireysel özellikleriyle insanları etkileyen kişi olarak tanımlanmaktadır. İnsanları ortak amaçlara yöneltmek ve bu amaçlar doğrultusunda onları güdülemek kolay bir iş değildir. Lider gücünü kişisel özelliklerden ve içinde bulunduğu koşullardan almaktadır (Gültekin, 2004: s. 47).

Liderlik vasfına sahip olmak özel bir çaba ve yeteneği beraberinde getirmektedir. Liderlik konusuna tarihsel bağlamda yaklaştığımızda, her dönemde üzerinde sıklıkla durulan ve çeşitli tartışmalara konu olan bir yapısının olduğunu görmemiz mümkün olabilmektedir. Özellikle bu tartışmalardan biri olan liderliğin nasıl kazanıldığına yönelik yaklaşım, bilim adamlarının dikkatini konu üzerinde toplamış ve farklı fikirlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu fikirlere ilki liderliğin doğuştan kazanılacağına yöneliktir. Bir diğeri ise liderlik olgusunun çevresel faktörlere bağlı olarak deneyim ve edinilen bilgilerle birlikte, sahip olunan niteliklerin geliştirilmesi yönündedir. Liderliğin doğuştan geldiğini düşünen taraf bu olgunun sonradan kazanılıp geliştirilebilecek bir yapıya sahip olmadığını, bir takım üstün özellikler ile bireylerin dünyaya geldiğini ve doğuştan gelen bu özellikler yardımıyla liderliğini ortaya koyup insanları etkilediklerini düşünmektedirler. Diğer kesime baktığımızda ise bu görüşün savunucuları, liderliğin doğuştan kazanılamayacağını, kişinin yaşamdan edindiği her türlü tecrübe, bilgi, eğitim ve çabayla orantılı olarak sağlanabileceğini düşünmektedirler. Aynı zamanda liderin kendini ortaya koymasında çevresel faktörlerin son derece önem teşkil ettiğini düşünerek, kişiliğin şekillenmesinde bireyin yaşadığı ortam, sahip olduğu koşullar, içinde yaşadığı toplum, ilişki içinde bulunduğu insanların etkisinin olabileceği yönünde bir yaklaşımı benimsemişlerdir.

Toplumların tarihi iyi ve kötü yıllardan, hatta yüzyıllardan oluşmaktadır. Göçler, işgaller, istilalar, fetihler, dinsel savaşlar, kasırgalar, depremler, seller, kuraklıklar, dondurucu kışlar ve benzeri doğal felaketler, salgın hastalıklar tarih

sayfalarını doldurmaktadır. Çoğu toplumlar, baskılar, zulümler hatta soykırımlar yaşamışlardır. Bir toplumun bütün bunlara karşın yaşamını sürdürmesi, bir dereceye kadar, toplumsal inanç ve değerlerinin, diğer bir ifadeyle, kültürlerinin güçlü olmasıyla ve başarılı liderlere sahip bulunmasıyla sağlanabilmektedir. Toplumların varlıkları, refahları ve kalıcı olmaları çok büyük ölçüde liderlerine bağlı olmaktadır (Barutçugil, 2014: 24). Liderlik, insanlar arasında uzun süre heyecan duyulan bir konu olmuştur. Bu terim, güçlü orduları, birleşmiş imparatorlukları, parlıtlı gökdelenlere yön veren güçlü dinamik bireylerin imajlarını ya da ulusların gidişatını şekillendirmektedir. Cesur ve akıllı liderlerin kahramanlıkları birçok efsanenin ve mitin özünü oluşturmaktadır (Yukl, 2010: s. 19).

Güney'e göre, bir liderin ortaya çıkabilmesi için mutlaka bir sosyal örgütün, grubun ya da toplumun olması gerekmektedir. İşte lider, sosyal grubun, örgütün ya da toplumun bir ürünü olarak şu koşullarda ortaya çıkabilmektedir: (Güney, 2012: s. 45).

- Liderler, dışarıdan gruba zorla benimsetilebilir. Bunun anlamı; liderin yönetim tarafından resmi olarak atanmasıdır.
- Liderler, grup içindeki karşılıklı ilişkilerin bir ürünü olarak uygun şartların hazır olmasıyla ortaya çıkabilirler. Burada lider, resmi olarak değil, gayri resmi olarak grubun arzusuyla ortaya çıkmaktadır.

Liderin bulunduğu toplumsal yapı içinde sosyal ve kişisel ayırt edici özellikleriyle ön plana çıkması ve kitleleri etkileyerek çevresini bir amaca doğru sürükleyebilmesi onun zeka ve becerisini ortaya koymaktadır. Her toplumun liderleri olmakla birlikte bunlara yüklenen liderlik görevleri ve nitelikleri o toplumun karakteristik özelliklerine göre farklılık gösterebilmektedir. Dolayısıyla liderlerin ortaya koydukları davranış ve düşünce örüntüsünün doğru-yanlış şeklinde kabul görüşü her toplum için farklılık yaratabilmektedir.

Sosyal yapının parçası olan insan, kendisini bir takım hedeflere ulaştıracak ve topluma öncülük edecek bir lidere ihtiyaç duymakta ve bu ihtiyaç hali liderlerin iki şekilde ortaya çıkışını ve konumlanmasını sağlamaktadır. Bu durumda kitle kendi bağımsız iradesiyle liderini seçme, destekleme, takip etme yoluna girebilmektedir. İnsanlar seçtikleri liderin; ülkeyi ve o ülkenin içinde bulunan bireyleri ve bireylerin

sahip olduğu kültürleri yok saymayacağına inanmakta hatta bireyleri sahip olduğu farklı kimlikler ile birlikte aydınlık bir geleceğe taşıyacağını bilerek liderini takip etmektedir. Diğer ortaya çıkış biçiminde ise; lider, yanlış mekanizmalar ve yaklaşımlarla bezenerek ortaya çıkarıldığı takdirde, karar alma ve o kararları uygulama yetkisini elinde bulundurmuş bir takım oluşumlar tarafından, lider topluma sürlebilmekte ve halkla, o lideri benimsemesi gerektiği konusunda bir zorlama yapılabilmektedir. Dolayısıyla lider demek, yaratmış olduğu değerler sistemiyle kendisini doğal yollardan halka kabul ettirmiş ve halkın saygı ve sevgisini kazanarak onların yüreğinde bir tutku oluşturmamayı başarabilmektedir. Bu ikinci seçenek, zayıf liderlerin ortaya çıkışını ve kitlelere itaat etmekten başka bir hak tanımayan bir yönetim biçiminin yaratılmasına neden olabilmekle birlikte o toplumun çökmesine hatta toplumun her bir parçası olan kitlelerin birbirlerine karşı düşmanca tavır sergilemesine kadar tehlikeli boyutlara ulaşılabilmektedir.

2.2. Temel Liderlik Yaklaşımları

Liderlik; herhangi bir insandan daha farklı, daha değişik, daha fazla, daha renkli, daha derin bir kapasiteler bütünlüğüne sahip olmaktır. Bu kapasiteler, öylesine özel bir bileşim ile bir araya gelmiş, öylesine hassas bir dengede yer tutmuşlardır ki hem her lider diğerinden çok önemli farklılıklar göstermektedir hem de genel özellikleri bakımından liderler benzer temel karakteristikler göstermektedirler. Dolayısıyla böyle yoğun bir süreci daha yakından tanımak, analiz etmek sanıldığı kadar kolay değildir. Araştırmalar, lideri ve liderlik sürecini daha yakından tanımlayabilmek amacıyla çeşitli teoriler ve yaklaşımlar geliştirmişlerdir. Bu yaklaşımların esasen her biri lideri farklı bir pencereden, farklı bir disiplin açısından incelemektedir. Dolayısıyla liderlik yaklaşımları, lideri daha yakından tanımamız, liderlik sürecinde rol oynayan temel kişilik özelliklerini anlamamız bakımından önemli olmaktadır (Fındıkcı, 2013: s. 62).

2.2.1. zellikler Yaklaşımı

Liderliğin, bireyin kişisel özelliklerinden kaynaklandığını savunan görüşler literatürde “zellikler yaklaşımı” olarak adlandırılmaktadır (Erkutlu, 2014: s. 8).

Bu anlayışın temelini oluşturan nokta, insanları etkileyerek peşinden sürüklemeyi başaran liderin, başarısına neden olan faktörün fiziksel, sosyal, kişisel özelliklerinden kaynaklandığına dayanmaktadır. Liderlik yaklaşımlarının ilki olarak ortaya atılan bu kuramda, lideri lider yapan sahip olduğu özelliklerdir. Bu yaklaşım çerçevesinde, birçok etkili-etkisiz lider ve özellikleri incelenerek, bunun sonucunda oluşan bazı nitelikler liderliğin tanımlanmasında kullanılmakta ve alan bu yaklaşımla ele alınmaktadır.

Bu yaklaşım, liderliği kişinin farklı psikolojik ve fizyolojik özellikleriyle açıklamaktadır. Bu özellikler, genellikle zekâ, yöneticilik yeteneği, girişkenlik, kendine güven, statü, başarı, kararlılık, dinamizm ve gerçekçilik gibi başlıklar altında toplanabilmektedir (Barutçugil, 2014: s. 30).

Liderlik tanımlarında üzerinde ısrarla durulduğu gibi liderlik, diğer kişileri etkileme sürecidir. Liderin insanları etkileyebilmesi için birtakım özelliklere sahip olması gerekmektedir. Sahip olunan özellikler liderlerin başarısını da etkilemektedir. Liderlerin bazı özelliklere sahip olmasının yanında bu özellikleri iyi kullanabilmesi de gerekmektedir. Lider, kendi özellik ve gücünün farkında olduğu gibi hitap ettiği kitlenin özellik ve önceliklerini de bilmelidir. Bu biçimde bir karşılıklı etkileşimle hem liderin başarısı hem de liderin etkilemeye çalıştığı grup üyelerinin amaçlara adapte olması daha işlevsel hale gelmektedir (Aktan, Ağca vd Çakmak, 2014: s.58-60).

Liderliği ve liderleri kişisel özellik yaklaşımı ile ele alma alışkanlığı aslında tarihçesi bakımından milattan öncesine kadar dayanmaktadır. Antik Yunan düşünürlerinin geliştirdikleri diyalog ve tartışma metotlarında devlet yönetimi ve liderlerin sahip olması gereken özellikler sıralanmış Sokrates, Aristo ve Eflatun'un (Platon) geliştirdikleri temel yaklaşımlar ile idareci ve yöneticileri herhangi bir insandan ayıran özellikler açıklanmaktadır. Bu ayırıcı nitelikler; fiziksel özellikler, temel kişilik özellikleri ve birtakım sosyal özellikler olarak tarif edilmeye çalışılmıştır. Her ne kadar liderliğe yönelik olarak son 60-70 yılda yapılan bilimsel araştırmalar liderlik sürecinde rol oynayan kimi yeni faktörleri, davranış özelliklerini, karşılıklı etkileşimi ve durumun etkilerini de gündeme getirmiş ise de liderliğin özde kişilerin bireysel kişilik özellikleri ve donanımlarının bir sonucu olduğu bilinmektedir (Fındıkcı, 2013: s. 64).

Erçetin'e göre, özellik yaklaşımları, bütünde değerlendirildiğinde şunlar söylenebilmektedir: (Erçetin, 2000: s. 31).

• Bazı kişilik özellikleri ile kişilerin lider olarak algılanmaları arasında bir ilişki söz konusudur. Ancak bu ilişki, durum, görev, zaman vb. değişkenler göz önüne alınarak dikkatle değerlendirilmeli ve sadece özelliklere dayalı olarak liderlik gibi karmaşık bir sürecin açıklanamayacağı bilinmelidir.

• Özellik yaklaşımlarını zenginleştiren, geliştiren, araştırmaların bulgularında liderlik eğitiminde, durum, görev, zaman vb. değişkenler göz önüne alınarak yararlanmak olası olmaktadır.

Fındıkçı'ya göre, kişisel özellik yaklaşımları, lideri ayıran temel kişisel özellik ve nitelikleri şu şekilde sıralanmaktadır: (Fındıkçı, 2013: s. 65).

- Fiziksel Özellikler
- Kişilik Özellikler
- Kişisel Yetenekler
- Sosyal Özellikler

Liderliğe kişisel özellikler olarak yaklaşan teorilerin öncesinde bir 'üstün insan lider' teori dönemi mevcuttu ve 'üstün insan' teorileri 1920'li yılların başından itibaren yerini liderlikte kişisel özellik yaklaşımlarına bırakarak bu yaklaşım ile fiziksel özelliklerin ve zeka ya da özgüven gibi kişilik özelliklerinin liderlik üzerinde etkisi ölçülmekteydi. 1940'lardan itibaren yapılan çalışmalar liderlerin fiziksel durumlarını, kişilik özelliklerini, sosyal özelliklerini ve kişisel yeteneklerini ölçmekte ve yapılan çalışmaların ölçtüğü özellikler şöyle sıralanabilmektedir (Ünal Erzen, 2008: s. 69).

- Fiziksel Özellikler: Boy, kilo, fiziksel duruş, dış görünüş,
- Kişilik Özellikleri: İçedönüklük-dışadönüklük, üstünlük, kendine güven, duygusal denge veya kontrol, bağımsızlık,
- Sosyal Özellikler: İşbirliğine yatkınlık, insan ilişkilerinde beceriler, nezaket ve diplomasi,
- Kişisel Yetenekler: Zeka, yargı gücü, bilgi, konuşmanın akıcılığı,

2.2.2. Davranışsal Yaklaşım

Davranışsal yaklaşımlar kapsamında, yer alan çalışmalar, daha çok liderin davranışları, davranışların bir örüntüsü olarak liderlik biçimleri ve bunların grup üzerindeki olası etkileri üzerinde yoğunlaşmaktadır (Erçetin, 2000: s. 319). Davranışsal açıdan liderliğe yaklaşmanın temel noktası, liderin davranışlarıdır. Yani liderin izleyiciler karşısında “ne ve nasıl” yaptığının incelenmesidir. Bu kuramın savunucularının, liderin kişilik özelliklerinden ziyade onların davranışlarının üzerinde durmalarının nedeni; davranışların kişilik özelliklerine göre daha kolay gözlemlenebilir ve tanımlanabilir olmasıdır (Güney, 2012: s. 371).

Davranışsal yaklaşımlar, liderleri diğerlerinden ayıran temel davranış farklılıklarına odaklanmaktadır. Burada bir anlamda tersinden, yani somut davranış ve uygulamalardan giderek lideri tanımaya çalışılmaktadır. Diğer bir ifade ile özellik ve nitelik yaklaşımları, lideri yapısal olarak tanımaya ve farklarını ortaya koyarak davranışlarını tahmin etmeye çalışmış oysa davranışsal yaklaşımlar, tam tersine liderlerin ortak davranışlarını tanımlamak suretiyle onların kişisel farklılıklarını belirlemeye çalışmaktadır (Fındıkçı, 2013: s. 69). Özellikler yaklaşımı liderler ve lider olmayanlar arasındaki farkları ortaya koymada ve etkili bir liderliği açıklamada yeterli olmayınca, araştırmacılar liderin kendi kişisel özelliklerinden çok, nasıl davrandıkları ve ne yaptıkları ile ilgilenmeye başlamışlardır (Aksel, 2012: s. 35).

Zel'e göre, davranış teorilerine göre lider, grup üyelerinin çabalarını desteklemeli, onların kişisel değerlerini gözetici davranışlarla sergilemeli ve örgütsel süreçleri açık bir şekilde ortaya koymalıdır. Davranış teorilerinin gelişmesinde çeşitli uygulamalı araştırma ve teorik çalışmaların katkıları olmaktadır. Bu çalışmaların sonucu olarak değişik liderlik tarzları belirlenmiş ve bunların etkinlikleri araştırılmıştır (Zel, 2011: s. 124-125).

Liderin etkinliğini, sahip olduğu davranış biçimleriyle açıklamaya çalışan bu yaklaşım; liderin özelliklerinden ziyade, ortaya koymuş olduğu tavır ve davranışlarıyla ilgilidir. Liderin başarı sağlaması, sergilediği davranışların kitleler tarafından benimsenmesi, kabul görmesi ve destek bulmasıyla ilişkilendirilmektedir. Lider içinde bulunduğu topluluk içinde birtakım davranışlar sergileyerek kitlesine kendini kabul ettirebilme yoluna girerek etkili davranış örüntüsü içinde olmaktadır.

2.2.3. Durumsallık Yaklaşımı

Gerek özellik teorileri, gerekse davranış teorilerindeki eksikliklerden dolayı, liderlik konusunda daha gerçekçi bir yaklaşıma olan ihtiyaç kendisini hissettirmiş ve araştırmacılar diğer teorilerin karışımından oluşan ve işin nitelikleri ile durumun gereklerini de dikkate alan “modern” yaklaşım geliştirmişlerdir (Zel, 2011: s. 139).

Gerek liderlere has kimi özellikler gerekse yine liderlere özel kimi davranışlar, belirli durum ve şartlarda gerçekleşmektedir. Yani liderlik özellikleri ve davranışlarının ortaya çıkması için bu özelliklerin var olması yetmemekte, uygun şart ve ortamların da bunu desteklemesi gerekmektedir. Durumsal yaklaşımlar, liderlerin davranışlarını belirli şartlara ve durumlara bağlı olarak ortaya çıkardıkları gerçeğini ortaya koymaktadır. Bu yaklaşımlar liderlerin ortaya çıkmasını sağlayan esas gücün, onların kişilik özellikleri, nitelikleri ve davranışlarından ziyade onların içinde yer aldıkları ortamlar olduğunu savunmaktadır (Fındıkçı, 2013: s. 74-75).

Erçetin’e göre, durumsal yaklaşımlar kapsamında değerlendirilebilecek çalışmalar, etkili liderliğin, izleyenlerin, liderin özelliklerinin, liderlik biçiminin, liderin içinde bulunduğu durumun bir fonksiyonu olduğu görüşünü içermektedir (Erçetin, 2000: s. 36). Liderlik konusunda geliştirilen özellikler kuramı ve davranışsal kuramlar, evrensel nitelikte liderlik özelliklerinin belirlenmesinde yetersiz kalmaktadır. Bundan dolayı 1950’lerden itibaren bu konuda araştırma yapanlar dikkatlerini çevresel koşullara ve liderin izleyicilerine çevirmektedirler. Bu kuramın temsilcilerine göre, liderlik belirli nitelikler sonucu ortaya çıkan bir durum olmayıp, daha çok çevrenin ve şartların bir gereği olarak ortaya çıkan bir durumdur. Başka bir deyişle, belirli niteliklere sahip olan bir kimse bazı durumlarda ve çevrelerde lider olabildiği halde, aynı şahıs farklı durum ve çevrelerde lider olmayabilmektedir. Yani farklı bir çevrede aynı kişi etkili olmayabilmektedir (Güney, 2012: s. 387).

Durum teorileri, genel anlamda, en uygun lider davranışının durumlara göre değişebileceğini ileri sürmektedir. Bu ise genellikle yönetimde “tek ve en iyi” yönetim tarzı bulunduğunu savunan davranış teorilerinin farklı yanını oluşturmaktadır. (Zel, 2011: s. 139). Durumsal yaklaşımlar, liderlerin yaklaşım ya da davranışlarını şart ve durumlara göre farklılaştırmalarını önermektedir. Kimin lider

olarak çıkacağını koşullar belirlemektedir. Lider durumun bir ürünüdür. Durumsal teoriler liderlik davranışının bir vakumda açıklanamayacağını vurgulamakta; durumun öğelerinin dahil edilmesi gerekmektedir (Ünal Erzen, 2008: s. 70).

2.2.4. Modern Liderlik Yaklaşımı

Modern liderlik yaklaşımı; karizmatik liderlik, dönüşümcü liderlik ve etkileşimci liderlik olarak üç başlık altında toplanmaktadır.

Karizmatik Liderlik: Karizma, bir insanın başkaları üzerinde sahip olduğu olağan dışı özel bir etkileşim biçimini ve etkileme gücünü ifade etmektedir. Karizmatik liderler, genellikle tarih ve siyaset sahnelerinde ve büyük değişim dönemlerinde ortaya çıkmakta ve çok geniş kitleleri etkileme güçleriyle dikkat çekmektedirler. Karizma, liderin kişilik özelliklerinin, ortamın ya da durumun koşullarının ve izleyicilerin istekliliğinin ve bağlılığının bir fonksiyonudur. Bu üç değişkenin örgüsü içinde bir uygun bileşkesi olağan dışı bir gücü yani liderin karizmasını ortaya çıkarmaktadır (Barutçugil, 2014: 69).

Karizmatik liderlik, takipçilerine yol gösteren, onlar için ilham kaynağı olan, güven veren, gelecekle ilgili büyüleyici amaç ve hedefler belirleyen, misyon ve vizyonu heyecan yaratan kimselerdir. Bu liderlerin sergilediği her davranış izleyenleri tarafından anında kabul görmekte ve gereği yapılmaktadır. Karizmatik liderler, zorlama yöntemlerine başvurmadan düşünce ve fikirlerini izleyenlerine kabul ettirmektedirler. Bunun nedeni izleyenlerin kendilerini liderle özdeşleştirmeleridir (Güney, 2012: s. 423).

Dönüşümcü Liderlik (Transformasyonel Liderlik): Dönüşümsel liderlik tarzı, günümüzün belirsiz ve çalkantılı ortamındaki değişimlere uyum sağlamakta gerek duyulan bazı özellikleri (değişimi okuyabilme, cesaret sahibi, güçlüklerle uğraşma yeteneğine sahip olma vb.) kapsayan bir liderlik tarzıdır. Dönüşümcü ya da değişimci (transformasyonel) liderler, kendilerine bağımlı astlar yaratmak değil, bağımsız, eleştirel düşünebilen ve böylece işletmeye önemli katkıları olabilecek, yenilikçi astlar yaratmayı hedeflemektedirler. Riskleri göze alabilmekte hata yapmaktan korkmamaktadırlar. Hataların kendileri için bir gelişme fırsatı olduğunun

farkındadırlar. Özetle transformasyonel liderler reformcu, değişimci ve yenilikçi bir kimliğe sahiptirler (Tengilimoğlu, 2005: 6). Bu lider: yetki ve liderlik fonksiyonlarını altındakiler ile paylaşmaktadır. Altlarında çalışanların ve meslektaşlarının yaptıkları işleri farklı perspektiflerden incelemeye yöreklendirmekte, ekip veya kurumlarının vizyon ve misyonlarını ayırmsamalarını sağlamakta, beceri potansiyellerini arttırmakta, kendi çıkarlarının ötesinde ekip ve kurumlarının fayda sağlayacağı yönde davranmalarını motive etmektedir. Araştırmalar bu tarzın değişim zamanlarında gerekli olduğunu göstermektedir (Bridge, 2003: s. 34).

Etkileşimci Liderlik (Transaksiyonel Liderlik): Bridge'e göre bu lider: (Bridge, 2003: s. 33).

- Denetleyicidir
- Ödül ve ceza kullanmaktadır
- Kurumda her şeyin yolunda gitmesini sağlamaktadır
- Tutarlıdır
- Adaletli ve güveniliridir
- Yönetim durumlarında başarılıdırlar
- Araştırmalar, bu tarzın rutin yönetim işlerinde gerekli olduğunu göstermektedir.

Etkileşimci lider biraz gelenekçi yapıya sahiptir. Geçmişteki olumlu ve yararlı gelenekleri sürdürme, bunları gelecek nesillere bırakma bakımından yararlı hizmetlerde bulunmaktadır (Tengilimoğlu, 2005: 6.).

Etkileşimci liderlik, lider ve izleyenleri arasında etkileşime ve değişime dayalı bir ilişkiye vurgu yapmaktadır. Lider ile kitlesi arasında bir ödül ve ceza mekanizması mevcuttur. Lider açık bir şekilde astlardan yapılmasını istediği şeyleri ve uyulması gereken kuralları ortaya koymaktadır. Bunun sonucunda da astları ödüllendirme yoluna giderek itaatı sağlamakta ve onlardan sorumluluklarını yerine getirmeleri karşılığında beklentilerine ulaşabilecekleri söyleminde bulunmaktadır. Sonuç odaklı bir yaklaşımı benimseyen etkileşimci liderler nedenler yerine işin sonucunda meydana çıkan somutluğa odaklanmaktadır. Bu liderlik yaklaşımı, görev odaklı bir yaklaşımla gelenekselci bir görüntü çizmekle beraber karşılıklı ilişkinin ve tatminin olduğu bir alış verişe dayanmaktadır.

2.3. Liderliğin Güç Kaynakları

Liderlerin astlarını belirlenen amaçlar doğrultusunda etkilemelerinde etkili olan temel özellik, güçtür. Güç, başkalarını etkileyebilme kapasitesidir. Kısaca güç, astların, liderin emirlerini yerine getirip getirmediğinin belirleyicisidir. Güç kaynaklarını sosyal bilimciler farklı şekillerde açıklamışlardır (Güney, 2012: s. 61). Lider, grubu etkilemek için farklı güç kaynakları kullanabilmektedir. Bu güç kaynakları genellikle liderin kişiliğine, gruba ve koşullara göre değişebilmektedir. Gücün kaynakları ile ilgili çok sayıda sınıflama yapılmıştır. Ancak en çok kullanılan French ve Raven tarafından yapılan sınıflamalardır. Buna göre lider, gücünü 5 kaynaktan almaktadır (Kılınç, 2012: s. 102).

- Zorlayıcı Güç
- Yasal Güç
- Ödüllendirme Gücü
- Benzeşim gücü ve Karizmatik Güç
- Uzmanlık Gücü

Liderler; sözü edilen yaptırım kaynaklarını kullanırken, taktik olarak sadece birini değil yeri geldiğinde, koşullar oluştuğunda hepsinden gerekli ve yeterli oranda yararlanabilmelidir. Tüm bu güçlerin kullanılması sırasında temel insani değerler ile ilgili hassasiyete büyük özen gösterilmesi gereği unutulmamalıdır (Fındıkçı, 2013: s. 208).

2.3.1. Zorlayıcı Güç

Korkuya dayalı güç türüdür. Liderin grup üyelerine fiziki güç kullanması, cezalandırma ve işten çıkarma tehditlerini kapsamaktadır. Liderin gerçekten bu gücü kullanması kadar, grubun lideri bu gücü kullanacak şekilde algılaması da önemlidir (Kılınç, 2012: s. 102).

Barutçugil'e göre, zorlayıcı güç fiziksel ve psikolojik yaralanmayı içermektedir. Zorlayıcı gücün yönetiminde kullanılması genellikle fiziksel saldırı şeklinde olmamaktadır. En yaygın biçimleri sözlü ya da sözsüz hakaret, aşağılama, küçümseme ve sembolik jestlerdir. Arzulanan bir yere ya da bölüme atanma

veya transfer edilme veya elindeki kaynakların alınması zorlayıcı gücün daha uç örnekleridir. Zorlayıcı güç şüphesiz olumsuz olarak algılanmakta, çünkü bu tür güç kullanımında etkilenen taraf güvenliğinin tehlikede olduğunu düşünmektedir (Barutçugil, 2014: s. 58). Ödül gücünün karşıtı olup, cezalandırmayı esas almaktadır. Zorlayıcı güç, liderin direktiflerine karşı astların karşı gelmesi durumunda kontrol etme ve cezalandırma gücünü yansıtmaktadır (Bakan ve Büyükbeşe, 2010: s. 76).

Zorlayıcı gücün unsurları fiziksel şiddet, psikolojik baskı, tehdit, küçük düşürme vb. şekilde gerçekleşebilmektedir. Liderin zorlayıcı gücü çok fazla kullanıyor olması ilişki kurduğu bireyler ve gruplar arasındaki iletişimi zedeleyebilmekte ve bu durum beraberinde saldırgan davranışların ortaya çıkmasını sağlayabilmektedir. Lider zorlayıcı gücü kullanarak kitlesinin iş görmesini sağlayarak, bu yolla davranış kontrolünü elinde bulundurmuş olmaktadır.

2.3.2. Yasal Güç

Otoriteyi ifade eden güç türüdür. Yasal güç liderin, grup üyelerinin davranışlarını etkileme hakkı olduğuna, grup üyelerinin kendilerine inanmalarından doğmaktadır. Örgütte belli bir kademede yer alan kişiler yasal gücü kullanabilmektedirler (Kılınç, 2012: s. 103). Yasal güç, liderin bulunduğu statü ve mevkie verilen yasal yaptırım gücü olarak bilinmektedir. Daha çok yöneticiler için gerekli olan yasal güç, liderlik basamakları için de geçerlidir. Liderin bulunduğu ya da atandığı makama ya da seçildiği makama gelmek o makam için önceden belirlenmiş olan bir takım yasal güçlere, yaptırımlara sahip olmasını sağlamaktadır. İşte bu yasal güç, onu etkili kılan bir güçtür. Ancak tek başına yasal güç, lideri uzun soluklu kılmamaktadır (Fındıkçı, 2013: s. 207).

Liderin otoritesini yasal güce dayandırmasıyla ortaya çıkan bu güç kaynağı, meşru bir yapıya sahip olmakla birlikte, etkilenen kitlenin buna kabul göstermesini de beraberinde getirmektedir. Lider yasal gücünü kullanma hakkına sahiptir yalnız gücün kullanımında meydana gelen, ortam ve şartlara uygun olmayan kullanım biçimi, birtakım sorunların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Yasal gücün bir denge noktasını temsil etmesi gerekmektedir. Değişen çevre ve şartlara bağlı olmakla birlikte bu gücün aşırı ya da az kullanılıyor olması liderin söz sahibi olduğu grupta

bir çözülmeye neden olabilmektedir. Otoriteyi temsil eden yasal güç, liderin sahip olduğu pozisyonundan doğmakta ve dolayısıyla bireyler bu güç karşısındaki yönlendirmelere kendilerini açarak uyma eğilimi göstermektedirler.

2.3.3. Ödüllendirme Gücü

Liderin ödüllendirme kaynaklarını kullanarak, grubunu ödüllendirmesi sonucu elde ettiği güçtür (Kılınç, 2012: s. 103). Tanım gereği, ödüllendirme gücü olumludur. Ancak etkisi, alıcının onu nasıl gördüğüne bağlıdır. Bazen bir terfi ya da prim, bir teşekkür mektubundan daha fazla olumlu güç ifade etmektedir. Bir yöneticinin çalışanın yanına giderek onu tebrik etmesi telefon veya e-mail mesajından daha güçlü bir ödüldür. Uygun ödüller performansı pekiştirerek, bağlılığı artırmaktadır (Barutçugil, 2014: s. 57). Ödüllendirme, çeşitli şekillerde olabilmektedir: Ücret artışı sağlama, terfi ettirme, daha fazla sorumluluk verme, övme, takdir etme gibi ödüllerin tümü bir güç kaynağı olarak kabul edilebilmektedir. Eğer, lider/yönetici hak ettiğinde astlarını ödüllendirmekten kaçınıyorsa, bu onun gücünü kullanamadığını göstermektedir. Kullanılmayan bir güç ise, o lider/yöneticinin kaybını temsil etmektedir. Eğer lider/yönetici yukarıda sayılan ödülleri dağıtabiliyorsa, izleyicilerini etkileyebilmek için önemli bir kaynağa sahip demektir. Lider/yöneticilerin bu durumu göz önünde bulundurmaları gerekmektedir (Doğan, 2007: s. 50-51).

Liderler bir övgü olarak algılanabilecek olumlu ve değerli herhangi bir şey para, terfi, ödül veya sembolik bir jest verdiklerinde ödüllendirme gücünü kullanmış olmaktadır. Bu güç diğer insanlara onların değer verdikleri herhangi bir şeyi verebilme yeteneğine bağlıdır. Sözlü ya da sözsüz olabileceği gibi elle tutulur gözle görülür bir şey (para, hediye, şirket arabası) olabilmekte ya da olmayabilmektedir (bir davranışı övmek gibi). Bu ödül uygun ve gerçek ise ilişkileri güçlendirerek, bağlılığı ve üretkenliği artırmaktadır. Ayrım yapmadan verilen ve anlamsız olan ödüller ise gücün etkinliğini azaltmaktadır (Barutçugil, 2014: s. 57).

Liderin; bireyleri, grupları, toplumları ve sosyal yapıları harekete geçirmesinde kullanmış olduğu ödüllendirme mekanizması, birliktelik ve dayanışmayı beraberinde getirmektedir. Lider ödüllendirme gücünü çeşitli şekillerde kullanarak grubu etkileme yoluna gidebilir. Özellikle içinde bulunduğu ve hitap ettiği kitlenin

özellikleri ve ilgi alanlarına göre ortaya koymuş olduğu ödüllendirme, motivasyon üzerinde büyük etkiye neden olacak, grup bağlılığını sağlayacaktır. Liderin ödüllendirme ile çevresini etkileyerek davranış değişikliği yaratması onun aranan ve benimsenen başarılı bir lider olmasını sağlamaktadır. Liderin gerektiği yerde, bireyleri ödüllendirerek desteklemesi, insanların kendilerini değerli hissetmesine neden olacak şekilde karşımıza çıkmasını sağlamaktadır. Bu durum beraberinde lider ile grup arasında güçlü bir güven duygusu yaratılmasını görmemizde etkili olmaktadır.

2.3.4. Benzeşim Gücü ve Karizmatik Güç

Liderin kişiliği ve davranışları ile ilgili olan güç kaynağıdır. Liderin kişiliği ve davranışlarının gruba ilham vermesi, onların isteklerini dile getirmesi benzeşim gücü veya karizmatik gücün temelini oluşturmaktadır. Lidere hayranlık duyan astlar ona benzemek istemektedirler, bu da liderin grubu daha kolay etkilemesini sağlamaktadır (Kılınç, 2012: s. 103). Karizmatik güç, yöneticinin kişiliği ile ilgilidir. Kendisini izleyenlere göre, sahip olduğu özellikleri, tavır ve davranışları, bilgi ve kültür seviyesi, sezgi ve algılama gücü, düşünme ve muhakeme derecesi veya daha başka birçok yönleri, lider/yöneticiyi etkilenen, takip edilen, imrenilen ve kendisi gibi olunmak istenen bir insan durumuna getirebilmektedir. Bütün bu özellikleri ile lider, kullanabileceği bir gücü elinde tutmaktadır. Bu gücün adı da kişilik gücü veya karizmadır (Doğan, 2007: s. 54).

Fındıkçı'ya göre, karizmatik güç, kişilerin kendi bireysel kişilik özellikleri ve donanımlarının bir sonucu olarak çok az bireyde bulunan özel bir etkileme gücüdür. Bazı liderlerin, diğer hiçbir güce gerek kalmadan insanlar üzerinde zaten etkili olduğu hem de onları bazen tarifi imkânsız biçimde etkilediği bilinmektedir. Karizmatik gücün kaynağı henüz anlaşılmamış olmakla birlikte liderlikte en etkili, kalıcı ve sarsılmaz bir etki ve yaptırım kaynağı olduğu bilinmektedir (Fındıkçı, 2013: s. 208). Liderin sahip olduğu kişilik özellikleri ile izleyenlerini etkileme gücünü ifade etmektedir. Lidere duyulan hayranlığın derecesi veya astların liderle kendilerini özdeşleştirme dereceleri arttıkça liderin karizmatik gücü daha etkili olmaktadır (Bakan ve Büyükbeşe, 2010: s. 76).

Liderin kişisel özelliklerini, kültürel yapısını, tutum ve davranışlarını içeren karizmatik güç; insanları etki altına almada ortaya konulan güç kaynaklarından biridir. Lider sahip olduğu karizmatik güç ile hayranlık uyandırmakta ve temsil ettiği grup tarafından takip edilmektedir. Lider, çekici özellikleriyle kitlelere ilham verir ve bu beğenilme gücü, onun sarsılmaz temeller üzerine konumlanmasını sağlamaktadır. Bu güce sahip olan lider, etrafı tarafından idol olarak görülmekte ve bu durum onu çok sevilen kimse yaparak lidere, etkileme potansiyelini geniş alana yayabilme imkanı sunmaktadır.

2.3.5 Uzmanlık Gücü

Doğan'a göre, eğer, yönetici astları tarafından bilgili ve deneyimli olarak algılanıyorsa, o yöneticinin astlarına liderlik etmesi, onları etkilemesi daha kolay olmaktadır. Bilgi ne kadar önemli olursa ve ne kadar az kişi tarafından bilinirse, liderin uzmanlık gücü de o kadar fazla olacaktır ve izleyicilerini etkileyebilecektir. Ancak, burada lider/yöneticilerin dikkat etmesi gereken nokta, bilmedikleri veya yapamayacakları işleri veya görevleri üstlenmemeleri gereğidir. Aksi takdirde, onların izleyicilerin gözündeki uzmanlık gücü de zayıflamaktadır (Doğan, 2007: s. 53).

Uzmanlık gücü, liderin kendisine verilen yasal güç ve sahip olduğu otorite gücünün kendi bireysel çalışma ve çabasıyla sahip olduğu uzmanlık gücü doğrultusunda liderlik etmesidir (Fındıkçı, 2013: s. 208). Eski bir deyiş olan "bilgi güçtür" sözü büyük bir gerçeğe işaret etmektedir. Buna göre kişiler sahip oldukları bilginin üstünlüğü ve kıtlığı derecesinde güce sahiptirler. Günümüzde kimin otoriteye sahip olduğundan çok, kimin gerekli uzmanlığa sahip olduğu sorusu merkezi bir rol oynamaktadır. Kısaca, uzmanlık gücü, belirli alanda uzmanlık sahibi olanların bu bilgilerini diğerlerinin davranışlarını etkilemek amacıyla kullanmalarını ifade ettiği için, herkesin sahip olduğu yetkinlik ve yeterlilik sınırları içinde bu güce sahip olduğu söylenilebilmektedir (Bayrak, 2001: s. 27).

Barutçugil'e göre, diğerlerinin önem verdiği bir görev, bir organizasyon, bir kişi hakkında uzmanlaşmış bilgiye sahip olan yönetici uzmanlık gücü potansiyeline sahip demektir. Uzmanlık gücü iletişim becerisi, insanlar arası ilişkiler, bilimsel bilgi

gerektirmektedir. Olumlu uzmanlık gücü geliştirme yöneticinin motivasyonuna, ilgi alanlarına ve öğrenme yeteneğine bağlıdır. Ancak bu gücü diğer güç temelleriyle uyumlu ve doğru etkili kullanmak ne kadar başarılı bir yönetici olduğunu göstermektedir. Bu arada; her konuda uzman olmaya kalkışmamak, bu gücü yalnızca ihtiyaç olduğunda ve tarafsız bir biçimde kullanmak, uzmanlığı yalnızca göreve uygulamak, aşırı uzmanlaşıp çok dar bir alana sıkışıp kalmamak gibi önerilere de dikkat etmek gerekmektedir (Barutçugil, 2014: s. 60-61).

Tecrübe ve bilgiyle doğru orantılı olan uzmanlık gücü, lidere; insanları yönlendirme ve etkileme olanağı sağlamaktadır. Lider sahip olduğu kültür, bilgi, donanım ve yetkinliğiyle toplumun algısında olumlu bir imaj yaratmakta ve bu durum, liderin uygulanmasını istediği kararlara katılım sağlanmasına olanak tanımaktadır. Liderin uzmanlığını ve potansiyelini doğru şekilde ortaya koymasına yarayan bu güç, hayranlık oluşturmada önemli bir kaynaktır. Kişinin toplumsal yapı içinde lider olarak konumlanmasında hiç kuşkusuz temsil ettiği grup ve çevresinin onu bilgili, alanına hakim, başarılı şekilde algılaması yatmaktadır.

2.4. Liderlik Tarzları

Liderlik tarzları, liderin özelliklerini ortaya koyduğu alan, hedef kitle, amaçlarına göre farklılık göstermekte ve liderin kişilik özelliklerinin etkisiyle bir ya da birden fazla liderlik tarzı üzerinde hakimiyet kurmasını sağlamaktadır. Literatürde, birden fazla liderlik biçiminin olduğunu görmemiz ve bunları çoğaltabilmemiz mümkündür. Liderler görev ve sorumluluklarını ortaya koyarken bir ya da birden fazla liderlik tarzına uygun şekilde davranabilmektedir. Bu durum liderin içinde bulunduğu çevresel faktörlere, hitap ettiği insanlara ve bu insanların davranış biçimlerine, liderliğin faaliyet alanına kadar birçok değişkeni içinde barındırmaktadır. Ortaya atılan her bir liderlik tarzı, liderliğin belirli özelliklerine değinmekle birlikte lider-birey etkileşimi üzerine odaklanmaktadır.

Barutçugil'e göre liderlik tarzları en yalın haliyle 4 başlık altında incelenebilmektedir. Bunlar sırasıyla; otoriter, demokratik, koç ve liberal liderlik tarzları olarak karşımıza çıkmaktadır (Barutçugil, 2014: s. 80).

Otoriter Liderlik: Hedefleri ortaya koyar ve ekibin bu hedefleri gerçekleştireceğine olan inancını talimat biçiminde aktararak bütün kararları kendisi vermektedir (Barutçugil, 2014: s. 80).

Bridge'e göre otoriter lider (Bridge, 2003: s. 29).

- Güç ve karar verme yetkisini merkezleştirir,
- Kendinden aşağıdakileri yönetmek için ödül ve ceza yönteminden faydalanır,
- Kendinden aşağıda çalışanların düşüncelerini anlamaz,
- O kurumda çalışanlar düşük morallidir.

Otoriter veya otokratik lider olarak adlandırılan bu liderlik tipinde, otorite liderde toplanmıştır. Olumsuz bir liderlik tipi olabilmekte, çünkü astlarla lider arasında iletişim tek yönlü olup, sadece liderin emirlerini iletmesi biçimindedir ve izleyiciler işler hakkında haberdar olmazlar. Grup, liderin otoritesinden korkmaktadır. Otoriter liderliğin en önemli yararları, lider için güçlü bir motivasyon oluşturmalarıdır. Ayrıca grupta tüm kararları veren yalnızca lider olduğu için, karar alma süreci çok hızlıdır. Lider, gerekli yönlendirmeleri yaptığından, bu tip liderlerin izleyicilerinin herhangi bir becerisinin olmaması sorun yaratmamaktadır. Otoriter liderliğin en önemli sakıncası, liderin çok katı olması nedeniyle motivasyon düşüklüğü yaşanmasıdır. İzleyiciler arasında genelde psikolojik doyumsuzluk, düşük moral ve çatışma görülebilmektedir. Yine bu liderin izleyicilerinin verimi düşük olabilmektedir (Kılınç, 2012: s. 105).

Otoriter liderlik tipi, en eski liderlik türü ve sürecini anlatmaktadır. Zira uzun yüzyıllar boyunca, yönetme hakkını elde etme ve sürdürme için fiziksel güce dayalı bir liderlik yarışı, toplumları yönetmek için lideri otoriter, hatta çoğu zaman zorba bir yönetim anlayışına mecbur bırakmıştır. Otoriter liderlik ya da yönetim anlayışının çağın gerisinde kalmış ve terk edilmiş bir uygulama olduğunu düşünmek yanıltıcı olabilmektedir. Otoriterlik, yönetim süreci içerisinde söz ve karar hakkının kimde olduğuyla ilgili bir kavramdır. Özellikle siyasi hayatta, güç ve yetkiyi ele geçiren yöneticilerin bir kısmının söz ve karar hakkı konusunda daha fazla otoriterleştiği daha sık gözlemlenen durumlardandır. Bugün gerek işletmeler bakımından gerek siyasi partiler bakımından ve gerekse devlet yönetimleri bakımından, ideal bir tip

olarak nitelendirilmese de, otoriter liderlik tipi halen uygulanma imkanı bulmaktadır. Siyasi parti yandaşları içerisinde, özellikle de partide görev alma noktasına gelenlerin otoriter bir yönetim beklentisi içine girdikleri de gözlenen bir durumdur. Çoğu durumda, liderin otoriterliğinin onaylayıcısı bizzat sadık takipçileri olmaktadır (Özgül, 2015: s. 153-154).

Gücü kendinde merkezileştiren otoriter liderlik, iki yönlü iletişim akışından ziyade tek taraflı bir bilgi alışverişini temsil etmektedir. Bu lider yaklaşımının sergilendiği topluluklarda, verilen emirlere uyma ve uygulama davranışı görülebilmektedir. Liderlikte asıl önemli olan nokta korku temelli iş yaptırmaktan ziyade, motive edici unsurları kullanarak eylemde bulunmayı, tutku haline getirerek içselleştirebilmektir.

Demokratik Liderlik: İnsanlara ekibin ya da organizasyonun yönetimine katılma şansını tanımakta, ortak görüşle karar almaya çalışmaktadır. Liderin çevresindeki iş arkadaşlarından ve çalışanlarından bilgi, görüş ve onay almasıdır. Bu tarz, güven, saygı ve bağlılık yaratmaktadır. Birebir görüşmelerde veya toplantılarda zaman ve emek harcamasını gerektirse de demokratik tarz, sonuçta yüksek bir moral ve olumlu bir iklim yaratmaktadır (Barutçugil, 2014: s. 80).

Bridge' göre demokratik lider (Bridge, 2003: s. 29).

- Otoriteyi başkalarına delege eder,
- Kendinden aşağıdakileri yönetmek için bilgi ve uzmanlığını kullanır,
- Tartışma özgürlüğü içinde kendinden aşağı statüdekilere de danışır,
- Önerilere ve düşüncelere açıktır,
- O kurumda çalışanlar yüksek morallidir.

Kararları, izleyicilere danışarak ve onların fikirlerine başvurarak almaktadır. İzleyiciler işler hakkında bilgi sahibidir. Çünkü iletişim iki yönlüdür. Lider, grupta yardımlaşmayı teşvik eden bir ortam oluşturarak, yüksek motivasyon ve performans sağlamaktadır. Olağan zamanlarda başarılı bir liderlik modelidir, ancak kriz durumlarında karar almayı yavaşlattığından dolayı tercih edilmemektedir (Kılınç, 2012: s. 105).

Demokratik liderlik tipi, otoriter yönetimlerin işlevini ve geçerliliğini yitirmesinin ardından önce siyasi yönetim biçimlerinde ortaya çıkmış, daha sonra da işletme yönetimlerinde uygulama imkanı bulan bir yönetim anlayışı olmuştur. Siyasi örgütlerde demokratik liderlik tarzı, hem bir siyasi anlayış meselesi olmuş hem de parti örgütlenmesine bireylerin katılımını özendirici bir etken olmuştur. Demokratik rejimin tam anlamıyla işleyebilmesi, siyasi partilerin de kendi iç düzenlerinde demokrasi esaslarına uygun hareket etmelerini, siyasi parti liderlerinin de demokratik bir liderlik tarzı sergilemesini gerektirmektedir. Çünkü parti içi demokrasi, sadece siyasi partinin kendisini değil, tüm toplumu ilgilendirmektedir. Demokratik liderlik tarzı, diğer örgütlerden farklı olarak, demokratik bir siyasal hayata sahip toplumlarda siyasi parti denilen örgütsel yapılar için olması gereken bir yönetim anlayışını ifade etmektedir. Buna karşın birçok siyasi partide karşılaşılan durum, bu yaklaşımın tam tersi bir görüntü sergilemektedir. Parti içi demokrasi ile ilgili sorunlar bunun en somut yansımaları olup, demokratik liderlik tarzından sapmaya en önemli gerekçe, parti içi disiplin sorunları olarak gösterilmektedir (Özgül, 2015: s. 154-155).

Sorumluluk, karar, güç gibi yetkilerin merkezileşmediği ve gruba yansıtıldığı bir liderlik tipidir. Demokratik liderlik, insanlar arasında bir duygudaşlık yaratarak birlikte iş yaptığı insanlara değerli olduklarını ve fikirlerinin lider için önemli olduğu hissini uyandırmaktadır. İnsanlar yönetime dahil olmakta ve fikirler özgür bir şekilde tartışmaya açılabilir. Dolayısıyla demokratik lider, kuvvetli iletişim özelliği ile ön plana çıkarak grubunu, kararlara katılmaya teşvik etmektedir.

Koç Liderlik: Hem insana (sürece) hem de işe (sonuca) yönelik ilgisini birlikte ve dengeli biçimde sürdürmektedir. Koç lider, işlerin yapılmasının yanı sıra, belki ondan biraz daha fazla kişisel gelişim üzerine odaklanmaktadır. Bu tarz, son derece olumlu bir duygusal tepkinin ve iş tatmininde ve performansta çok daha iyi sonuçların hazırlayıcısıdır. Çalışanlarla kişisel sohbetlere giren liderler, akıl vererek, moral destek sağlayarak ilişki kurmakta ve güven yaratmaktadırlar. Koçluk, performans geribildirimlerinin daha güvenle kabul edilmesini, iki yönlü açık bir iletişimin karşılıklı çıkarılara hizmet ettiği bir ortamın yaratılmasını sağlamaktadır (Barutçugil, 2014: s. 80-85).

Koç liderlik, bir farkındalık yaratma sürecidir. Hedeflere yönelik yaratıcı yaklaşımların ortaya konulmasına yardımcı olan bir yapıyı temsil etmektedir.

Yönetimi altındaki insanları geleceğe taşıyarak, yol gösterici bir vizyon yaratmakta ve gelişim odaklı bir prensibi ilke edindiğinden dolayı, grubun potansiyelini en iyi şekilde yansıtmaya, net bir biçimde sonuca odaklanılmasına katkıda bulunmaktadır.

Liberal Liderlik: İzleyicilerine tam güvendiği (ya da onlarla artık ilgilenmediği) için müdahale etmeyen, kararları onlara bırakmakta ve denetleme ihtiyacı duymamaktadır (Barutçugil, 2014: s. 80). Liberal liderin izleyicileri tamamen serbesttir. Amaçların belirlenmesi ve kararların alınması grup üyelerine bırakılmaktadır. Lider, grup üyelerinden biri gibi davranmaktadır. Yalnızca örgüt dışından bilgi ve kaynak sağlamakla görevlidir. Lider güç kullanmaz, otokontrole dayalı bir yapı vardır. Çok fazla uygulanan bir liderlik modeli değildir. Özellikle kriz dönemlerinde grupta kargaşa yaşanabilmektedir (Kılınç, 2012: s. 106).

Literatürde üzerinde sıklıkla durulan ve ön plana çıkan bazı liderlik tarzları bulunmaktadır. Bu liderlik tarzları ilişki içinde olduğu alan itibariyle çok fazla çeşitlilik gösterebilmektedir. Dolayısıyla üzerinde önemle durulan bazı liderlik tarzları şu şekilde sıralanabilmektedir.

Vizyoner Liderlik: Vizyoner liderlik insanları ortak hayallere çekmekte onlara büyük resmi göstermektedir. Grubun nereye gitmekte olduğunu dile getirmekte, ancak oraya nasıl varılacağını belirtmemekte; insanları yenilik ve denemeler yapmakta, hesaplanmış riskler almakta özgür bırakmaktadır. Genel tabloyu ve belirli bir görevin aradaki yerini bilmek, insanların önlerini görmelerini sağlamaktadır. Kendilerinden ne beklendiğini anlamaktadırlar. Herkesin ortak hedefler için çalıştığı duygusu bağlılık ve adanmışlığı geliştirmektedir. Çalışanlar organizasyonlarından gurur duymaktadırlar (Barutçugil, 2014: s. 85-86).

Vizyoner, vizyonu olan, yani geleceği görebilen, yönlendirebilen kişidir. Vizyoner, reformist liderler yaratıcılık (buluş) ve değişim sağlamaktadırlar. Bu tür liderler kontrol ve kurallara dayanarak hareket etmemektedirler. Vizyon, paylaşılan değerler ve düşüncelere odaklanmaktadır. Bu tür liderler kurumun misyon, strateji, yapı ve kültürlerinin değişimine liderlik yapabilmektedirler (Bridge, 2003: s. 37).

Stratejik Liderlik: Stratejik liderlik, stratejik değişimin gerekli olduğu durumlarda değişimi öngörmek, tasarlamak, geçiş sürecinde esnekliği sağlamak ve insanların yetkinliklerini güçlendirmektir. Çok fonksiyonlu bir niteliğe sahip olmayı

gerektiren stratejik liderlik, başkaları aracılığıyla değişimi sağlayabilmek için organizasyonu bir bütün olarak değişim sürecine sokabilme potansiyalini yaratmaktadır. Alt birimlerin ve fonksiyonların görebildiği ufukların ötesine taşımaktadır. Günümüzdeki ekonomik, sosyal ve teknolojik değişimlerin hızı nedeniyle stratejik liderler; belirsizlik ortamlarında insanların değişen duygularıyla da nasıl ilgileneceklerini iyi bilmelidirler (Barutçugil, 2014: s. 92). Stratejik liderlik, bütünleştirici bir stratejik formüle dayanmaktadır. Bu bütünleştirici stratejik formül örgüt içerisinde önceden belirlenmiş olan yol planları kapsamında uygulanmaktadır. Amaç, örgütün hedeflerine ulaşmasına katkı sağlamaktır (Dinçer, Hacıoğlu vd Şeremet, 2014: s. 340-341).

Hizmetkâr Liderlik: Hizmetkâr liderlik, bir liderin kendi benliğini bir tarafa bırakması ve güç, kontrol ya da kişisel çıkar amacı gütmeksizin ekibine, organizasyona ya da topluma hizmet etmesidir. Bu kavramı liderlik alanına kazandıran düşünürlerden biri olan K. Blanchard, 2003 yılında yayınlanan Servant Leader (Hizmetkâr Lider) isimli kitabında hizmetkâr liderliğin baş, eller, yürek ve alışkanlıklar olmak üzere dört boyutundan söz etmektedir. Baş, liderlik varsayımlarını ve yöntemlerini, eller ise davranışları ve uygulamaları temsil etmektedir. Yazar yürek ile tanrıya ulaşmayı ve alışkanlıklarla da inancın gereklerinin yerine getirilmesini ve koşulsuz sevgiyi kastettiğini belirtmektedir. Bu anlatım daha çok dini liderleri veya inançları çok güçlü insanları örnek almaktadır ve dinsel bir bakış açısına sahiptir (Barutçugil, 2014: s. 94-95).

Fındıkçı'ya göre hizmetkâr lider; “ben” engeli ile başa çıkmış, başkalarının ihtiyaçlarına kendisinininkinden önce yer verebilen, kendisini insana ve insanlığa fayda üretmeye adanmış, dürüst, ahlaklı, hoşgörülü, temel ve evrensel insani değerlere sözde, özde ve uygulamada duyarlı, üreten, çoğaltan, tamamlayan, her türlü aşırılıktan sakınan, yerel kültür ve inanç değerlerine bağlı, değişim ve dönüşümü sağlayan, bilgi odaklı, iç ve dış âlemi ile uyum ve barış içinde, liderlik otoritesi yanında bilgeliği ile insanlar için bir çekim merkezi olarak bilgi, kavram ve anlam üreten ve böylece insanların potansiyellerini performansla dönüştürmelerini tetikleyen, aşk yolunun yolcusu bir gönül insanı olarak tanımlanmaktadır. (Fındıkçı, 2013: s. 306).

Hümanist Liderlik: Hümanist veya babacan lider, astlarını korumaya yönelik davranışlar göstermektedir. Bazen orta kademedeki astların görüşlerine başvursa da kararları kendisi almakta daha çok ödül sistemini kullanmakta, ancak gerekli gördüğünde ceza da uygulayabilmektedir (Kılınç, 2012: s. 106).

İnsan merkezli bir yaklaşımı benimseyen hümanist liderlik, grup üyelerine karşı tutarlı ve samimi davranışlar göstererek söylemlerini motive edici ve yapıcı bir şekilde ortaya koymaktadır. İnsana fayda anlayışıyla ortaya koyduğu işlerde, ortak bir anlayış etrafında kararlara katılımı teşvik etmektedir. Gelişim ve akılcılığın önemi üzerinde duran hümanist liderlik, baskıcı liderliği reddederek daha ılımlı ve özgür hareket alanı sağlayan ve grup üyelerine değerli olduğunu hissettiren bir ilkeyi prensip edinmektedir.

Toplumsal Liderlik: Liderin öngördüklerini gerçekleştiren toplumun bundan zevk alması, daha doğrusu söz konusu yaptırımları isteyerek gerçekleştirmesi, zorlanmaması liderliğin sanat yönünü ve irtifasını göstermektedir. Esasen toplumun çok arzu etmediği, çeşitli nedenlerle bilmediği, tanımadığı, ürkütüğü, çekindiği çeşitli konulardaki karşıt duruşunu; liderin bilgi, karizma, ikna ve iletişim gücü ile, kısacası liderin bireysel yetenekleriyle aşması, toplumun arzu etmediği bir yönelimi toplum nezdinde arzu edilir bir hale getirmesi, onun lider olduğunun en önemli göstergelerindendir. Bu gösterge, toplumsal liderlik için çok önemli ve belirleyicidir. Dolayısıyla toplumsal liderlik belirli bir alanla sınırlı olmayıp daha çok toplumsal mücadele, milli birlik ve beraberlik, ülke çıkarları, toplumun refaha kavuşturulması, toplumsal kaynakların daha ekonomik olarak kullanılması ve topluma katma değer olarak yansıtılması gibi konularla ilgilidir (Fındıkçı, 2013: s. 264-265).

Askeri Liderlik: Askeri liderlik, söz konusu liderlik süreçleri ve uygulamalarının tamamının daha özel tanımlamalar ile özel bir alana, askeri alana yansımalarıdır. Böylesine geleneği olan, görev tanımları, rol analizleri, kademe sorumlulukları, görev alanları ve benzeri ayrımların çok önceden yapıldığı, sistematığın çok net olduğu organizasyonlarda liderlik bir yönüyle kolay diğer yönü ile zordur. Dolayısıyla askeri liderlik alanı gerçekten de kendisine özel bir yetiştirme biçimi, kendisine has bir kurumsal organizasyonu olan yine kendisine has bir liderlik tarzı gerektiren bir alandır. Öyle ki liderliği en iyi biçimde anlamak için bir tarih yolculuğu yaptığımızda genellikle askeri liderlik örnekleri bu süreci daha iyi

anlamamıza yardımcı olmaktadır. Askeri liderlik alanında kendini fark ettiren bu liderlerin birçok özellikleri vardır. Ancak temel ortak noktaları, sahip oldukları çizgi dışı kişilik özellikleri ve zihinsel yeteneklerini askeri alana aktarmaları, askeri personeli en ileri düzeyde motive etmeleri, örnek olarak ordunun önünde bizzat savaşa girmeleri, şehitliği göze almaları, numune düzeyde diyebileceğimiz insanlar olmaları, öngörülerini ve taktikleri ile alışılmışın ötesinde yenilikler ve başarılar sağlamalarıdır (Fındıkçı, 2013: s. 280-281).

Sığırı'ya göre askeri liderlik ile ilgili çalışmaların mazisi ilk çağlardaki topluluklara kadar uzanmaktadır. Askeri liderlik, bazı farklılıklara rağmen günümüzde geçerli olan genel liderlik yaklaşımlarından ayrı düşünülmemelidir. Askeri liderlik; vazifenin niteliği, tehdit ve çalışma ortamı, çalışanların eğitimi, mevzuat ve hizmet odaklılık gibi unsurlar açısından kendine özgü dinamikler taşımaktadır. Askeri liderlikte; şeref, yurt sevgisi ve vazife bilinci gibi manevi motivasyon kaynakları; maddi motivasyon kaynaklarına göre daha fazla ön plana çıkmaktadır (Sığırı, 2006: s. 99).

Akademik Liderlik (Eğitici Liderlik): Akademik liderlik; kişinin aile içine, işe, inanç alanına, topluma ya da estetik alanlara yansıyan liderlik becerilerinin, akademik alana yansımaları eğitim ve araştırma etkinliklerine yoğunlaşmasıdır. Diğer bir ifade ile akademik liderlik; bireyin akademik etkinlikler alanında çevresindekilere farklı olması, önderlik yapması, farklılıklar üretmesidir. Akademik liderlik, eğitim, araştırma-geliştirme ve benzeri alanlarda görevli ve çalışan bireylerin liderlik becerilerini bu alana yansıtma sonucu oluşan özel bir liderlik alanıdır (Fındıkçı, 2013: s. 283).

Estetik Liderlik (Sanatsal Liderlik): Estetik liderlik; bireyi daha yoğun bir duygusal derinliğe, sanata, estetiğe, güzel eserler üretmeye, insanlar için güzel olan şeyleri yan yana getirmeye yönelmiştir. Dolayısıyla duyguların daha yoğun rol aldığı bir liderlik alanıdır. Liderlik, diğer insanlara göre daha sıradan olmaktan çıkıp belirgin, öne çıkan, farklı bir duruşu sergilediğine göre bütün bu farklılıkların genel olarak sanat alanına yansımaları estetik liderliği oluşturmaktadır. Sanat konusunda liderlik yapanlar, bunu bir yaşam biçimi haline getirmişlerdir. Onlar bazen bir müzik nağmesi, kimi zaman resim tuvaleri, bazen bir edebiyat metni, bazen bir nakış tasarımı ile insanları ve insanlığı geliştirmeye daha duyarlı olmaya, eşya ve dünyaya

farklı gözlerle bakmaya, kısacası onları tamamlamaya çalışmaktadırlar (Fındıkçı, 2013: s. 285-286).

Liderin; sanat, kültür, yaratıcılık anlamında sahip olduğu vizyonu ve fikirlerini, etki uyandırmak istediği kitle üzerinde gerçekçi ve duygu yüklü çabalar bütünüyle sunması estetik liderliği ortaya koymaktadır. Temel amaç, sahip olunan kültür ve sanata düşkünlüğün insanlara hizmet edecek şekilde çeşitli alanlara yansıtılmasıdır. Önemli olan zihinlerde duygu ve beğenin göstergesi olan bir resim çizebilmektir.

Bu doğrultuda lider çeşitli disiplinlerle iş birliği içine girerek sınır tanımaz bir gayret içinde olabilmekte ve sosyo- kültürel yapı üzerine etki edebilecek her türlü sanatsal alanı sahip olduğu geniş kültürel vizyonuyla yoğurabilme cesaretini gösterebilmektedir.

2.5. Liderliğin Temel Taşları ve Lider Özellikleri

Toplumsal yaşamın her hangi bir kesitinde liderliğin olmadığı bir durum yoktur. Liderlik, din, kültür, coğrafya ayırt etmeksizin bütün toplumlarda görülmektedir. İnsanların grup, topluluk ya da örgüt olarak birlikte yaşadıkları, etkinlikte buldukları tüm zaman ve yerlerde liderlik söz konusudur. Bu nedenle liderlik insani, toplumsal ve evrensel bir olgudur denilebilmektedir (Gündüz, Beşoluk vd. Önder, 2011: s. 524-525). İnsanlar her zaman hevesle liderlik konusuyla ilgili olmuşlardır. Konfüçyüs liderler ve asları arasındaki düzenin yasalarını aramış Platon ise ideal bir cumhuriyeti akıllı ve makul filozof-krallar ile birlikte tanımlamıştır. Daha sonra, Plato ve arkadaşları Yunanistan'da ilk liderlik okulu olan Paideia'yı kurmuş 16. yüzyılda, İtalyan Niccolo Machiavelli aydınlatılmış objektif daha farklı liderliğin bazı özelliklerini dile getirmiştir. Jim Burns'un önderliğiyle liderlik disiplinlerarası bir inceleme olarak karşımıza çıkmaktadır (Sorenson, 2007: s. 19).

Güney'e göre, yapılan çalışmalar liderliğin bazı temel taşlarının olduğunu doğrulamaktadır. Bu temel yapı taşları eğer kişide mevcut değilse bu kişi ne kadar istese de gruba ya da topluma liderlik yapamamaktadır. Liderliğin temel taşlarından bazıları şöyle sıralanabilmektedir (Güney, 2012: s. 37-38).

Takipçiler Arasında (Cinsiyet) Ayrım Yapmama: Belirlenen amaç ve hedeflere ulaşmaya çalışırken kadınların ve erkeklerin birlikte çalışmaları grup ve toplumun yararına. Lider konumunda bulunan kişi bu durumun farkındadır. Bu nedenle takipçileri arasında (cinsiyet) ayrımı yapmamakta, yaptığı an liderlik konumundan uzaklaşmaktadır.

İletişimci Olma: Yönetim sürecinde herkes önemli gördüğü konularda birbiriyle konuşmaktadır. Bu sağlıklı ve anlamlı bir iletişim şeklidir. İzleyicilerin katkısı ortak çalışmayı güçlendirmekte ve etkili bir liderliğin oluşumunu sağlamaktadır. Lider kişi bu katkıyı göz ardı edemez, ortak çalışmalarda lider konumunda olanlar iletişime önem vermektedirler. Netice itibarıyla liderler herkesle iletişim kurmak zorundadır. Bazı insanları iletişim sürecinin dışında tutmamaktadırlar.

Amaç ve Hedefler Belirleme: Liderlik grup ya da toplumun ihtiyaç ve önceliklerine uygun olarak amaç ve hedefler belirleme ve bu amaç ve hedefler yönünde herkesi çalışmaya sevk etme sürecidir. Grup ya da toplumlara için amaç ve hedefler belirleyemeyen kişiler liderlik yapamamaktadırlar.

Demokratik ve Eşitlikçi Olma: İletişimci bir özelliğe sahip olan liderler yönetimde insanlar birbirlerini sevmekte ve saygı göstermektedirler. Böyle bir anlayış liderliğin önemini ve kalitesini yükseltmektedir. İkna ve etkileme sürecinde demokrat ve eşitlik kriterlerine bağlı olan kimseler grup ya da toplumlara daha kolay liderlik yapabilmektedirler.

Yönetimsel Bazda Duyarlı ve Seçici Olma: Liderlik konumunda bulunanlar sonuçlar ne kadar istenilmeyen boyutlarda olursa olsun hiçbir zaman gayri meşru yollara sapsamamaktadırlar. Toplumsal değer yargılarına ve ahlaki kurallara çok sıkı bağlıdırlar. İnsan gücü ve diğer tüm kaynakların genel bir değerlendirmesini yapmadan liderler hareketi başlatmamakta bu konularda oldukça duyarlı ve seçici davranmaktadırlar.

Yönetimsel Süreçte İnsani Değerlere Bağlı Olma: Liderlerin en önemli yapı taşlarından biri insani değerlere bağlı tutum ve davranışlar sergilemeleridir. Lider olmalarının temelinde bu anlayış yatmaktadır. İnsani değerlerin dışına çıkanlar grup ya da toplum tarafından lider olarak kabul edilmemektedirler.

Sabırlı ve Kararlı Olma: Liderlik sürecinde kişi ahlaki açıdan dayanıklı olmalıdır. Dayanıklı olmayan bir kişinin zorluklarla mücadele etmesi, olumsuzluklar karşısında amaç ve hedeflerine ulaşması oldukça zordur. Lider olan kişinin çok sabırlı ve kararlı olması gerekmektedir.

Ekip Çalışmasına Önem Verme: Liderlik, ekip halinde çalışmayı gerektiren bir süreçtir. Ekip olarak çalışmak, problemleri çözebilme yeteneğinin gelişimine, karar alma ve bu kararların uygulanmasına önemli katkılar sağlamaktadır. Ekip ortamı, liderlik gereklerinin en iyi öğrenildiği yerdir.

Bridge'e göre, liderlerin kişisel özellikleri aşağıdaki gibi açıklanabilmektedir: (Bridge, 2003: s. 27-28).

Fiziksel: Aktif ve enerji doludur, pek çok işin altından kalkar, kolaylıkla yorulmamaktadır.

Sosyal: Hareket etme özgürlüğü vardır, rahatlıkla yurt içi, yurt dışı seyahat etmektedir. Eşi, çocukları gibi ailesel bağlantılar hareket etme özgürlüğünü kısıtlamamaktadır.

Kişisel: Uyanık, dikkatli, düzenli, orijinal, yaratıcı, erdemli, etik, özgüvenli olma gibi özelliklere sahiptir.

Zeka ve Beceri: Doğru zamanda, doğru biçimde, doğru yargıya varabilme, olayları geniş bir çerçeveden doğru ve tarafsız algılayabilme, kararlılık gösterebilme, rüzgarla savrulmama gibi özellikleri vardır. Ayrıca bilgili olma ve bilgisini sürekli arttırabilme, bilgisini paylaşabilme, akıcı konuşma, iyi bir dinleyici olma, dinlediğini doğru anlama, güçlü bir hafızaya sahip olma gibi zeka ve becerilere sahiptir.

İşle İlgili Özellikler: Sorumluluk duygusu, amaçlara ulaşmada gereken sorumluluk alma ve yorulmadan çalışma, iş etiği, sebat, başarıma arzusu, yaptığı işi elinden gelenin en iyisi olarak yapma isteği, yaptığı işe gereken zaman ayırmaya hazırlıklı olma, kendi kendini motive edebilme gibi becerilere sahiptir.

Sosyal Özellikler: Başkalarının işbirliğini sağlama, diğerleriyle işbirliği yapma, popüler, prestijli, sıcak, kibar, diplomatik, girişken, empati yapabilen, diğerlerini kendinden önce düşünebilen sosyal özellikler gereklidir.

Toplumsal yaşam içinde bazılarımız diğerlerine oranla karakteristik, kültürel, davranışsal, ilişkisel farklılıklarını ortaya koyarak, içinde bulunduğu topluluğu yönlendirme işine girişmektedir. Bireyin kitle üzerinde değişim yaratma ve yönlendirme özelliği ona farklı bir konum sağlama ve bu konumu sürdürme imkanını tanımaktadır. Belirli koşullar altında ortaya çıkan lider, hedeflerine ulaşabilmek ve çevresini belirli amaçlar altında toplayabilmek için diğerlerinden farkını ortaya koyan, ayırt edici özelliklerini kullanmaktadır. Öncelikle liderin içinde bulunduğu yapıyı anlama, analiz etme ve bu yapı üzerinde kontrol sağlama yeteneğine sahip olması gerekmektedir. İçinde taşıdığı güçlü tutkuları ile takım ruhunu yaratabilmeli, söylem ve davranışlarında şeffaf ve dengeli bir iletişim biçimini benimsemelidir. Lider özellikle, etkili iletişim, güven, karizma, demokratik gibi özellikleri taşımali ve bu unsurları toplumu ileriye taşıyacak bir özveri ile gerçekleştirmelidir. Aldığı zor kararların arkasında durarak, cesurca duruş sergilemeli, tavır ve konuşmalarıyla çevresine örnek olmayı başarabilmelidir.

2.6. Siyasi Liderlik ve Siyasi Liderin Özellikleri

Fındıkçı'ya göre, siyasi lider, adı üstünde siyasetçidir. Toplumun genel çıkarlarının bekçisidir ama sonuçta bir siyasi tercihin de temsilcisidir. İşte bu ayrım çok önemlidir. Çünkü sadece siyasi parti önyargılı hareket tarzı yahut salt toplum öncelikleri veya salt liderin kendi ufkundakilerin aşırı biçimde öne çıkması sakıncalı sonuçlar getirmektedir. Asıl olan siyasi liderin kendisi, partisi ve toplum arasındaki etkileşimi, herkesin kazanımını sağlayacak biçimde kurgulayabilmesidir. Diğer yandan kendileri ve partilerini merkez alıp siyaset yapan, bu merkezi toplumu oluşturan güç merkezi ile bir türlü buluşturamayan liderlerin genellikle toplumun hâkim kültürü, değerleri ve yaşam biçimini ıskaladıkları da dikkat çekicidir. Yani bir anlamda siyasi lider kendisi ve partisinin önüne toplumsal çıkarları geçirebildiği oranda büyümekte ve gelişebilmektedir. Böylece siyasi liderler için en büyük tehlike, kendi konularının peşine düşmek, topluma rağmen siyaset yapmak gibi yanlıgıldır (Fındıkçı, 2013: s. 272-273). Siyasi liderlik, siyasal otorite konumundaki kişilerin davranışlarıdır ve bunlar geçmiş rakipler, şimdiki ve gelecek yaşamda ortaya çıkacak olan diğer toplum üyeleriyle etkileşim halindedir. Bu sadece en yüksek makam konumundaki kişilerin davranışları değil, aynı zamanda orta ve alt

kademelerde olanların da davranışı anlamına gelmektedir. Sadece krallar, cumhurbaşkanı, başbakanlar değil, valiler, il başkanları ve belediye başkanları ile köy şefleri, yöneticileri ve parti odalarının liderleridir (Paige, 1977: s. 1).

Liderler, toplumların gelişmesinde ve yükselmesinde çok büyük bir rol oynamasının yanı sıra, aynı zamanda onların çöküşünü hazırlayan ve bu süreci hızlandıran etmenler içerisinde de ilk sıralarda yer almaktadır. Liderin sahip olduğu özellikler toplumun içerisinde bulunduğu koşullarla paralellik gösterdiğinde o toplumun gelişim sürecini hızlandırmakta ve olumlu yönde bir etkide bulunmaktadır. Bunun tersine toplumun içerisinde bulunduğu koşullarla liderin sahip olduğu özellikler birbiriyle uyum içerisinde olmadığına, liderin o topluma faydasından çok zararı dokunmaktadır (Akay, 2012: s. 78). Bireylerin siyasi görüşleri, ideolojik eğilimleri, içinde buldukları siyasi ortam, bağlılık duydukları siyasi partinin özellikleri, ülkenin siyasi sisteminin özellikleri, içinde bulunulan siyasi gruplar gibi faktörler, bireylerin siyasi tercihleri ve davranışlarına etkide bulunmalarının yanında, siyasi liderle ilgili algılarını ve beklentilerini de etkilemektedir (Özgül, 2015: s. 158).

Siyasi lider, içinde bulunduğu çevreyi yöneten ya da yönetme eğilimi içinde olan kişidir. Toplumun geleceğini şekillendirmek adına sahip olduğu birtakım özellikler ile ön plana çıkan siyasi lider, siyasi temsilciliğini üstlendiği fikir ve davranışlarıyla toplum ve temsil ettiği kitleler için çabalarda bulunmaktadır. Siyasi liderlik bir yaratım sürecini temsil etmektedir. Çünkü lider sahip olduğu vizyon ile insanları etkileyerek düşünce ve davranış değişimini hedeflemektedir. Dolayısıyla sosyal ve siyasal hayatı şekillendirebilme gücü olan siyasal liderin, bunu yaparken gösterdiği tavır ve söylemler büyük öneme sahiptir. Lider benimsediği siyasi fikirlerinin sunumunu ortaya koyarken içinde bulunduğu toplumun her bir ferdi için ortak bir paydada buluşturarak gücünü, topluma avantaj sağlayacak bir şekilde kullanması gerekmektedir.

Siyasi liderlik, bir siyasi hareketin ya da partinin ulaşmaya çalıştığı amaçlar için yandaş kazanmak ve kazanılan yandaşları hedefe ulaşmak için organize ve motive ederek yönetme ve yöneltme eylemi olarak tanımlanabilmektedir. Siyasi lider de, örgütünü ve yandaşlarını ya önceden belirlenmiş hedeflere ya da bizzat kendi ürettiği hedeflere ulaşmak için yönlendiren ve peşinden sürükleyen kişidir (Özgül, 2015: s. 151). Her örgüt kendini yönetecek bir lidere ihtiyaç duymaktadır. Halkın

temsilcisi olan ve halkın adına yönetimi sağlayan siyasi partilerin de bir liderleri vardır. Siyaset, ekonomik kaynakların dağıtımı, uzlaşma, hükümet etme sanatı, bunları yönlendirecek güce ulaşma ve bu iktidarı devam ettirme mücadelesi olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla siyaseti yaşamak zor olmuş, siyaset yapmak bir bilimsel çalışma halini almaktadır (Ünal Erzen, 2008: s. 72).

Toplumların siyasetle yönetildiği dünyamızda, siyaset de liderlerle yönetilmektedir. Liderler en küçük topluluğu yöneten kişiler olmakla birlikte ülkeleri de yöneten siyasi kişiliklerdir. Siyasi kişilikleri ile topluluklara yön veren, fikirleriyle toplulukları o fikirler altında toplayan siyasal liderler, siyasi oluşumların vazgeçilmez isimleridir (Akay, 2012: s. 79). Siyasi liderlere temel kişilik ve baskın yanları bakımından bakıldığında karizma, etkileme gücü, ikna, doğrudan iletişim, kitlelerin düzeyine kolayca inebilme gibi özelliklerin öncelik aldığı görülmektedir (Fındıkçı, 2013: s. 273).

Morrell ve Hartley'e göre, siyasi liderler, seçildikten sonra temsilci görevi gördükleri için, yönettikleri kişilerin onayına ihtiyaç duymaktadırlar. Sadece onlara destek olmaktan ziyade bütün seçmenlere ve gelecek nesillere hizmet etmek ve onların çıkarlarını korumakla görevlidirler. Bunlar siyasi olmayan liderlerle kıyaslandığında farklılıklar içermekte ayrıca siyasi liderler çeşitli sorumluluklar altında da faaliyet göstermektedirler. Sağlık, hukuki uygulamalar, vergilendirme, eğitim, kanun yapma, ekonomi ve çevre gibi alanlardaki sorunlar için resmi yasal sorumlulukları vardır. Siyasi liderler başlangıçta seçim sandığı aracılığıyla yetki kazanır, ancak otoriteleri, potansiyel olarak günden güne siyasi partilerden (çoğunlukla parti bünyesi içinde faaliyet gösterir), muhalif siyasetçilerden, medyadan, seçmen ve diğer organlara (örneğin hayır kurumları, lobi grupları, konfederasyon faaliyetleri) bağlı olmak üzere tepki ölçmeye tabi olmaktadır (Morrell ve Hartley, 2006: s. 485).

Siyasi lider, örgütünün, yani yönettiği siyasi partinin hedefine ulaşması için, yüksek düzeyde bir ikna, inandırma ve bağlılık yaratma gücüne sahip olabilmelidir. Çünkü, diğer örgütlerde olduğu gibi, siyasi parti liderinin elinde, ücret, yükselme, izin, vb. gibi somut ödüllendirme ya da işten çıkarma, maaş kesme, ilerlemesini durdurma, vb. gibi cezalandırma araçları yoktur. Dolayısıyla, liderlik ederken kullanacağı en önemli gücü, insanlar üzerinde yaratacağı ikna ve inandırma etkisi ile

kendisine yönelik oluşturacağı hayranlık, sevgi ve saygı olacaktır. Bu nedenle, siyasi liderin kişilik ve iletişim özellikleri, diğer örgüt liderlerine göre daha önemli hale gelmektedir (Özgül, 2015: s. 152). Bir siyasi lider her şeyden önce içinde yaşadığı toplumu her yönüyle çok iyi tanımalı, toplumun gerçek taleplerini bilmeli, kendini bu taleplerin sunucusu olarak tanıtmalı ve toplumun karşısında kendini sürekli yenilemeli ve güven vermelidir. Liderden başlayarak tüm parti ve partililer için imaj oluşturulması şarttır. Kitle iletişim araçları aracılığı ile her seçmene ulaşan görüntülerde, daima temiz, düzgün giysilerle görünmeli, kendilerine ve giyimlerine ihtimam göstermelidir. Retoriği iyi bilmeli, anadillerine hakim olmalıdırlar (Ünal Erzen, 2008: s. 72).

Literatürde siyasi liderin önemi konusundaki görüşlerde genel bir paralellik gözlenirken; siyasi liderde bulunması gereken özellikler, bu özelliklerin seçmenler açısından göreceli önemi ve onların kararlarını etkileme konusundaki görüşlerde dikkate değer farklılıklar görülmektedir. Ayrıca, seçmenlerin siyasi liderde aradıkları özelliklerin ülkelerin sosyal, kültürel ve siyasal altyapılarına göre de farklılık gösterebileceğini ve bu konudaki çalışmaların ülke bazında yapılmasının siyasal pazarlama çalışmalarının başarısı açısından daha anlamlı ve faydalı olabileceğini kaydetmek gerekmektedir (Polat ve Külter, 2008: 11).

Liderlik, örgütleri organize edebilme yönetebilme sanatı olduğu için sadece öğrenilmiş bilgilerle, eğitimle ya da tecrübeyle insanları yönetmek değildir. Liderlik stratejik düşünebilme, hızlı çözüm bulmayı, pratik hareket etmeyi ve yanlış yapmamayı öngören bir yöneticilik sanatıdır. Özellikle siyasi liderin milyonlarca insanı kendi fikirleri doğrultusunda arkalarında yürümeye ikna edebilmesi, milyonlarca insanın beklentilerine çözüm bulabilmesi, diplomasi denen en büyük satranç oyununu iyi oynayabilmesi yeterli zekâ seviyesinin de üstünde olduklarını göstermektedir (Akay, 2012: s. 81).

Toplumsal rollerin belki de en önemlisine sahip olan lider, siyasal sistemler üzerinde otorite sağlamak ve birliklilik duygusunu yaratabilmek için bilgi ve potansiyelinden yararlanmaktadır. Siyasi liderlik makamına sahip olan kişi, prensipleri ile değişimin öncüsü olmalı ve temsil ettiği çevreyi geliştirici, dönüştürücü bir yaklaşımla ele almalıdır. Tarihsel sürecin her evresinde siyasal liderin hangi özelliklere sahip olması gerektiği sürekli incelenmiş ve araştırmalara

konu olmuştur. Siyasi lideri lider yapan elbetteki hükmetme duygusudur. Hükmetme duygusu ise liderin karakteristik yapısını, hitabetini, sahip olduğu siyasi kültür ve fikirlerini, dürüstlük ve saygın konumunu doğru oranda yansıtıyor ve kitlesine demokratik bağlamda seçim hakkı sunuyorsa, güçlü siyasi liderden söz etmek mümkün hale gelecektir. Liderin siyasi olarak gücünü ortaya koyabilecek en büyük etkenlerden biri ise hiç tartışmasız onun retorikçe karşı olan yeteneğidir. Retoriksel başarı gösteren liderler, siyasal iletişim bağlamında daha fazla ön plana çıkmaktadırlar. Retorik sanatı ise geçmişte önemle ele alınan hatta Antik Yunan filozof Aristoteles'in üzerinde titizlikle çalıştığı konulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aristo'nun siyasete dair yazıları çok geniştir. Retorik sanatı, üç retorik tekniği özetlemektedir: Ethos (kişi), pathos (duygu kullanımı) ve logos (mantık kullanımı) siyasi performans araştırmalarına önemli katkıda bulunan konulardır. Bu üç retorik kanıt, iletişimin doğasını, söylemin rolünü, konuşmacı ile izleyici arasındaki ilişkiyi vurgulayan modern liderliğin incelenmesine uygun olmaktadır (Lahel, 2011: s. 19).

Haus ve Sweeting'e göre, demokratik ve çoğulcu sistemlerde siyasi liderlik etkileşimli bir yapıdadır. Dolayısıyla siyasi-idari liderliği (yönetimin politik hedefler ve değerler için harekete geçirilmesi), fikir liderliği (halkı siyasi vizyon için harekete geçirmek) ve kurumsal tasarım-ağ liderliğini (güvenilir etkileşim kurma ve ortak anlayış) gerektirmektedir. (Haus ve Sweeting, 2006: s. 270).

Seçmenin çoğunun parti politikalarını, partilerin tüzük ve programlarını hiç irdelemeden, sadece liderine bakarak karar verdiği gözlenmektedir. Çünkü lideri değerlendirmek, onun tavır ve konuşmalarını tartışmak, çok daha az bilgi ve ilgi gerektirmektedir. Parti liderleri partilerin dışarı bakan yüzüdür. Seçmen, konuşma, tutum ve kararlarına bakarak liderler arasında tercihte bulunmaktadır. Liderlerin meydanlarda, görsel veya yazılı medyada yaptığı konuşma ve tartışmalar, bir yandan ülke sorunları konusunda seçmeni bilgilendirir, bir yandan da hangi partiyi destekleyeceğini somutlaştırmasına yardımcı olmaktadır. İyi laf yapan, hazır cevap, katıldığı toplantılarda kendisine yöneltilen sorulara usta manevralarla cevap veren bir lider seçmenin teveccühünü kazanmaktadır. Bu özellikler bu liderin iktidara gelmesi halinde ülke yönetimindeki başarısı konusunda çok fazla bir teminat olmamakla birlikte, onun tercih edilmesine gerekçe oluşturmaktadır. Her tartışmada mahcup

duruma düşen, kelimeleri düzgün kullanamayan, rakipleri tarafından sürekli alaya alınan bir siyasal lider, onu destekleyenlere sürekli psikolojik maliyet yüklemektedir. “Bak seninki şöyle şöyle dedi...” dendiğinde cevap veremeyen bir seçmen, o lideri ve onun partisini niçin sırtında taşımaya devam etsin? İyi oyun oynayamayan takımların sürekli taraftar kaybetmesi gibi, görüntüsü, konuşması, nezaketi ve kamuoyuna yansıyan diğer yönleriyle destekleyenlerini sürekli mutsuz kılan bir siyasal lider, seçmenin desteğini kaybedecektir (Demir, 2009: s. 6-7).

Siyasi liderlik süreci ve nitelikleri, birçok bakımdan, geçmişe göre çok daha önemli hale gelmiş ve siyaset bilimi alanında çalışma yapılması gereken bir konu olarak ilgi çekmeye başlamıştır (Özgül, 2015: s. 153). Siyasi liderlik, dinamik bir çevrede stratejik kararlar alabilmeyi ve uygulayabilmeyi ve belirlenen misyon ile hedefler doğrultusunda takipçilerini hedefe kilitleyebilmeyi içermektedir. Lider, hizmet ettiği topluma bağlı olmalı ve çıkar önderliğini bu topluluğa ve topluluğun geleceğine vermelidir (Ünal Erzen, 2008: s. 73).

Siyasi lider rolünü üstlenen kişilerin bu rolü insanları geleceğe taşıyacak şekilde kullanması gerekmektedir. Lider, temsil ettiği topluma karşı sorumluluk bilinciyle hareket ederek her bir yurttaşını kucaklamayı kendine ilke edinmelidir. İnsanlara güven vermeli, söylem ve uygulamaları tutarlı bir yapı içinde gerçekleşmeli ve cesurca eylemlerde bulunmalıdır. Toplumun menfaatleri kişisel çıkarlarının önüne geçmeli, sahip olduğu öngörü yeteneği ile yol gösterici bir yaklaşımla kararlı davranışlarda bulunmalıdır.

Siyasal iletişimin etkili bir yol izlemesinde alanın tamamlayıcısı konumunda olan imaj kendini önemli bir bileşen olarak ortaya çıkarmaktadır. Siyasi liderlerin başarısında büyük ölçüde imajının etkisi olmaktadır. İmaj siyasi lidere kendini toplumda görünür kılma imkanı yaratmakta ve kitleler tarafından olumlu şekilde kabul görülmesini kolaylaştırmaktadır.

2.7. İmaj

İmaj, kendimizin ya da başkalarının zihninde oluşan, bilgilenme, yargılama, ilişkiler gibi etkileşimlerle biçimlenen bir imgedir (Çakır, 2015: s. 19). Bir bireyin bir

nesne, kişi grup veya örgütten gelen planlı veya plansız mesajları sonucunda istemli veya istemsiz izlenimlere dayalı olarak oluşan düşünceler, algılar, inançlar, tutumlar toplamının zihindeki özet bir resmidir (Polat ve Arslan, 2015: s. 3).

İmaj; resim, görüntü şeklinde bir anlama karşılık gelmektedir. Bir izlenim olan imaj; insanı temsil eden, konuşma, davranış, görgü, giyim, karizma, iletişim becerileri ve sıralayabileceğimiz birçok özelliği temsil etmektedir. Dolayısıyla insanın sahip olduğu potansiyel ve birikimini çevresine yansıttığ şekli ve bu yolla konumunu desteklemek amaçlı kullandığı her türlü araç ve gereç, bir algı yönetimini beraberinde getirmekte ve istenilen imajın kolaylıkla kabul edilmesini olanaklı kılmaktadır. Toplumsal yapı içinde nasıl algılanmak istenildiğine yönelik yapılan disiplinli çalışmalar sonucunda oluşan imaj, karşı tarafta büyük bir etkiye ve iknaya olanak tanımaktadır. Oluşturmuş olunan imajın kalıcı olması ve devamlı etkiler şeklinde bir sürdürülebilirliği beraberinde getirmesi için üzerine inşa edilen imajın temelini sağlam olması ve ortaya konulan çalışmaların bununla bütünleşmesi gerekmektedir. Sahip olunmak istenen imaj kültür, bilgi birikimi, statüyü destekler nitelikte tasarlanmalıdır.

Karakoç ve Taydaş'a göre, imajın gündelik yaşamda insanların herhangi bir konu ile ilgili sadece düşünce ve tavırlarının belirlenmesinde etkisi büyüktür. Hatta imajı birazda kinayeli olarak düşünecek olursak Nasreddin Hoca'nın kaftanı giymeden önceki ve giydikten sonraki karşılaştığı durum karşısındaki "ye kürküm ye" mantığına da büründürebilmektedir. Çünkü imaj insanların kılık, kıyafet, davranış, konuşma, duruş, fiziki özellikler vb. gibi birçok etken ile zihinlerdeki çağrışımlar, hisler, tutumlar ve izlenimlerle şekillenen bir semboller bütünüdür. Bu semboller bir firma, ülke, ürün veya bir kişi hakkında düşüncelerin belirlenmesi veya onun tanıtılmasına yardımcı olabilecek olumlu ya da olumsuz sembollerden oluşabilmektedir (Karakoç ve Taydaş, 2016: s. 246- 247).

İnsanlar ilk kez karşılaştıkları, gördükleri ya da duydukları kişiler için zihinsel çıkarımlar yapmak eğilimindedir. Aynı şekilde ilk kez görülen bir ürünün ambalajı, ilk kez girilen bir mekânın tasarımı ve ilk kez ilişkide bulunulan bir organizasyonun görsel öğeleri, bireylerde değişik çağrışımları yaratmaktadır. Bu izlenim çerçevesinde kişi; iletişime geçme, iletişimi sürdürme ve ilişki kurma kararlarını verebilmektedir. İlk izlenimin olumlu olması, kişinin ilişki kararı alması ve

karşısındakine zihinsel bir değer atfetmesi sonuçlarının ortaya çıkmasını sağlamaktadır. İmaj, oluştuktan sonra da değişebilen zihinsel bir resimdir. Ancak bu noktada dikkat edilmesi gereken imajın değişmesinin oluşmasından daha zor olduğu gerçeğidir (Bulduklu, 2015: s. 22-23).

Kişi ve kuruluş adına istenilen bir imajın oluşması için birçok ayrıntının değerlendirilmesi, dikkate alınması, çalışmaların yapılması, konular ve çalışmalar arasında da belli bir düzenin olması ve tüm hepsinin insanların beyininde bir araya gelmesi gerekmektedir. İmaj bilinçli çabalar neticesinde oluşturulabildiği gibi kendiliğinden de oluşması mümkün olabilmektedir. Ancak kendiliğinden oluşan imajın kişi, kurum ya da kuruluşa istenilen düzeyde katkı sağlaması pek mümkün olmamaktadır (Canöz, 2010: s. 97).

İmajı-imgeyi oluşturan göstergelerin çözümlenebilmesi, kodların açılması şifrelerin çözülebilmesi, ancak ortak gösterenleri kullanan taraflar arasında gerçekleşebilmektedir. Yani, gönderen ve gönderilen arasındaki iletişimsel döngüde, mesajın algılanıp, anlam taşıyıcısı olan gösterenin gönderilen tarafından şifresinin çözülebilmesi için, o gösterenin anlamını gönderilenin bilebilmesi, yani, aynı kültürel koşullarda yaşıyor olmaları gerekmektedir. Dolayısıyla imaj, kendi başına bir hiçtir. Ancak kendini algılayabilecek bir kitle bulabilirse varlığını ortaya koyabilmekte ve bir anlam ifade edebilmektedir (Yazıcı Emir, 2003: s. 40).

İmaj konusunda önemli olan nokta, kişilerin bir imaja sahip olması ya da olmaması değildir. İnsanlar değer ve karakteristik özelliklerine göre kendilerine bir imaj belirleyebilmektedir. Burada üzerinde durulması gereken şey imajın olumlu bir izlenim yaratması ve kişiyi çekici kılmasıdır. Her türlü bilgi ve birikimin yansıması olan imaj, bir nevi tanıtım faaliyetidir, topluma kendimizi ifade ediş şeklimizdir. İmajın ortaya konulduğu toplumsal yapı ve o toplumun sahip olduğu değerler imajın kabul görmesinde ya da reddedilmesinde önemli bir etkidir. Çünkü toplumun sahip olduğu psikolojik ve sosyolojik göstergeler imajı tamamlayan unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. İmaj yaratma süreci; insan zihnine odaklanmakta ve bu yolla ne olduğumuzu gösterme çabalarını içermektedir.

Türkkahraman'a göre ise imaj, kendiliğinden oluşan bir süreç değildir. İmaj yönetilmekte ve yönlendirilmektedir. Oluşturulmak istenen imaj için; gerekli strateji,

araç ve gereçler hazırlanmakta; kısa, orta ve uzun vadeli olarak planlanmaktadır. Bu bize aynı zamanda imajın değişebilir bir özellik taşıdığını göstermektedir. Özellikle, yeni bir bilgi ve değişen şartlar var olan imajı etkilemekte, kaldırmakta ve yerine yeni bir imajın oluşmasına yol açabilmektedir (Türkkahraman, 2004: s. 5).

İmaj kavramı literatürde alanlarına göre birçok kategoriye ayrılmış ve bu alanlar çalışma konularına göre farklılaşma gösterebilmiştir. Bu kategorilere baktığımızda; kişisel imaj, ürün, marka, transfer, şemsiye imaj, örgütsel, kurum, sistem imajı, olumlu-olumsuz imaj, şimdiki imaj ve istenen imaj, iç-dış imaj, somut-soyut imaj, grup imajı ve bölüm imajı şeklinde değerlendirebilmemiz mümkündür. İmaj çeşitleri, çalışma konularına göre farklılık gösterebilmekte ve detaylı ele alınabilmektedir.

2.8. Kişisel İmaj ve Kişisel İmajın Öğeleri

Kişisel imaj, kişinin kendini dış dünyaya gösterme şeklidir ve büyük ölçüde görsel yollarla oluşmaktadır. Profesyonel bir kişisel imaj, şüphesiz her şeyden önce kişilik özellikleri ile oluşmaktadır. Ancak, ilk karşılaştığımız bir kişiye, kişiliğimizi tam ve doğru olarak yansıtmamıza imkân yoktur. Durum böyle olunca da imajın oluşumunda ilk izlenim çok büyük önem taşımaktadır (Harmancı, 2009: s. 21). Kişisel imaj bireyin resmidir. Şüphesiz sosyal hayatta kişisel imaj, bireylerin sosyal ilişkilerini sağlıklı bir biçimde sürdürmesi, geliştirmesi ve sosyal hareketlilik açısından önemlidir (Türkkahraman, 2004: s. 7).

Genellikle insanlar kendi gözlerindeki imajlarından daha çok başkalarının gözlerindeki imajlara odaklandıklarından, kişisel imajın kendimize dönük yüzü ihmal edilmektedir. O halde kişisel imajın, biri kendimize (dahili) diğeri başkalarına dönük (harici) olan iki yüzü bulunmaktadır. Kişisel imaj denince ilk akla gelen, başkalarının zihnindeki görüntümüzdür. O görüntü başka insanların kafasının içinde ikamet etmekte ve orada bizi temsil etmektedir. İnsanlar bizim yanımızda değilken, bizim hakkımızdaki düşüncelerini, kafalarının içindeki o “vekilimiz”, yani harici imajımız üzerinden vermektedirler (Çakır, 2015: s. 19).

Çakır'a göre, kişisel imaj bir başka kritere göre ise üçe ayrılabilir. (Çakır, 2015: s. 19).

- Öz İmaj: Kendimizi nasıl gördüğümüzdür.
- Algılanan İmaj: Başkalarının bizi nasıl gördüğüdür.
- İstenen (İdeal) İmaj: Kendimizi nasıl görmek ve başkalarına nasıl “göstermek” istediğimizi belirleyen, iki boyutlu imajdır.

Herkesin, tanınmasını sağlayan belli ilkeleri vardır. Kişisel tarz bu ilkeleri yansıtmak durumundadır. Bir imajı yalnızca giysiler oluşturmamaktadır. Kişisel imaj öz imajı, algılanan imajı ve istenen imajı belirleyen iç ve dış faktörlerin sofistike bir karışımıdır. Kendinizi dış dünyaya sunma biçiminiz kişisel reklamınızdır. Görünüşünüz, konuşma kalıplarınız, tavır ve davranışınız neler yapabileceğinizin dış göstergeleridir. Bunlar ayrışık, ama kişisel tarzınızı göstermek üzere bir araya gelen öğelerdir (Sampson, 1995: s. 12-20).

Kişisel imajı oluşturan birçok öğe vardır. Bunlar sırasıyla; (Çakır, 2015: s. 27).

- Görüntü
- Sözlü İletişim (konuşma ve ses kullanımı)
- Sözsüz İletişim (beden dili, mekân ve zaman kullanımı, giysiler, genel görüntü, renkler, çevre ve aksesuarlar)
- Diğer iletişim özellikleri (yazma, sunum, dinleme)
- Karakter: karizma, özgüven, özsaygı
- Yeterlilikler: birikim, potansiyel, kişisel gelişim, deneyim, göze çarparlık
- Davranış ve tavırlardır.

Kişisel imaj, imajın önemli bir dalı olmakla beraber kişinin görünür olmasında etkili bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Sahip olunan kişisel imaj, insanın toplumsal konumuna fayda sağlamak ve onun diğerlerinden farkını ortaya koymaktadır. İnsanlar içinde bulunduğu ortamlarda ve oluşumlarda kendini diğerlerine yarattıkları kişisel imajlarıyla sunmaktadırlar.

Sampson'a göre kişisel imajı 5 başlık altında değerlendirebilmek mümkündür. Bunlar sırasıyla görünüş, iletişim tarzı, duruş, ün ve beden dili olarak karşımıza çıkmakta, kişisel imajın bileşenlerini ortaya koymada önemli unsurlar olarak görülmektedir.

Tablo 2.1. Kişisel İmajın Öğeleri

KİŞİSEL İMAJ				
Görünüş	İletişim Tarzı	Duruş	Ün	Beden Dili
Fiziksel Özellikler	Konuşma Tarzı	Karizma	Göze Çarparlık	Tavırlar
Giysiler	Yazım Tarzı	Özgüven	İlerleme	Poz
Düzgün Giyim	Düşünme Tarzı	Kendine İnanma	Çizgi	Jestler
	Sunum Tarzı	Özsaygı	Deneyim	Kullanılan Alan
			Vasıflar	Seçilen Konum

Kaynak: Sampson, 1995: s. 21

Harmancı'ya göre, genel olarak karşımızdaki insanları ırk, cinsiyet, yaş, cüsse, yüz ifadesi, gözler, saç, giysiler, hareket ve duruş özelliklerine göre fark etmekteyiz. Ardından, bizim için taşıdıkları önem sırasına göre; eğitim, incelmışlik, çekicilik düzeyleri, kişilik ve yaradılışı, başarı derecesi, terbiyesi, mali durumu, kıdemi, ahlaki ve sosyal değerleri ve sosyal konumu hakkında yargılara varmaktayız. Sonrada; güvenip güvenmediğimize, hoşlanıp hoşlanmadığımıza, iş yapıp yapmayacağımıza karar vermekteyiz. Bunlardan ırk, cinsiyet, yaş ve cüsse üzerinde kontrolümüzün olmadığı yaratılış özelliklerimizdir. Bu nedenle imaj oluşturmada kontrol edebildiğimiz fiziksel özelliklerimiz, vücut hareketlerimiz, beden dili, konuşma, ses tonu, sergilenen özgüven ve giyim kuşamımız ile verilen mesajlar çok büyük önem taşımaktadır (Harmancı, 2009: s. 22).

Bir itibar yönetimi olan kişisel imaj; insanları, sahip olunan hangi özellikler konusunda etkilemekle ilgilidir. Dolayısıyla topluma kişiliği sunma biçimi, itibarı ortaya koymaktadır. Bu itibar oluşumu beden dilinden iletişim biçimine, karakteristik özelliklerden giyim tarzına kadar birçok ögeye bağlı bir durumu yansıtmaktadır. Duyular ve hisler aracılığıyla insanları algılayabilmek kişisel imajın önemini ortaya

koymaktadır. Kişisel imajın ne şekilde ortaya konulduğu ve nasıl görünür olmaya çalışmak, toplumsal konumu belirlemekte ve bu durum kişisel imajın olumlu ya da olumsuz algılanmasına neden olmaktadır. İnsanların ortaya koymuş olduğu imaj vitrin vazifesi görmekte ve bireyin topluma sunduğu vitrinine bakarak kim olduğu, vizyonu, başarıları, değerleri, eğitimi, bilgi birikimi ve nasıl bir görgüye sahip olduğunu anlayabilmek kolaylaşmaktadır.

2.9. Siyasal İmaj

İmaj, gerçekliğin fiziksel ya da imgesel temsili, genel olarak gerçeği yeniden üretmek olarak tanımlanmaktadır. Siyasal anlamda imaj ise; siyasal adayın kişisel ve profesyonel niteliklerinin algılanmasının toplamı olarak tanımlanabilmektedir. Günümüzde “imaj yaratma”, seçmenlerin adaylar hakkındaki görüşlerinin aday lehinde tekrar yaratılmasının amaçlandığı bir yeniden bilgilendirme sürecidir. Bu süreçte, adayın kişisel özellikleri seçmenlerin oy verme davranışında bulunmalarını sağlayacak niteliklerle biçimlendirilmektedir. İmaj kavramı; adayın sahip olduğu kişisel özelliklerden daha çok bunların algılanması ile ilgilidir. Önemli olan aday için yaratılmış imajın seçmenler tarafından algılanmasıdır (Aydın Kılıç, 2013: s. 49).

Seçmenin tutum ve davranışlarına etki eden politik imajlar, adayların seçmen nezdinde çizdiği profil olarak adlandırılabilir. Diğer bir ifade ile seçmenin zihninde lider hakkında oluşan resimdir. Adayın karakteri, hitabeti, eğitimi, dış görünüşü, siyasal özellikleri gibi faktörler imajın oluşumuna katkıda bulunmaktadır (Gülsünler ve Anakız Ertürk, 2012: s. 93).

Özer'e göre literatürde başarılı siyasal imaj oluşturmada üç öge önemli rol oynamaktadır. Bunlar aşağıdaki şekilde sıralanabilmektedir: (Özer, 2014: s. 182).

- Seçmenler için, vurgulanan konu hakkında düşünürken kullanılmak üzere basit bir tema veya mesaj hazırlamak gerekmektedir.
- Diğer partilerin ya da adayların mesajlarından daha dikkat çekici ve çarpıcı olacak şekilde kampanya mesajlarını tasarlamak ve bütün iletişim kanallarına yaymak gerekmektedir.

- Kampanya mesajının, seçmenler tarafından güvenilir şekilde algılanmasını sağlamak gerekmektedir.

Siyasal kampanyalarda yaratılan aday imajı; dürüstlük, güvenilirlik, uzmanlık, başarı, zeka gibi kişisel özellikler ile adayın görünüşünü kapsamaktadır. Seçmenler oy verme kararlarını verirken tercihlerini belli etkiler altında kalarak yapmaktadırlar. Bu durum, seçmenlerin tercihlerini nasıl ve neye göre yaptıkları, tercihlerinde hangi unsurların etkili olduğu ya da ön plana çıktığı gibi soruların siyasal iletişimle ilgili çalışmalarda ele alınmasına neden olmaktadır (Aydın Kılıç, 2013: s. 50-51).

Günlük hayatta sık kullanılan imaj olgusu, siyasi arenada özellikle seçmen üzerinde istenilen algı düzeyini oluşturmak için, profesyonel çalışmayı gerektiren, tesadüflere bırakılmaması gereken bir dizi hedefler bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyasi liderler, parti programları kadar, kendi hedef kitlelerinin zihinlerinde oluşturulacak, kendi temsili resimlerini olumlu görüntülere dönüştürebilme çabası içinde, profesyonel siyasi imaj çalışmalarına başvurmaktadırlar (Ünal Erzen, 2008: s. 67).

Siyasal sistemler üzerinde bir güç kaynağı olarak görülmek ve karar mekanizmalarını yönlendirebilme özelliğine sahip olmak, siyasi birçok faaliyeti ve stratejiyi etkili yollardan gerçekleştirmekle mümkündür. Siyasi başarının sağlanmasında stratejik bir çalışma alanı olarak karşımıza çıkan imaj, siyasal iletişimin yönünü belirleyen ve seçmen davranışlarını etkileyen önemli bir unsurdur. Siyasal imaj, siyasette başarı elde etmek için, siyasi kimliğe sahip ya da siyasi kimliğe aday kişinin seçmen üzerinde ikna edici bir yöntemle kendi satışını yapma, kendini tanıtmaya, farkını ortaya koymaya amaçlı bir pazarlama biçimidir. Bu imaj türü, ortaya konulan fikir, kural, çalışmaların kitleler tarafından kabul görmesi ve zihinlere istenilen düşüncenin yerleşmesini sağlamada yadsınamayacak bir gerçekliğe sahiptir. Bu anlamda siyasal imaj kullanarak kendini görünür kılmak, imaj üzerinde titizlikle durulmasını gerektirmektedir.

Ünal Erzen'e göre, siyasetçiler arasında yaygın bir görüşe göre, siyasetin yarısı imaj oluşturma, diğer yarısı ise insanları gerçeklerden bağımsız olarak o imaja inandırma sanatıdır. Günümüzde 'imaj yaratma' kavramı, siyasal literatüre, reklam

ajanslarının siyasal partilerle eşgüdümlü çalıştıkları kampanya faaliyetleri olarak girmiştir. Bu süreç içerisinde, söz konusu görüşler, koşullar da göz önüne alınarak ya pekiştirilmekte ya da zayıflatılmaktadır. Kısaca imaj yaratımı, seçimde adayı başarıya ulaştıracak algı potansiyelini oluşturabilme çabasıdır (Ünal Erzen, 2008: s. 75).

Siyasal anlamda imaj; siyasal adayın kişisel ve profesyonel niteliklerinin algılanmasının toplamı olarak tanımlanmaktadır. Bu yönüyle imaj, siyasal iletilerin imalı simgeselliği tarafından biçimlendirilen bir ürün olduğunu vurgulamaktadır. Bu anlamda bir imajın simgesel ögesi öylesine basitçe, soyut ve ayrıntılardan uzaktır ki; seçmenler için ona anlam kazandıracak tek yol, kendi, yorum ve ilgilerini eklemektir. Yani siyasal imaj, kısmen sembolik imaya, kısmen de o imaya cevap veren seçmenlerin sahip oldukları his ve tahminlere bağlı bir izlenim olarak belirlemektedir. Günümüzde yüz yüze ilişkilerin ve grup bağlarının zayıflaması, hayatın rasyonelleşerek tek tipleşmesi ile partiler arasındaki farkların azalması, parti bağımlılığının önemini yitirmesi ve hızla değişen siyasal kampanyalarda imaj yönetimi uygulamaları, bugünün karmaşık dünyasında insanların yalnızlaşması ve gelişmeleri anlamaktan aciz kalmaları ile siyasal kampanyalara ve siyasal imaj oluşturma çalışmalarına önemli bir olgu olarak dikkati çekmektedir. Profesyonellerce yürütülen bir siyasal kampanyada, imaj danışmanları, politik kadroları ve temsil ettikleri parti örgütlerini, çeşitli imaj teknikleriyle seçmenlere pazarlamakta; onlar adına yürüttükleri itibar artırıcı imaj çalışmalarısıyla halkın algılamalarında kimliklerini olumlu yönde güçlendirmek için mücadele etmektedirler (Özer, 2014: s. 181-182).

Kendini sürekli başkalaştırabilen siyasal imaj, siyasal iletişim faaliyetleri içinde olduğu toplumun kitleleri ile kolay, etkili, güvenilir bir iletişim sağlama işlevini yürütmektedir. Siyasal iletişim çabaları, hitap edilen kitleyi yönlendirme, duygu ve düşüncelerini dönüştürme ve bu yolla ihtiyaç duyulan değişimleri yerine getirme gibi fonksiyonları üstlenmektedir. Siyaset ve imajın buluşmasıyla ortaya çıkan siyasal imaj, her türlü çevre içinde konumlandığı görünürlüğü ile hedef kitlelerin desteğini sağlamakta, sempati ve anlayış gibi duyguların oluşmasına fırsat vermekte ve iletişimi karşılıklı güvene dayandırmak konusunda önemli bir rolü üstlenmektedir.

Siyasal iletişimin kararsız seçmenler ya da düşük ilgi düzeyindeki bireylere etkisi, tutum değişikliği yaratması ve sorunlar üzerinde derinlemesine düşünmekten çok, çevreden gelen uyarlardan kaynaklanmaktadır. Bu noktada imaj, önemli bir kavram olarak ön plâna çıkmaktadır. Literatürde son dönemlerde oldukça sık tartışılan ve daha çok dış görünüşe yönelik olarak kavramlaştırılan imaj, gerçekliği temsil etmek yerine, hedef kitleye cazip gelmek üzere ortaya çıkarılmış bir unsur ya da kamusal izlenim anlamında kullanılmaktadır. İmaj, reklâmlardan doğal ilişkilere, içinde yaşanan kültürel iklimden var olan önyargılara kadar çeşitli kanallardan elde edilen bilgi ve verilerin değerlendirilip, yorumlanmasıyla oluşmaktadır. Bu haliyle imaj, duyu organlarıyla doğrudan nesnelere alınan sinyallerle, zihinlerde oluşan görüntülerden yani algı olayından ayrılmaktadır (Özer, 2014: s. 181).

İnsanlık tarihi aslında bir iktidar savaşını anlatmakta, iktidara yerleşen güç, gelişimin akışının belirleyeni; dolayısıyla kültürün belirleyeni olmaktadır. İnsanın tarihinde yarattığı mitlere yapacağımız bir yolculuk, bize gündelik imgelerin oluşumunun ipuçlarını vermektedir. İnsanın kendisini işaretlerle, sembollerle ifade etmeye başladığı günden bu yana imaj (imge) yaratma çabası hep vardır; ancak önceleri imgeyi yaratan ve kullanan arasında dolaylı bir ilişki yoktu. Toplumsal işbölümünün gelişmesiyle birlikte sınıflı topluma geçişte, üretim ve tüketim ilişkisi aracısız gerçekleşemez hale gelince, bu dolaylılık imaj üretimi ve kullanımında da kendini göstermeye başladı. İmaj bugün artık kendiliğinden oluşmamaktadır. Modern toplumun gelişimiyle birlikte, kitlesel imaj üreticilerinin elinde imaj, ideolojik bir aygıta dönüşmekte; toplumun yönlendiricisi olmaktadır (Yazıcı Emir, 2003: s. 71-74).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN LİDERLİĞİ VE İMAJI

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırma, siyasal iletişim yönetiminde Mustafa Kemal Atatürk'ün lider olarak takip edilmesi ve örnek alınmasında sahip olduğu imajının ne derece etkili olduğu üzerinde durnaktadır. Siyasal iletişim yönetiminde liderin önemine vurgu yapan bu araştırmada amaç, Mustafa Kemal Atatürk'ün siyasal iletişimde önderliğini ortaya koyarken göstermiş olduğu yaklaşımların ve imajının başarılı liderliğine olan katkısını açıklayarak, imajının siyasal iletişimde önem teşkil ettiğini görünür kılmak ve bu süreci başarıyla yöneten Atatürk'ün imajının neler olduğunu ve bunları kullanım biçimini açıklamaktır.

Bir liderin halkıyla kurmuş olduğu iletişimde sahip olduğu imajın ne denli etkisinin olduğu, doğru bir imajla sahneye çıkan Atatürk'ün farklılığını ortaya nasıl koyduğu anlaşılmalı ve liderin imajının insanlarla kurulan iletişimde ve ilişkide öneminin olup olmadığı üzerinde durulmuştur.

Araştırma, toplumda güçlü reformlar yaratarak siyasal iletişimi etkili bir şekilde yöneten Atatürk'ün liderliği ve imajının bir topluma yön verebilme düzeyinin anlaşılması bağlamında büyük önemdedir. Atatürk'ün ortaya koyduğu liderlik, siyasal iletişime örnek teşkil etmiş ve bir liderin halkıyla olan iletişimini görmemizi sağlaması açısından yararlı bilgiler sunmuştur. Kitleleri harekete geçirebilme ve insanların beğenisini kazanmak, siyasal iletişimde liderin kişilik ve özelliklerinin ayrıca sahip olduğu imajının etkisinin son derece önemli olduğunu göstermektedir.

3.2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Mustafa Kemal Atatürk'ün siyasal iletişimdeki başarılı liderliğini ele alan bu çalışmada araştırmanın kapsamını, Atatürk'ün imajı oluşturmaktadır. Eleri Sampson'un İmaj Faktörü (1995) adlı kitabında belirtmiş olduğu kişisel imajın öğelerinden yola çıkılarak, sahip olduğu imajı ortaya konulmuştur.

Siyasal iletişim yönetiminde Mustafa Kemal Atatürk'ün imajının değerlendirilmesinde, imajın bileşenlerinden biri olan giysiler ve bu kapsamda yer verilen aksesuarları konusunda bir sınırlandırmaya gidilmiş ve İstanbul ilinde yer alan Atatürk Müzesi (İnkılap Müzesi), Harbiye Askeri Müzesi, Pera Palace Hotel Atatürk Müze odası ve TSK'nın Mustafa Kemal Atatürk bölümü için oluşturduğu ve birçok verinin yer aldığı bilgi ağında bulunan giysi ve aksesuarları araştırmaya dahil edilmiştir. Atatürk'ün iletişim tarzını anlamamızı sağlayan ve iletişim tarzının bir ögesi olan, yazım tarzındaki mektup ve telgrafların örneklendirilmesinde de bir sınırlandırma söz konusudur. Atatürk Araştırma Merkezi veri tabanı bilgi bankasında yer alan, yazdığı mektuplardan özellikle seçilenler ise Atatürk'ün çeşitli pozisyonlarda olan ve farklı statüleri kapsayan kişilere olan yaklaşım ve üslubunu görmemizi sağlamaya yönelik seçilmiştir. Telgrafları ise aynı şekilde Atatürk Araştırma Merkezinin veri tabanında bulunan örneklerden yola çıkılarak değerlendirilmiştir.

3.3. Araştırmanın Yararı

Araştırma, iletişim biliminin önemli bir alanı olan siyasi iletişim ve bu alanda etkin olabilmek için ortaya konulan liderlik ve liderin sahip olduğu imajı üzerinde durmaktadır. Kamuoyu ile karşılıklı güven şeklinde gelişebilecek siyasi iletişimde liderin sahip olduğu imajın topluma yansıyan yönü önemlidir. Dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliği ve imajı örnek teşkil etmesi nedeniyle siyasi iletişimde başarı elde etmeye çalışan liderler için yarar sağlamaktadır. Araştırma, Atatürk'ün imajının kapsamlı bir şekilde ele alınmasında bir ilki temsil ettiği için sonraki süreçte yapılacak çalışmalara bir taban oluşturması adına önemli bir fayda sağlamaktadır.

Bu anlamda çalışma, etkili siyasi iletişimi ve liderliği ortaya koymada, liderin sahip olduğu özelliklerin ve imajın iletişim sürecini şekillendirmesinde önemli bir bileşen olduğunu gösterme ve söz konusu siyasi iletişim çalışmalarını yürüten kurumlar, ön plana çıkmak isteyen liderler ve bu alanda çalışma yürüten kişiler için faydalı olması düşünülmektedir.

3.4. Araştırmanın Yöntemi

Atatürk'ün imajının ortaya konulmasına yönelik gerçekleştirilen bu araştırmada, Bilgi ve Belge Kaynaklarının Kullanılması Yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmalarda kullanılacak bilgi ve belge kaynakları sonsuzdur. Kendiniz ve dışınızdaki her şey bilgi ve belge kaynağı olabilmektedir. Bilgi ve belge kaynaklarını iki farklı biçimde sınıflandırmak mümkündür. Bunlardan birincisi niteliklerine göre bilgi kaynakları, ikincisi buldukları ortama göre bilgi kaynaklarıdır. Niteliklerine göre bilgi kaynakları şöyle sınıflandırılabilir; yazı temelli, görüntü temelli, ses temelli, görsel-işitsel temellidir. Buldukları ortama göre bilgi ve belge kaynakları ise; geleneksel yazı ortamlarında, filmsel yüzeyde, bilgisayar üzerinde, taşınabilir manyetik ortamda, taşınabilir yonga üzerinde, diğer ortamlarda şeklinde sınıflandırılmaktadır (Geray, 2006: s. 183-184). Yazı temelli kaynaklar içinde; kitap, rapor, tarama eserler, dergi, bülten, gazete, belgeler, arşivler yer almaktadır. Görüntü temelli kaynaklar; fotoğraf, nesnelere, afiş, çizim, ses temelli kaynaklar; radyo programları, müzik kayıtları, ses efektleri, ses kayıtları şeklindedir. Görsel-işitsel kaynaklar arasında; tv programları, sinema filmleri, video kayıtlar, belgeseller, sahne sanatları yer almaktadır.

Geleneksel yazı ortamlarını; tablet, taş, papirüs, parşömen, kütüphaneler, arşivler oluşturmaktadır. Filmsel yüzey; mikrofiş, saydam, fotoğraf kağıdı üzerinde karşımıza çıkmaktadır. Taşınabilir manyetik ortam; video kaset, ses kaset, CD-DVD, disket olabilmektedir. Taşınabilir yonga olarak; e- kitap yongaları, hafıza depolama yongaları, bilgisayar ortamında ise; yerel ağ bilgisayarları, internete bağlı bilgisayar şeklinde sıralamak mümkündür. Araştırma da niteliklerine ve buldukları ortama göre bilgi ve belge kaynaklarının her ikisi de kullanılmıştır.

Araştırma da veri toplama aracı olarak, çalışmanın konusunu içeren detaylı literatür taraması yapılmış (kitap, makale, bildiri, tez, konferans) ve basın yayın organlarında yer alan Atatürk'ün imajıyla alakalı ünlü modacıların röportajlarından yararlanılarak, Atatürk'ün şıklığına tanıklık eden kişilerin bir kısmının düşüncelerine yer verilmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri Genel Kurmay Başkanlığı ve Atatürk Araştırma Merkezinin yayınladığı fotoğraf albümlerinde toplamda 2072 fotoğraf ve

buna ilaveten müzelerde bulunan ve internet ağında yer alan fotoğraf incelemesinde bulunulmuştur.

Atatürk'e ait olan eşyaların sergilendiği müzelerden olan Atatürk Müzesi (İnkılap Müzesi), Harbiye Askeri Müzesi ve Pera Palace Hotel Atatürk Müze odasından bilgiler edinilmiş ve fotoğraf çekimi gerçekleştirilmiştir. İnternet kanalı aracılığıyla video, belgesel ve bilgilere erişim sağlanmıştır. Ayrıca, Atatürk'ün imajı kapsamında görüntülerinin yer aldığı video-belgesel incelemeleri gerçekleştirilmiştir.

3.5. Araştırmanın Bulguları ve Değerlendirme

Siyasal iletişim yönetimini başarılı bir şekilde gerçekleştiren Mustafa Kemal Atatürk'ün sahip olduğu imajı kapsamında yapılan araştırmalar ve analizler sonucunda önemli bilgiler elde edilmiş ve bu bilgiler ışığında Atatürk'ün sahip olduğu imajının, siyasal iletişimi başarılı bir şekilde yönetmesinde önemli bir etken olduğu ve halkıyla kurmuş olduğu iletişime yön verdiği görülmüştür. Araştırma, Atatürk'ün dünya milletleri tarafından saygı ve hayranlık duyulan bir lider olduğunu ve imajıyla kendine önemli bir alan yarattığını göstermektedir.

Liderliğinin sağlam temellerinin vasıflarından kaynaklandığı görülmekte ve imajının, sahip olduğu karakteristik özellikleriyle doğru orantı da olduğu anlaşılmaktadır. Atatürk, görünüşüne ve giysilerine gösterdiği özenin yanında, bir düşünür, iyi bir dinleyici, iletişimci ve aynı zamanda yazar olarak karşımıza çıkmıştır. Kendisine duyduğu özsaygı O'nun karizma ve özgüven sahibi bir insan olarak konumlandığını ve liderliğinin sadece kendi halkı tarafından değil diğer dünya halkları tarafından da takdir edildiğini göstererek, Atatürk'ün evrensel boyutta bir üne ve saygınlığa kavuştuğunu görmemizi sağlamaktadır.

Araştırma, Atatürk'ün fiziksel özellikleri ve giyimine büyük bir titizlikle yaklaştığını ortaya koyarak, iletişimi de etkili kullanan güçlü bir iletişimci olduğunu görmemizi sağlamıştır. Sahip olduğu vasıflar, tecrübe, kendisine çizdiği yol, ilerleme gösteren bir liderin ortaya nasıl çıktığını görünür kılmaktadır. Takip edilen ve güven duyulan bir lider olarak karşımıza çıkan Atatürk'ün sahip olduğu başarılı konumunu fiziksel özelliklerindeki etkileyicilik, görünümündeki şıklık ve vizyoner bir kimliğe sahip oluşu etkilemiştir.

Amaç ve hedeflerini doğru tespit ederek, fikirlerini sağlam temeller üzerine inşa etmesi, olumsuz durum ve şartlar altında kararlı bir duruş sergileyerek insanlar da motivasyon sağlaması, Atatürk'ün güçlü ve çekici kimliğiyle hayranlık uyandırmasını sağlayarak uluslararası bir üne kavuşmasına neden olmuştur. Değişimi başarıyla yöneterek ülke ve milletini gelişim odaklı bir felsefeyle şekillendirmiş ve zekâsıyla bir toplumun ayakta kalmasını sağlamıştır. Çalışma Mustafa Kemal Atatürk'ün güçlü imajının; sergilediği tavırlar, verdiği pozlar, içinde bulunduğu alan ve etkileyici jestlerindeki enerjiyle ortaya çıktığını göstermiştir. Sahip olduğu ün; deneyimleriyle şekillenmiş ve kendine çizdiği yol daima ilerleme içinde olmasına neden olmuştur. Kendisinde varolan inanç, güven ve özsaygı, duruşunda ortaya çıkarak O'nu karizmatik bir lider statüsüne taşımıştır. Mesajlarını insanlara ustaca sunması ve onları dinleyip, fikirlerini önemseyerek kararlarını ortak bir temele dayandırması Atatürk'ün iletişim yönlü biri olduğunu göstermiştir.

Araştırmanın bulguları aşağıda yer verilen Eleri Sampson'un 1995 yılında ortaya koyduğu İmaj Faktörü adlı kitabında sayfa 21'de belirtmiş olduğu kişisel imajın öğelerinden yola çıkılarak değerlendirilmiş ve bu araştırmalar sonucunda elde edilen bilgiler, Atatürk'ün imajını görmemizi olanaklı hale getirmiştir.

Tablo 3.1. Kişisel İmajın Öğeleri

KİŞİSEL İMAJ				
Görünüş	İletişim Tarzı	Duruş	Ün	Beden Dili
Fiziksel Özellikler	Konuşma Tarzı	Karizma	Göze Çarparlık	Tavırlar
Giyisiler	Yazım Tarzı	Özgüven	İlerleme	Poz
Düzgün Giyim	Dinleme Tarzı	Kendine İnanma	Çizgi	Jestler
	Düşünme Tarzı	Özsaygı	Deneyim	Kullanılan Alan
	Sunum Tarzı		Vasıflar	Seçilen Konum

Kaynak: Sampson, 1995: s. 21

3.5.1. Görünüş

İnsanlar hakkındaki gerçeklerin ve önyargıların daha yüksek oranda varsayımların temel alınarak değerlendirilmeleri sonucunda izlenimler oluşmaktadır. Kişilerin yargılarının çıkış noktasında yer alan önyargıların birçoğu dış konuşma, bir diğer deyişle görünüşe dayanmaktadır. Dış konuşma görünüşle ilgili olarak, görme ile anında oluşan izlenimlerden oluşan bir patern olarak tanımlanmaktadır. Giyim tarzı, saç modeli, kullanılan parfüm ve aksesuarlar, hepsi bir arada yaratılmak istenen imajla doğrudan bağlantılıdır. Bulunulan her ortamda başarılı olabilmek, hakkınızda yapılacak değerlendirmelerin olumlu yönde olmasıyla bağlantılıdır. Thourlby, insanları değerlendirme aşamasında giyim tarzının ve görünüşün iki önemli kriter olduğunu vurgulamaktadır. İlk izlenim açısından büyük rol oynayan fiziksel çekicilik, giyim tarzı ile desteklendiğinde, yarattığı etkiyi olumlu yönde artırmaktadır (Dincer, 1998: s. 16-17).

Türk Dil Kurumu görünüş kavramını, “Bir nesnenin, bir olayın duyu örgenleriyle doğrudan doğruya algılanan dışsal yönleri, gözün ilk bakışta veya zihnin dolaysız olarak algıladığı şey” olarak tanımlamaktadır (www.tdk.com).

Atatürk’ün görünüşü; Sampson’un ortaya koyduğu ve görünüşün öğeleri olarak belirttiği fiziksel özellikler, giysiler ve düzgün giyim şeklinde ele alınmıştır.

3.5.1.1. Fiziksel Özellikler

Boyu, 1,74 cm, kilosu, 74-76 kg, ayakkabı numarası 42’dir. Atatürk’ün boy, kilo ve ayakkabı numarasına ait bilgiler, uzun yıllar Atatürk’ün yanında bulunan ve 1927’de Cumhurbaşkanlığı Özel Kalem Müdürü, 1932’den Atatürk’ün ölümüne kadar Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri olarak görev yapan Hasan Rıza Soyak’ın “Atatürk’ten Hatıralar; C I, Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, İstanbul, 1973, s.3” adlı eserinden yararlanılarak ve Anıtkabir Komutanlığında yer alan şahsi eşyaları üzerinde yapılan tespitlere dayanılarak hazırlanmıştır (www.tsk.tr).

Mustafa Kemal orta boylu, narin elleri ve ayakları bulunan, ince sesli bir insandır. Fiziki görünümünü etkileyici, her zaman tıraşlı, temizlik konusunda çok titizdir (Mert ve Açıköz, 2015: s. 71-246).

Halide Edip, eşi Adnan Adıvar'la birlikte mücadeleye katılmak için Ankaraya geldiği dönemde, onları karşılamak için istasyona Mustafa Kemal Atatürk gelerek Halide Edip Adıvar'ın trenden inmesine yardım etmiştir. Bu karşılaşmada Halide Edip, Atatürk'ün ellerine dikkat çekerek izlenimlerini şu şekilde dile getirmiştir:

“...Ansızın bulunduğumuz vagonun kapısı açıldı ve Mustafa Kemal Paşa basamaklardan inmeme yardımcı olmak için elini bana doğru uzattı. O solgun ışıktaki bedeninin net olarak görebildiğim tek parçası, bir erkeğin fiziksel açıdan en karakteristik uzvu olan eli idi. Küçük, son derece biçimli, ince, narin parmaklı, teni beyaz ve pürüzsüz bir el! Kadınsı bir el değildi bu, ama onun bir erkek eli olabileceği de pek akla gelmezdi...Anadolu insanların elleri genellikle kocaman, geniş ve zalimleri gırtlaklarından yakalayacak güçte görünmektedir. Mustafa Kemal'in gergin derili, uzun parmaklı beyaz elleri bunlardan farklıydı” (Günçikan, 2010: s. 23).

İzmir'in kurtuluşundan birkaç gün sonra Churchill'in gazeteci ve heykeltıraş yeğeni Clare Sheridan, The New York adına Mustafa Kemal'le görüşmektedir. Sheridan'ın asıl amacı dünyaya parmak ısırtan Mareşal'in bir heykelini yapmaktır. İlk karşılaşmada gazeteciyi en çok Mustafa Kemal'in üniformasının sadeliği şaşırtmakta açık sarı saçları, mavi gözleriyle bir doğuludan çok batılıya benzediğini düşünmektedir (Günçikan, 2010: s. 26).

Mustafa Kemal Atatürk'ün etkileyici görüntüsünde ilk dikkati çeken cesur ve derin bakışlarıdır. O'nun bakışları sahip olduğu enerjiyi, kararlılığı, güveni açık bir şekilde yansıtarak, gözlerindeki mavi derinlik kararlılığını büyük ölçüde ortaya koymaktadır.

Cemal Kutay, Atatürk'ün bakışlarını “...Sevecen, kucaklayan, okşayan, olaylara göre ufkunuzu genişleten ya da sizi kahreden, yere yıkan bir bakışı vardı...” şeklinde tanımlamıştır (Özgentürk, 2010: s. 76).

Atatürk yaşamı boyunca fiziki görünümünü üzerinde titizlikle durmuş, görünüşüne dikkat etmiş ve kilolu biri olmamıştır. Zarif bedeni ve karizmatik duruşu ile dikkatleri üzerine toplamayı başarmıştır.

Sadece hastalığının ilerleyen günlerinde kilo alan Atatürk, gençliğindeki vücut ölçülerini yıllarca korumuştur. Bunun bir nedeni de spordur. Ata binmiş, güreşmiş,

kürek çekmiştir. En sıkıntılı, zorlu günlerinde dahi ya güreşmiş ya cephede, sivilde, hatta sahilde güreş yarışmaları düzenlemiştir. Bazen Çankaya Köşkü'nün güvenliğini sağlayan askerlerden güreşmelerini istemiş bazen Florya sahilinde kendisi güreşe tutuşmuştur (Günçikan, 2010: s. 38).

Mustafa Kemal Atatürk, fiziksel özellikleri ile kalıcı etkiler bırakan karizmatik bir lider olarak karşımıza çıkmaktadır. İhtişamlı duruşu, entelektüelliğini yansıtan keskin ve cesur bakışları, zarif, karakteristik yüz hatları, gür kaşları, zarif elleri ve deniz mavisini gözleri, O'nun belirgin fiziksel özellikleridir. Atatürk kendine ve çevresindeki insanlara olan büyük saygısından dolayı daima tıraşlı, temiz ve bakımlı olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin devlet adamı Mustafa Kemal Atatürk'ün kişiliğindeki vasıflar, O'nun dış görünüşüne de belirgin bir şekilde yansımıştır.

3.5.1.2. Giysiler

Giysi, giyinme aracı olarak bir ülkenin, bir dönemin, bir kişinin özellik belirten bir sunumdur. Her zaman uygarlığın değişimini yansıtmaktadır. Giyim; insanların korunma ihtiyacından kaynaklanan, zaman içerisinde her çağın, her milletin ekonomik, toplumsal, kültürel ve siyasal şartlarından etkilenerek biçimlenen giysilerin tümüdür. Giyim etek, pantolon gibi giysilerin yanı sıra ayakkabı, terlik, başlık, şapka, eldiven, kemer, takı gibi aksesuarları da kapsamaktadır (Erdirençelebi, 2011: s. 1).

Mustafa Kemal Atatürk'ün sahip olduğu konumu, görünümüne gösterdiği özen, giysileriyle ön plana çıkmasını sağlamış ve bu durum etrafı tarafından örnek alınmasına neden olmuştur. Kişiliğindeki modern çizgi, Atatürk'ün giyim kuşamına da yansyarak bir liderin görünümü ile örnek temsil etmesini sağlamıştır. Kılık kıyafetleri ile içinde bulunduğu dönemin sınırlarını aşarak, çağdaş Türk insanını en iyi şekilde temsil etme görevini yerine getirmiştir.

Atatürk'ün giysilerini net bir şekilde ortaya koyabilmek adına, günlük, spor, özel gün, askeri ve diğer giysileri olarak ele almak yararlı sonuçlar sağlamaktadır. Atatürk'ün sahip olduğu aksesuarları ise giyim bir bileşeni olarak karşımıza çıkmakta ve O'nun görünümüne verdiği önemi görmemizi anlaşılmaktadır.

3.5.1.2.1. Atatürk'ün Günlük Giysileri

Takım Elbise

Boy: 75 cm (ceket)

Boy: 98 cm (pantolon)

Boy: 56 cm (yelek)

“Takım, kahverengi ve bej renkte tüvit kumaştan yapılmıştır.

Fotoğraf 3.1. Atatürk'ün Takım Elbisesi

Ceket: Yan cepleri spor dikişlidir. Bir mendil cebi ve açık kahverengi üç düğmesi vardır. Bej renkte astarlıdır.

Pantolon: Golf tipindedir. Bel kısmında askı düğmeleri ve arkasında kısa bel ayarlama kemeri vardır.

Yelek: İçi beyaz çizgili, sırt kısmı bej renkte astar kumaştandır”(www.tsk.tr).

İnsanların giyim tarzı, seçmiş oldukları giysiler, kişinin psikolojisi ve karakteristik yapısıyla ilgili önemli ipuçları vermektedir. Dolayısıyla Atatürk'ün taşımış olduğu giysileri, O'nun topluluk içinde nasıl algılandığını belirleyen önemli bir bileşendir. Çünkü kullanılan kıyafetler çevreyle kurulan iletişime yön vermekte ve bu iletişim başarıya giden yolda bir basamak görevi üstlenmektedir. Çağdaş bir lider olan Mustafa Kemal Atatürk de insanlarla kurmuş olduğu iletişimde kıyafet faktörünü bir araç olarak kullanmış ve başarıyla taşımıştır. Atatürk giyim tarzı üzerinde önemle durduğundan günlük giysi seçimi konusuna özenle yaklaşmış, bu durum ise hayranlık uyandıran bir şıklığı beraberinde getirmiştir.

Erdirençelebi'ye göre, Atatürk, giydiği giysileri kendisine yakıştırmasını bilmiş herkese bu konuda da örnek olmuştur. Mustafa Kemal Atatürk bulunduğu mevki itibariyle çoğunlukla resmi giyindiği için çok sayıda takım elbisesi bulunmaktadır. Bunlar mevsimlere ve modaya uygun olarak farklılık göstermektedir. Bu giysilerin kumaşları genellikle özel dokutulmuş olup, dikim konusunda çok rahat çalışılabilen kumaşlardır (Erdirençelebi, 2011: s. 26).

Fotoğraf 3.2. 10 Ekim 1937- Söke, Aydın (www.tsk.tr).

Yapmış olduğu çalışmalar ve içinde bulunduğu oluşumlarda sürekli yeni ve modern olan şeylerin peşinden gitmesi ve takipçisi olması, O'nu günlük giyimi konusunda da üretken hale getirmiş, bu durum taşıdığı kılık kıyafetlerden anlaşılacağı üzere, giyim ile ilgili yaptığı yeniliklerle de kendini göstermiştir. Atatürk'ün direnci, zihinsel ve davranışsal çabası, yeni olan her şeye karşı istek ve merakı, O'nun günlük kıyafelerinde dahi çağının çok ötesinde olduğunu göstermiş ve giyimine gösterdiği özen, her ulustan insanların dikkatini çekmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk, günlük giyim tarzında ortaya koyduğu şıklığıyla moda bilgisine sahip olduğunu da göstermektedir. Giyim konusunda değişimin öncüsü olan Mustafa Kemal Atatürk, toplumun bu değişim için olumlu duygular hissetmesinde kendini bir idol olarak ortaya koymuş ve örnek temsilietini, günlük kıyafetlerinde görünür kılarak cesur duruşu, modern çizgiler taşıyan kıyafetleri, seçtiği aksesuarlarıyla dikkat çekmiş, beğeni uyandırmıştır. Kendi görünümüne gösterdiği özenin dışında yanında bulunan insanların da giyim kuşam konusunda titiz davranmalarını istemiştir.

Fotoğraf 3.3. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan yelege

Anıtkabir müzesi tarafından Askeri Müze'ye hediye edilmiştir.

Türkan'a göre, Atatürk spor kıyafetler de dâhil hemen bütün giysileri yelekle tamamlamış; ucu sivri, ya giydiği takımla aynı renkte ya da takımın rengine uygun kendinden desenli veya düz renk yelekler favorisi olmuştur. Spor giyindiğinde, bu alışkanlığını süveterlerle devam ettirmiştir (Türkan, 2011: s. 182).

Yaşadığı dönemdeki çalkantılar, yoğun çalışma durumu, hiçbir zaman görünümü ve kıyafetleri konusunun ikinci plana düşmesine neden olmamıştır. Çünkü Atatürk'ün algısında başarı, aynı zamanda insanların gözünde mükemmel bir görünüm ve düzgün kılık kıyafetle de anılmayı sağlamaktır. Kendine bu anlamda gösterdiği özen, O'nun aynı zamanda moda konusunda da bilirkişi olduğunu göstermiştir.

Fotoğraf 3.4. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan ipek gömleği

Mustafa Kemal Atatürk'ün manevi kızı Ülkü Adatepe tarafından Askeri Müze'ye verilmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk giymiş olduğu giysilere uygun model ve kumaş özelliklerinde gömlekler kullanmıştır. Giymiş olduğu gömleklerin çoğunluğu beyaz

renkli ipek ve poplin kumaşlardan dikilmiştir. Genelde seyyar yakalı olanları tercih etmesine karşılık, Amerikan ve gömlek yakalı gömlekleri de bulunmaktadır. Gömleklerin sol beden ve dirsek hatlarında bulunan “GMK” ve “K.A” harfleri dikkat çekicidir. Yaka etiketlerinde bulunan “Kemalat” adlı gömleklerini diken Yeni Delegramatika’nın adıdır (Erdirençelebi, 2011: s. 93).

Gömlek renklerini asalet ve zarafetin simgesi açık renklerden seçtiği, genelde beyaz ve kırık beyaz kullandığı, ‘bebe yaka, şal yaka, gömlek yaka, Ata yaka’ olarak anılan ve günümüzde de son derece moda olan yakalarla birlikte; genel tercihi ince pamuklu ve ipek olsa da, gömlek kumaşının cinsini neyin içine giyildiğini dikkate alarak belirlediği gözlenmektedir (Türkan, 2011: s. 182).

Günçikan’a göre, Atatürk’ün günlük kıyafetlerinin bir kısmı Paris’ten, Deporant mağazasından alınmaktadır. Söylenenlere göre Fransa’daki terzisinde Atatürk’ün bedeninde bir model bulunmakta, istenilen kıyafet bu modele göre dikilmektedir. Genellikle açık renkli gömlekleri, beyaz, krem ya da bej renkleri yeğlemekte, kimi yandan düğmeli gömlekleri, dönemin giyim tarzına uygun olarak pantolona da birer ilikle bağlamaktadır. İpek kumaştan dikilen gömleğinin kollarını eğer dostlarının yanındaysa dirseğine kadar kıvrırmakta, yaz aylarında, özellikle de Savarona yatı alındıktan sonra kısa kollu, ipek ya da keten gömlek giymektedir (Günçikan, 2010: s. 37).

Mustafa Kemal Atatürk, çağının çok ötesinde giyinen, giyim konusunda vizyoner ve özgürlükçü, yaşadığı dönemin çok ilerisinde bir dünya lideri olarak kendini konumlandırmıştır. Vücut tipine göre, giysileri başarıyla taşımış, her yerde, her mekanda, her zaman ne giyeceğini ve hangi duyguyla taşıyacağını titizlikle tespit etmiştir. Stil olarak güzel bir tarz yakalamış, giydiği kıyafetler üzerinden süzölmüştür.

Seçtiği ve taşıdığı kıyafetler, O’nun fikir dünyasını görmemizi sağlayan araçlardan biri olmuştur. Mustafa Kemal Atatürk fikir ve devrimleri kadar düzgün giyim konusunda da evrensel boyutta bir lider olarak karşımıza çıkmıştır. Çünkü O’nun giyimi yerel değer ve unsurlarla sınırlı kalmamış, taşıdığı her aksesuar ve kıyafet global çizgileri başarıyla yansıtmıştır.

Palto

Boy: 135 cm

“Kruvaze modelde siyah yün kumaştan yapılmıştır. Yakası ve içi samur kürklüdür. Siyah renkte altı tane düğmesi vardır”(www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.5. Atatürk'ün paltosu

Büyük önder Atatürk palto giyiminde de ince zevkini göstermektedir. Kullanmış olduğu aksesuarların paltolarıyla olan uyumu şaşılacak derecededir. Bu paltolar genellikle yünlü kumaştan, erkek ve şal yakalıdır. Şal yakalı olanların yakası kürkle kaplanmıştır. Kapaklı aplike cepler ve kol kapakları sıkça görülmektedir. Paltolarıyla da bir aksesuar kullanmayı ihmal etmemektedir. Savaş dönemi kalpak, Cumhuriyet sonrası ise en çok fötr ve melon şapka, her iki dönemde de eldiven ve baston kullanmaktadır (Erdirençlebi, 2011: s. 74).

Mustafa Kemal Atatürk, günlük giyimine fazlasıyla dikkat etmiş ve çevresindekilerin giyim konusundaki algısını yıkmak konusuna itina ile yaklaşmış ve bu konuda bazı çalışmalar ortaya koymuştur. Yaşadığı çağın ve ortamın giyim tarzına uzak kıyafetleri tercih etmesi ve bunları giydiğinde çok rahat bir görüntü vermesi değişimin başlatıcı noktası olmuştur. Giyimde zevki ve marjinalliği ön plana çıkaran Atatürk, giyimi başlı başına bir disiplin, güç haline dönüştürerek bu gücü, toplumsal iletişimde başarılı şekilde kullanmıştır. Atatürk'ün günlük giysilerindeki şıklık kendisine duyduğu özsaygıdan ve etrafındaki insanlara rol model olmaya çalışmasından kaynaklanmaktadır. O'nun yaşadığı dönemdeki günlük şıklığı, içinde bulunduğu çağ açısından bir reform niteliği taşımakta bu da Atatürk'ün reformist bir lider olduğunu görmemizi sağlamaktadır.

Günlük giyiminde çok sık kullandığı gömleklerini ülke içinde diktirdiği gibi Avrupanda da getirtmiştir. Dünya modasını takip ederek, giyimde inkılapçı bir

yaklaşımı benimsemiştir. Terzileri arasında Arman, Kemal Milaslı, Levon Kordonciyan gibi isimler vardır. Günlük giyimindeki parçalar arasında yelege çokça yer verdiği görülmektedir. Paris modasını ilgiyle takip ederek kıyafetlerinin bir bölümünü Paris’de bulunan kuklası üzerinden diktirmiştir. Günlük giyiminde kıyafetlerinin şık ve rahat olmasına dikkat etmiştir.

Takım elbiselerinin çoğunlukla tüvit ve yünlü kumaştan yapıldığı görülmüştür. Atatürk, takım elbiselerini genellikle, kıyafetiyle aynı renkte bir şapka ile kombinlemiştir. Skoç takım elbiselerinde ise tamamen rahatlığı esas almış ve çizimlerine bu rahatlığı yansıtmıştır. Paltolarının bazıları yün kumaştan ve “Jeager” etiketli olarak karşımıza çıkmıştır. Gömlekleri büyük çoğunlukla ipek kumaştan yapılmış ve gömleklerin iç kısmında “Kemalat Yani D. Grammatika” ve “Kemalat” etiketleri vardır. Bazı gömleklerinde “G.M.K.” ve “K.A.” harfleri işlenmiştir.

3.5.1.2.2. Atatürk’ün Spor Giysileri

Montgomer

Boy: 63 cm

“Açık kahverengi süetten yapılmış; kol, yaka ve etek uçları bej renkte yünden örmedir. Dört tane küçük, altı tane büyük düğmesi vardır. Astarı bej renkli poplin kumaştır. Dıştan kapaklı iki yan cebi vardır.

Fotoğraf 3.6. Atatürk’ün montgomeri

"Eres - Tailor Made" markalı ve "Marinos - İstanbul" yapımıdır” (www.tsk.tr).

Karizmatik bir lider olan Mustafa Kemal Atatürk, giyimi için harcadığı çabayı bir zaman kaybı olarak düşünmemiş, spor kıyafetlere olan düşkünlüğünü gerek kendisinin gerek çevresindekilerinin giysilerini çizmeye kadar taşımıştır. Taşındığı kıyafetlerde kendine yakışan renkleri itina ile seçmiş ve parçaları sıradışı kombin etmiş, isanların karşısına özensiz bir görüntüyle çıkmamıştır. Bu disiplini, O’nu diğer alanlarda olduğu gibi moda-giyim konusunda da öncü bir lider pozisyonuna

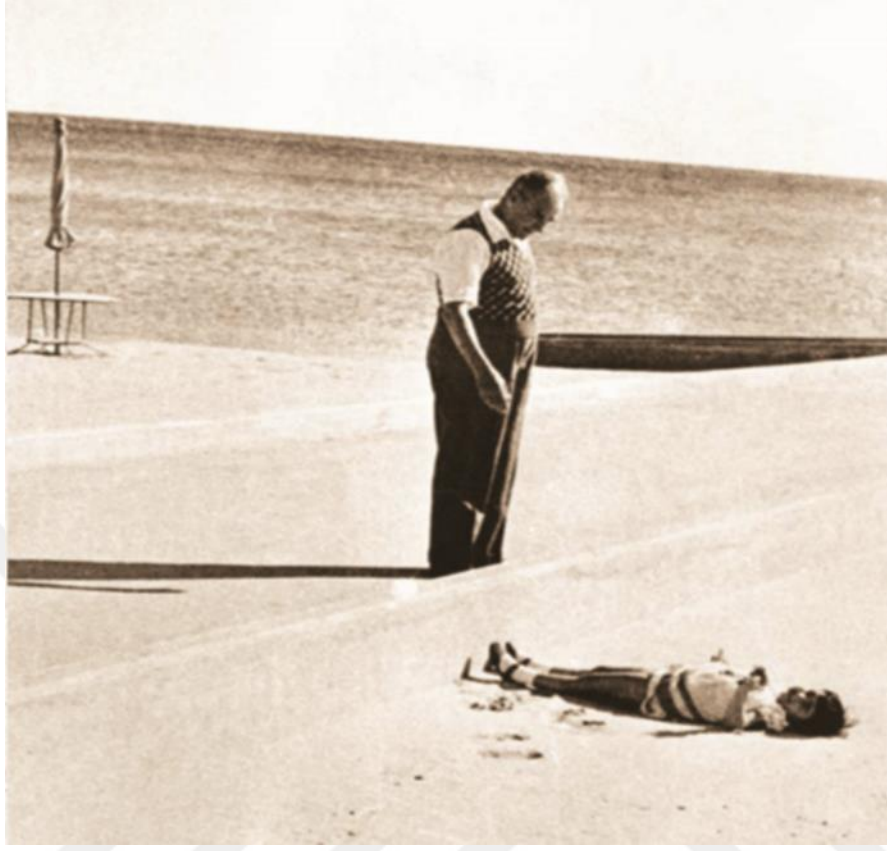
taşımıştır. Modern ve düzgün giyim kuşamı, O'nun başlı başına hayat felsefesinden birini oluşturmaktadır. Atatürk bir lider olarak salt siyasal platformlarda özenli bir görüntü çizmemiş, giyim kuşamı üzerindeki titizliği, O'nun sosyal yaşantısında giymiş olduğu sportif kıyafetlerde de kendini göstermiştir.

Fotoğraf 3.7. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan ve son yıllarda giydiği süveter ve gömleği.

Atatürk spor giysilerinde rahatlığı esas almıştır. Günde en az iki kez gömlek değiştirmiş ve spor giyim tarzında dahi bir ahenk olmasına özen göstermiştir. Çoğu alanda bilgi sahibi olduğu kadar modayı da yakından takip ederek, yerine ve zamanına göre giyinmiştir. Yenilikçi yanı golf pantolonunu Türkiye'ye ilk defa getirerek giymesinde görülmüştür. Yelek çok sık kullanmış, açık yakalı beyaz gömlekler tercih etmiştir. Zengin bir gardolabı olan Atatürk'ün kıyafetlerinde leke görmek imkansızdır. Gelişigüzel giyinmeyen Atatürk kıyafetlerinin bir kısmını Paris'de diktirmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk kendine özgü spor kıyafetleriyle şık görünmeyi başarmış, özellikle tren yolculuklarında rahatlığı esas alarak çoğunlukla spor kıyafetler tercih etmiştir. Vücut ölçülerine uygun olan sportif giysilerinde genellikle golf tipi ve külot pantolonlar diğer bir adıyla kısa paça pantolonlar tercih ederek, yelek kullanımını da ihmal etmemiştir. Spor kıyafetlerinde genellikle kasket şapka kullanarak bunları renkli yeleklerle tamamlamıştır. Bazı zamanlarda açık yaka gömlekler giymiş, spor kıyafetlerinin nasıl olması gerektiğini çizerek terzilerine dikmesi için anlatmıştır. Spor giysilerini de iyi şekilde taşıyan Atatürk, dünya modasını takip etmiş ve moda anlayışlarını harmanlayarak tarzına yansıtmıştır.

Fotoğraf 3.8. Manevi kızı Ülkü ile, Florya, İstanbul, 12 Eylül 1936 (www.tsk.tr)

Fransız moda tasarımcısı Stephan Rolland, Atatürk'ün giyim tarzını şu düşünceleriyle ortaya koymuştur: “Benim için Atatürk, her zaman zarafeti temsil etmiştir. Yaşadığı döneme göre son derece modern bir lider olduğunu düşünmüşümdür. Doğu ve batının moda tarzlarını çok yakından incelemiş, kendisine yakışanı, en güzeli seçmesini bilmiş, onları harmanlayarak kendi modasını yaratmış biridir...Çünkü daima, şartlara ve mekâna tamamıyla uygun seçimler yapmıştır. Resimlerine baktığımda, günün her saatinde adeta mevsimin ilham verdiği tarz ve tavırlar içinde çok güzel bir armoni sergilediğini görmekteyim. Bir köy gezisinde giydiği bembeyaz kıyafet ve başındaki yazlık şapka ile Anadolu'nun herhangi bir köyünü, Monte Carlo veya Nis'teki akşamüstü yürüyüşlerinin şıklık çizgisine getirmiştir. Ya da smokinin içindeki zarafeti...Kendisi gerçek bir zekâ ve zarafet sembolüdür...Sergilediği zarif ve etkileyici lider tavırları, diğer liderlerle karşılaştırılınca O'nu üstün kılmaya yetmiştir”(Özgentürk, 2010: s. 46).

Sportmen bir kişiliğe sahip olan Mustafa Kemal Atatürk gezilerinde spor giyinmekten hoşlanmıştır. Giysilerinin seçiminde büyük bir titizlik göstermiş ve çağdaş bir Türk erkeğinin de böyle giyinmesini istemiştir. Spor giysilerinde, tercih ettiği ceketleri, erkek yakalı, tek sıra düğmeli, yelek cepli, kapaklı ve kapaksız aplike cepli tasarlanmıştır. Pantolanları, çakşır şeklinde dize kadar bol, diz hattında kesikli ve diz altı ilik düğmeli veya bağcıklıdır. Bu pantolanların altına ya uzun çorapla potin ya da çizme giymiştir. Başlık olarak savaş döneminde kalpağı, Cumhuriyet döneminde ise kasketi tercih etmiştir. Mendil kullanmayı da ihmal etmemiştir (Erdirençelebi, 2011: s. 43).

3.5.1.2.3. Atatürk'ün Özel Gün Giysileri

Frak Takımı

Boy: 75 cm (ceket)

Boy: 98 cm (pantolon)

Boy: 57 cm (Yelek)

“Takım, siyah renkli yünlü kumaştan yapılmıştır.

Fotoğraf 3.9. Atatürk'ün frak takımı

Ceket: Altı düğmeli olup yakası parlak kumaştandır. Arkası yırtmaçlı ve uzundur.

Pantolon: Yan dikişleri üzerine siyah sutaşından biye geçirilmiştir. Bel kısmında askı düğmeleri arkasında ise kısa bel kemeri vardır.

Yelek: Dört düğmelidir, yaka kenarlarına siyah sutaşı dikilmiştir” (www.tsk.tr).

Atatürk'ün giyimi kendisine olan özgüveni ve özsaygısını yansıtmakta ve liderliğini ortaya koyma biçiminde kitlesinin algısında olumlu bir imaj yaratmaktadır. Görünümün bir lider için oldukça önemli olduğunun bilincinde olan

Mustafa Kemal Atatürk, özel günlerdeki giyimiyle de temiz ve bakımlı oluşunu gözler önüne sermiştir. O'nun kişisel görünümüyle ilgili özenli tutumu, ülkesini doğru temsil etmesinin bir başka biçimidir. Kişilerarası iletişimde özenli giyim kuşamıyla her zaman yeri ve zamanına uygun olarak giyinmiş, özellikle smokini, frak takımı, pelerini ve silindir şapkasıyla çevresinde büyük etki uyandırarak moda konusunda da önderliğini ortaya koymuştur.

Levon Kordonciyan'a göre, Atatürk, İran Kralı'na verdiği yemekli bir davet sırasında frak giymiş, koruma ve garsonların da frak giymesini istemiştir. Vermek istediği mesaj şudur; frak giymek davetin sahibi olmak anlamına gelir. Atatürk herkese frak giydirerek, "Bu devletin sahibi yalnız ben değil hepimiziz" demiştir (www.hurriyet.com.tr).

Mustafa Kemal Atatürk Meclis açılışlarında, bayram törenlerinde frak giymekte ve üzerine ise pelerin almaktadır. Balo ve gece davetlerinde ise smokin giymektedir. Frak, resmi törenlerde giyilen uzun etekli, arka ortası etek ucundan bel hattına kadar yırtmaçlı, siyah renk resmi etek takımıdır. Smokin ise, gece ziyafetlerinde, eğlencelerinde, galalarda erkeklerin giydikleri, tek düğmeli takım elbisedir (Erdirençelebi, 2011: s. 63).

Fotoğraf 3.10. TBMM'nin 5'nci Dönem 2'nci toplanma yılı açılışı, Ankara, 1 Kasım 1936 (www.tsk.tr).

Altemur Kılıç, Atatürk'ün frak giyimine yönelik düşüncelerini şu şekilde açıklamıştır: “Yabancılar Atatürk'ün neden frak giydiğini hep sorarlarmış, ben de babama sormuştum. “Atatürk frak mecburiyeti koymasaydı ve TBMM Başkanı frak giyecek demeseydi, oraya bir gün kravatsız da, bağı açık da çıkarlar” demişti. Eskiden Ankara'ya valiler muhakkak bir frak veya jaketatay giyip, Çankaya'ya giderek defteri imzalamak zorundaymış. Jaketatay uzun ceket demektir. Bunları yapmasının nedeni devlete bir şekil, bir nizam vermektir” şeklinde açıklamıştır (Özgentürk, 2010: s. 57).

Atatürk özel gün kıyafetlerini gerek yurt içinden gerekse de yurt dışından temin etmiştir. Çağdaşlık ve modernlik taşıyan kıyafetlerini özgüvenle taşıması, insanların bakış açılarında büyük bir hareketlilik yaratmıştır. Döneminde büyük bir yenilik içine girerek kullandığı pelerin, Atatürk'ün giyim konusunda dünyayı takip ettiğini ve büyük bir moda bilgisine de sahip olduğunu görmemizi sağlamıştır.

Pelerin

Boy: 150 cm

“Siyah yün kumaştandır. Kumaş kaplı iki düğmesi vardır.

Ön yüzünde 30 cm uzunluğunda iki cep yeri bulunmaktadır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.11. Atatürk'ün Pelerini

Ünlü modacı Vural Gökçaylı Atatürk'ün pelerin kullanımını şöyle değerlendirmiştir: “Paris'te tiyatro kostümü eğitimi almıştım. Bir yaz sonu tiyatrodaki staj yapmaktaydım. Hamlet oynanıyordu ve kostüm provası yapılmaktaydı. Ünlü tiyatro sanatçısı Jean Loui Bano, peleriniyle sahneye çıkıp provaya başlamıştı. Rejisör ise birden bağırmaya başlamıştı; “Pelerin böyle taşınmaz, neşelendiğinde

şöyle savuracaksın, kızdığında böyle, hüznlendiğinde böyle” demişti. Sonra bir teknisyen gelmiş ve aktörü çalıştırmıştı, provalar üç hafta sürmüştü. 5 yıl sonra Türkiye’ye geldiğimde televizyonda bir Atatürk filmine rastlamıştım. Atatürk’ün son dönem görüntülerinden biriydi, Meclis’te kürsüye çıkmıştı. Frak giymişti, üzerindeki siyah pelerini öyle bir taşıyordu ki, seyrederken göz yaşlarımı tutamamıştım. Atatürk o Fransız hocadan ders mi almıştı? Tabii ki hayır. Nitekim smokini onun gibi taşıyan devlet reisi bir daha çıkmamıştır” (Özgentürk, 2010: s. 44-45).

Seçtiği, tasarladığı ya da özel olarak hazırlattığı giysileri, göz kamaştırarak bir şekilde taşımıştır ve bu durum onu bir lider olarak çok daha ön plana çıkarmış bunun sonucunda ise bazı kesim ve çevreler tarafından “Atatürk dünyanın en şık giyinen erkeğidir” söyleminde bulunulmuştur. Gerek fikir dünyası gerek kıyafet konusundaki bakış açısı, Atatürk’e sanki birçok toplumda ve kültürün içinde doğup, büyümüş, yaşamış görüntüsü vermektedir. Giyimi, halkıyla kurmuş olduğu iletişimde bir bağ olarak görmüştür. Çünkü Atatürk kıyafetleriyle de görünür olmayı özellikle seçmiştir.

Fotoğraf 3.12 29 Ekim 1925- Ankara (www.tsk.tr).

Hem savaş boyunca hem de cumhurbaşkanlığı döneminde, bazen siyah, bazen mavi pelerin atmıştır omuzlarına. Zor giyinebilen ve taşınabilen pelerini değme aktörlere taş çıkartacak kadar etkileyici kullanmıştır (Günçikan, 2010: 33-40).

Füreyya Koral Atatürk'ün giyimindeki pelerin detayını şöyle açıklamıştır: “Atatürk babamın askeriyeden arkadaşıydı. Bizi uğurlamaya istasyona gelmişti. Üstünde siyah pelerini vardı. Bütün kadınlar “Bu siyah pelerinli yakışıklı kim” diye bakmıştı. (Özgentürk, 2010: s. 106).

Atatürk smokin, pelerin, frak takımı gibi giysileri tercih ederek bunları asil bir şekilde taşımayı başarmıştır. Genellikle özel ve resmi davetlerde giydiği bu özenli kıyafet seçimini rugan ayakkabılarla tamamlamıştır. Modernliği yansıtan özel gün kıyafetlerinde, smokin ile insanların karşısına çıkarak hayranlık uyandırmış ve medeni giyim simgesi olmuştur.

1925 yılı Cumhuriyet Bayramı'na frak, silindir şapka, beyaz eldiven, rugan ayakkabıları ve göğsünde İstiklal madalyasıyla katılmıştır. Buna gören Fransız bir gazeteci yanındakilere “İşte Asyalı bir celtinmen” demiştir. Bu sözleri duyan Atatürk gazetecinin yanına yaklaşp “*Artık Avrupalılar yeni Türkiye’de, fesli, külahlı ve çeşit çeşit kıyafetli insanları seyretmekten ebediyen mahrum olacaklar*” demiştir (Günçikan, 2010: 37-38)

3.5.1.2.4. Atatürk'ün Askeri Giysileri

Mareşal Üniforması

Yük: 15 cm (şapka)

Çap: 31 cm (şapka)

Boy: 75 cm (ceket)

Boy: 98 cm (pantolon)

Üniforma: “Haki renkli yünlü kumaştan yapılmıştır.

Fotoğraf 3.13. Atatürk'ün Mareşal Üniforması

Şapka: Siperliği kahverengi, şapkanın etrafını dolanan bant ve öndeki kokart sim işlemelidir.

Ceket: Omuzlardaki apoletler ve yakalardaki rütbeler sim işlemelidir. Ceketin dört cebi vardır. Sırma kumaş takımın tokasında çelenk içinde ay yıldız kabartma vardır.

Pantolon: Yanlarında belden paçaya kadar inen ince şerit bunun her iki tarafında 4 cm genişliğinde kırmızı renk bant bulunmaktadır” (www.tsk.tr).

Mustafa Kemal Atatürk sosyal alana taşıdığı şıklığını askeri alandaki giyimine de taşımış ve görüntüsüyle ordusuna büyük bir örnek oluşturmuştur. Savaş meydanlarında sürekli mücadele halinde olması, O'nun giyimi konusunu ikinci plana atmasına izin vermemiş her şartta ve ortamda giysileri konusuna özenle yaklaşmıştır. Çünkü Atatürk giyim tarzının bir lider için önemli olduğunun bilinciyle duruma yaklaşmış cesur, güvenilir ve kararlı olmanın yansımasını üniformasının temiz ve bakımlı oluşunda ortaya koymuştur.

Ankara-Polatlı arasında, Alagöz köyünde kurulan karargâhında savaşı yönlendirirken bir yandan da askere moral ve güven vermek için taktikler uygulamıştır. Bunlardan biri de aslında bir taktik olmaktan çok içselleşmiş birer davranışa dönüşen, her sabah tıraş olmak, temiz ve düzenli giyinmek, üniformasının tek bir düğmesinin bile kopmasına, hatta ipinin incelmesine izin vermemektir...Çadır bezlerinden battaniyelerin altında uyumak zorunda kalsalar da, bunu arkadaşlarından da talep etmiş, yemekten giyime her şeyde dikkat ve titizlik istemiştir...Atatürk sadece Cumhurbaşkanlığı döneminde şık bir görüntü de vermemiştir. Ülkenin kurtuluşu için cepheden cepheye koşarken de titizliği ve şık giyimiyle dünyanın dikkatini çekmiştir. Haritayı, sınırları değiştiren Birinci Dünya Savaşı ile onu izleyen Kurtuluş Savaşı yıllarında Türkiye'nin izlediği politika merakla gözlenmiş, bu nedenle İngiliz, Fransız, Amerikalı muhabirler Mustafa Kemal'in peşinde, cepheden cepheye koşmuştur. Trablusgarp'ta daha binbaşı rütbesindeyken ya da albay rütbesiyle Anafartalar'da savaşırken giyimine gösterdiği özen muhabirlerin dikkatli bakışlarından kaçmamıştır. Onca yoksulluğun ve kargaşanın ortasında Atatürk, Türk ordusuna cesaret, düşmana yılgınlık vermek için kıyafeti bir savaş taktiği olarak

kullanmış, kıyafetin dilini pek çok liderden önce çözmüştür (Günçkan, 2010: s. 16-25).

Fotoğraf 3.14. Ankara, Ağustos 1925 (www.tsk.tr)

Coşkun Kırca Atatürk'ün üniforması hakkındaki düşüncelerini şöyle dile getirmiştir: "...Atatürk'ün üniforması vücuduna göre terzide dikilmiş, kup ve çizmeleri ingilizdir...Üniformalarına baktığımız zaman bir depodan çıkma değil, yani provalar yapılmış, vücuduna oturtulmuş olduğu görülmektedir. Bence bu devlet inancı açısından çok önemli bir olay, vazifesinin vakarının ve bu vakarın vazifesini yapabilmesinin bir şartı olarak kitleye aksetmesi gerektiğine inanmaktadır." (Özgentürk, 2010: 84-87)

Mustafa Kemal Atatürk'ün yaşamında askeri kıyafetin önemli bir yeri vardır. Daha küçük yaşlarda askeri kıyafetlere ve askerliğe duyduğu sempati Atatürk'ün siyasal alana yönelmesini sağlayarak, O'nu başarılı bir asker konumuna taşımıştır. Sokaklarda gördüğü subaylar ve giydikleri askeri kıyafetlerden etkilenen Atatürk içinde yarattığı büyük tutkuyla askeri eğitime yönelmiştir. Siyasi liderliğini ortaya koyduğu savaş meydanlarında, ortam ve şartlar uygun olmasa dahi askeri kıyafetlerinin temizliğine, bakımına dikkat etmiş, etrafında bulunan insanlara bu anlamda örnek olarak onların da güçlü bir imaj yaratmak için üniformalarına özen

göstermesini istemiştir. Hayatı savaş meydanlarda geçen Atatürk, askeri üniformasını büyük bir gurur ve cesaretle taşımıştır.

3.5.1.2.5. Atatürk'ün Diğer Giysileri

Pijama

Boy: 75 cm (ceket)

Boy: 105 cm (pantolon)

“Beyaz renkte kendinden desenli kumaşandır ve üstünde üç sedef düğmesi vardır. Yaka, kol ve cep kapağına yeşil ipek parça dikilmiştir.

Fotoğraf 3.15. Atatürk'ün Pijaması

Pijama altının yanlarına yeşil şerit geçirilmiştir. Püsküllü kuşağı vardır”
(www.tsk.tr).

Mustafa Kemal Atatürk sosyal yaşamındaki şıklığı kadar özel hayatında kullanmış olduğu giysilerle de ince zevkini ortaya koymuştur. Tercih etmiş olduğu sabahlık, röpdöşambır, pijama takımları, bornozları, çamaşırlarına bakarak, O'nun özel giyiminde de zevk sahibi olduğunu görmekteyiz.

Fotoğraf 3.16. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan pijama takımı

Anıtkabir Müzesi tarafından Askeri Müze'ye hediye edilmiştir.

Her sabah tıraş olmuş, ipekli pijama ya da gecelik elbisesini giymiş, üzerine kırmızı ipek robdöşambrını geçirmiştir...Atatürk'ün giyimini en iyi özetleyen cümlelerden birini “Atatürk” başlığı altında biyografisini yazan Lord Patrick Kinross kurmuştur. Kinross şöyle yazmıştır: “Dış görünümünden övünç duyar, titiz ve zevkle giyinmiştir” (Günçikan, 2010: s. 33-40).

Mustafa Kemal Atatük genellikle pijama takımları ve röpdöşambırlarında renkliliği esas almıştır. İç çamaşır tercihi çoğunlukla ipek olmakla birlikte bazı çamaşırlarınının “Paris” etiketli olduğu görülmüştür. Atatürk'ün keten sabahlıklarının bazılarında K.A arması ve bornozlarında da “Zaharadis” etiketi görülmektedir.

Erdirencelebi'ye göre, Mustafa Kemal Atatürk, uyanınca yatak odasında uzun süre kalmaktan hoşlanmamıştır. Yatarken genellikle beyaz keten entari giymiş ve sabah uyanınca üzerine sabahlık giymiştir. Ancak 1937 yılında rahatsızlığı iyice artıp yatakta kalması gerekince pijama giymeye başlamıştır (Erdirencelebi, 2011: s. 103).

3.5.1.2.6. Atatürk'ün Aksesuarları

Atatürk giysilerine gösterdiği özen kadar, aksesuarları konusunda da seçici olmuş, giysilerini aksesuarla tamamlayarak iyi bir görünüme ulaşmayı hedeflemiştir. Kullandığı aksesuarları arasında şapka, kaşkol, eldiven, mendil, çorap, ayakkabı, kemer, kemer tokası, göğüslük, papyon kravat, kravat, yaka, kravat iğnesi, düğme, rozet ve broş, baston, cep saat, gözlük yer almaktadır.

Genelde kemik rengi ve beyazın hâkim olduğu, değişik şekilde yerleştirilen mendiller, altın kol düğmeleri, kravat iğneleri, adının baş harflerinden oluşan armalı ipek fularlar; siyah-beyaz kumaş ya da deri, bazen kürklü eldivenler; siyah, kahve, kemik rengi değişik ağaçlardan baş tarafı oltu veya lüle taşından yapılmış bastonlar ile köstekli saatler, sigaralıklar olmazsa olmaz aksesuarlarındandır. Herhangi bir göz bozukluğu olmamakla birlikte, okurken dinlendirici özellikte bir gözlük kullandığı da bir iki fotoğrafa yansımıştır. Giysi ve renk seçimleri konusunda Atatürk'ü büyüteç altına aldığımızda, nerede, hangi şekilde ve renkte giyinmesi gerektiğini iyi tespit ederek; her zaman şık olmayı, ilgiyi daima üzerinde toplamayı ve giyim tarzıyla fark yaratmayı, başarmış olduğunu görmekteyiz. Hemen hepsi sonradan renklendirilmiş

olsa da mevcut fotoğraflar ve sergilenen giysilerinden hareketle, son derece renkli giyindiği rahatça söylenebilmektedir (Türkan, 2011: s. 183).

Levon Kordonciyan'a göre, Atatürk aksesuara çok meraklıdır. Farklı ülkelerden aldığı aksesuarlara göre kıyafet diktirmiştir. Kıyafetin ufak ayrıntılarda gizli olduğunu düşünmüştür. Şapka en önemli aksesuarıdır, hiç eksik etmemiş, bastonu, eldiveni, kravatı, papyonu, fuları, cep mendili her daim tamam olmuştur (www.hurriyet.com.tr).

3.5.1.2.6.1. Şapka

Yük: 14 cm

Çap: 31 cm

“Siyah fötr şapkadır.

Çevresi parlak kumaşla bant şeklinde sarılmıştır."Leon Premier Chapelier de Paris" markalıdır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.17. Atatürk'ün şapkası

Şapka, Atatürk'ün yaşamında özel bir yer tutmakta ve Atatürk'ün sıklıkla kullandığı aksesuarları arasında olduğu bilinmektedir. Özellikle giysilerinde tamamlayıcı bir aksesuar olarak kullandığı şapka, modern giyim kuşamın başlatıcı noktası olmuştur. Mustafa Kemal Atatürk şapkayı kullanarak giyim ve görünümde hızlı bir değişiklik yaşanmasını sağlamıştır. Dolayısıyla çağdaşlaşmanın, insanın görünümüne de yansması gerektiğini ortaya koyarak fes, kalpak vs. gibi başlıkların yerine, daha modern, uygar çizgiler taşıyan şapkanın kullanılmasının daha doğru olduğunu düşünmüştür. Atatürk ileri görüşlü ve reformcu bir lider oluşunu, kılık kıyafet konusunda bir düzenleme yoluna giderek, 1925'de yaptığı şapka inkılabında da belirginleştirmiştir.

Fotoğraf 3.18. Atatürk'ün İstanbul Pera Palas Hotel Atatürk Müze odasında bulunan şapkası

Türkan'a göre şapka, bir sembol olması hasebiyle Atatürk'ün en çok kullandığı aksesuardır. Şapkanın; kep, kasket, fötr, silindir, vb. olmak üzere giyim tarzına ve giysi rengine göre hemen her çeşidini kullanmıştır (Türkan, 2011: s. 182).

Fotoğraf 3.19 Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan Kolaniyel yazlık şapkası

Mustafa Kemal Atatürk, giydiği her giysinin üzerine uygun bir başlık kullanmayı ihmal etmemiştir. Bu yüzden kıyafetleri kadar başlıkları da önem taşımaktadır. Mustafa Kemal Atatürk'ün askeri ve sivil çeşitli başlıkları vardır. Türkiye'de şapkacılık, 1925'teki Şapka İnkılabı'ndan sonra gündeme gelmiştir. Bu döneme kadar daha çok azınlıkların kullandığı şapkalar genellikle Fransa'dan ithal edilmiştir. Şapka 1925'ten sonra azınlıklarca üreilmeye başlanmıştır; dönemin beğenisini yansıtan fötr, kumaş ve panama şapkalar yapılmıştır (Erdirençelebi, 2011: s. 107).

Atatürk çoğunlukla tercih ettiği aksesuarlarından biri olan şapkanın, çeşitli modellerini kullanmış, abiye ve spor olarak şapkaları farklılık göstermiştir. Şapka Atatürk'ün kıyafet kombininin ayrılmaz bir parçası olmuştur.

Fotoğraf 3.20. Gazi Orman Çiftliği, Ankara, 14 Temmuz 1929 (www.tsk.tr).

Şapka Mustafa Kemal'in yaşamında büyük bir yer tutmuştur. Bunun nedenlerinden biri Trablus'a giderken uğradığı Sicilya limanında yaşadıklarıdır. Limanda gemiden inen Mustafa Kemal ve arkadaşları kenti dolaşmaya çıkmıştır. Bir sokakta karşılarına çıkan çocuklar başlarındaki fesleriyle alay etmiş ve limon fırlatmıştır. Lord Kinross'un yazdıklarına göre Mustafa Kemal çocuklara kızmamış, arkadaşlarına dönüp *"Bunlar çocuk, önyargıları yok"* demiştir. *"Demek ki fes, devrini tamamlamış"*. Yıllar sonra bu kez askeri bir tatbikat için gittiği Fransa'da benzer bir sahne yaşanmıştır. Bu kez Fransızlar, başlarındaki astragan kalpağı komik bulmuştur. Mustafa Kemal alınganlık geliştirmektense Fransa'da kaldığı süre içinde günün modasını, özellikle de şapkalarını incelemiştir. Gelecekte şapka devrimine uzanacak değişimin ilk ipuçlarını bu çabasıyla vermiştir. Daha 1912'de Arnavutluk isyanı sırasında Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa'yla bir konuşmaları da giyimde şapkaya ne kadar öncelik tanıdığını belgelemiştir. Osmanlı askerlerinin bir kısmının tepesi bastırılmış fes, diğerlerinin ucu püsküllü dağcı kasketi giydiğini, kıyafetlerinin alabildiğine düzensiz olduğunu gören Şevket Paşa, Mustafa Kemal'e *"Bu serpuş işine bir çözüm bulunmalı. Sen ne dersin"* diye sormuştur. Mustafa Kemal *"Şapka kabul edilmelidir"* diye yanıt vermiştir. Subayların Kazaklar gibi kürk başlıklar yani kalpaklar, askerinin ise sipersiz kasketler giymesi öngörülmüştür. Şapkalara özel bir

önem göstermiş, askerliğini ilk döneminde fes, savaş yıllarında kalpak kullandıktan sonra batılı tarzda şapkalar takmıştır (Günçikan, 2010: s. 19-37).

Mustafa Kemal Atatürk şapka ile kültürel bir değişim yaratmayı başarmış, bu değişimi de ilk olarak kendisinden başlatarak insanların karşısına şapka ile çıkmıştır. Şapkalarında çok çeşitli medelleri ve markaları kullanan Atatürk, genellikle fötr, melon, yazlık, kasket vs. gibi başlıklar kullanmıştır. Fötr şapkalarına bakıldığında “Leon Premier Chapelier de Paris” ve “F Collara Constantinople “ markaları görülmektedir. Bazı şapkalarının içinde ise “G.M.K.P.” (Gazi Mustafa Kemal Paşa) yazıları vardır. Melon şapkalarında “G.M.K.”, “Lincoln Bennett”, “F Collaro İstanbul” yazıları görülmüştür.

Birkaç kişiye şapka taktırıp Beyoğlu’nda yürüten, şapkaya nasıl tepki gösterildiğini izleten Mustafa Kemal ilgi ve beğeniden hoşnut, yeşil keten bir elbise, kravat ve elinde beyaz, bantsız bir Panama şapkayla Kastamonuluların karşısına çıkmıştır. Kastamonulu gençlere hitaben şöyle konuşmuştur: “*Medeniyim diyen Türkiye halkı, fikriyle, aile yaşamıyla, yaşayış tarzıyla medeni olduğunu göstermek zorundadır. Medeniyim diyen Türkiye halkı, dış görünüşüyle de baştan aşağı medeni insanlar olduğunu göstermek zorundadır. Şimdi sorarım bizim kıyafetimiz medeni midir? Beynelmilel midir?*” Gençlerden “Hayır” sesleri yükselmiştir. Atatürk konuşmasını sürdürerek: “*Öyle ise bizim milletimize layık olan kıyafet medeni, beynelmilel kıyafettir. Bizler de böyle giyineceğiz. Ayakkabı, potin, iskarpin, pantolon, üstte gömlek, yelek, kravat, ceket ve başta da güneşlik şapka...Açık söylemek isterim ki, bunun adına şapka derler. Buna caiz değil, diyenler var! Bunlar cahillerdir, Yunan serpuşu olan fesi giymek caiz olur da şapkayı giymek niçin caiz olmaz?*” Kastamonu’da başlattığı şapka devrimini diğer kentlere taşımış kalabalıklara “*Şapkalarınız nerede*” diye seslenmiştir. Erkekler önce fesleri atıp bulabildikleri kumaştan kendilerine bir çırpıda şapka hazırlamış, sonra da o günün koşullarında bulunabilen batılı tarzda bir şapkanın peşine düşmüştür. Bu değişimden kadınlar da etkilenmiş, sadece büyük kentlerin değil kasabaların sokaklarında değişik renk ve şekilde şapkalı kadınlar görülmeye başlanmıştır (Günçikan, 2010: s. 31-32).

3.5.1.2.6.2. Kaşkol

Uz: 126 cm

Gen: 60 cm

“Siyah kumaş üzerine beyaz şal desenli ve iki ucu püsküllüdür”
(www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.21. Atatürk’ün kaşkolu

Kaşkol Mustafa Kemal Atatürk’ün kullandığı bir başka aksesuar olarak karşımıza çıkmaktadır. Atatürk’ün özellikle, yün kumaşlı, ipek kumaşlı ve ucu püsküllü şekilde kaşkollar kullandığı ve gerek koyu renk gerek açık renkte kaşkol tercihinde bulunduğu görülmüştür. Kaşkollarının bazılarında “G.M.K.” harfleri oyulmuştur ve bazı kaşkollarında “A Sulka and Company” etiketi vardır.

Fotoğraf 3.22. Atatürk’ün
İstanbul Askeri Müzesinde
bulunan şalı

Aksesuar olarak çeşitli model, desen ve renklerde kaşkol kullanan Atatürk, kıyafetlerine hareket katarak entelektüel yapısını, görünümünde daha da somutlaştırmıştır. Üzerinde farklı motifler olan kaşkolları, Atatürk’ün giyim tarzının çağdaş ve canlı bir görünümde olmasını sağlamıştır. Kullandığı kaşkollar, Atatürk’ün görünümüne farklılık katarak uzunluk ve renk olarak değişiklik göstermiştir. Şıklık ve zerafetinin bir parçası olarak kullandığı kaşkolları, Atatürk’ün boynunu süsleyen bir aksesuar olarak karşımıza çıkmıştır.

Fotoğraf 3.23. Viranşehir Harabelerinde, Mersin, 21 Mayıs 1938 (www.tsk.tr)

3.5.1.2.6.3. Eldiven

Uz: 46 cm

“İçi kuzu, dışının üst kısmı kurt kürkünden, aya kısmı deriden yapılmıştır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.24. Atatürk’ün eldiveni

Atatürk’ün kullandığı aksesuarlardan biri olan eldiven, içinde bulunduğu ortam ve kullanım amacına göre farklılık göstermiştir. Atatürk’ün eldivenleri, deri, güderi gibi türler şeklinde karşımıza çıkmış ve bazı eldivenlerinde “Reynier” etiketi görülmüştür. Askeri kökenli biri olan Mustafa Kemal Atatürk, bir el giysisi olan eldiveni, asker üniformasıyla ya da sosyal alanda bir aksesuar olarak özel gün ve davetlerde kullanarak şık bir lider oluşunu görünür kılmıştır.

Uz: 25 cm

“Dışı beyaz deri, içi güderidir.
İç kısmında “Reynier” yazısı
bulunmaktadır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.25. Atatürk’ün eldiveni

Atatürk eldiveni çoğu zaman, giyim de bir süs aksesuarı olarak kullanmıştır. Batılı bir giyim kuşam tarzına sahip olan Atatürk, özellikle özel gün ve gecelerde giysisini tamamlamak için giydiği eldiveni, O’na saygın bir görüntü katmış, kıyafet ve aksesuarda yenilikçi bakış açısına sahip olduğunu göstermiştir. Atatürk kimi zaman eldivenlerini elinde tutarak ve giysisiyle kombin yaparak da şıklık çizgisini yakaladığını göstermiştir.

Fotoğraf 3.26. 29 Ekim 1936- Ankara (www.tsk.tr).

3.5.1.2.6.4. Mendil

Fotoğraf 3.27. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan K.A. armalı mendili

Mustafa Kemal Atatürk sadece siyasi ve sosyal alandaki liderliği ile değil aynı zamanda şıklığı ile de kendinden söz ettirmiştir. Giyimine şıklık katmak adına bir aksesuar olarak kullandığı mendilleri, ceketinin cebinde her zaman yer almıştır. Mendilleri “K.A.” , “G.M.K.” armalı şeklinde işlenmiştir.

Fotoğraf 3.28. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunun mendili

Mustafa Kemal Atatürk'ün mendilleri çeşitli kumaş türlerinde olmakla birlikte genellikle ipek ve işlemeli şeklindedir. Mendil kullanarak stilini farklı kılan Atatürk kıyafetlerinde genellikle beyaz renkte mendiller tercih etmiştir. Görünümü konusuna titizlikle yaklaşan Atatürk, ceketinin üst cebine yerleştirdiği mendiller ile giyimde ufak bir parça ve detayın dahi önemini görmemizi sağlamıştır.

Fotoğraf 3.29. Karadeniz vapuru, 13 Haziran 1926 (www.tsk.tr).

3.5.1.2.6.5. Çorap

Uz: 65 cm

“Kahverengi ve bej yünden kareli kışlık çoraptır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.30. Atatürk’ün çorabı

Levon Kordonciyan’a göre, “Atatürk’ün oturduğu yerden vermiş olduğu resimlerde çorapları hep jilet gibi durmuştur. Bunun nedeni o senelerde erkek çorap jartiyerlerinin olmasıdır. Mustafa Kemal de çoraplarının düz durması için hep çorap jartiyeri kullanmıştır. Hani derler ya moda bir iletişim biçimidir diye, Atatürk bunun farkında olmuştur” (www.hurriyet.com.tr).

Fotoğraf 3.31. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan çorabı

Mustafa Kemal Atatürk'ün manevi kızı Ülkü Adatepe tarafından Atatürk Müzesine verilmiştir.

Günçikan'a göre, Atatürk yazlık giysilerinin altında çorap kullanmamış, sandaletlerini çıplak ayaklarına geçirmiştir (Günçikan, 2010: 37). Çorapları, pantolon rengine uygun seçilmiş, golf pantolonların altına ise desenli uzun çoraplar tercih etmiştir (Türkan, 2011: s. 183).

Atatürk'ün kullandığı çoraplar; genellikle bej, beyaz, siyah ve kahverengi tonlarda olmuştur. Çoraplar kumaş türüne göre çoğunlukla pamuklu ve ipektir. Mustafa Kemal Atatürk hangi pantolonla ne tür bir çorap giymesi gerektiğini doğru belirlemiş ve çorap kullanımını kombin açısından uyumlu olmuştur.

Fotoğraf 3.32. Gazi Orman Çiftliği, Ankara, 4 Temmuz 1929 (www.tsk.tr)

3.5.1.2.6.6. Ayakkabı

42 numara (Potin)

Boy: 18 cm

“Açık kahverengi deriden yapılmıştır. Şerit halinde zımbalı maskeretlidir. "Altoun Djizme Stamboul" etiketi vardır. İçi kalıplıdır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.33. Atatürk’ün potini

Atatürk, imajın tamamlayıcılarından biri olan ayakkabı konusunda özenli davranmış ve ayakkabıları, sayıca fazla olan aksesuarları arasında yerini almıştır. Ayakkabı, potin, frak terliği, sandalet, iskarpin, çizme gibi türleri yoğunlukta kullanmış ve ayakkabıları genelde deri ve süet, rugandan oluşmuştur. Ayakkabıları “Altoun Djizma Stamboul”, “Bally”, “Altın Çizme” yapımıdır.

42 numara (Ayakkabı)

“Bağcıklı, siyah renkte rugan ayakkabı, frak takımı ile kullanılmıştır. İçi kalıplıdır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.34. Atatürk’ün ayakkabısı

Ata’nın ayakkabılarını İstanbul’da Altın Çizme’ye yaptırttığı bilinmektedir. Ayrıca ayakkabıcılığa Altın Çizme’de başlayan Rus asıllı Tanaş Usta (Athanası Elefteriadis) Ata’ya yaptığı ayakkabılar sayesinde, Atatürk’ün kunduracısı

olarak anılmıştır. Ata'nın ayakkabı tercihi, devrin modası da olan ucu sivri, çoğunlukla bağcıklı ayakkabılardır. Kullandığı botlar da ayakkabılarla aynı şekilde tasarlanmış, sadece boyun kısmı eklenmiştir. Renk tercihi kahverengi ve siyah olup, smokinlerin altına giydiği siyah rugan ayakkabıları unutmamak gerekmektedir. (Türkan, 2011: s. 183).

Fotoğraf 3.35. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan "Bally" markalı yazlık sandaleti

Giydiği ayakkabılar, içinde bulunduğu ortama ve zamana göre farklılık göstermiş ve yaptığı ayakkabı tercihleri Atatürk'ün dünya modasını takip ettiğini göstermiştir. Zarafetinin bir parçası olan ayakkabıları, çeşitli modelleri ile şıklığının bir parçasını oluşturmuştur.

Fotoğraf 3.36. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan "Altın Çizme" imalatı file yazlık iskarpini

Altın Çizme'de çırak olarak çalışan Tanaş Elefteriadis, Atatürk ile olan anılarını şöyle dile getirmiştir: "Atatürk 'ün ayakkabıları devamlı çalınmaktaydı.

Herhalde herkes O'ndan bir hatıra almak için çalardı ayakkabılarını. Bir gün Atatürk beni yanına çağırdı, bana “*Bu ayakkabıları kalıpla birlikte yapın*” demişti. “Niçin?” dedim. O da bana “*Çalan kalıpsız mı çalsın?*” demiştir.

“Bir gün beni Dolmabahçe Sarayı'na çağırmışlardı. Burada Atatürk 'ün beslediği bir köpeği vardı. Köpek bir gün Dolmabahçe'de Atatürk'ün ayakkabılarının bulunduğu odada Atatürk'e ait ayakkabıların uçlarını, ökçelerini dişlemiş, ayakkabıları yırtmıştı. Kendisi bu ayakkabıları bana gösterdiği zaman, “Paşam bu köpeği iyi besleyin” demiştim. “Niye” deyince “bana iş çıkıyor” demiştim. Bu söz Atatürk 'ün çok hoşuna gitmişti. Bana “*Ayakkabılar bağciksız olacak, rahat olacak, hafif olacak*” diye tembihte bulunmuştu. Ayakkabılarında moda ne ise O, onu istemiştir.” (www.sechaber.com.tr).

Fotoğraf 3.37. Sirkeci Bahçekapı'da ayakkabılarını yaptırdığı Altın Çizme'den çıkarken, İstanbul. (5 Eylül 1934) (www.isteataturk.com).

3.5.1.2.6.7. Kemer, Kemer Tokası, Göğüslük

Uz: 103 cm

“Gri lastikten örgü olarak yapılmıştır.

Meşin bir parça örgü kısmına dikilmiş ve arasına madenî toka geçirilmiştir.

Sabiha Gökçen tarafından Anıtkabir Müzesine bağışlanmıştır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.38. Atatürk'ün kemeri

Fotoğraf 3.39. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan kemer tokası

Atatürk aksesuar olarak kemer, kemer tokası ve göğüslük de kullanmıştır. Kemer tokası ve göğüslüğü yerine göre takmış ve kullandığı bu iki aksesuar giysinin gösterişli parçasını oluşturmuştur.

Fotoğraf 3.40. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan göğüslüğü

Özden Toker, Atatürk'ün kemer kullanımını “Atatürk iki tarafı birbirini tutmayan şeyleri sevmezmiş. Mesela kemer ucu sallanmamalı, muntazam olmalıymış” şeklinde ifade etmiştir (Özgentürk, 2010: s. 134-135).

3.5.1.2.6.8. Papyon Kravat, Kravat, Yaka

Papyon Kravat

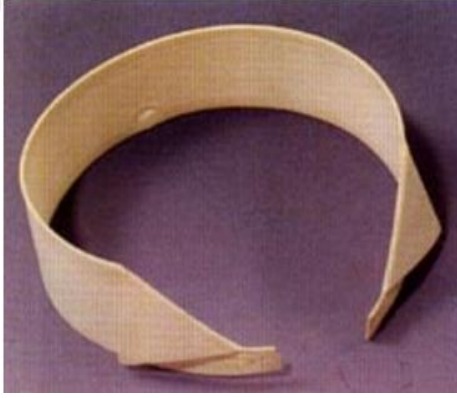
Uz: 74 cm

“Kendinden kumaşlı beyaz pike kumaştan yapılmıştır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.41. Atatürk'ün papyon kravatı

. Günçikan'a göre, Atatürk değişik yaka çeşitleri kullanmış kimi zaman yaka takmıştır. Kravatının üzerine uçlarını kıvrıdığı yaka, daha sonra moda dünyasına Atatürk yakası olarak geçmiştir (Günçikan, 2010: s. 37).

Atatürk, giyim kuşamında aksesuarın bir parçası olan çeşitli tür ve kumaşlarda papyon kravat, yaka ve kravat kullanmıştır. Kullandığı yakaların bazılarının iç kısmında "G.M.K" yazılıdır. Giyiminde kravat kullanımına da sıklıkla yer vermiş hatta çok fazla kravata sahip olduğu bilinmektedir. Yurt dışına giden arkadaşlarının çoğu Atatürk'e gittikleri ülkelerden genellikle kravat getirmiştir. Kravat Atatürk'ün klasik şıklığını yansıtan parçalarından biri olmuş ve giyim konusunda modern çizgide olan bir lider olduğunu göstermiştir.

Yaka

Uz: 42 cm

“Beyaz renkli poplin kumaştan yapılmıştır.

Kolalanmış ve uçları kıvrık takma yakadır”

(www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.42. Atatürk'ün yakası

Fotoğraf 3.43. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan çizgili ipek kravatı

Bir çeşit saygınlık ve erkeklik simgesi kravatları, spor kıyafetler hariç sürekli kullanmış, kişiliği öne çıkaran bordo tonlarda diagonal çizgili kravatlarla; mavi, kahve kendinden desenli kravatlar tercihleri arasında sıkça yer almıştır (Türkan, 2011: 183).

3.5.1.2.6.9. Kravat İğnesi

Uz: 5 cm

“Damla şeklinde altın iğnenin üzeri yaprak motifi işlemelidir.

Sabiha Gökçen tarafından Anıtkabir Müzesine bağışlanmıştır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.44. Atatürk’ün kravat iğnesi

Mustafa Kemal Atatürk’ün kullanmış olduğu kravat iğneleri; pırlanta, yakut, altın gibi çeşitli değerlerde ve motiflerde farklılık göstermiştir. Kravat iğnelerinin bir kısmında; yaprak motifi, dal ve çiçek motifleri vardır. Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları’nın amblemi ve İş Bankası’nın ambleminin olduğu iğneleri de mevcuttur. Hatta bir kravat iğnesinde madeni tele şekil verilerek “g.m. Kemal” ibaresi oluşturulmuştur. Atatürk, görünümde detayları önemseyen bir lider olarak kullandığı aksesuarlar ile kişiliğini yansıtmış ve aksesuarların iyi görünmekte önemli bir parça olduğunu düşünmüştür. Mustafa Kemal Atatürk’ün kullandığı kravat iğnelerinin bir bölümü çevresinde bulunan insanlar ve kurumlar tarafından kendisine armağan edilmiştir.

Uz: 6 cm

“İnce sarı madenî tele şekil vererek "g. m. Kemal" ibaresi oluşturulmuştur.

Atatürk'ün manevi kızı A. Afet İnan tarafından Anıtkabir Müzesine bağışlanmıştır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.45. Atatürk’ün kravat iğnesi

3.5.1.2.6.10. Düğme

Çap: 2 cm

“Altından yapılmış olan iki adet manşet düğmesinin her birinin ortasında zümrüt taş, kenarlarında 12 adet pırlanta taş vardır. Klipsleri zincirle bağlıdır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.46. Atatürk’ün manşet düğmesi

Atatürk’ün aksesuar olarak kullandığı kol düğmeleri, kişisel zevkini ve ince tarzını yansıtan ciddi bir gösterge olmuştur. İnci, altın, elmas, safir gibi değerlerde olan kol düğmeleri Atatürk’ün görünümünde önemli bir prestij kaynağı olmuştur.

Çap: 2 cm

“Aynı model iki adet düğmenin birleştirilmesiyle oluşturulmuş oval biçimli iki adet manşet düğmesinin her birinin ortasında beyaz opal taş, kenarlarında 20 adet elmas taş bulunmaktadır. Kutu kapağının içinde "Joh. Tresnak Wien" yazılıdır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.47. Atatürk’ün manşet düğmesi

Kişisel zevkinin bir göstergesi olan düğmeler, Atatürk’ün tarz sahibi bir lider olduğunu ve aksesuara önem verdiğini görmemizi sağlamıştır. Atatürk’ün modern giyimine ayrı bir şıklık katan düğmeleri bir liderin yarattığı özenli vizyonun ve sahip olduğu farklılığının da yansımasıdır. Ayrıca Atatürk kol düğmeleri konusunda paylaşımcı bir insan olarak, düğmelerini etrafındaki insanlara hediye de etmiştir.

Arı İnan “ 1934 yılında anneme kadın haklarıyla ilgili bir konferans verdiler, o gün giymesi için Atatürk bir elbise çizmiş, içine de bir çizgili gömlek ile kendi kol

düğmelerini vermiştir” şeklinde düşüncelerini dile getirerek Atatürk’ün kol düğmelerinde paylaşımcı olduğunu anlamamızı sağlamıştır (Özgentürk, 2010: s. 60).

3.5.1.2.6.11. Rozet ve Broş

Çap: 3 cm

14 ayar

“Yuvarlak biçimli alt kısmı altın, üst kısmı kırmızı minelidir. Mine üzerine altından ay yıldız motifi ve "T.C.", "TBMM" harfleri işlenmiştir. Atatürk'ün milletvekilliği rozetidir” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.48. Atatürk’ün milletvekilliği rozeti

Atatürk’ün kullandığı rozet ve broşlar imajının bir parçası olmuş ve O’nun toplum içinde statüsünü ortaya koyan bir araç vazifesi üstlenmiştir. Özellikle kullandığı rozetler, belirgin bir biçimde düşünsel dünyasını ve temsil ettiği kurum, kuruluş, değerleri anlamamızı sağlar nitelikte olmuştur. Broşları ise çeşitli değerlerde ve motiflerdedir.

Broş

Uz: 6 cm

Gen: 2,7 cm

“Fiyonk biçiminde, platin üzerine pırlanta taşıdır. Broşun ortasında bir adet büyük olmak üzere toplam 140 adet küçük pırlanta taş vardır

Fotoğraf 3.49. Atatürk’ün broşu

Atatürk tarafından Dr. Ruhi Soyer'in eşi Müftale Soyer'e 10 Mayıs 1936'da düğün hediyesi olarak verilmiştir. Müftale Soyer tarafından Anıtkabir Müzesine bağışlanmıştır” (www.tsk.tr).

3.5.1.2.6.12. Baston

Uz: 86 cm

“Tek mermi atabilen silah şeklinde baston.

Fotoğraf 3.50. Atatürk’ün bastonu

Sapı siyah, gövdesi kahverengi ahşap kaplamadır. Sapına yakın yerde ateş etmek için tetiği vardır” (www.tsk.tr).

Aksesuar olarak çeşitli motif ve türlerde baston kullanan Atatürk, bastonu etkili görünmede bir araç olarak kullanmıştır. Bastonları çoğunlukla, ahşap başta olmak üzere, fildişi ve lülütaşından yapılmış ve üzerinde çeşitli motifleri barındırmıştır. Kullandığı bastonlarda, sapında tavşan yakalamış aslan figürü, fil figürü, ay yıldız motifi, yılan üzerine atlamış kaplan motiflerini görmemiz mümkündür. Ayrıca bazı bastonlarının sapı altın kaplamalıdır. Tek mermi atabilen silah şeklinde bastonunu da aksesuar olarak kullanmıştır.

Uz: 76 cm

“Siyah ahşap gövdeli ve fildişi saplıdır. Sapında yılan üzerine atlamış kaplan figürü vardır”

(www.tsk.tr). **Fotoğraf 3.51.** Atatürk’ün bastonu

Fotoğraf 3.52. Adana, 28 Ocak 1933 (www.tsk.tr).

3.5.1.2.6.13. Cep Saat

Çap: 5,2 cm

18 ayar

“Yuvarlak biçimli altın saatin taban ve kapağı toplam irili ufaklı 526 adet elmas, 106 adet pırlanta taş ile bezenmiştir. Saat kadranı Roma rakamlıdır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.53. Atatürk’ün cep saati

Cep saati, Atatürk’ün en çok kullandığı aksesuarların başında gelmekte ve giyimindeki şıklığını tamamlayan önemli bir aksesuar olarak karşımıza çıkmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk’ün kol saatinden ziyade genellikle cep saat kullandığı bilinmektedir. Cep saati, O’nun için bir aksesuar olarak önem teşkil etmekle birlikte ayrıca hayatında yaşadığı bir olayın parçası olarak da önemli bir yere sahiptir. Çanakkale savaşı esnasında Atatürk’ün göğsüne bir şarapnel parçası isabet etmiştir. Parça göğsü üzerinde yer alan saat’e isabet ederek, saatin paramparça olmasına neden olmuş ve Atatürk’ün hayatını kurtarmasını sağlamıştır. Atatürk saatlerinin birçoğunu insanlara hediye etmekten hoşlanmıştır.

Çap: 6,2 cm

18 ayar

“Kapağı stilize bitki ve dal motiflerinden oluşan altın cep saatidir. Dal motiflerinin içleri 69 adet pırlanta taş ile bezenmiştir. Saniye göstergesi vardır.

Fotoğraf 3.54. Atatürk’ün cep saati

"C. H. F. Tissot Fils Locle" markadır. Kutu kapağının içinde "Oscar Fresard Lausanne Meme Maison A Lucerne" yazılıdır” (www.tsk.tr).

3.5.1.2.6.14. Gözlük

Uz: 10 cm

“Yuvarlak çerçeveli, sarı madenden yapılmıştır. Camları numaralıdır.

Kulağa takılan kısımları içe doğru kıvrık şekildedir” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.55. Atatürk’ün gözlüğü

Gözlük Atatürk’ün sıklıkla kullandığı aksesuarlardan biri olmamakla birlikte genelde okuma esnasında taktığı bir aksesuar olarak göze çarpmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk’ün fotoğrafları incelendiğinde gözlüklü halinin çok az olduğu görülmektedir.

Fotoğraf 3.56. TBMM Başkanı Mustafa Kemal (www.atam.gov.tr).

3.5.1.3. Düzgün Giyim

Giyim, insanların karakteristik ve psikolojik özellikleri hakkında önemli bilgiler veren, kişinin sahip olduğu imajı yansıtan, etkili bir araçtır. Mustafa Kemal Atatürk'ün giyim konusunda gösterdiği yenilikçi bakış açısı karakteri ile bir bütün oluşturmuş ve düzgün giyim kuşamı ile etrafında saygı uyandırmayı başarmasını sağlamıştır.

Özellikle dış görünümüne önem vermiş ve çocukluktan beri giyimine dikkat ederek daima temiz ve düzgün giyinmiştir. Hangi ortamda ne giyineceğini ve nasıl hareket edeceğini büyük bir isabetle belirlemiş, halka vermek istediği mesajları, sözleri kadar kıyafetleri ve hareketleriyle de vermiştir. Temmuz 1919'da Erzurum'da ilk ziyaretini yaptığı Müdafai Hukuk Cemiyeti'ne giderken en yeni üniformalarını giymiştir. Padişahın büyük yaveri kordonlarını ve bütün nişanlarını takmıştır. Çünkü Erzurum halkını mücadeleye inandırmak, cesaretlendirmek ve yanına almak zorundadır. Bunun için de güçlü, kararlı ve etkileyici görünmek zorundadır (Mert ve Açıkgoz, 2015: s. 71-204).

Sabiha Gökçen Atatürk'ün giyimi konusunda: "Daima tertipliydi ve hergün banyo yapardı. Her gün değişik ipek çamaşır kullanırdı. Her zaman çok zevkliydi. Biri "Paşam benim ceketim eskimiş" dediği vakit, Atatürk emir verir, ya bakımlarını yaptırır, ya kendi elbiselerini verirdi. Hatta hatırlıyorum bir tek elbise ile kaldığı bile olmuştu. Atatürk çok zarif çok temiz bir insandı. Elbiselerinde bir tek leke göremezdiniz. O gün terziden çıkmış gibi giyinirdi." şeklinde düşüncelerini ortaya koymuştur (Özgentürk, 2010: s. 137-142).

Odaman'a göre, Atatürk; girdiği her ortamda kıyafeti ve duruşu ile dikkatleri üzerine çekmiş, zekası ve konuşmaları ile kendine hayran bırakmayı başarmıştır. Hayatının çok büyük bir kısmı cephelerde geçmesine rağmen Atatürk'ü bakımsız ve özensiz kıyafetler içinde gören olmamıştır. Her yönden örnek alındığı gibi, giyim tarzı da taklit edilen Atatürk'ün giyim-kuşamında önem verdiği ve hassas olduğu bazı hususlar şunlardır: (Odaman, 2013).

- Takım elbiseleri, çoğunlukla lider rengi olan siyah renktir. Tüm takımlarını yelekli giymiştir.

- Yelekleri de dahil olmak üzere takım elbiselerini kendisi tasarlamış ve çizmiştir. Yeleklerinde mutlaka köstekli saat bulundurmuştur.
- Gömlekleri takma yakalıdır. Bebe yaka, ata yaka ve iğneli yaka sevdiği yaka çeşitleridir.
- Gömleklerinde arma bulunur, bu armada GMK ya da KA yazmıştır. Arma gömleğin kolunda veya göğüs kısmında olmuştur.
- Beyaz, krem ve bej gibi açık renk ipek gömlek giymiştir. Lacivert gibi koyu renk gömlekler giymeyi sevmemiş, kol düğmesini sevmiştir.
- Frağı yün krepten, yeleği beyaz saten kumaştandır. Frağı siyah pelerinle kullanmış ve çok iyi taşımıştır. Beyaz papyon takmıştır.
- Melon şapkayı, beyaz deri eldiveni ve beyaz ipek mendili tamamlayıcı aksesuar olarak kullanmıştır. İçi ve bileği kürklü eldivenleri sevmiştir.
- Frak ayakkabısı siyah rugandır. Rukan ayakkabılarının içini kırmızı kadife astarla kaplatmış, çizgili siyah çorap kullanmıştır.
- Gömlek yaka ölçüsü, beli ve ayakkabı numarası 42'dir.
- Baston ve atkılarında da arma bulunmuştur. Tek mermi atabilen tetikli bastonu en meşhur olanıdır. En çok sapında tavşan yakalamış aslan figürü bulunan, ucu metal halkalı ahşap bastonunu sevmiştir.
- Yazın; kısa kollu keten gömlek, altına beyaz veya beyaz-lacivert ayakkabılar giymiş, çorap giymemiş, bazen ten rengi sandaletler giymiştir.
- Ceketli, pantolonlu; yakası, kolağzı ve cep kapağı mutlaka farklı renk şeritli, püsküllü kuşağı olan ipek pijamalar giymiştir.
- Elbiselerini milimetrik diktirmiştir. Ceketlerinin omuz ıspalasını arkaya doğru ayarlatmıştır.
- Atatürk, üstünün daima ütülü ve düzgün, temiz olmasına, kıyafetinin yürürken sarkma yapmamasına, kıvrılmamasına dikkat etmiştir.

Dünya Kadınlar Birliği 12. Toplantısı Türkiye’de yapılmış, bir hafta süren toplantının sonunda katılımcılar birer ikişer ölkelerine dönerken bir grup kadın da Ankara’ya doğru yola çıkmıştır. Atatürk, Amerikalı, İngiliz ve Fransız kadınları, Türk hemcinsleriyle birlikte 26 Nisan 1935’te, saat 16.15’te Çankaya Köşkü’nde kabul etmiştir. Kadınların dikkati özellikle Atatürk’ün giyimi üzerine toplanmıştır. Jaketatayı, jilet gibi ütölü çizgili pantolonu, rugan ayakkabıları, tıraşlı ve bakımlı yüzü, zarafeti, dört dörtlük salon adamı adabı, dünyanın en popüler politikacılarını, aktörlerini geri de bırakıp belleklerine kazınmış, daha o gün Çankaya Köşkü’nden çıkarken ağız birliğine varmışlardır “Atatürk kadar şık giyinen bir lider, hatta aktör zor bulunur” Bu bir düşünce olmaktan çıkıp bir karara ulaşmıştır. Türk Kadınlar Birliği, uluslararası arenadaki hemcinsleriyle ortaklaşa açıklamışlardır: “Atatürk dünyanın en şık giyinen erkeğidir.” (Günçikan, 2010: s. 14-16).

Türkan’a göre, Atatürk’ün giyim kuşamla ilgili düzenlemelerle ulaşmak istediği asıl hedef dünyadaki Türk imgesini değiştirmektir. Bunun için gönderge olarak giysiyi kullanmıştır. Türkleri temsil eden ideal Türk-Atatürk; gönderge-giysi; imge-çağdaş, çalışkan, zeki vb. Öncelikle Atatürk, işe Türkçe’nin dilsel dünyasındaki Türk imgesini değiştirerek başlamıştır. Çünkü imgelerin varlığı, başka insanların dünyasında dilsel olarak var olmaları ile mümkündür. Ayrıca imgenin göndergeyi, göndergenin de imgeyi değiştirme gücünü ustaca kullanarak; somutla yani giysi yoluyla ve bunu giyim tarzı ile kendi üzerinden göstererek soyutu, dünyadaki Türk imgesini ‘çağdaş, güçlü, zeki, dürüst, çalışkan, vb.’ olarak değiştirmek için yola çıkmıştır. İmge ile gönderge arasında değerlik transferi ile Ata, şapkayı göstererek (buna şapka derler) imge oluşturur. Amacı, ulusal alanda giysi ile Türk milleti için yeni ve olumlu bir imaj yaratmaktır...Ata’nın giysi tercihleri, konuyu son derece ciddiye aldığından yanındakilere de sirayet etmiştir. Toplu olarak çekilen fotoğraflarda yanındaki grubun genelde onunla benzer şekilde giyindiği gözlenmiştir. (Türkan, 2011: s. 179-181).

Mustafa Kemal Atatürk giyim konusunda modayı takip eden, çeşitli aksesuar kullanımı ile kıyafetlerini tamamlayan, model ve renk seçiminde zevk sahibi bir liderdir. Düzgün giyim tarzı hayat felsefesiyle uygunluk göstermiş, çağdaş giyimin öncölüğünü yaparak zarif bir görünü ortaya koymuştur. Florya sahilindeki mayolu hali Atatürk’ün uygar bir lider olduğunu görmemizi sağlamıştır.

Fotoğraf 3.57. Atatürk'ün mayolu görüntüsü

3.5.2. İletişim Tarzı

Mustafa Kemal Atatürk'ün iletişim tarzı; konuşma, yazım, dinleme, düşünme ve sunum tarzı olarak 5 aşamada değerlendirilmiştir. Atatürk'ün iletişim konusunda başarılı olduğu ve bu başarının, liderlik imajına olumlu anlamda katkı sağladığı anlaşılmaktadır.

3.5.2.1. Konuşma Tarzı

Atatürk, bir devlet adamı ve çok yönlü bir düşünür olarak, devlet ve millet varlığının gerekli kıldığı çeşitli alanlarda konuşmalar yapmıştır. Ayrıca devrinin yazı dilindeki bütün inceliklere hakkıyla vakıf olduğundan, zengin bir kelime hazinesi vardır (Korkmaz, 1981: s. 83-85). Mustafa Kemal, askerlik derslerinin yanında matematiğe, edebiyata ve güzel söz söylemeye de meraklıydı. Harbiye'de ve Harp Akademisi'nde, memleket meseleleri ve millet davası ile ilgilenmesi sebebiyle aydın ve inkılapçı bir subay olarak tanınmaktaydı (Yamak, 2015: s. 23).

Enginün'e göre, bir asker olarak Atatürk'ün öğrencilik yıllarında saat tutarak konuşma alıştırmaları yaptığına dair bilgiler bulunmaktadır. Atatürk'ün konuşmalarındaki kararlılık, kullanılan kelimelerin titiz seçimi, düşmanın güvenilmezliğini belirtme, ortaya çıkacak yeni meselelerin hallinde özden tavizsiz ama müzakereye hazır, esnek tavır, barış çağrısında cevap vermeye hazır fakat savaştan kaçmayacağını açıkça gösteren sözleri ve tavrı dikkate çarpılmaktadır. O herkesle net konuşmuş, her konuşmada söylenmesi gerektiği kadarını söylemiş, ama doğru bilgi vermiş, geleceğe olan güvenini hiç kaybetmemiş, mutlu yanları müjdelere ve kararlarını tebliğ ederken, umutlarını uyanık tutmuş dinleyicilerini de çekip götürmüştür (Enginün, 1996: s. 83-84).

Atatürk'ün öğrencilik yıllarından başlayarak ömrünün sonuna kadar hep okuduğu, görev nedeniyle cepheden cepheye koşarken boşalan cephanesandıklarıyla kitaplarını beraberinde götürdüğü, Cumhurbaşkanı olmasından sonra bile Ankara'dan İstanbul'a her gelişinde cephanesandıklarıyla kitap taşımaya devam ettiği bilinen bir gerçektir (Ekiyor, 2007: s. 204).

Fotoğraf 3.58. Atatürk TBMM'nin açış nutkunu söylüyor (1 Kasım 1930)
(www.atam.gov.tr).

Bütün konuşmalarında kişilerin yetkisi üzerinde durmuştur. Sadece buna bakmak bile, devleti yeni bir yapıya kavuşturma amacını göstermektedir.

Yetkiler millet adına kullanılmaktadır. Mustafa Kemal Paşa'nın B.M.M.'nin en heyecanlı günlerinde yaptığı konuşmalar, açık seçik söylenmesi gerekeni söylemesi ve zaman zaman çarpıcı ve zihinlerde uzun zaman kalacak cümleler sarf etmesi dikkati çekmiştir. Bu tür cümleler zamanla nutuktan ayrılarak tek başına sloganlaşmıştır (Enginün, 1996: s. 85).

Mert ve Açıkgöz'e göre, Atatürk'ün, pozitif ve toplum içinde konuşmaktan hoşlanan bir ruh özelliği olup, konuşurken, kesin ve karardır. Yaşamında daima zamanlı ve yerli konuşmaya özen göstermiştir. Konuşmalarında nerede duracağını ve nerede ses tonunu değiştireceğini adeta bu konuda eğitim almış gibi çok iyi bilmiştir. Atatürk, çok güçlü bir konuşmacıdır. Başta büyük Nutuk olmak üzere, çeşitli yurt gezilerindeki söylev ve demeçleri bunun en güzel belgeleridir. İttihat ve Terakki Cemiyetinin uzunca bir süre genel sekreterliğini yapmış bulunan Mithat Şükrü Bleda: "...Mustafa Kemal, askerlerin, asker kaldıkça siyasetle uğraşmalarına sarahatle karşıydı. İttihat ve Terakki'nin ikinci kongresinde o kadar kuvvetli, mantiki delillerle müdafaa etti ki ordunun ve memleketin selâmeti için öylesine ikna edici bir konuşma yaptı ki ben, hitabet kudretini Ali Fethi hariç hiçbir başka asker arkadaşımda görmedim" demiştir (Mert ve Açıkgöz, 2015: s. 71-102).

Atatürk, gür ve güçlü bir ses tonuna sahiptir. Konuşma tarzı vurgulu, açık ve ahenkli olmakla birlikte ses tonu ile fikirlerinin açıklanış biçimi uyum içinde olmuştur. O'nun zengin bilgi birikimi konuşmasında kullandığı kelimelere ve cümleleri birbirine bağlayışındaki ustalıkta kendini göstermektedir. Kurduğu cümlelerin anlaşılabilirliği ve şıklığı Atatürk'ün derin bilgi birikimini ve üst kişiliğini ortaya koymaktadır. Tok sesi, konuşma tarzı ve cümlelerindeki anlam ve etkileycilik, O'nun kendine olan güveninin ve cesur duruşunun simgesidir. Konuşmalarında vermek istediği mesaj, belirli bir düzende, vurgulu ve doğru bir telaffuzla gerçekleşmiştir. Güven verici ses tonu, konuşmalarına olan hakimiyet, giyimine gösterdiği özen, konuşmasına kattığı duygu, O'nun başarılı bir hitabet yeteneğine sahip olduğunu görmemizi sağlamaktadır.

Taştekin'e göre, Atatürk'ün hitabet gücü örnek düzeydedir. Çok kitap okuması ve üç kıtaya hükmeden zengin Türk kültürü ve uygarlığını özümsemiş olmasının bu niteliğe katkısı büyüktür. "*Türk dili, Türk Milleti'nin kalbidir, zihnidir.*" diyen Atatürk, Türkiye Türkçesinin bilim ve kültür dili olarak hak ettiği yüksek seviyeye

çıkması için olağanüstü çaba göstermiştir. Başarılı hitabeleri ve bir dil bilgini gibi Türkçenin her yönüyle yakından ilgilenmesi, bilimsel çalışmalara öncülük etmesi ile de halkına örnek olmuştur. O, sadece Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu değil, aynı zamanda günümüz Türkiye Türkçesinin de mimarlarından. Alfabeden yazım kurallarına kadar dilin her inceliğiyle yakından ilgilenmiştir. Atatürk; günümüz dünyasında en çok insan tarafından konuşulan, en geniş coğrafi alanda kullanılan ve kökeni en eski beş dilden biri olan Türk dili çınarının yer yer kuruyan dallarını budamış, köklerini yeni bilimsel bulgularla beslemiş ve genç Türkiye Türkçesinin filizlenerek dal budak salmasına imkân hazırlamıştır (Taştekin, 2015: s. 1082).

Fotoğraf 3.59. Etimesgut Türkkuşu Tesislerinin açılışında konuşma yaparken, Ankara, 3 Mayıs 1935 (www.tsk.tr).

Atatürk konuşmalarında düşüncelerini ifade ederken, bunları belgelere dayandırmış, milli varlığın tehlikede oluşuna, yanlış gidişatın halkın onurunu zedeleyici durumlara yol açabileceğine dair söylemlerine vurgu yapmıştır. Bu anlamda konuşma tarzında ortaya çıkan ve bir farkındalık yaratma çağrısı olan

konuşmaları öğüt niteliğinde değerlendirilebilecek önemde olduğunu görmemizi sağlamaktadır. Ayrıca konuşmalarında, milletine hizmet etmeyi kutsal bir şeref olarak görmesi, bağımsız bir millet yaratıncaya kadar durmadan çalışacağını sözünü vererek, düşüncelerini ortaya koyuş şekli, üslubundaki ustalığını görmemizi sağlamaktadır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün konuşmaları, kalkınma, medeniyet dünyasında önemli bir yere sahip olma, mücadele ve kendine duyulan güveni layıkıyla yerine getireceği anlamlarına dayanarak ortaya konulmuştur. Konuşmalarında üslubu etkili kullanmış ve bu doğrultuda başarılı konuşmalar yapmıştır. Motivasyon amaçlı ve yol haritası olarak nitelendirilebilecek konuşmaları, hedef ve amaçları net olarak koyması açısından önem teşkil etmektedir. Ayrıca Atatürk seslenişlerinde büyük bir içtenlikle milletine övgüde bulunmuş ve samimiyetini konuşmalarında belirgin kılmıştır.

Konuşma tarzı, görevlerin neler olduğu, görevlerin yerine getirilmesinin neden gerekli olduğunu açıklaması ve yol göstermesi açısından başarılı konuşmalardır. Dolayısıyla içinde olunan şartlar her türlü zorluğu barındırmış olsa dahi yılmadan, büyük bir kararlılıkla mücadelenin sürdürülmesi ve umudun hiçbir zaman yitirilmemesi adına büyük öğütler taşımaktadır.

3.5.2.2. Yazım Tarzı

Her yapıt bir dünyaysa, o yapıtın da bir yaratıcısı kuşkusuz vardır. Doğal olarak, düşünen, araştıran, öğrenen, bilgiyi edinen, bunları da yapıtlarıyla başkalarına ve gelecek kuşaklara aktaranlar, en görkemli, yıkılmaz ve gücü tartışılmaz anıtlar ortaya koyma onuruna ermişlerdir. Tarihte pek çok lider, ulusuna özgürlük ve bağımsızlık getirmek için çırpınıp durmuştur. Kimisi bunda başarılı olmuş, kimisi bu uğurda canını vermiştir. Mustafa Kemal Atatürk de, yirminci yüzyılın başında, geri kalmış bir toplumun bireyi olarak, ulusuna önderlik ederek, onu bağımsızlık ve özgürlüğe taşımayı başarmış büyük bir kimlik ve kişiliktir. Ulaştığı sonuçları kısacık yaşamı içinde kaleme dökmeyi başarmıştır. Gazetecilik yaparak, kamuoyu oluşturmaya ve halkı uyandırmaya çalışmış; kitaplar yazarak, bilgi, duygu ve

düşüncelerini halkına aktarmıştır. Her yazar gibi o da kitaplarını oluştururken, yeniden oluşmuştur (Arı, 2006: s. 6-7).

Atatürk, Harp Akademisi'nde okuduğu yıllarda, yeni boyutlar kazandırdığı siyasal fikir ve düşüncelerini arkadaşlarına da aktarmak amacıyla, okulda el yazısı ile bir gazete çıkarmaya başlamıştır. Bu girişimleri kısa sürede okul yönetimince anlaşılmış ve bu yüzden cezalandırılmıştır. Atatürk'ün ilerideki yıllarda da kısa sürelerle bir gazetecilik hayatı olmuştur. (Ali Fethi Okyar'la birlikte Minber Gazetesi'ni çıkarmışlardır). Mustafa Kemal, 1905 yılında kurmay yüzbaşı olarak önce, Şam'a kısa bir süre sonra, Selanik'teki 3. Ordu'ya atanmıştır. Burada bulunduğu sırada General Litzmann'dan çeviriler yapmış, askerlikle ilgili kitaplarını yazmıştır. Atatürk'ün başarısında mucize yoktur. O'nun başarısında inanç, akıl, bilgi, cesaret, gerçekçilik gibi insana özgü değerler vardır. Dahası onun mayasında kitap okuma tutkusu, öğrenme, araştırma aşkı ve ruhu vardır (www.atailkuyg.ege.edu.tr).

Arı'ya göre, Mustafa Kemal okudukça, yeniden Mustafa Kemal olmuştur. Atatürk'te okumak, bir tutku düzeyindedir. Savaşan savaşa, cepheden cepheye geçen yaşam öyküsü içinde, düzenli bir kütüphane ortamı oluşturamamıştır. Ancak her gittiği yerden, arkadaşlarına mektuplar yazarak okumak için kitaplar istemiştir. O, her kitabın bir hayat olduğunu bilen biri olarak, kitaplardan hayatına hayat katmıştır. Okuduğu her satırı özümsemiş ve benliğine katmıştır. Mustafa Kemal Atatürk, üstün özelliklere sahip bir kimlik ve kişilik olduğuna göre, çok okuması kadar doğal bir şey yoktur. Hele gazetecilik ve yazarlık boyutuna varan bir gelişme söz konusu olan; çok okuması da kaçınılmazdır (Arı, 2006: s. 7-15).

Mustafa Kemal Atatürk'ün yazdığı kitaplar, çıkardığı gazeteler, şiirleri, mektup ve telgrafları O'nun evrensel boyutta yayılım gösteren özgür fikirli bir lider olduğunu görmemizi sağlamıştır. Bir efendi buyruğunda yaşam sürdürmeye karşı olan tutumunun, gelişmiş bir toplum insanı olunabilmesi için gösterdiği çabanın ve bütün düşünceleriyle şekillenmiş olan liderlik vasıflarının temel dayanağının hangi unsurlardan etkilendiğini yazım tarzı ortaya koymaktadır. Atatürk'ün kendini sosyal ve siyasal alanda bir lider olarak konumlandırmasının yanında bir yazar olarak halkının aydınlanması için yoğun çalışmalar içinde olduğu bilinmektedir. Kendi halkı ve dünya halkları tarafından hayranlık uyandıran bir lider olmasında, özgür bir

ülke ve toplum yaratmasında sahip olduğu yazma yeteneğinin büyük etkisi olduğu anlaşılmaktadır.

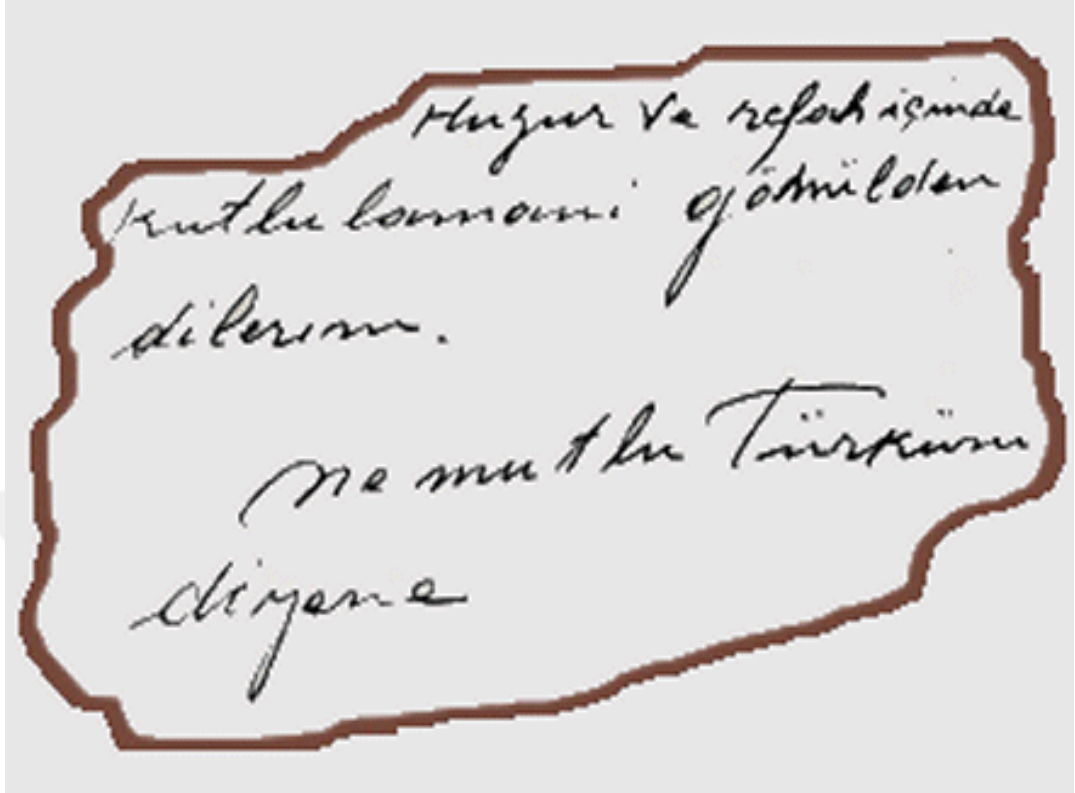
Atatürk'ün farklı alanlara karşı yazım yeteneğinin olması, O'nun siyasal ve sosyal alanda bir lider olduğu kadar aynı zamanda bir düşünür ve yazar olarak da karşımıza çıktığını göstermiştir. O'nun yazım tarzındaki başarı, ulusal ve uluslararası boyutta birçok yazarı takip etmesi ve kitap okumayı, araştırmayı bir tutku haline getirmeyi başarısından kaynaklanmıştır. Atatürk'ün yazım tarzındaki incelik edebiyatı sevmesi, sosyal bir varlık olarak kendini yaşadığı çevrede konumlandırması ve fikirlerine yoğunlaşmasıyla gerçekleşmiştir. Yazarken kendi sesini bulmuş, ne söylediğinin ve hedeflerinin farkında olmuş ve savaş meydanlarında dahi yazma işini sürdürmüştür.

Atatürk yazım işine girişmeden önce ne ortaya koymak istediğini hayal etmiş, planlamış ve hayata geçirmiştir. Yaratıcı yönü, yaşam deneyimleri, cesareti, gözlemciliği, yaşamla yazıyı birleştirmesi, özgün bakış açısı, O'nun yazma konusunda da bir lider olduğunu göstermiştir. Atatürk'ü bu doğrultuda değerlendirdiğimizde, aynı zamanda akademik bir lider olduğunu söylememiz mümkündür.

Yazım tarzında ortaya çıkan ince ve samimi dil Atatürk'ün gerçekçi mesajlar vermesini sağlayarak düşüncelerini sağlam temeller üzerine inşa etmesini sağlamıştır. Düşüncelerini yazıya geçirme konusunda sergilemiş olduğu doğal tutum Atatürk'ün yazım tarzını büyük bir canlılık kazandırmıştır. Atatürk'ün yazım yeteneğinde ortaya çıkan başarı, içinde birçok yazardan ve kitaptan esintiler taşımada saklıdır. Sözlü olarak kendisini ulusal ve uluslararası platformlarda anlatma isteği, yazım biçimine güven, estetik ve birikim katmıştır. Yazma konusunda yetkin bir yazar olarak karşımıza çıkan Atatürk, kelimeleri doğru ve yerine göre kullanarak duygu ve anlam yüklü bir biçimde sıralamıştır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün yazım tarzındaki ustalık; çıkardığı kitaplardan, halkı aydınlatmak ve harekete geçirmek için ortaya koyduğu gazetelerden anlaşılmaktadır. Edebiyata olan yakınlığı, çeşitli türde şiirler yazmasında görülmüştür. Yazdığı mektup ve telgraflar da Atatürk'ün yazım konusunda başarılı olduğunu göstermiştir.

3.5.2.2.1. El Yazısı

Fotoğraf 3.60. Atatürk'ün el yazısı (www.atam.gov.tr).

3.5.2.2.2. Yazdığı Kitaplar

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün yaşamı boyunca kaleme almış olduğu eserlerinin toplamı 14'tür. Atatürk bu eserlerinde siyasal yaşama, sosyal ve kültürel hayata ve askerliğe yönelik bir çok konulara değinerek aslında başarı için izlenmesi gereken yolları anlatmış bulunmaktadır. Atatürk'ün en büyük eseri denince akla elbetteki ilk olarak kurduğu, Türkiye Cumhuriyeti Devleti gelmektedir (www.ataturkdevrimleri.com).

Mustafa Kemal Atatürk, yaşamının her döneminde kitapla bütünleşmiştir. Bu okuma sevgisinin kendisine sağladığı bilgi birikimini zaman zaman yazmaya dönüştüren Atatürk, yaşamının farklı dönemlerinde farklı konularda kitaplar yazmıştır. Yazdıkları, gerek güncelliği gerekse yol göstericiliği açısından bugün dahi tartışmasız gerçekleri içermektedir. Onun günümüzden 80-90 yıl önce yazdığı bu kitapların günümüzde hâlâ geçerliliğini koruması ileri görüşlülüğünün ve akılcılığının göstergelerinden biridir (www.tsk.tr).

Nutuk: Yurdumuzun parçalanıp, işgal edildiği günlerden başlayarak, Türk tarihinde bir dönüm noktası olan İstiklal Savaşı'nı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ve inkılapların yapılışını anlatan Nutuk, siyasi ve milli tarihimizin birinci elden, değerli bir kaynak eseridir. Atatürk'ün kendi kaleminden çıkan bu eser, yine Atatürk tarafından, Cumhuriyet Halk Partisi'nin 15-20 Ekim 1927 tarihleri arasında Ankara'da toplanan İkinci Kurultay'ında 36,5 saat süren ve altı günde okunan tarihi bir hitabeye dayandığı için Nutuk adını almıştır. Nutuk yalnız geçmiş devrin bir hikayesi olarak dünümüzü anlatmakla kalmayıp, yakın tarihimizden alınan ibret dolu tecrübelerle, milli varlığımızın bugününe de yarınına da ışık tutabilen bir değer taşımaktadır. Nutuk, milleti ülkenin geleceğini belirleyecek olan milli birlik ilkesi etrafında bilinçlendirip, kenetlendirerek milli irade ve milli hakimiyet kavramlarının harekete dönüştürülmesi yoluyla, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kuruluşundan Cumhuriyetin ilanına kadar uzanan başarılı bir tarihi akışın hikayesidir. Nutuk ilk defa 1927 yılında, biri asıl metin, diğeri belgeler olmak üzere Arap harfleriyle iki cilt olarak yayınlanmıştır. Aynı yıl, tek cilt halinde lüks bir baskısı da yapılmıştır. Yazı inkılabından sonra, bu ilk metnin okunması güçleştiğinden, 1934 yılında, Milli Eğitim Bakanlığınca üç cilt olarak yeniden basılmıştır. Nutuk, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezince yeniden basılmıştır (www.atam.gov.tr).

Takımın Muharebe Eğitimi: Bu kitap; Berlin Askeri Üniversitesi eski müdürlerinden General Litzmann'ın "Seferber Mevcudunda Takım, Bölük ve Taburun Muharebe Talimleri" adlı eserinin ilk bölümünü oluşturmakta olup, Selanik'te 3.Ordu Karargahı'nda görevli, Kurmay Kıdemli Yüzbaşı Mustafa Kemal tarafından Almanca'dan Osmanlıca diline çevrilmiş ve 1908 yılında Selanik Asır Matbaasında basılmıştır. Kitabın özü; seferi tam mevcutlu bir takımın, değişik hava şartları ve çeşitli arazide, basit bir mesele içinde muharebe yöntemlerinin uygulaması, avcı hattı teşkiliyle bir avcı hattının ateş muharebesi üzerinde toplanmaktadır. Eser; latin harfleriyle ilk defa, 1959 yılında Türkiye İş Bankası tarafından Atatürk ve Devrim Serisi'nin 8 numaralı yayını olarak ve "Atatürk'ün Askerliğe Dair Eserleri" adı altında yayımlanmıştır (www.tsk.tr).

Cumalı Ordugahı: Cumalı Ordugahı; Makedonya bölgesinde, Köprülü - İştîp yolu üzerinde bulunmaktadır. Bu ordugahta, 3. Süvari Tümen Komutanı Tuğgeneral

Suphi Paşa'nın komutası altında kurulan bir süvari tugayına eğitim ve manevra yaptırılmıştır. Bu manevraya katılan Mustafa Kemal, "Cumalı Ordugahı" adlı eserini yazmış; süvari, bölük, alay, tugay eğitim ve manevralarını anlatmıştır. Mustafa Kemal bir kurmay subay olarak teorik bilgilere önem vermekte ancak askeri tatbikat ve manevralardan sadece katılanların yararlanmasını yeterli görmemektedir. Bu yüzden 10 gün süren bu tatbikat sırasında tuttuğu gözlem notlarını, hazırlanan meseleleri ve komutanların yaptıkları eleştirileri yazmış, bol kroki ile küçük bir broşür haline dönüştürmüştür. 12 Eylül 1909'da tamamladığı bu eseri, Selanik'te 1909'da matbaa harfleriyle basılmıştır. Eser; 39 sayfa metin ve 7 adet krokiden oluşmaktadır (www.tsk.tr).

Taktik Tatbikat ve Gezisi: Mustafa Kemal, subayların arazide yetiştirilmesini amaçlayan, tatbikatın önemini vurgulayan bu eserini, 1911'de 5'inci Kolordu Harekât Şube Müdürü iken yazmıştır. Bu eserde, karşılıklı olarak kırmızı ve mavi muharebe birliklerinin Selanik-Kılıkış arasında yaptığı savunma ve taarruz uygulamalarının değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu eserinde, bir muharebeyi sevk ve idarede belirli kuralların olmadığını vurgulaması yanında, komutan olan kişinin nitelikleri üzerinde de durulmuştur. Bunlar ise: Birliğini barışta ve savaşta eğitmek, yönetmek ve gözetmekteki üstün başarı, elindeki kuvvetin eksikliğini giderecek düşünce gücü ve astlarından her konuda üstünlüğü sağlamaktır. Bunun yanında, kişisel cesaret, başkalarının hareketini önceden seziş ve harekâtını en uygun zamanda yapabilme yeteneği olmalıdır. Ortak amacın gerçekleştirilebilmesi için birliklerini başarılı bir şekilde yönetmeli, astları üzerinde etkili olmalı ve oteritesini kurabilmelidir. Bu eserde ayrıca bir komutanın başarılı olabilmesi için bu kuralları sadece okumuş ve öğrenmiş olmanın yeterli olmadığı, bunların tatbikatının da, önemi belirtilmiştir (www.tsk.tr).

Bölüğün Muharebe Eğitimi: "Bölük Muharebe Eğitimi" olarak yayınlanan eser, meskun yerlerde muharebe, savunma ve taarruz konularını kapsamaktadır. Meskun yerlerin sınırlayıcı durumlarının muharebeye etkisi, savunma mevziinin seçimi, savunma mevziinin hazırlanması, ateş sahalarının temizlenmesi, ateş taksimi, ateş tutmayan ölü bölgelerin kapatılması ve mevziin işgali gibi savunmanın esasını oluşturan konular işlenmiştir. Ayrıca taarruzda birliğin aldığı tertip ve düzen, ilerleme, ateş üstünlüğü, ihtiyatların kullanılması gibi taarruz hareketinde her zaman

karşılaşılabacak konular ele alınmıştır. “Bölüğün Muharebe Eğitimi” ilk önce Mustafa Kemal imzasıyla 1328’de Osmanlıca olarak yayınlanmıştır. Prof. Dr. Afet İnan’ın, aslına bağlı kalarak yeni Türk harflerine çevirdiği eser, 1959 yılında Türkiye İş Bankası tarafından “Atatürk’ün Askerliğe Dair Eserleri” adıyla yayımlanmıştır. Genç Kurmay Önyüzbaşı Mustafa Kemal (Atatürk) tarafından, Almanca aslından tercüme edilen ve bağlı olduğu ordunun eğitimine katkısı olan bu eserden yeni nesillerin de faydalanabilmeleri için bugünkü Türkçe’ye çevrilmiştir (www.tsk.tr).

Zabit ve Kumandan ile Hasbihal: Balkan Harbi’nin kaybedilmesinde, ordunun yapısal meseleleri ve çözüm yolları üzerinde düşünürken, Metmet Nuri Conker bu konuları ele alıp tartıştığı Zabit ve Kumandan adlı eserini yayınlamıştır Sofya Askeri Ataşesi Kurmay Yarbay Mustafa Kemal; eseri okurken kendi düşüncelerini, değerlendirmelerini kaydetmiş, ileride yayınlamayı planlamıştır. Nitekim, bu düşüncesini hayata geçirmiş ve Zabit ve Kumandan ile Hasb-ı Hâl adıyla 1918’de yayımlama imkanını bulmuştur. Kurmay yarbay Mustafa Kemal’in ordu, asker, subay ve kahramanlık gibi kavramlarla ilgili düşüncelerini, özeleştirilerini, hatıralarını, özellikle trablusgarp ve balkan harbi’nde yaşadıkları olaylara dair değerlendirmeleri Zabit ve Kumandan ile Hasb-ı Hâl adlı eserinde okunabilmektedir (www.tsk.tr).

Geometri: Atatürk geometri kitabını, vefatından bir buçuk yıl kadar önce 3. Türk Dil Kurultayı’ndan hemen sonra 1936-1937 yılı kış aylarında Dolmabahçe Sarayı’nda kendi eliyle yazmıştır. Askerlikten gelen Atatürk’ü siyaset olayları büyük bir devlet adamı yapmış olduğu gibi, yurdun kültür sorunları da onu büyük bir eğitimci durumuna getirmiştir. Atatürk’ün bu eseri, geometri öğretmenlerine, bu konuda kitap yazacaklara kılavuz olarak Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanmıştır. Geometri eski terimle Hendese, eğitim sistemimizde önemli bir yer tuttuğu hâlde bunun terim düzeni çok ağıdalı ve karmaşıktı. Arapça ile Farsça okul programından kaldırılmıştır. Fakat Arapça üzerine kurulmuş olan terimler kalmıştı, bu durum öğrencilerin anlama ve öğrenmelerini olumsuz etkilemekte idi. Atatürk öğrencideki bu anlayış yolunun tıkanıklığını açmak için bir çok terimi Türkçeye çevirmiştir. (www.tsk.tr).

Atatürk’ten Mektuplar: Atatürk ile Afet İnan arasında 1935 ile 1938 yılları arasında yazılmış mektupları kapsamaktadır. Bu mektuplarda Atatürk en çok hatay

meselesinden bahsetmektedir. Atatürk'ün son zamanlarında başbakan ve bakanlar ile yaptığı görüşmelerde ekonomik kalkınma üzerine yapmış olduğu konuşmalar ile Türk Tarih Kurumu'nun çalışmaları ile ilgilendiği bilgilerine ulaşmaktayız (www.ataturkdevrimleri.com).

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri: Atatürk'ün Cumhuriyet Halk Partisi Platformlarında, mecliste, yurt genelinde yapmış olduğu gezilerde, gazeteciler ile bazı kişilere vermiş olduğu demeçler ile tüm konuşmaları kapsamaktadır. Toplam 5 cilttir (www.ataturkdevrimleri.com).

Atatürk'ün Hatıra Defteri: Atatürk, 1. Dünya Savaşı'nda Bitlis, Diyarbakır, Gelibolu ve Suriye cephelerinde bulunduğu esnada aynı zamanda yöre halkını da tanıma fırsatı bulması ile beraber, bu cephelerde savaşmak için gelen askerlerimiz hakkında da bilgi sahibi olmuştur. Askerlerimizin savaş meydanlarındaki kahramanlıklarına ve fedakarlıklarına şahit olmuştur. Bu bilgileri küçük bir hatıra defterine yazan Atatürk, bu defteri yaveri Şükrü Tezer'e vermiştir. Daha sonra bu bilgiler Şükrü Tezer tarafından savaşa ait hatıra ve yazıları ile beraber yayımlanmıştır (www.ataturkdevrimleri.com).

Arıburnu Muharebeleri Raporu: Harp Tarihi Dairesi'nin isteği üzerine Atatürk tarafından yazılmıştır. Atatürk o yıllarda 1. Dünya Savaşı'nda 2. Ordu Komutanlığı görevini yürütmektedir. Arıburnu Muharebeleri hakkında yazıları kapsamaktadır (www.ataturkdevrimleri.com).

Karlsbad Hatıraları: Atatürk'ün siyasi, askeri ve sosyal meseleler üzerinde fikirlerini beyan ettiği ve okumuş olduğu kitaplardan yapmış olduğu aktarmaları kapsamaktadır. Mustafa Kemal'in Karlsbad'da "Geçen Günlerim" başlığı altında altı deftere yazdığı hatıralardır (www.ataturkdevrimleri.com).

Medeni Bilgiler: Vatandaş için Medeni Bilgiler kitabını oluşturan belgeler, Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaş ve uygar devletler arasındaki yerini ancak bilinçli ve özgür düşünceli yurttaşlar yetiştirmekle alabileceği gerçeğini gören Atatürk'ün, bu amaçla 1929 sonbaharı ile 1930 Ocak ve Şubat aylarında yazmış olduğu yazılardır. Medeni Bilgiler, Prof.Dr. A. Afet İnan'ın imzasıyla çıkmış olmasına rağmen, kitabın orijinal metinleri Atatürk'ün el yazıları ile çıkmıştır. Bu konuda Prof.Dr. A. Afet İnan şunları söylemiştir: "Bu kitaplar benim isimle çıkmış

olmasına rağmen, Atatürk'ün fikirleri ve telkinlerinden mülhem olduğunu ve üslubunu tamamen kendisine ait olduğunu tarihi hakikatleri belirtmek bakımından bana düşen bir ödev telakki ediyorum.” Atatürk'ün bu kitapta yer alan fikir ve düşünceleri birçok kitap ve makaleye kaynak teşkil etmiştir. Bu fikir ve düşünceler, toplumdaki bireylerin yurttaşlık bilincinin gelişmesine önemli katkı sağlamıştır (www.tsk.tr).

Taktik Meselelerin Çözümü ve Emirlerin Yazılmasına İlişkin Öğütler:

Atatürk, Çanakkale Muharebeleri'nde edindiği tecrübeler ışığında, taktik meselelerinin çözümü ve emirlerin yazılmasına ilişkin önemli noktaları bu eserinde anlatmıştır. Bunların bütün subaylar tarafından bilinmesi gerektiğine işaret etmiş ve okunmasını önermiş, On Altıncı Kolordu Komutanı olarak verdiği bir emirle de subayların bu tecrübeden yararlanmasını istemiştir. Eserde Atatürk, taktik meselesini çözerken, nasıl bir yöntem izleneceği, hangi noktaların göz önünde tutulması ve emir verilirken nelere dikkat edilmesi, emrin ne gibi özelliklere sahip olması gerektiği gibi günümüzde de geçerliliğini koruyan konularda çok önemli bilgiler vermektedir. Matbaa harfleri ile 1916 yılında Edirne Sanayi Mektebi Matbaasında basılan, 7 sayfadan oluşan eserin Osmanlıca aslı Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivinde bulunmaktadır (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.61. Karadeniz vapuru, 13 Haziran 1926 (www.tsk.tr).

3.5.2.2.3. Çıkardığı Gazeteler

Mustafa Kemal Atatürk; Minber, İrade-i Milliye ve Hakimiyet-i Milliye olmak üzere toplamda üç gazete çıkarmıştır. Atatürk, halkı aydınlatmak ve doğru yolu göstermek için çıkardığı bu gazeteler ile yazım yeteneğini ortaya koymuştur.

Mustafa Kemal'in onurlu kişilik yapısı ve çizdiği imaj ve bu konuda iletişimin her türünden akıllıca yararlanması, liderlik özelliklerinden en önemlisidir. O'nun bu özelliği Türk halkının özgüvenini kazanarak kendi geleceğine sahip çıkmak için mücadele etmesini sağlamıştır. İletişimin önemini ve gücünü çok iyi kavrayan, ileri görüşlü bir Türk aydını olarak, hem Kurtuluş mücadelesi için halkı aydınlatmak ve harekete geçirmek, hem de Türk ulusunun haklılığını dünya kamuoyuna anlatmak için kitle iletişim araçlarını ve özellikle yazılı basını kullanmıştır (Mora, 2008: s. 75).

Harbiye yıllarında arkadaşları ile çıkardığı el yazısı gazetesi ile başlayıp, mütareke dönemi, Kurtuluş Savaşı öncesi ve Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte bizzat kendisinin yönetiminde çıkardığı gazeteler ile bu ilgisini göstermiştir. Atatürk, yaptığı çalışmalar ve bıraktığı eserler ile her zaman halka yön verici olmaya çalışmıştır. Halka gerçekleri aktarmakta ve halkın desteğini almakta seçilebilecek etkili yolun basın olduğunu bilen Mustafa Kemal Atatürk, Anadolu'ya ilk geçtiği günden itibaren yurt dışından gelen gazeteciler ile görüşmeye başlayarak, dünyaya ülkenin bağımsızlık mücadelesinde kararlı olduklarını duyurmuştur. Milli Mücadele'nin ilk günlerinde bildiriler, kongreler ile halkı bilgilendiren Mustafa Kemal Atatürk "Minber", "İrade-i Milliye", ve daha sonra yayınlanan "Hâkimiyet-i Milliye" gazeteleri ile de Anadolu'ya sesini duyurarak halkın desteğini almıştır (Oğuzhan, 2009: s. 121).

Minber: Milli Mücadele yıllarında Mustafa Kemal, basının gücünden, kamuoyu yaratmak amacı ile yararlanmasını bilmiştir. İstanbul'da Mustafa Kemal'in parasal katılımı ile çıkarılan Minber gazetesi, savaşta uğranılan yenilgiye karşın, halka moral vermek ve bir an önce halkı mücadele etmeye yönlendirmek için yayınlanmıştır (Mora, 2008: s. 74). Basınla yakından ilgilenen Mustafa Kemal Paşa, Ali Fethi (Okyar) Bey ile Minber gazetesinin ortakları arasındadır. Minber gazetesi yayın hayatına 1 Kasım 1918'de başlamış, her gün yayımlanarak 22 Aralık 1918'de son yayımını yapmıştır. Karışık ve gergin dönemde basın hayatına giren Minber

gazetesi o dönemdeki siyasî gelişmelere ışık tutmuştur. Siyasî gelişmelerin yanısıra toplumun içinde bulunduğu durumu ekonomik ve sosyal olarak da ele alan makaleler bulunmaktadır (www.atam.gov.tr). Minber gazetesi mütareke ve işgal sansürünün baskılarına ancak 50 gün dayanabilmiş ve kapanmak zorunda kalmıştır (Oğuzhan, 2009: s. 112).

İrade-i Milliye: Milli mücadele döneminde salı ve cuma günleri hariç her gün yayımlanan ve Heyet-i Temsiliye adına Selahattin Ulusalerk'in imtiyaz sahipliğini yaptığı gazetenin ilk sayısında, Büyük Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün direktifiyle Sivas Kongresi'ne İstanbul delegesi olarak katılan gazeteci İsmail Hami (Danişmend) tarafından kaleme alınan yazılar, milli mücadele hareketinin sesi olmuştur. Atatürk'ün Sivas Kongresi'nde yaptığı, Türk tarihinin yakın dönemine ışık tutacak konuşmayı yayımlayan gazete, milli mücadele hareketinin gerekçelerini anlatarak halkı bu haklı harekete destek vermeye çağırmıştır. Kurtuluş mücadelesinin kamuoyuna duyurulabilmesi, yurdun işgaline karşı başlatılan örgütlenmenin ve halk hareketinin vatandaşlara iletilmesi amacıyla yayın hayatına başlayan gazete, 1922 yılına kadar Sivas'ta yayımlanmıştır (www.hurriyet.com.tr).

Atatürk'ün yazılarının, bildirilerinin de yayımlandığı gazete, halkı ülkenin bağımsızlık yolunda mücadele etmesinin gerekliliğini anlatmış ve Kurtuluş Savaşı hakkında bilgilendirmeyi amaçlamıştır. Sadece Sivas'ta yayımlanan "İrade-i Milliye" işgal altındaki bölgelerde sansür uygulandığından ancak resmi mühürlü zarflar ile diğer şehirlere ulaştırılmıştır. Ankara'da "Hakimiyet-i Milliye" gazetesinin yayımlanmaya başlaması ile birlikte Mart 1922 yılında yayını durmuştur (Oğuzhan, 2009: s. 113).

Hakimiyet-i Milliye: Mustafa Kemal Paşa, Heyet-i Temsiliye üyeleriyle birlikte Ankaraya geldiğinde burada alınacak kararların millete duyurulması için bir gazete ihtiyacı duyduğunu söylemiştir ve burada verdiği ilk direktif de bir gazete çıkaracağız olmuştur. Ankara'da doğru dürüst bir matbaa bulunmadığı için Konya'dan getirtilen baskı makinesi meclis bahçesindeki bir binaya yerleştirilmiş ve iki hafta içinde gazete çıkartılmıştır. Bu gazetenin adını da Mustafa Kemal vermiştir; Hakimiyet-i Milliye. İlk sayının gazete başlığının altında ise mesleği milletin iradesini hakim kılmaktır, diye yazmaktadır. 10 Ocak 1920 günü yayımlanan gazetenin ilk başyazısını Mustafa Kemal yazmıştır. Gazete Anadolu'da kurulan

Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Cemiyetinin yayın organıdır. Gazetenin yazı işleri müdürü Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu'dur. Gazetenin daha sonraki yazı işleri müdürleri arasında Hüseyin Ragıp Baydur, Nafi Atıf Kansu ve Ziya Gevher Etili gibi isimler de vardır. Başlangıçta haftada iki gün yayınlanan gazete 18 Temmuz 1920'den sonra haftada üç gün, 6 Şubat 1921'den sonra da günlük olarak çıkarılmıştır (www.ataturkinkilaplari.com).

Mustafa Kemal Atatürk tarafından yürütülen, Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Cemiyeti'nin yayın organı olarak çalışan "Hakimiyet-i Milliye" ülkenin durumu hakkında halkı bilgilendirmek ve milli mücadelede kamuoyu oluşturmak amacıyla yayın yapmıştır. Adı 1934 yılında gazetenin adı "Ulus" olarak değiştirilerek devam etmiştir (Oğuzhan, 2009: s. 113).

Atatürk Türk toplumunun bilgilenebilmesi ve gelişim içinde yol alması için ülkenin birçok yerinde gazeteler çıkarmış ve sesini kitlelere duyurmaya çalışmıştır. Tüm karşı çıkış ve olumsuz durumlara karşın inandığı fikirlerini dile getirmesi ve gazeteler çıkartması cesareti ve kararlılığını ortaya koymuştur.

3.5.2.2.4. Yazdığı Şiirler

Mustafa Kemal Atatürk bir devlet adamı olmanın yanında sanatçı kişiliğe de sahip bir liderdir. Sanata karşı her zaman ilgili olmuş, desteklemiş ve sanatı yaşamın önemli bir parçası olarak görmüştür. Duygu adamı oluşu, Atatürk'ün şiir yazma yeteneğinde belirgin bir şekilde kendini göstermiş ve O'nun aynı zamanda estetik bir lider olduğunu da ortaya koymuştur. Atatürk'ün sahip olduğu derin düşünce ve duygu dünyası en büyük sanat eseri olan Türkiye Cumhuriyeti'ni yaratmasını sağlamıştır.

Atatürk yaratıcı ve sanatçı bir kişilik olarak da tarihte iz bırakmıştır. Birçok şiir kaleme almış ve bu şiirleri duygu yüklü bir şekilde ortaya koymuştur. Hayat Serenadı, Kaside-i İstibdat Yahut Kırmızı İzler, Beşik Hadisesi için, Hakikat Nerede, Bir Askerin Mezarına adlı şiirler kaleme aldığı görülmüştür. Atatürk'ün yazınsal anlatım biçimlerinden biri olan şiir türünde de eserler ortaya koyması,

O'nun üretken bir lider konumuna taşımıştır. Sanatçı ruhlu bir lider olan Atatürk'ün şiirleri, genellikle epik ve dramatik türlerin özelliklerini taşımaktadır.

Atatürk'ün, şiirlerini farklı türler kullanarak yazdığı bilinmektedir. “Bir Askerin Mezarında” adlı şiirinde, şiir türlerinden biri olan dramatik türün özelliklerinin ağır bastığı görülmüştür.

Şurada, kabrin üzerinde konulmuş bir,
Beyaz taş var, onun altında bayraklar
Temevvüç ederken, kelleler uçuşurken...
Celâdeti tâbân olurken aldığı cerîhai mevt
ile bu âlemi hiçîye vedâ etmiş bir
Asker yatıyor...Kadınlar dümü rizi mâtem oldular.
İhtiyarlar nâle eylediler, çocuklar ağladılar.

Atatürk'ün “Hakikat Nerede” adlı şiiri, epik unsurları içinde barındırmış ve bu türle ortaya konulmuştur. Savaş ve kahramanlığa dair umudu ve zaferi işleyen bu şiir, epik tarzda yazılmıştır. Atatürk Türk tarihinde büyük başarılarla imza atarak Türk halkına önderlik yaptığından dolayı zafer, cesaret ve umudu şiirlerinde fazlasıyla kullanmış ve şiirlerini destansı bir anlatımla da ortaya koymuştur.

Gafil, hangi üç asır, hangi on asır
Tuna ezelden Türk diyarıdır.
Bilinen tarihler söylememiş bunu
Kalkıyor örtüler, örtülen doğacak,
Dinleyin sesini doğan tarihin,
Aydınlıkta karaltı, karaltıda şafak
Yalan tarihi gömüp, doğru tarihe gidin...
Doğudan çıkan biz
Nerde olsa, ne olsa kendimizi biliriz
Türk sadece bir milletin adı değil,
Türk bütün adamların birliğidir.

3.5.2.2.5. Yazdığı Mektuplar

Atatürk'ün yazdığı mektuplar, O'nun entelektüel yapısını ve etkileyici üslubunu görmemize imkan sağlamaktadır. Atatürk'ün kaleme aldığı mektuplar, üslup ve yazım tarzındaki özgünlüğü görünür kılmaktadır. Yazmış olduğu bazı mektuplardan yola çıkarak açıklayacağımız örneklerdeki kesitler, Atatürk'ün başarılı yazım yeteneğine sahip bir lider olduğunu ortaya koymaktadır.

Atatürk'ün 1 Ağustos 1920 tarihinde Zübeyde Hanım'a yazmış olduğu mektup, içinde bulunduğu durumu ve gidişatı açıklaması ve olumsuz şartların düzeleceği yönünde olan umudunu dile getirmesi açısından önem teşkil etmektedir. Özellikle mektubun son satırlarında belirtmiş olduğu *“Pekala bilirsiniz ki ben, yaptığımı bilirim. Netice görmeseydim başlamazdım”* cümlesi Mustafa Kemal Atatürk'ün kendine olan güvenini ortaya koymaktadır. O'nun yüksek güveni, bilgi ve yetenekleri, üslubunda da kendini göstermiş ve söylediklerine inanan, hayata bakış açısını kişiliğine yansıtan bir lider olduğunu anlaşılır kılmıştır.

28 Şubat 1913 ve 17 Mart 1915 tarihinde Atatürk'ün, arkadaşı Madam Corinne'ye yazmış olduğu mektup Atatürk'ün ince, şairane ve edebi üslubunu görünür kılmıştır. *“Kaymakamlığa terfiim münasebetiyle yolladığınız çok sevimli tebrikler beni çok derinden derine mütehassis etti ve bu vesile ile bana yazdığınız güzel sözler dosdoğru kalbimde yer aldı...Siz bana kısa, basit kartlar yollayabilirsiniz. Size, istenilen zamanda cevap veremezsem ümit ederim ki beni mazur görürsünüz... Geçmiş zaman ve geçmiş zamanın hatıraları ebedi bir hayata maliktir. Beni unutmayınız Corrine, hatta bu harpte ölsem bile...”*

Mektup Atatürk'ün bir hanımefendiyle kurmuş olduğu ve yazılı iletişimdeki zarif yazım tarzının bir örneği olmuştur. Mustafa Kemal Atatürk'ün kendine has üslubu ve yazma yeteneği bilgi ve fikir dünyasının zengin oluşunun bir ürünüdür. Duygu ve kelimelerinin derin anlam bulduğu yazım tarzı, Atatürk'ün iyi bir okuyucu olmasından da kaynaklanmaktadır. Yazım tarzındaki etkileyicilik ve insanların duygularına dokunması, O'nun özgün bir yazar olduğunu da görmemizi sağlamaktadır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün, gazetede başarılı liderliğiyle ilgili bir röportajını okuyan ve heyecanlanan Amerikalı 10 yaşındaki Curtis Lafrance, 1923 tarihinde

Atatürk'e bir mektup yazmış ve resim istemiştir. Bunun üzerine Atatürk ve Curtis Lafrance arasında gerçekleşen diyalog Atatürk'ün iletişim kurduğu insanların yaşına bakmaksızın onlara saygı duyduğunu ve karşısındaki söz konusu kişi bir çocuk ise konu üzerine daha bir önemle yaklaştığını ve üslubundaki öğüt niteliğindeki mesajları görmemizi sağlamıştır.

“Sayın Efendim,

Ben 10 yaşında, Amerikalı bir çocuğum. Türkiye ve yeni hükümetine büyük ilgi duyuyorum. Siz ve Bayan Kemal hakkında bir röportaj okudum. Türkiye hakkında bir defterim var ve şimdiden siz ve Bayan Kemal hakkında birçok yazı ve resim topladım. Lütfen bir Amerikalı çocuğa bir küçük not ve bir imzalı fotoğrafınızı gönderin. Bir gün, Türkiye'yi görebileceğimi umut ediyorum. Saygılarımla”
(www.ataturkinkilaplari.com)

Atatürk'ün Curtis Lafrance'e cevabı ise şu şekilde olmuştur:

“Mr. Curtis Lafrance'a

Mektubunuzu aldım. Türk vatanı hakkındaki alaka ve temenniyatınıza teşekkür ederim. Arzunuz veçhile bir adet fotoğrafımı leffen gönderiyorum. Amerikanın zeki ve çalışkan çocuklarına yegane tavsiyem: Türkler hakkında her işittiklerine hakikat nazariyle bakmayıp kanaatlerini mutlaka ilmi ve esaslı tahkikata istinat ettirmeye bilhassa atf-ı ehemmiyet eylemelidir. Hayatta nail-i muvaffakiyet ve saadet olmanızı temenni ederim.” Türkiye Reisicumhuru Gazi Mustafa Kemal 27 Ekim 1923
(www.atam.gov.tr).

. Atatürk'ün Curtis Lafrance'nın yazmış olduğu mektubu önemseyip karşılık vermesi ve güzel temennilerde bulunması, O'nun üst kişiliğinin bir göstergesidir. Ayrıca mektubunda Curtis'e yapmış olduğu öğüt, Atatürk'ün milletini ne kadar önemseydiğini ve değer verdiğini anlamamızı sağlamıştır.

Atatürk 12 Haziran 1937'de İsmet İnönü'ye bir mektup yazmıştır. Yazdığı mektubunda Türk milletinin hizmetkârı olduğuna vurgu yapmış ve “*Ben icap ettiği zaman en büyük hediyem olmak üzere Türk Milletine canımı vereceğim.*” söyleminde bulunmuştur. Atatürk'ün karakterinin üslubunda görünür olduğunu gösteren bu mektup; Atatürk'ün doğru kelimelerle, kısa, net olarak düşüncelerini ortaya

koyduğunu ve O'nun üslupta etkili bir söyleyiş biçimine hakim olduğunu göstermiştir.

4 Ekim 1911 ve 25-26 Nisan 1912'de Salih Bozok'a yazdığı mektup Atatürk'ün kelimelerini incelikle seçtiğini ve duygu yüklü bir şekilde kaleme aldığını göstermiştir. 1911 tarihli mektubunda, cümlelerine son verirken "*Kalbinin vefasına vicdanının saffet ve nezaketine şükran borçluyum*" cümlesi, Atatürk'ün samimi ve iltifat içeren bir yazım tarzıyla yazdığını göstermiştir. Mektubunda amaçlarını ortaya koyarken yaşadığı zorluklar ve içinde bulunduğu durumları aşamalarıyla açıklayarak talimat vermesi, üslubundaki mantığı görmemizi sağlamıştır. 1912 tarihli mektubunda ise milletin saadetini düşünen ve vatana fedakarlığı borçlu olduğunu dile getiren bir liderin içten bir şekilde kullandığı dilini görmekteyiz. "*Ah Salih, Allah bilir, hayatımın bugüne kadar orduya faydalı bir uzuv olabilmekten başka vicdani bir emel edinmedim*" cümlesi, Atatürk'ün kendini doğru kelimelerle net bir şekilde ifade ettiğini göstermektedir.

Atatürk'ün 23.01.1918 tarihinde, Ali Fuat Cebesoy'a yazdığı mektubunda, Ali Fuat'ı yüksek hizmetlerinden, cesaret ve askeri kudretinden dolayı taktir etmiş ve içinde bulunduğu durum ve gidişatla ilgili bilgi vermiştir. O'nun yazısını, insanları motive eden, ilgili ve mesajını net olarak ortaya koyan bir dille yazdığı görülmüştür.

8 Aralık 1919'da Miralay Fahrettin Altay'a gönderdiği mektup ise Atatürk'ün yazım tarzındaki üslubunun anlaşılır ve net mesajlar barındıran bir yaklaşımla yazıldığını göstermektedir. İçinde bulunan durumların, olayların nasıl geliştiğine dair açıklama getirmesi, ülkenin kurtuluşu için Meclisi Mebusanın nasıl bir yol izlemesi gerektiği ve yöntemlerin neler olduğunu açıklaması ve milleti bir bütün halinde tutabilmek için kumandanlardan fedakârlık beklemesi, Atatürk'ün yazısında duygu ve düşüncelerini açık şekilde iletildiğini göstermiştir. Doğru kelimelerle fikirlerini net bir şekilde ortaya koymuş ve fikirlerini sağlam ve sistemli bir temele dayandırmıştır.

Sağlığının nasıl bir seyir izlediğiyle ilgili Afet İnan'a 14.06.1938 tarihinde yazdığı mektup, Atatürk'ün durumuyla ilgili doğru bilgileri iletildiği ve soğukkanlı bir üslupla yazısını kaleme aldığını göstermiştir. O'nun konuları net şekilde aktaran bakış açısı ve Afet İnan'a serinkanlılıkla imtihanlarını vermesi gerektiği öğüdünde bulunması üslubunun yönlendirici olduğunu göstermektedir.

Rus politikacı Lenin için kaleme aldığı mektup da yazım tarzının resmi, seviyeli, net, konu ve anlam yönünden uyumlu olduğu görülmüştür. Roosevelt'e gönderdiği mektup ise Atatürk'ün üslubunun canlı, yapıcı ve saygı çerçevesinde geliştiğini görünür kılmıştır. Nezaket ve saygı Atatürk'ün yazım tarzının belirgin göstergelerini oluşturmuştur.

Atatürk'ün yazmış olduğu mektuplar, O'nun yazım tarzındaki üslubunu ortaya koymamızda önemli bir gösterge olmuştur. Mektupları, Atatürk'ün insanlarla kurduğu fikir alışverişinde, zekasını ortaya koyarak yazılarını mantık çizgisinde ele aldığı göstermiştir. Duygu ve düşüncelerini açık bir şekilde iletebilme yeteneğine sahip olmuş, doğru, inandırıcı ve samimi bir üslupla kalemini kullanmıştır. Hedefleri, amaçları, isteklerini yönlendirici ve nezaket çerçevesinde aktarmıştır. Yazım tarzı muhatabı olan kişiye göre bazen sıcakkanlı, ilgili, samimi biçimde ortaya çıkmış bazen ise seviyeli, net sadece amaca yönelik olmuştur. Mektuplarının yazım biçimleri yapıcı bir yaklaşımla ele alınmış, söz varlığının genişliğini ortaya koymuş ve muhatabını önemseyen, canlı, hareketli bir yaklaşımla ele alınmıştır.

3.5.2.2.6. Telgrafları

Mustafa Kemal Atatürk'ün yazım yeteneği yazmış olduğu telgraflarda da kendini göstermiş ve O'nun yazım tarzıyla ilgili önemli bilgilerin elde edilmesini sağlamıştır. Yazdığı bazı telgraflar ele alınarak incelendiğinde, Atatürk'ün kelimelerle adeta resim çizdiğini, arzu yarattığını ve güzel üslubunun özyle bütünleştiğini görmemize neden olmuştur.

Atatürk'ün 20 Eylül 1921 tarihinde, Türk Ordusuna Başkumandan Olarak, Ordumuzu Öven Telgrafında bir motivasyon konuşması niteliğinde düşüncelerini ortaya koyduğu ve ordunun kahramanlığından büyük bir övgüyle söz ettiği görülmüştür. *“Dünyanın hiçbir ordusunda yüreği seninkinden daha temiz, daha sağlam bir askere rast gelinmemiştir”* söylemi, Atatürk'ün güzel, tatmin edici, duygu yüklü bir biçimde kalem oynattığını göstermiştir. Atatürk Türk ordusuna her daim güvenmiş, onlara karşı büyük saygı duymuş ve onlardan söz ederken büyük bir gurur içinde olmuştur. O'nun bu telgrafi üslubundaki nezaket, saygı ve içtenliği görünür kılmıştır.

Mustafa Kemal'in Lozan Konferansı'nda Türk Delegationlarının Başarılarından Dolayı İsmet Paşa'ya Gönderdiği Tebrik Telgrafında, delegeleri tebrik etmesi ve hizmetlerinden dolayı onlara şükranlarını sunması, Atatürk'ün söyleyiş tarzının içten, yalın ve seçilen kelimelerin incelegeyle göz doldurduğunu göstermiştir.

Halide Edip'in ordu saflarında görev almak istediğine dair göndermiş olduğu telgrafa cevaben , Atatürk'ün 18 Ağustos 1921 tarihinde yazmış olduğu telgraf, Atatürk'ün kadının toplumda aktif bir şekilde yer alması gerektiğine olumlu bakmış olması bağlamında önem teşkil etmiş ve O'nun yalın, açık söz varlığının göstergesi olmuştur. Atatürk kadının toplumdaki konumu için büyük hizmetler vermiş ve kadının sosyal yapının her aşamasında güçlü bir şekilde kendine yer bulması için köklü değişiklikler gerçekleştirmiştir. Dolayısıyla telgrafında Halide Edip Adıvar'a olumlu cevap vermesi, Atatürk'ün söylemlerinin yapıcı bir tarza sahip olduğunu göstermiştir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün, tarihin belirli dönemlerinde yazmış olduğu telgrafları, O'nun yazım yeteneğindeki ustalığını görmemizi sağlamış aynı zamanda seçtiği kelimelerin, söyleyiş tarzının incelegini ortaya koymuştur. Atatürk mesajlarını, net olarak ortaya koymuş, söylemlerinde insanları doğruya yöneltmiş, cümlelerin altını dolduracak bir üslupla yazmıştır. Söylediklerine inanması, yazılarının inandırıcı ve samimi mesajlar taşıması, O'nu güven duyulan lider konumuna taşımıştır. Amaçlarını doğru kelimelerle ifade etmiş ve üslubu yönlendirici ve arzu yaratıcı olmuştur. Saygı çerçevesinde gelişen söylemleri içinde mantık ve iknayı barındırmış ve kullandığı kelimeler kişiliğiyle uyum içinde olmuştur.

3.5.2.2.7. Vasiyeti'nin Tam Metni

Malik olduğum bütün nokut ve hisse senetleri ile Çankaya'daki menkul ve gayrimenkul emvalimi C. H. Partisine atideki şartlarla terk ve vasiyet ediyorum:

1. Nokut ve hisse senetleri, şimdiki gibi, İş Bankası tarafından nemalandırılacaktır.

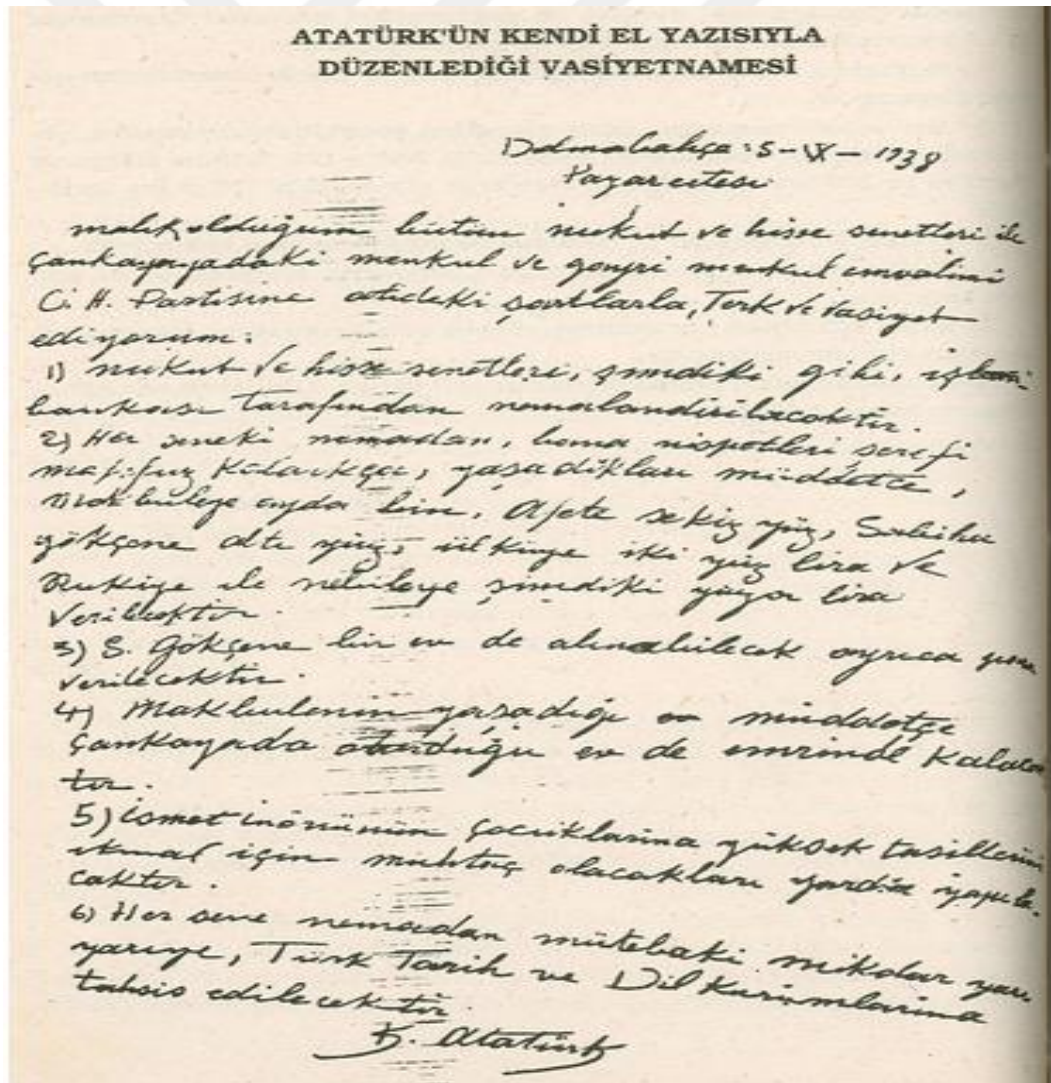
2. Her seneki nemadan, bana nispetleri şerefi mahfuz kaldıkça, yaşadıkları müddetçe, Makbule'ye ayda bin, Afet'e sekizyüz, Sabiha Gökçen'e altıyüz, Ülkü'ye ikiyüz lira ve Rukiye ile Nebile'ye şimdiki yüzer lira verilecektir.

3. S. Gökçen'e bir ev de alınabilecek ayrıca para verilecektir.

4. Makbule'nin yaşadığı müddetçe Çankaya'da oturduğu ev de emrinde kalacaktır.

5. İsmet İnönü'nün çocuklarına yüksek tahsillerini ikmal için muhtaç olacakları yardım yapılacaktır.

6. Her sene nemadan mütebaki miktar yarı yarıya, Türk Tarih ve Dil Kurumlarına tahsis edilecektir (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.62. Atatürk'ün vasiyeti (www.tsk.tr).

Mustafa Kemal Atatürk, 5 Eylül 1938’de yazdığı vasiyetinde, sahip olduğu mal varlığını belirli şartlara bağlı olmak üzere genel başkanlığını yaptığı Cumhuriyet Halk Partisine, manevi çocukları ve kızkardeşine, İsmet İnönü’nün çocuklarına, Türk Dil ve Türk Tarih Kurumuna belirli miktarlarda tahsis edilmesini uygun görmüştür. Atatürk’ün bu iki kuruma malvarlığının bir kısmını ayırması, iki önemli kurumun geleceğini düşündüğünü göstermektedir.

3.5.2.3. Dinleme Tarzı

Fotoğraf 3.63. 22 Kasım 1930- Amasya (www.tsk.tr).

Mustafa Kemal Atatürk’ün lider olarak görülmesini sağlayan ve O’nu etkin bir iletişimci yapan en önemli vasıflarından biri sahip olduğu dinleme yeteneği ve insanı merkeze alan yapısıdır. O, dinleme tarzı ve iletişimci yönüyle kendisine yöneltilen soruları yanıtızsız bırakmamış, karşısındaki kişileri dikkatli bir şekilde dinlemiş ve sorunlara çözüm üretmiştir. O, yalnız devlet adamı olmamış aynı zamanda içinde bulunduğu toplumdan kopmayan halktan bir kimse olmuştur. Her kesimde yaratmış olduğu güçlü konumunun en büyük nedeni empatik iletişim yeteneğine sahip olması ve insanları etkili dinleme becerisini kazanmış olmasıdır. Ülkesi ve dünya adına

almış olduğu kararları salt kendi başına vermemiş, farklı düşünce evrenine sahip olanları da dinleyerek kararlarını bu şekilde vermiştir.

Mert ve Açıkgöz'e göre, bu büyük insanın sahip olduğu tevazu, yakın çevresi ve diğer insanlarla birebir ilişkilerinde daha da net bir şekilde ortaya çıkmıştır. Cumhuriyet dönemi ressamlarından İbrahim Çallı'nın Atatürk'le yapmış olduğu sohbet bu alçak gönüllülüğün açık bir örneği olmuştur. İbrahim Çallı'nın o gün yaşadığı izlenimleri Hasan Cemil Çanbel şöyle anlatmıştır: (Mert ve Açıkgöz, 2015: s. 80-81).

Çallı: “Büyük reisimiz, beni huzurunuza kabul buyurdunuz. Ve beni konuşturdunuz, siz ne büyüksünüz ki, beni dinliyorsunuz.”

Atatürk: “Ben sizi dinlerim, sizin konuşmak ne kadar hakkınızsa, benim de bu büyük millete söylemek, kendimi ona dinletmek hakkımdır.”

Çallı: “Size malik olmak, bu güzel tarih Türk Milleti'ne nasib oldu.”

Atatürk: “Aynı milletin çocuklarının beraber bulunarak birbirini tanımaları, sevmeleri ve yüksek hislerle aynen tabi olmaları güzel bir şeydir. Eğer siz güzel sanatlar mensubu olarak bunu tespit ederseniz bütün millete ve bütün insanlığa hizmet etmiş olursunuz.”

Çallı: “Büyük Reisi Cumhur...”

Atatürk: “Hayır ben bu akşam sizinle Cumhurbaşkanı olarak değil, bir vatandaş olarak konuşuyorum. Bu memlekette ve her memlekette, daima bir cumhurbaşkanı vardır. Ben sizinle şimdi konuşurken bir vatandaş sıfatına düşünüyorum.”

Çallı: “Siz bu milleti kurtardınız.”

Atatürk: “Bu bahsi burada bırak, şimdi Gazi Mustafa Kemal yok, sizinle eşit koşullar altında konuşabilirim.” “Sözleriniz güzel ama bitti, yalnız sen mi söyleyeceksin. Sanatçılar sanırlar ki yalnız kendileri heyecanlanırlar. Etraflarındaki insanların kendilerinden ziyade heyecanlandıklarını unuturlar.”

Çallı: “Büyük paşam, bir eserim var, Fındıklı Sarayı'nda duruyor.”

Atatürk: “Fındıklı Sarayı neresi? Ben saraylardan hoşlanmam. Devlet başkanı olmak mecburiyetinde, İstanbul’a gittiğimde Dolmabahçe denen soğuk bir yerde oturuyorum. Ve ben orada rahatsız oturuyorum. Bir evde otursam daha rahat ederim.”

Fotoğraf 3.64. Şiir okuyan bir çocuğu dinlerken, Bilecik, 19 Ocak 1923 (www.tsk.tr).

Mustafa Kemal Atatürk, sahip olduğu dinleme yeteneği ile hedeflerine daha iyi odaklanma imkanı bulmuş, dinleme becerisi, ülkesi ve milleti adına, gelişmiş ve özgür fikirler hayata geçirmesine neden olmuştur. Aynı zamanda halkını tanımak, onlarla ilişki geliştirmek, problemlere köklü çözüm bulmak, farklı fikir ve bakış açılarından faydalanmak, her konuda bilgi sahibi olabilmek adına dinleme üzerine büyük bir özenle yaklaşmıştır. Aktif dinleme becerisi, O’na konu üzerine odaklanma, konuşanın kendini rahat hissetmesi imkanını vermiştir. Etkin dinleme becerisi Atatürk’ü çok iyi yansıtan bir özelliktir. Çünkü O insanları dinlerken onlara saygı göstermiş, objektif yaklaşmış, fikirlere odaklanmış, soru sormuş, duyguları anlamaya çalışarak önyargısız ve yakın mesafeyle iletişim kurmuştur. Sorular sorması, karşısındakini anlamaya çalışması ve ihtiyaçları bu anlamda net olarak ortaya koyması, ilgili ve açık görüşlü oluşunun bir göstergesi olmuştur. Atatürk’ün insanları dinleme konusuna öncelik vermesi çevresiyle kurduğu iletişimde başarı sağladığını göstermektedir.

Fotoğraf 3.65. Sivas, 20 Kasım 1930 (www.tsk.tr).

Celal Bayar'ın anılarından (Benazus, 2012: s. 240-241).

Atatürk, Çankaya Köşkünde her akşam düşünce ziyafetleri düzenler ve ziyafetlerde gerçekten ayrıcalıklı tartışmalar açarak söyler, söyletir, çevresindekilerin aynı konuda çeşitli düşüncelerini öğrenmeye pek önem vermiştir. Kişiliği ender ve olgun düşüncelerin yaratıcı kaynağı halinde parıldayan Atatürk'ün bu konuda gösterdiği dikkat ve özen merakımı çekmişti. Bir gün kalkıp ona şunu sormak gereğini duydum:

-Sanki ihtiyacınız varmış gibi, herkesin düşüncesini bu kadar gayretle sorup, anlamanızdaki amaç nedir? Size ne gibi yararı olabilir ki?

Atatürk gülerek şu yanıtı verir:

-Ne düşündüklerini anlamaya çalıştığım kimselerin düşünceleri benimkilerin aynı ise ne ala...Böyle bir durumda düşüncelerim daha güç kazanmış olur. Yok eğer benimkilerin aynısı değil de farklı ise, gene mükemmel, fena mı? Ben de böylece çeşitli fikirler edinmiş olurum. Aynı zamanda kendimi her iki durumda da kârlı kabul ediyorum.

Atatürk söze şöyle devam etti:

- Dikkat ettim. Bazen hiç olmadık adamlardan, ben çok şeyler öğrenmişimdir. Hiçbir düşünceyi küçük görmemek gerek. En sonunda kendi düşüncemi uygulamaya koysam bile, herkesi ayrı ayrı dinlemekten de zevk alırım. Çok yakından biliyorum ki, Atatürk hayatının sonuna kadar bu alışkanlığını değiştirmeden sürdürmüştür.

Atatürk, sık sık memleketi dolaşan bir liderdir. Çiftçi ile, işçi, sanatkar, esnaf ile konuşmuş; memleketin derdini arayıp bulmuş, meclise getirmiş, milletvekillerinden, bakanlardan hesap sormuştur. İşte böyle yurt gezilerinden birinde Orta Anadolu'da tarlasında çift süren bir çiftçi ile karşılaşmıştır (Mert ve Açıkgöz, 2015: s. 126-127).

-Kolay gele, bereketli ola ağa.

-Allah razı olsun bey

-Hayrola ağa, öküzün teki ne oldu?

-Devlete borcumuz vardı bey, icra kapımızı çalınca çaresiz kaldık, koca öküzü satıp borcumuzu ödedik.

-Sağlık olsun ağa diyerek konuşmasını kısa kesmiştir.

Çiftçinin adı Halil Ağa idi. Atatürk'ün yanındakiler, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, Salih Bozok, Kılıç Ali, Hüsrev Gerede, Emir Subayı Resuhi Bey, daha birkaç yakını vardı. Yürüyorlardı. Atatürk düşünceli idi. Salih Bozok'u yanına çağırmış. "Salih, yarın sabah git, Halil Ağayı bul, bana getir. Benim kim olduğumu sorarsa, bizim bey seni bir kahve içmeye çağırıyor de". Ertesi gün Salih Bozok, Halil Ağa'yı bulmuş Atatürk'ün yanına getirmiştir. Atatürk ayağa kalkarak; "*Buyur Halil Ağa*" deyip bir sandalye göstermiştir. Zamanın başbakanı İsmet İnönü de salonda bulunmuş ve olanlardan habersizdir. Atatürk Halil Ağa'ya dönerek: "*Halil Ağa, anlat şu vergi işini bir daha*" demiştir. Halil Ağa, vergi borcunu, icrayı, satılan öküzünü tekrar anlatmıştır. Atatürk kaşlarını çatarak, İsmet Paşa ve Şükrü Kaya'ya dönerek; "Arkadaşlar, biz İstiklal Savaşı'nı Halil Ağa'nın öküzünü icra yoluyla satalım diye yapmadık. Bu memlekette adaleti, vatandaşı böyle mi koruyacağız, gerekirse vergi borcu ertelenebilir. Köylünün çift sürdüğü öküzü elinden alınmaz."

Halil Ağa “Sen Atatürk Paşamsın galiba, beni bağışla, kusur ettim” diye yalvaracak olmuştur. “Sana güle güle Halil Ağa, sen bizim gözümüzü açtın” diye Halil Ağa’yı ayakta uğurlamıştır.

Güçlü bir iletişimci olan Atatürk toplumun kalkınması ve gelişmesi yönündeki atılımlarını bir bakıma iyi bir dinleyici olmasına borçludur. Çevresini dinlemiş, söylenenleri özümsemiş, halkının istek ve sorunlarına derin düşünce dünyasında yer vererek, yaratıcılıkla olaylara yaklaşmıştır. Halkını dinlerken her zaman yakın durmuş, göz teması kurmuş, onlara değerli olduklarını hissettirmiş, insanları dinlerken adil ve hoşgörülü davranmıştır.

3.5.2.4. Düşünme Tarzı

Atatürk’ün düşünme biçimi, hedefleri ve ideallerine giden yolda kendine olan inancını yükseltmiş, kendini güçlü hissetmesine ve sağlam bir zihni temsil etmesini sağlamıştır. O’nun düşüncelerindeki derinlik, sosyal ve siyasi hayatındaki ilişkilerine yansımış ve toplumda bir lider olarak yer almasını ve takip edilmesini sağlamıştır. Düşünceleri Atatürk’ü realist bir çizgiye taşımış, seçimlerinde başarı yakalamasını neden olmuştur. Düşüncelerindeki reformist yaklaşımla insanları etkilemiş ve sahip olduğu düşünceler, ideallerini gerçekleştirmesine destek olmuştur.

Çağlar’a göre, askerliği, devlet adamlığı yanında, düşünce yönünden seçkin bir fikir adamı da olan Atatürk, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmayı, Türk Milleti’ne hedef olarak göstermiştir. Atatürk’ün hayatını incelediğimizde de, görürüz ki, onun kişiliğini özelleştiren varlıklarından biri de, düşüncelerinde, sözlerinde, eylemlerinde beliren kararlılıktır. Büyük fikir adamı Atatürk, hiçbir zaman mevki, rütbe ve gösterişe giren konularla mutlu olmaya çalışmamıştır. Ona göre gerçek büyüklük fikirleri uğrunda savaşmak ve gerektiğinde bu yolda her şeyini feda edebilmektir (Çağlar, 2000: s. 189).

Atatürk’e göre, insanlar hür ve serbest fikirli olmalıdır. Hür ve serbest fikirli insanlar, bu fikirlerini insani düşünce ve duygularla bağdaştırmalıdır. Ancak bu yolla toplumu oluşturan kişiler arasında samimi bir bağ kurulabilmektedir. Böyle bir toplumdaki oluşan millet ise güçlü olmakta, güçlü millet, diğer dünya milletlerine karşı da sevgi ve saygı dolu tavırlarıyla yararlı olmaktadır. Nitekim Atatürk:

“Şüphesiz fikirlerin, inançların başka olmasından, şikâyet etmemek lâzımdır. Çünkü bütün fikirler ve inançlar bir noktada birleştiği takdirde, bu hareketsizlik alâmetidir. Ölüm işaretidir. Böyle bir hal elbette arzu edilmez. Bunun içindir ki hakiki hürriyetçiler, taassupsuzluğun umumi bir haslet olmasını temenni ederler” demiştir (Mert ve Açıköz, 2015: s. 96-97).

Bilindiği gibi Atatürk, yalnız bir asker, bir devlet kurucusu değil, aynı zamanda güçlükleri yenme azmine, yapıcılık ve yaratıcılık gücüne sahip bir düşünürdür de. Ona dâhi bir kişilik kazandıran keskin zekâsı, üstün komutanlık vasfı, kapsamlı kültür düzeyi, siyasi ve sosyal görüşlerindeki isabet ve derinlik, çok yönlü hayat tecrübesi ve dinamizmi, düşünce yapısındaki sistemlilik, ulusunun özelliklerine olan vukufu, yüreğindeki zengin yurt ve millet sevgisi ile yaradılışından gelen insan sevgisi, insanlığa verdiği değer ve gerektiğe başvurduğu evrensel ölçüler, onun kişiliğine hem ulusal hem de evrensel açıdan üstün değerler katmıştır. Bu nedenle, Atatürk ilke ve devrimlerinde şöyle temel bir niteliğin yer aldığını da özellikle vurgulamak gerekir. O da onun düşünce sisteminde ulusal değerler ile evrensel değerlerin mükemmel bir senteze ulaşmış olması gerçeğidir. Atatürk, kimi zaman düşüncelerini kendi ulusunun özelliklerinden yararlanarak, onun binlerce yıllık tarihi derinliğinden ve kültür zenginliğinden ilham alarak uygulamaya koymuştur (www.tdk.gov.tr).

Fotoğraf 3.66. 16 Temmuz 1929-Çankaya, Ankara (www.tsk.tr).

Atatürk, büyük bir düşünürdür. Atatürk, daima düşünce ile hareketi birlikte yürütmeye önem vermiş ve gayret göstermiştir. Kesinlikle Batı düşüncesine sahiptir. Onun için ilim, akıl, deney esastır. Her alanda, her yönde Batının değer ölçüleri hâkimdir. Lâikliğin şaşmaz bir takipçisidir. Atatürk milliyetçidir. Milliyetçi düşünce ile hareket etmiştir. Bu inançla milletinde milli ruh ve milli bilinç yaratmaya çabalamıştır. Bu yolla da milletine bir kimlik, milli benlik vermeyi amaçlamıştır (Mert ve Açıköz, 2015: s. 103-109).

Atatürk'ün düşünce sisteminde yer alan temel öğeler bağımsızlık, milli hâkimiyet yani ulusal egemenlik ve cumhuriyetçilik, laiklik, milliyetçilik, halkçılık yani demokrasi, milli birlik ve bütünlük, devrimcilik, çağdaşlaşma, akıl ve bilimin öncülüğü, yurttan barış dünyada barış anlayışı gibi öğeler veya ilkelerdir. Ama bu ilkelerin en başında bağımsızlık, hatta her yönü ile tam bir bağımsızlık yer almaktadır (www.tdk.gov.tr).

Atatürk'ün düşünce tarzı, içinde dinamizmi barındıran ve sürekli kendini güncelleyen, gelişime açık bir yapıya sahiptir. Düşüncelerinin temeli ulusal bütünlüğe dayanmış ve ortak bir kültürü yansıtmıştır. Büyük fikir adamı Mustafa Kemal'in düşünceleri aklın ve bilimin ışığında şekillenmiştir. Düşünce yapısı, insan sevgisini esas almış ve demokratik bir yapıyla çevrelenmiştir. Batıl inanış ve düşüncelerin yer bulmadığı düşünce dünyası, aydınlanmanın ve modernizmin bir göstergesi olarak insani, demokratik ve tam bağımsızlık ölçütleriyle şekillenmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün bu derin düşünce dünyasının oluşmasında kitaplara, araştırmaya, analiz etmeye ve sürekli öğrenmeye karşı olan merakı önemli bir etken olmuştur.

Dünya tarihinde, her türlü imkânsızlığa rağmen inandığı fikri tatbik sahasına dökmüş. “Ya istiklal ya ölüm!” parolası ile bir Milli Mücadele kazanmış, arkasından yepyeni hüviyette bir çağdaş millet ve devlet yaratmış adam azdır. Atatürk'ün gençlik yıllarından başlayarak hayatının sonuna kadar canlı tuttuğu, geliştirdiği bir düşünce sistemi vardır. Gerçekleştirdiği devrimlerin hepsi de tutarlı bir dünya görüşünün ürünüdür. Düşüncesinin temelini “bilimsel gerçekleri” koyması onun hep doğruları aradığının belirgin işaretidir. Dogmalar yerine akılcılık (rasyonalizm) ilkelerini koymayı böyle başarmıştır (Mert ve Açıköz, 2015: s. 166-176).

Aklın rehberliğinden kopmayan Atatürk'ün düşünme tarzının şekillenmesinde yetiştiği ortam, gittiği okullar ve karşılaştığı öğretmenler, ulusal ve uluslararası boyutta devinim yaratan yazarlar, Avrupa'da meydana gelen düşünce akımları ve kendi doğasında bulunan yaratıcılık ve yenilikçi özelliği etkili olmuştur. İleri görüşlülüğü ve dünya barışından yana olan tutumu, O'nun düşünce evreninin geniş perspektife sahip olduğunu göstermektedir. Türkiye Cumhuriyeti'ni yaratırken ortaya koyduğu ilkeler ve çeşitli alanlarda yaptığı her yeniliği, zihinsel süreçlerden geçirerek, adil, tutarlı, mantıklı, analitik düşünme biçimiyle ortaya koymuştur.

Atatürk'ün düşünme tarzının oluşmasına etki eden en önemli unsur kitaplara ve araştırmaya olan merakıdır. Dolayısıyla kitap kültürü, O'nun çeşitli reformlar ve devrimler yaratarak Türkiye Cumhuriyetini kurmasını sağlamıştır. Her şeyi eleştirel bir yaklaşımla ele almış, ulusal ve uluslararası boyutta bir çok yazarı takip ederek fikir dünyasını sağlam temellere dayandırmıştır. Atatürk Descartes'in "Metot Üzerine Konuşmalar" kitabını Türkçe'ye çevirtmiş, aynı zamanda önemli bir yazar olan Kant'ın eserlerini de Türkçe olarak yayınlamıştır. Auguste Comte, Jean Rousseau, Montesquieu, Durkheim de takip ettiği yazarlardandır. Mustafa Kemal Atatürk yoğun araştırmalar ve okumalar sonucunda yarattığı özgün düşünce dünyasını tek bir yazar ve düşünce akımıyla şekillendirmemiş olabildiğince farklı düşünce ve akımları inceleyip eleştirel, objektif bir gözle olaylara yaklaşmıştır.

3.5.2.5. Sunum Tarzı

Türkiye Cumhuriyeti'nin lideri Mustafa Kemal Atatürk, kendi halkı ve dünya halklarıyla iletişim halinde olmuş, konuşması, bakışı, tavır ve duruşu, O'nun liderliğini ortaya koyan göstergeleri olmuştur. Sunum yaptığı yer, ortam, imkanlar, kitle farklılık göstermiş olsa da Atatürk, konusuna ve ne söylediğine hakim, yenilikçi bakış açısıyla söylediklerinin tabanını sağlam temellere dayandırmayı başarmıştır. Sahip olduğu vizyonu, çok araştıran, okuyan güçlü zihin yapısı, O'nu konusuna ve duruşuna hakim bir lider yapmıştır. Sunum sırasında ciddi duruşu, kararlı inandırıcı bakışları ve söylemlerindeki canlılık ve tutarlılık milletler gözünde önemli bir imaj oluşturmaya neden olmuştur. İnsanlığa verdiği değer ve Türk Milleti'ne olan sonsuz inancını yaptığı sunum ve konuşmaları sırasında görüntüsüne de yansıtmış

gerek titizliği gerekse de giyim kuşamı asillliğini belirgin bir şekilde ortaya koymuştur. İletişim sırasında hissedilebilen rahatlığı, etki uyandıran beden dili ve ses kullanımı, O'nun karizmatik bir lider olduğunu gözler önüne sermiştir.

Konuşma ve beden diline olan hakimiyeti, cümlelerine yoğun anlam ve akıcılık kazandırmış, sahip olduğu keskin bakışları, insanlar üzerinde etki uyandırmıştır. Kurduğu cümleleri ve seğtiği kelimeleri büyük bir titizlikle belleğinden geçirmiş ve ses rengi ile etki uyandırmayı başarmıştır. Halkın huzurunda fikirlerini sunarken dinleyicilerine söylemlerinde, Türk halkı'nın sonsuz ve onurlu hizmetkârı olacağının garantisini vermiştir. Atatürk'ün *“Ben, gerektiği zaman, en büyük armağan olmak üzere Türk milletine canımı vereceğim.”* söylemi ve ülkenin zor zamanlarında umutsuzluğa düşen milletvekillerine hitaben *“İşittim ki bazı arkadaşlar yoksulluğumuzu bahane ederek memleketlerine dönmek istiyorlarmış. Ben kimseyi zorla Milli Meclise davet etmedim. Herkes kararında hürdür, bunlara başkaları da katılabilirler. Ben bu kutsal davaya inanmış bir insan sıfatıyla buradan bir yere gitmemeye karar verdim. Hatta hepimiz gidebilirsiniz. Asker Mustafa Kemal mavzerini eline alır, fişeklerini göğsüne dizer, bir eline de bayrağı alır, bu şekilde Elmadağı'na çıkar, orada tek kurşunum kalana kadar vatani müdafaa ederim. Kurşunlarım bitince bu aciz vücudumu bayrağıma sarar, düşman kurşunlarıyla yaralanır, temiz kanımı, kutsal bayrağıma içire içire tek başıma can veririm. Ben buna and içtim.”* seslenişi onun sunumunda ortaya koyduğu duygusal etkiyi anlamamızı sağlamış ve Atatürk'ün hizmetkâr bir lider olduğunu göstermiştir.

O en büyük eseri olan Cumhuriyeti yaratma sırasında, milletin dikkatini çekmeyi başarmış, fikirlerini açık bir şekilde ortaya koymuş, farklı düşünceleri önemsemiş ve dinlemiş, geçmişin yaraları ile umutsuzluğa kapılmamış aksine geleceğe daha sağlam adımlarla ilerlemiş, düşüncelerine örneklerle açıklama getirmiş, insanlara yakın göz teması ve duruş sergilemiş ve tüm bu özellikler, O'nu Türkiye Cumhuriyeti'nin lideri konumuna taşımıştır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün sunum şeklinde ortaya çıkan akıcılık, dinamizm ve kendine duyduğu güven insanlar üzerinde etki uyandırmasını sağlayarak, O'nun saygın bir konum elde etmesine neden olmuştur.

Fotoğraf 3.67. Ankara, 29 Ekim 1933 (www.tsk.tr).

Mustafa Kemal Atatürk, yapmış olduğu sunum konuşmalarında, kararlı ses tonu ve heybetli duruşuyla, liderliğini ortaya koymuş, özellikle sunumlarında halktan bir kimseyim mesajı vererek, halkçılık özelliğini ortaya koymuştur. Dik duruşu göstermiş olduğu haklı mücadelenin haklı grurunu yansıtmaktadır. Bazen sunum esnasında bedeninin hareketlenmesi, vurgularını belirginleştirmiş ve yaptığı sunuma canlılık katarak insanları yüreklendirmiştir. Sunumları genellikle, ileriye yönelik yapılacak çalışmaları, Türk milletinin istikbali, milli birlik, halkına olan inancı üzerinde durmaktadır.

3.5.3. Duruş

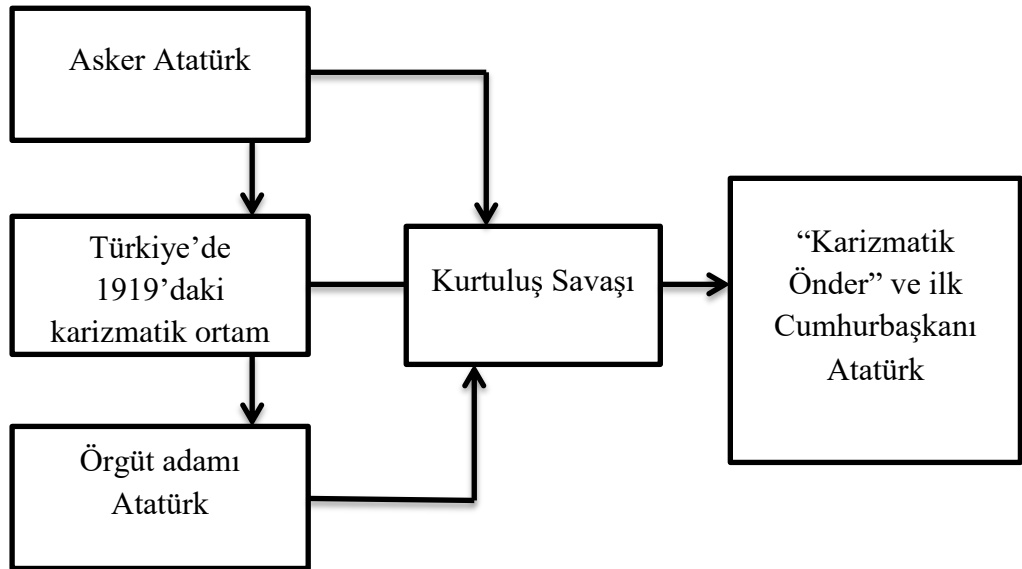
Duruş, kişisel imajın öğelerinden biri olarak karizma, özgüven, kendine inanma ve özsaygı başlıkları altında ele alınmıştır. Eleri Sampson'un duruşun unsurları olarak ortaya koyduğu; karizma, özgüven, kendine inanma ve özsaygı kavramları Atatürk'ün liderliğinin ortaya konulmasını ve sahip olduğu duruşun anlaşılmasını sağlamaktadır. Atatürk; yaşama, insana ve kendisine karşı sağlam bir duruş sergilemiş ve bu durum, O'nun karakteristik yapısının önemli bir yansıması olmuştur. Kişiliği duruşunda görünür olmuş ve sahip olduğu karakteri yansıtmıştır.

3.5.3.1. Karizma

Olağanüstü yeteneklerle donatılmış, karizma sahibi, çekici ve etkileyici insanlar doğanın insanlığa armağanlarıdır. Bu insanlar çok nadiren insanlık tarihinde görülmekte ve daha yaşarken kahramana dönüşmektedirler. Öldükten sonra da efsaneleşmekte, eserleri sonsuza dek yaşamaktadır. Onların başarıları çok geniş kitleler tarafından onaylanmakta, benimsenmekte, savunulmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk üzerinde yaşadığı coğrafyanın, içinde yaşadığı toplumun durumunu anlama, halkın sıkıntılarını kavrama, onlara, özgürlükleri için yapmaları gerekeni anlatma, halkı örgütleme, savaş stratejileri geliştirme, devrimler için zemin hazırlama, devlet yönetimi gibi konularda deha sahibidir (Mert ve Açıkgöz, 2015: s. 193-194).

Aşkun'a göre, Atatürk 1919'da Türkiye'nin karizmatik ortamına bir örgüt adamı olarak girdikten sonra, gerçekten ulusun çok sınırlı olanak ve güçlerini düzenleyip, örgütlenerek işgalci kuvvetlere karşı kesin bir askeri zafer elde etmiştir. İşte bu evreden sonradır ki, Atatürk izleyicilerince güçlü karizmatik bir önder olarak görülmeye başlanmıştır. Kendisinin karizmatik olma yolunda geçirdiği evreleri ve girdiği durumları aşağıdaki şemayla daha belirgin biçimde göstermek mümkündür: (Aşkun, 1988: s. 211).

Şekil 3.1. Atatürk'ün Karizmatik Olma Yolunda Geçirdiği Evreler ve Girdiği Durumlar

Kaynak: Aşkun, 1988: s. 211

Mustafa Kemal Atatürk evrensel boyutta karizmatik bir lider olarak kabul görmekte ve kişiliğinde barındırdığı vasıflar, O'nun farklılığını belirgin bir şekilde ortaya koymaktadır. Sahip olduğu çekim gücü ile kitleler tarafından takip edilmiş ve halkına milli birlik duygusunu aşlamayı başarmıştır. Onun karizmatikliği temellerini; sağlam karakteri, entelektüel yapısı, gerçekçi oluşu, mensubu olduğu Türk Milleti'ne karşı sevgisi, en büyük eseri olan Türkiye Cumhuriyeti uğruna, ülkenin en zorlu süreçlerinde dahi cesurca duruş sergilemesine ve vatanın bütünlüğünün tehlikede olduğunu hissettiği anda kendini Türk Milleti için feda edebilecek yapısından kaynaklanmıştır.

Türk Ordusunun İstiklâl Savaşında başarılı kumandanı ve genç Türkiye Cumhuriyetinin seçilen ilk Cumhurbaşkanı olarak Atatürk, toplumun yapısında köklü değişikliklere yol açacak devrimleri yaparken herşeyden önce ulus çapında kazandığı söz konusu karizmatik oruna dayanmıştı. Toplumun dışından veya topluma rağmen olmayıp, güçlü olumlu karizmasına dayanarak halkın içinden başlattığı devrimleri tamamlarken, aşağıda özetlediğimiz tutum tarzı, hem karizmasının gücünü koruyup, geliştirmiş, hem de dolayısıyla devrim eylemini en az dirençle yürütmesine yol açmıştır, şöyleki: (Aşkun, 1988: s. 211-212).

- Hiçbir zaman kendi adına konuşmamış, daima ulus adına konuşmayı tercih ederek, "Biz" sözcüğünü kullanmıştır.

- Bir konu veya sorun için eyleme geçmeden önce, girişimine ilişkin olarak ilk kez Millet Meclisini buna inandırıp, onayını almaya özellikle dikkat etmiştir.

- Halkla bağlantısını koparmamaya önem vererek, onlarla haberleşme kanallarını her vakit açık tutmuştur.

Muzaffer Başkomutan olmak üzere İzmir'e girdiği gün, önüne serilen düşman bayrağını, *"Bayrak bir milletin bağımsızlık alâmetidir; düşmanında olsa saygı göstermek gerekir!"* diyerek, onu yerden kaldırtan, Bir milleti hürriyet ve bağımsızlığa kavuşturan büyük eserinin haşmeti karşısında, memleketin büyük sanatkârları, şairleri, tiyatro sanatçıları elini öpmek istedikleri zaman *"Sanatkâr el öpmez; sanatkârın eli öpülür!"* cevabını veren, Çanakkale şehitleri törenine konuşma yapmak üzere giden bir bakanına, harpte ölen diğer millet askerleri için de: *"Bu memleketin toprakları üzerinde kanlarını döken kahramanlar! Burada bir dost*

vatanın toprağındasınız. Huzur içinde uyuyunuz!” diye not yazdıran...Bu davranışlar, belki de insanlık tarihinde eşi olmayan şeylerdi ve O'nun büyüklüğünü, O'nun genişliğini hoşgörüsünü simgelemiştir (Mert ve Açıköz, 2015: s. 169-170).

Kurtuluş savaşını başlatırken göstermiş olduğu kararlılık ve geleceğe yönelik umudu, O'nun karizmatik bir kişilik olduğunu göstermektedir. Mücadele yeteneği Atatürk'ün karakterinin en belirgin özelliğidir. Kendisine olan yüksek güveni, demokratik fikir ve ilkeleri Atatürk'ün karizmatikliğini ortaya koyan göstergeler olmuştur. Liderliği ile etrafında ilgi uyandıran Mustafa Kemal Atatürk, duruşundaki çekicilik, konuşmalarındaki ustalık, düşünce dünyasındaki derinlik ile insanların gözünde karizmatik bir lider olarak konumlanmıştır.

3.5.3.2. Özgüven

Özgüven; kendimize yönelik iyi duygular geliştirmemiz sonucu, kendimizi iyi hissetmemiz demektir. Başka bir deyişle kendimiz olmaktan memnun olmak ve bunun sonucu olarak kendimiz ve çevremizle barışık olmaktır (www.turkpdr.com). Özgüvenli olmak pasif, agresif ya da aldatıcı tutumlara başvurmak zorunda kalmadan kendini ifade edebilmektir. Özgüvenli olmak, doğru seçimler yapmakla ilgilidir. Özgüvenli olmak etkili iletişimi içermekte ve bu, yalnızca belirli bir durumda söylenmesi gereken doğru sözcükleri bulup söylemek değildir. Ses tonu, tonlama, sesin yüksek ya da alçak oluşu, yüz ifadesi, jestler ve beden dili, karşınızdakine iletmekte olduğunuz mesaj açısından önem taşımaktadır. Denklemim tüm parçaları uyum içinde olmadığı sürece bozuk mesajlar gönderme olasılığı çok yüksektir (www.kisiselgelisim.gen.tr).

Atatürk'ün kendine olan güveni ve inancı özgüven sahibi bir liderin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Özgüvenli oluşu, kendine duyduğu inanç ve saygı, sahip olduğu düşüncelerin bir ürünüdür. Kendine verdiği değer ve kendisini net bir şekilde ortaya koyması, deneyimleriyle toplum içinde varlık göstermesi, Atatürk'ün kendine olan inancını etkilemiştir.

Birinci Dünya Savaşı sonunda Suriye'deki Osmanlı orduları yenilmiş ve darmadağın olmuşlardır. Fakat Mustafa Kemal, hükümet işgalcilere boyun eğme

eğiliminde olduğu halde bir avuç askerle birlikte sınırda direnmiştir. Mustafa Kemal'deki öyle bir kendine güven ve ondan kaynaklanan dirençtir ki, en tehlikeli zamanda ortaya çıkmış, yol bulmuş, fakat uçurumun kenarında durmasını bilmiştir. 1918'de Haydarpaşa iskelesinde, işgalci ülkelerin 53 gemilik filolarını İstanbul önlerinde gördüğünde “*Geldikleri gibi giderler*” demiştir. Nitekim işgalciler bir süre sonra geldikleri gibi gitmişlerdir (Mert ve Açıkgöz, 2015: s. 193-198).

Sönmez'e göre, Atatürk Osmanlı'nın son iki buçuk asrında yaşadıklarıyla; ezilmiş, hayata küsmüş, moral olarak çökmüş, kendi kararını kendi alma yeteneği zedelenmiş, düşüncesi dondurulmuş, dimağı mühürlenmiş bir millete tekrar kendi olabileceğini hatırlatan bir milli liderdir. Dimağı uyuşturulmuş bir toplumu tekrar ayağa kaldırmak için; yeterli bilgi, bir yığın tecrübe, insanı tanıma ve anlama ayrıca onu yönetim biliminin ilkeleri doğrultusunda yönetme gibi bir çok niteliği bir arada taşımaya gerektirdiği muhakkaktır. Atatürk bunlara sahiptir. Bir de bunlara ilaveten onun karizması, liderlik nitelikleri ve hayranlık uyandıran medeni cesareti vardır. Bunlar milletin önüne düşmüş liderin artılarıdır. Fakat milletini nasıl kendine getirecek, nasıl üzerine ölü toprağı serpilmiş yığınların uyanmaları ve dirilişleri hatta bununla da kalmayıp, tekrar medeniyet yarışına ortak olmaları sağlanacaktı? Atatürk bunu; Türk Milletine

- Türk'ün niteliklerini
- Türk'ün tarihini
- Türk'ün başarılarını

anlatarak gerçekleştirdiği “motivasyon” ile sağlamayı denemiştir. Bu tarz bir motivasyon İstiklal Savaşı'nın kazanılmasında önemli bir faktör olmuştur. Sıra muasır medeniyetin yakalanması ve onun üzerine çıkılması savaşındadır. Atatürk'ün bu savaşta da muvaffak olmak için gösterdiği yol, verdiği güven ve moral motivasyon; gerek psikolojik derinlik ve gerekse hemen bütün toplum kesimlerine hitap edecek bir genişliğe sahip oluşuyla gerçekten eşsizdir (Sönmez, 2006: s. 24-25).

Özgüven duygusu, Mustafa Kemal Atatürk'ün sahip olduğu özelliklerin mihenk taşlarından birini oluşturmaktadır. O sahip olduğu yüksek vasıflarının

farkında olmuş ve Türk Milleti'nin de güçlü bir millet olduğuna inanmış, milletinden bahsederken onlara olan güvenini güzel sözlerle açıklamaya çalışmıştır. *“Türk milletinin karakteri yüksektir; Türk milleti çalışkandır. Türk milleti zekidir.”* söylemi onun halkına olan güvenini ve inancını açık bir şekilde ortaya koymuştur.

Yüksek derecede özgüven sahibi olan Atatürk egemenliği kendi tekeline almamış *“Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.”* diyerek güçlü duruşunu bir kez daha ortaya koymuştur. Atatürk aynı zamanda tüm benliğiyle giriştiği çetin mücadelenin ne ile sonuçlanması gerektiğini yüreklilikle dile getirebilecek cesareti gösterebilmiştir. *“Efendiler, yarın Cumhuriyet'i ilan edeceğiz.”* Söylemi, O'nun iç ve dış tehditler karşısında dahi özgüveninden ödün vermediğini gözler önüne sermektedir. Mustafa Kemal Atatürk, içinde bulunduğu koşullar olumsuz olsa da bakış açısını canlı tutmuş içindeki güven duygusunu kaybetmemiş *“Geldikleri gibi giderler.”* cümlesi ile kendine olan güvenini görünür kılmıştır.

3.5.3.3. Kendine İnanma

Kendine ve düşüncelerine inanan bir lider olan Atatürk, inandığı şeyleri halkına anlatmayı ve onları geleceğe refah içinde taşımayı bir görev bilmiştir. İmkansızlık, O'nun felsefesinde yer bulmamış, inancıyla kendini yönetmeyi başarmış, halkını da her şeyin mümkün olabileceğine inandırmıştır. Kendine duyduğu inanç, düşünce sisteminin harekete geçmesini sağlayarak, Atatürk'ün çeşitli inkılapları ortaya koymasını sağlamıştır.

Cinman Şimşek'e göre. O Türk toplumuna ve kendisine inanmıştır. Büyük bir inanç ve gayretle, büyük bir asker, devrimci ve devlet adamı olarak, ülkeyi inanılmaz bir noktaya getirmiş ve gençliğe, bir hitabeyle birlikte emanet etmiştir. Cumhuriyetçilik, laiklik, devletçilik, devrimcilik, halkçılık ve milliyetçilik ilkelerini getirmiştir. Tam bağımsızlık ve ulusal egemenlikten taviz vermemiştir (Cinman Şimşek, 2001: s. 78-79).

19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktığı vakit, amacını kesinlikle tespit etmiştir. Bu nedenle Amasya Tamimi, Erzurum, Sivas Kongreleri, O'nun güçlü zihin yapısının eseridir. Hatta, Milli Mücadele'nin başından sonuna kadar devam eden başarılar

zinciri, bu mükemmel işleyen zihnin tasarlayıp zamanı geldikçe icra ettiği plânın safha programlarıdır. Birere tesadüf değildir. Çünkü Atatürk Düşüncesi'nde tesadüfe, ihtimale ve olsa olsalara yer yoktur. Atatürk tam anlamı ile gerçekçidir. O, hayalci değil, hesapçıdır (Mert ve Açıkgöz, 2015: s. 106).

Atatürk “*Özgürlük ve bağımsızlık benim karakterimdir*” derken kendine olan inancı ve güçlü kişilik özelliklerine önemli bir vurgu yapmıştır. Türk Kurtuluş Savaşı'nı büyük bir azimle yöneterek başarı göstermesi, O'nun kendisine olan inancı ve milletine olan sonsuz güveninden kaynaklanmıştır. Mustafa Kemal'in kendine karşı göstermiş olduğu inanç, O'nun mücadele adamı oluşu ve aklın klavuzluğundan çıkmayışında görülmüştür.

Cumhuriyet düşüncesini ve bağımsızlığı yılmadan, cesurca, her koşulda savunması ve “*Ya istiklal ya ölüm*” tabiriyle giriştiği haklı mücadele uğruna hayatını ortaya koyması, inancını sağlam bir zemin üzerine inşa ettiğini görmemizi sağlamıştır. O'nun inancı, halkının desteği ve laik, demokrat Türkiye Cumhuriyeti fikriyle ayakta kalmıştır. İleri görüşlü ve inkılapçı bir karaktere sahip oluşu, Atatürk'ü ömrü boyunca tek bir hedefe yönelmiş ve gösterdiği tüm çabalar, Türk'ün haysiyetini medeniyetin çok daha üstüne çıkarma inancında olmuştur.

Ali Fuat Cebesoy'un yazmış olduğu küçük bir anı, Mustafa Kemal Atatürk'ün kendine olan inancının daha öğrencilik yıllarında belirlediğini göstermektedir.

Mustafa Kemal, muhakkak kurmay subay olacağına inanmaktaydı. Bir gün: (Cebesoy, 1997: s. 48).

-Ya erkânı harp olmazsan, ne yaparsın? diye yarı ciddi, yarı şaka takılan sınıf arkadaşımız Arif'i derhal susturmuştu.

-Seni bilmiyorum, fakat ben muhakkak erkânı harp olacağım.

Mustafa Kemal kurmay olmuş, Arif, mümtaz yüzbaşı olarak okuldan çıkmıştır.

Atatürk'ün liderlik gücü, büyük ölçüde hedeflerine net bir şekilde odaklanması ve yaptığı şeylere inanmasından kaynaklanmıştır. Kendine olan inancı, sorunlar ve olumsuz koşullar karşısında risk alabilmesini sağlayarak köklü değişiklikler ortaya koymasına neden olmuştur.

3.5.3.4. Özsaygı

Özsaygı kavramı günlük yaşamda kendini sevmek, kendini saymak, özgüvenli olmak gibi pek çok biçimde sıklıkla kullanılmaktadır. Özsaygı bir duygu olmaktan ziyade kişinin kendi özelliklerini değerlendirerek bir sonuca varması, rasyonel bir karardır. Öz saygısı yüksek olan bireyler daha fazla olumlu özellikleri olduğuna inanmakta, olumsuzluklar karşısında daha dirençli, duygusal açıdan daha istikrarlıdırlar. Benlik kavramları net, kendilerini geliştirme eğiliminde, daha fazla risk almaktadırlar (www.populerpsikoloji.com).

İnsanın kendine duyduğu saygı olan özsaygı, Atatürk'ün kişilik özelliklerini yansıtan önemli bir bileşen olarak karşımıza çıkmıştır. Atatürk'ün özsaygısının oluşmasında kişilik özellikleri, eleştirilere açıklık, gerçekçi oluşu ve motivasyonunu yüksek tutması önemli etken olmuştur. Mustafa Kemal Atatürk'ün özüne göstermiş olduğu saygı, temel dayanağını mütevazı bir yaklaşımı benimsemesinden ve benmerkezci olmayışından almıştır. O'nun kendine duyduğu saygı amaçları uğruna değişim ve gelişim yönünde ilerleme kaydetmesinden anlaşılmıştır.

Salih Bozok'un Atatürk ile ilgili bir anısı, O'nun özsaygısını ve mütevazı kişiliğini görmemizde önemli bir örnek olmuştur.

Salih Bozok'un anılarından: (Benazus, 2012: s. 73).

Cumhuriyet Bayramı kutlamaları Atatürk'ün çok büyük önem ve değer verdiği kutlamalardır. Kutlamaların her safhası ile mutlaka ilgilenmiş, coşku ve inançla yansımalarını görmek istemiştir. Cumhuriyet'in 12'nci yıldönümü kutlamaları için bazı değişik pankartlar hazırlanmıştı. Bunların içinde olanlardan bazıları şöyle idi:

“Atatürk bu milletin en yücesidir.”

“ Türk Milleti asırlardır bağrından bir Mustafa Kemal çıkardı.”

Bu ve buna benzer pankartlar Atatürk'ün önüne serildiğinde, hepsini teker teker incelemiştir. Yukarıdaki örneklerde olanları ve ona benzerlerinin hepsini çizmiş, tümünün yerine yalnız şunu yazmıştır:

“ Atatürk, bizden biridir.”

Özsaygı yeteneğinin yüksek oluşu, Atatürk'ün sadece kendi milletine değil diğer milletlere de olan saygı ve sevgisinin bir yansıması olmuştur. O insanlığa karşı saygı beslemiş ve bu durum, O'nun kendisine olan özsaygısını her zaman yüceltmıştır.

Bir gün Çanakkale'ye giden bakanlardan birine Atatürk şöyle demiştir: (Sarı, 2016: s. 33).

-Orada Mehmetçik anıtının başında şehitleri anacaksınız. Siz olmasaydınız, siz göğüslerinizi çelik kalelere karşı siper etmeseydiniz, boğaz elden gider, İstanbul elden giderdi diyeceksin.

-Evet efendim.

-Çanakkale'de yalnız bizim şehitlerimiz yok. Bu topraklar üzerinde kanlarını döken insanları da o kahraman düşman savaşçıları da saygıyla anacaksınız.

Bakanın ricası üzerine bu son söylenecekleri Atatürk'ün kendisi hazırlamıştır. Nutuk şudur:

“Bu memlekette kanlarını döken kahraman, burada bir dost vatanın toprağındasınız. Huzur içinde uyuyunuz. Sizler Mehmetçiklerle yan yana koyun koyunasınız. Uzak diyarlardan evlatlarını harbe gönderen analar! Gözyaşlarınızı dindiriniz; evlatlarınız bizim bağrımızdadır, huzur içindedirler. Onlar bu toprakta canlarını verdikten sonra artık bizim evladımız olmuşlardır.” Bu nutku yabancı gazeteler haber aldıktan sonra, haftalarca, aylarca Avusturalya'dan, Yeni Zelenda'dan sevgi minnet mektupları yağmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk kendisinde varolan liderlik vasıflarını daha askerlik sıralarında bir öğrenciyken farketmiş ve liderliğinin dışavurumunu önce kendisine duyduğu saygıyla göstermiş daha sonra ise bu saygı tüm insanlığı kapsayacak şekilde yayılma göstermiştir. O'nun özsaygısı kendine olan inancından, yeterlilik hissinden, Türk halkına layık bir lider olmak için ölümüne dek mücadele edebilme azminden kaynaklanmıştır. Kendisine ve Türk toplumuna karşı dürüst ve gerçekçi olması, içinde bulunduğu koşulları artı ve eksileriyle ele alabilme cesareti, başarısızlık duygusunun hakim olmasına mücadele etmekten ziyade güzel günleri göreceği umudu,

eleştiriler karşısında açık oluşu, moral ve motivasyonunu her koşulda canlı tutması ve güçlü duruşu, O'nun özsaygıya sahip olduğunun en temel göstergeleridir.

3.5.4. Ün

Ün kavramı, herkesçe bilinme, tanınma durumu, şan, şöhret anlamına gelmektedir (www.tdk.com). Mustafa Kemal Atatürk'ün ünü kendi içinde; göze çarparlık, ilerleme, çizgi, deneyim ve vasıflar olarak 5 bileşen çerçevesinde değerlendirilmiştir.

3.5.4.1. Göze Çarparlık

Mustafa Kemal Atatürk sahip olduğu tüm vasıfları ve görüntüsüyle insanların dikkatini çekmeyi başarmış, bu durum ise O'nun ulusal ve uluslararası boyutta ilgiyle takip edilen ve saygı duyulan bir lider olmasını sağlamıştır. Dış görünüşüne gösterdiği özen, davranışları, konuşma tarzı ve milleti adına yaptığı işler dünya nezdinde bir üne kavuşmasını sağlamıştır. Dünya basınında kendisine yönelik çıkan olumlu söylemler ve birçok ülkede adına dikilen heykeller, isminin verildiği yerler Atatürk'ün dünya tarafından sevilen ve saygı duyulan bir lider konumunda olduğunu göstermiştir.

Atatürk'ün ünü sadece kendi ülkesiyle sınırlı kalmamış, dünya ülkerinin dört bir tarafında hissedilmiş ve insanlar tarafından hayranlık duyulan bir lider olmasını sağlamıştır. Atatürk'ün evrensel ünü, örnek bir lider olarak gösterildiği, UNESCO'nun sempozyum çalışmaları için attığı adımda da görülmüştür.

27 Kasım 1978 Tarihli UNESCO Genel Kurulu'nun kararında: (www.add.org.tr).

“UNESCO Genel Konferansı; Uluslararası anlayış işbirliği ve barış yolunda çalışmış üstün kişilerin gelecek kuşaklar için örnek olacakları inancıyla, Türkiye Cumhuriyeti'nin Kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün doğumunun 100. Yıldönümü'nde, 1981 yılında anılacağını hatırlatarak, UNESCO'nun ilgilendiği tüm alanlarda olağanüstü bir reformcu olduğunu göz önünde tutarak, özellikle sömürgecilik ve emperyalizme karşı en önce açılan savaşların ilk liderlerinden biri

olduğunu kabul ederek, dünya ulusları arasında karşılıklı anlayışın, sürekli barışın kurulması için çalışmalarının olağanüstü bir örnek olduğunu ve tüm yaşamı boyunca insanlar arasında hiçbir renk, din ve ırk ayrımını gözetmeden, bir uyum ve işbirliği çağının doğacağına olan inancını anımsatarak, eylemlerini her zaman barış uluslar arası anlayış ve insan haklarına saygı yönünden yapmış olan Türkiye Cumhuriyeti'nin Kurucusu Atatürk'ün kişiliğini ve eserinin çeşitli yönlerini ortaya çıkarmak üzere, 1980 yılında yapılacak sempozyum hazırlıkları için Türk Hükümeti ile UNESCO'nun işbirliği yapmasına karar verilmiştir.” görüldüğü üzere bu karar Atatürk'ün evrensel boyutta üne sahip olan bir lider olduğuna vurgu yapmaktadır.

ABD'de yayımlanan Time dergisi 24 Mart 1923 tarihli baskısında Atatürk'e yer vermiştir. Eşsiz lider Mustafa Kemal Atatürk, tüm dünyanın yakından takip ettiği ünlü Time dergisine, 4 yıl arayla 2 kez kapak olmuştur. Atatürk, 21 Şubat 1927'de derginin bir kez daha kapağını süslemiştir. Türkiye Cumhuriyetinin Kurucusu ve ilk Cumhurbaşkanı Atatürk, yaptıklarıyla, konuşmalarıyla ve davranışlarıyla sadece Türk milletine değil tüm dünya milletlerine örnek olmuştur. Cumhuriyet'in ilanından bir kaç ay önce 24 Mart 1923'te Time dergisinin kapağında Atatürk vardır. 4. sayısında Atatürk'e yer veren Time'daki yazıda Anadolu topraklarında özgür bir ulus kurma mücadelesi ve kişiliği övgü ile anlatılmıştır. Hakkındaki makalede, tarihçi Arnold J. Toynbee'nin görüşlerinden de yararlanılmıştır. Profesör Toynbee, ”Mustafa Kemal Paşa hiç şüphesiz çağdaş tarihin büyük şahsiyetlerinden biridir. Hayata saçılan milli hareket ilhamıyla birlikte daha iyi bir dünya için beklemek yerine bir Türk'ün Anadolu'da kendi efendisi olabileceğinin canlı bir örneğidir” demiştir. Dergi, 24 Mart 1923 tarihli baskıda yer alan Atatürk için “Osmanlı İmparatorluğu'nun küllerinden daha sonra Atatürk olarak tanınan asker Mustafa Kemal Atatürk, modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu babası olarak çıkmıştır. Atatürk'ün laik reformları ve otoriter çizgisi on yıllar boyunca Ortadoğu'da yankı uyandıracak bir efsane bırakmıştır” ifadesini kullanmıştır “O, bugün Türkiye'yi özgürlüğüne kavuşturan biridir. O, halkını, yabancı güçlerin boyunduruğundaki bu bataktan kurtarmıştır. Onların özündeki niteliklerini fark etmelerini sağlamış ve onlara bağımsızlık düşüncesi ve hareketini getirmiştir.” paragrafını da eklemiştir (www.sozcu.com.tr).

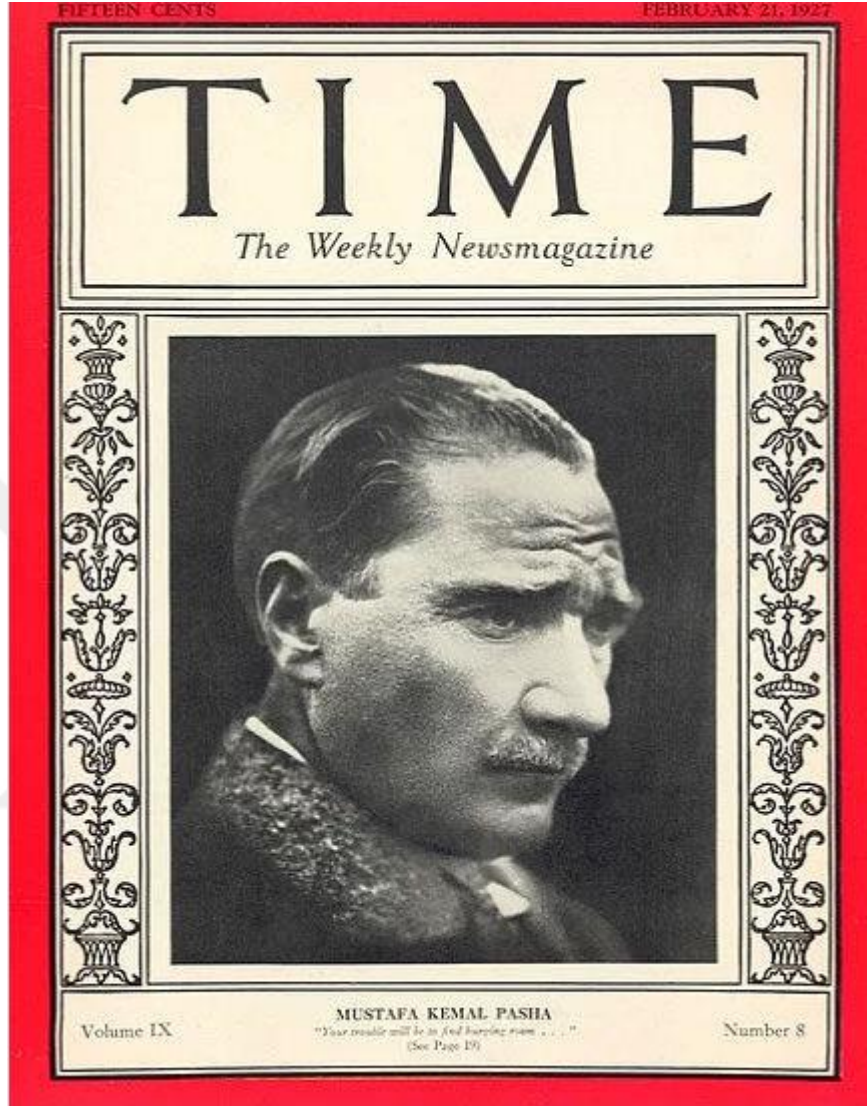

Fotoğraf 3.68. 24 Mart 1923 Time dergisi kapağı (www.sozcu.com.tr).

Tarihte yaşadığı dönemde ünü göklere çıkarılmış hem kendi hem de başka ulusların kederine hükmetmiş nice liderler vardır. Bunların büyük bir çoğunluğu ölümleriyle birlikte sabun köpüğü gibi kaybolup gitmişlerdir. Öncelikle de kendi uluslarınca unutulmuşlardır. Bunda en büyük etken bu liderlerin düşüncelerinin sadece yaşanan anla sınırlı olup geleceğe yönelik yeni ufuklar açmamış olmasıdır. Oysa Atatürk her geçen an bıraktığı düşünce mirasıyla insanlığın ve Türk milletinin gözünde büyüyerek geleceğe akmaya devam etmektedir (www.tsk.tr).

Atatürk, Türk bağımsızlık savaşının askeri lideri olduğu kadar, siyasi lideridir ve sadece bizim gözümüzde değil, dünya kamuoyunca da “Çağdaş Türk Devleti’nin Kurucusu”dur (Mert ve Açıköz, 2015: s. 226).

Atatürk, 21 Şubat 1927 tarihinde Time dergisinin bir kez daha kapağını süslemiştir.

Fotoğraf 3.69. 21 Şubat 1927 Time dergisi kapağı (www.aktuel.com.tr).

Saygın bir lider olan Mustafa Kemal Atatürk'ün izine dünyanın pek çok yerinde bulunan caddeler, heykeller ve yerlerde rastlamak mümkündür. Dünyanın dört bir tarafına yayılan ünü, O'nun evrenselliği yakalayan bir lider olduğunu göstermektedir. Atatürk'ün reformcu kişiliği ve özgün fikirleri sadece kendi ülkesiyle sınırlı kalmamış aynı zamanda dünya barışı adına gösterdiği yoğun çaba O'nu dünyaca kabul edilen bir lider konumuna taşımıştır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün uluslararası boyutta isminin verildiği yerler, adına yapılan heykelleri verilen örneklerle sınırlı değildir. O'nun örnek bir lider oluşu ve yaşadığı çağda ortaya koyduğu fikir ve inkılapları günümüz çağında dahi bir harita niteliği taşımakta ve Atatürk'ün öngörü konusunda başarılı bir lider olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla bu durum Atatürk'ün liderliğinin her çağda öneminin daha fazla anlaşılmasına neden olmaktadır. İnsanlığa yön verebilmek ve tarihin akışını değiştirerek yeni bir tarih yazmak zorlu bir süreçtir. Dolayısıyla Atatürk'ün hayranlık duyulan cesareti ve yaptığı işler dünya ülkelerinde de bir üne kavuşmasını sağlamış ve dünyanın dört bir yanında Atatürk'ün izinin görülmesine neden olmuştur.

Atatürk'ün dünyanın dört bir tarafında isminin verildiği 35 yer: (www.onedio.com).

- Place Ataturk - Vise, Belçika

Belçika'nın Vise kentine bağlı Cheratte kasabasında bulunan bu yere verilen isim, belediye başkanı Marcel Neven'in girişimi ile 2003'te verilmiş. İlk önce "Place Attatürk" olarak yanlış yazılmışken kısa süre sonra doğrusuyla değiştirilmiştir.

- Kemal Ataturk Avenue(cadde) - Dhaka, Bangladeş
- Ataturk Avenue(cadde) - Islamabad, Pakistan
- Atatürk Statue(heykel) - Mexico City, Meksika

Başkent Mexico City'de bulunan saat kulesi Meksika'nın bağımsızlığının 100. yıl dönümünde Türk vatandaşları tarafından hediye edilmiştir. 1910 yılında yaptırılmış ve "Osmanlı Saati" olarak bilinmektedir. Daha sonra yapılan Atatürk Anıtı ise Le Reforma caddesinde bulunmaktadır.

- Calle Mustafa Kemal Ataturk - Santo Domingo, Dominik Cumhuriyeti
- Ataturk Heykeli - Be'er Sheva, İsrail

Sderot David Tuviyahu ile Ali Daivis caddelerinin kesiştiği yerde Be'er Sheva'da bulunan heykelin levhasında "Yurtta barış, dünyada barış. Mustafa Kemal Atatürk 1881-1938 Türkiye Cumhuriyet'inin kurucusu" yazısı bulunmaktadır.

- Atatürk Anıtı - Amsterdam, Hollanda

Anıtta Hollandaca ve Türkçe olarak "Yurtta Sulh, Dünyada Sulh" yazılıdır.

- Atatürk Anıtı - Wellington, Yeni Zelanda

Atatürk Anıtı başkent Wellington'ın Tarakina koyundadır. Cook Boğazı'na bakan anıtın orada olma sebebiyse boğazın Gelibolu Yarımadası'na benzemesidir.

- Caracas, Venezuela

Venezuela'nın başkenti Caracas'ta bulunan bir parktaki heykelin altında "Modern Türk Devletinin kurucusu Kemal Atatürk" yazısı bulunmaktadır.

- Havana, Küba

Küba'da Atatürk'ten başka hiçbir yabancı devlet adamının heykeli bulunmamaktadır. İlk Atatürk Heykelinin altında Türkçe ve İspanyolca olarak "Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu - Yurtta Barış, Dünyada Barış " yazmaktadır. 2011 yılında Küba devlet yetkililerinin isteği üzerine heykeltıraş Metin Yurdanur tarafından yapılan yeni Atatürk heykeli de başkenti Havana'nın gözde mekânlarından olan, Puerto Caddesi'ndeki bir parka konulmuştur.

- Atatürk Bahçe Köyü - Oostzaan, Hollanda
- Canberra, Avustralya

Anzac Savaş Anıtı karşısındaki Atatürk Anıtı. Tarihte ilk defa bir savaş iki ülke arasında dostluk bağının kurulmasına neden olmuştur. Çanakkale Muharebesi'nde şehit düşen Türk ve Anzak askerlerinin anısını yaşatmak için iki ülke arasındaki görüşmeler sonucu Avustralya'da Atatürk Anıtının açılmasına karar verilmiştir.

- Albany, Batı Avustralya (heykel)
- Statuia lui Mustafa Kemal Ataturk - Bükreş, Romanya

Romanya'daki Atatürk Meydanı. Bu meydana bir de Atatürk Büstü bulunmaktadır.

- Atatürkstraat - Rotterdam, Hollanda
- Mustafa Kemal Ataturk Marg Caddesi - Yeni Delhi, Hindistan

- Largo Mustafa Kemal Atatürk - Roma, İtalya
- Atatürk Park - New Jersey, ABD
- Yehud, İsrail

Mustafa Kemal Atatürk anısına yaptırılan bu anıtta da Atatürk'ün barışçıl anlayışını bir kez daha görmekteyiz. "Yurtta sulh cihanda sulh" sözü ve hemen altındaki yazı: Türk Milleti ve Türkiye'yi seven İsrail Halkı sana ebediyen minnettar kalacaktır.

- Karlovy Vary, Çek Cumhuriyeti

Atatürk 1918 senesinde o dönemde Avusturya-Macaristan imparatorluğu içinde yer alan Karlsbad'a gitmiştir. Böbrek tedavisi için Florencie isimli sanatoryumda kalmıştır. Avrupa'nın en eski lüks otellerinden biri olan Hotel Pupp'un yanbaşıında bulunan Florencie mütevazi bir otel görünümündedir, ve o dönemdeki ismi "Rudolf Hof" tur. Ana kapı yanında bir levhada Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Kemal Atatürk'ün burada 1918 Temmuz'unda ikamet ettiğini belirten bir levha bulunmaktadır. Daha sonra Florencie, Karlovy Vary'nin termal kentleri içinde nüfuzunun giderek artması ve kentin zengin turistlerin akınına uğraması sonucu, çevredeki tüm binalar da restore edilerek lüks bir otel kompleksine dönüştürülmüştür.

- Karlovy Vary'deki levha.
- Kemal Atatürkstraat - Utrecht, Hollanda
- Budapeşte, Macaristan
- ABD'de Atatürk Heykeli
- Sialkot, Pakistan
- Üsküp, Makedonya'da Atatürk heykeli
- Lima, Peru - "Paz En Casa, Paz En El Mundo" "Yurtta Barış, Dünya'da Barış"
- Atatürk Sokağı, Tunus
- Polonya'nın Wrocław şehrinde "Liceum Profilowane nr VII, Patron: Mustafa Kemal Ataturk" adında bir okul bulunmaktadır.
- Statue of Mustafa Kemal Atatürk - Kuşimoto, Japonya

Ertuğrul Fırkateyni Kuşimoto açıklarında 18 Eylül 1890'da tayfun sebebiyle kayalıklara çarparak batmıştır. 655 mürettabatın 589'u hayatını kaybetmiştir. Ölenlerin anısına 1891'de bu kasabada bir anıt yapılmıştır ve her yıl düzenli olarak bu anıt önünde anma törenleri yapılmaktadır. Kuşimoto kasabası Mersin ve Yakakent ile kardeş şehirdir. Kuşimoto'da 1974 yılında inşa edilen "Türk Müzesi"nde Ertuğrul Fırkateyni'nin maketi, gemideki asker ve komutanların fotoğrafları bulunmaktadır. 2010 yılında 7.5 metre civarındaki bronz Atatürk Heykeli yine Kuşimoto'ya dikilmiştir.

- Santiago, Şili

Şili'nin başkenti Santiago'da Apoguindo Caddesi Novigod Parkı'ndaki Atatürk Anıtı. Şili'nin başkenti Santiago'da belediye, kentte yaşayan kişilerin örnek alması için bir parka, Atatürk'ün sözlerinin yer aldığı rölyefini yaptırdığı bildirilmiştir. O yazı: "Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu, vatanının fedakar ve sadık hizmetkarı, benzeri olmayan kahraman, insanlık idealinin canlı emsali... Bütün hayatını Türk Milletine vakfetmiş, milletine kendi ruhunu, ateşini vermiştir. Hatırası milletin ruhunu ateşli tutan sönmez bir meşale olarak yaşamaktadır!"

- Atatürk Parkı - Bakü, Azerbaycan
- Astana, Kazakistan
- Atatürk Meydanı - Aşkabat, Türkmenistan
- Atatürk Parkı - Bişkek, Kırgızistan

.Atatürk 10 Kasım 1938 tarihinde vefat ettiğinde kendisiyle ilgili dünyanın dört bir tarafında haberler yapılmış, ünlü devlet ve bilim adamları kendisinden övgüyle bahsetmiştir. Atatürk'ün vefatı tüm dünyada büyük yankı uyandırmış ve örnek bir liderin kaybindan dolayı duyulan üzüntü sınırları aşmıştır.

Dünya gözüyle Mustafa Kemal Atatürk hakkında dile getirilen bazı söylemlerin örnekleri: (www.tsk.tr).

“Benim üzüntüm iki türlüdür: Önce büyük bir adamın kaybindan dolayı bütün dünya gibi üzgünüm. İkinci üzüntüm ise bu büyük adamla tanışmak konusundaki içten dileğimin gerçekleşmesine imkân kalmamış olmasıdır.” Franklin D. Roosevelt ABD Başkanı (Cumhuriyet, 21 Kasım 1938)

“Atatürk adı insana bu yüzyılın büyük insanlarından birinin tarihî başarılarını, Türk ulusuna ilham veren önderliğini, modern dünyayı anlayışındaki ileri görüşlülüğü ve bir askerî önder olarak kudret ve cesaretini hatırlatmaktadır. Ölümünün yıl dönümünde bu büyük adamı saygı ile selamlarım.” John F. Kennedy ABD Başkanı (Cumhuriyet, 10 Kasım 1963)

“İngiliz ulusu, Atatürk’ün devlet adamı niteliklerini ve ortaklaşa bağlı bulunduğumuz Batı idealleriyle iki ülkemiz arasındaki dostluğun kuvvetlenmesi yönünde yaptıklarını hayranlık ve minnettarlıkla daima anacaktır.” II. Elizabeth İngiltere Kraliçesi

“Savaşta Türkiye’yi kurtaran, savaştan sonra da Türk ulusunu yeniden diriltiren Atatürk’ün ölümü yalnız yurdu için değil, Avrupa için de en büyük kayıptır. Her sınıf halkın onun ardından döktüğü içten gözyaşları bu büyük kahramana ve modern Türkiye’nin Ata’sına layık bir tezahürden başka bir şey değildir.” Winston Churchill İngiltere Başbakanı (Tan, 18 Aralık 1938)

Dünyanın birçok yerinde düşüncelerini dile getiren devlet, bilim adamları, ve gazetelerin çoğu, Atatürk’ü Türklerin babası ve kurtarıcısı olarak nitelendirmiştir. İleri görüşlü ve inkılapçı bir lider olan Mustafa Kemal Atatürk bağımsızlık ve özgürlük yolunda vermiş olduğu mücadelelerle adını kahraman olarak duyurmuş modern bir lider konumunda olduğunu göstermiştir. Fikir ve devrimleriyle ulusuna medeniyet kapılarını açmıştır. Cesareti, kendine güveni ve devlet adamlığıyla gerek halkının gözünde gerekse de insanlığın gözünde örnek bir lider olarak görülmüştür. Halkını özgürlüğe kavuşturmak için mücadele etmesi ve fikirlerini cesurca savunması, O’nun diğer liderler tarafından da takip edilmesini sağlamıştır. Atatürk ortaya koyduğu liderliğiyle çağdaşlığın ve bağımsızlığın simgesi olmuş ve tüm dünyada büyük bir üne kavuşarak adını dünya tarihine yazdırmış evrensel bir lider statüsüne erişmiştir.

3.5.4.2. İlerleme

Atatürk, okul yıllarından itibaren ülke sorunlarına ilgi duymuştur. O, keskin zekâsıyla ülke ve dünyadaki değişmelerin toplumlarının geleceğini nasıl

etkileyeceğini, toplumların nelere gebe olacağını sezmiştir. Bu sezış onun geleceğe yönelik plânlarını oluşturmasını sağlamıştır. Onun sezgilerine dayanan planlar o günün koşullarında, birçoğları tarafından gerçeğleşmesi mümkün olmayan hayaller olarak değerlendirilse de o, ufkun otesine uzanan yolculuğundan asla geri adım atmamıştır. Bu yolculuk sonucu çağdaş Türkiye lk olmaktan çıkıp gerçeğe dönüşmüştür. Atatürk'ün başarıları ve gerçeğleşen geleceğe yönelik öngörülerinin hiğbirisi tesadüflerin sonucu olmamıştır (www.tsk.tr).

Atatürk yaşamının hiçbir safhasında durağan bir konumda olmamış, güçlü kişilik özellikleri, araştırmacı yapısı ve ileri görüşlülüğü, O'nu ilerleyen, devinim yaratan, çağının çok önünde yürüyen bir lider haline dönüştürmüştür. O içinde bulunduğu dünyaya farklı gözlerle bakabilmeyi başarmış, daha iyi bir toplum ve dünya için sürekli çalışmış ve bu bilinç, O'nun hayat felsefesinin temellerini oluşturmuştur. *“Birbirimize vereceğimiz işaret, ileri! İleri daima ileridir.” “Geçen zamana oranla, daha çok çalışacağız. Daha az zamanda daha büyük işler başaracağız.”* Söylemleri, Mustafa Kemal Atatürk'ün yetkinliğini ve ilerlemeci kişiliğini ortaya koymuştur.

31 Ekim günü Yıldıırım Ordular Grubu Kumandanlığını Alman generalinden devralırken, Alman generalinin: *“...Yenildik. Bizim için her şey bitti”* ifadesine karşı: *“Savaş müttefiklerimiz için bitmiş olabilir. Ama bizi ilgilendiren savaş, kendi İstikllimizin Savaşı ancak şimdi başlıyor”* cevabını vermiştir (Mert ve Açıkgöz, 2015: s. 105).

Atatürk, düşünce felsefesiyle hem toplumun hem de çağının üzerinde olan bir insandır. Kendisine en yakın olanlar dahi onun düşüncelerindeki derinliği görememişlerdir. Yakınındakiler olup biten olaylar ve sonuçlarıyla meşgulken O, sonuçların getireceği sonuçlarla ilgilenmiştir. Türk ulusu adına yürüttüğü özgürlük ve çağdaşlaşma mücadelesine zarar verir düşüncesiyle atacağı sonraki adımları çoğu zaman bir sır gibi saklamıştır. Düşüncelerini başkalarıyla paylaşamamanın ağırlığını ve yalnızlığını yaşamının sonuna kadar taşımıştır. Cumhuriyeti gençliğe emanet etmesinde ve Ulusal Egemenlik Bayramı'nı çocuklara armağan etmesinde bu gerçeği aramak gerekmektedir. Çünkü onun düşünceleri geçmişin küllerini değil geleceğin tohumlarını taşımıştır. (www.tsk.tr).

Mustafa Kemal Atatürk, sosyal, siyasal ve birçok alanda değişimi benimseyerek, ilerlemeci bir felsefeyle hareket etmiştir. Toplumsal her alanda ortaya koyduğu kalkınma çalışmaları, Atatürk'ün ilerlemeci yanını ortaya koymuştur.

3.5.4.3. Çizgi

Benazus'a göre, O, tüm yaşamı boyunca sergilediği insancıl davranışlarıyla Batılıların deyişi ile tam bir "Hümanist Çizgi" içinde yaşamını sürdürmüştür. Kendi ulusunun mutluluğu kadar, diğer ulusların ve tüm insanlığın mutluluğunu istemeyi, kendi milletinin mutluluğu için esas almıştır (Benazus, 2012: s. 15).

Mustafa Kemal Atatürk'ün çizgisi; ileriye yönelik, yenilikçi, bilimsel, uygar, hümanist bir çizgiye dayanmaktadır. O'nun yaşam çizgisi; insanlığın hür bir yaşam sürmesi, barış içinde yaşaması ve fikri hür insanların adaetli bir düzen ile sömürüye maruz kalmadan dayanışma ve refah içinde hayatını sürdürmesi gerektiği inancını temsil etmiştir. Atatürk'ün kendini daima yenileyen çizgisi, yaşadığı toplumun ve koşulların etkisiyle ve edinilen tecrübeyle sürekli köklü bir dönüşüm şeklinde kendini göstermiştir. "*Bizim yolumuzu çizen, içinde yaşadığımız yurt, bağrından çıktığımız Türk milleti ve bir de milletler tarihinin binbir facia ve ıstırap kaydeden yapraklarından çıkardığımız sonuçlardır.*" söylemi, O'nun çizgisinin oluşmasına etki eden en önemli unsurları ortaya koymaktadır.

Modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu, Mustafa Kemal Atatürk, geri kalmış bir toplumdaki çağdaş bir milletin ve uygar bir devletin yaratıcısı olmuştur. Lozan'da Misak-ı Milli hedefleri doğrultusunda bağımsız bir vatan ve millet yaratılmasına özen göstermiştir. Atatürk'ün temel amacı, Türkiye'nin her zaman için ulusal bağımsızlığını koruyabilmesidir (Avcı, 2006: s. 163). Anlık uğraşlar yerine köklü değişimler ve sürekli işlere zaman ayırmıştır. Radikal önerilere ve çözümlere önderlik etmiştir. İnisiyatif kullanmış, organize etmiş ve yetkilendirmiştir. Kendisine değil, Türk halkına övgüler yağdırmıştır, benliğini ikinci plana atmış, Türk halkını alkışlamış ve iyi hissetmelerini sağlamıştır. Kendisini bütünün bir parçası olarak algılamıştır. Geçmişten ders çıkarmış, anı iyi değerlendirmiş ve geleceği kurmaya çalışmış bir liderdir. 1881 ve 1938 yılları arasında birçok değişime ve yeniliğe önderlik etmiştir. Tarihte hiçbir lider bu kadar kısa sürede büyük başarılar elde

etmemiştir. Bu anlamda M. Kemal Atatürk tarihe damgasını vuran ilk ve tek liderdir (Geçikli, 2012: s. 30-31).

3.5.4.4. Deneyim

Deneyim, bir kimsenin belli bir sürede veya hayat boyu edindiği bilgilerin tamamı, tecrübedir (www.tdk.com). Atatürk'ün askerlik yaşamının her anı cephenin sıcak ateşiyle iç içe geçmiştir. O daima en ön siperlerde kimi zaman Mehmetçiklerin yanında kimi zaman önünde olmuş, cephenin acılarını, sevinçlerini, zorluklarını, ateşini onlarla paylaşmıştır. O, kararlılığıyla, cesaretiyle, sevgisiyle, bilgisiyle, öngörüsüyle Mehmetçiklerin efsanelerine konu olmuştur. Mehmetçik ona inanmış, onunla zaferi mutlak görmüş ve bunu da başarmıştır. Türkiye Cumhuriyeti bu inancın eseridir (www.tsk.tr).

Mustafa Kemal Atatürk'ün çağının önünde yürümesini ve bir lider olarak konumlanmasını sağlayan şey, O'nun sürekli halkın içinde olması ve yaşanılanları deneyimleme fırsatı bulmasıdır. Karşılaştığı ve maruz kaldığı her durumda karamsarlığa düşmemiş, edindiği her yeni deneyimle bir sonraki adımını belirlemiştir. İçinde yaşadığı tarih boyunca büyük savaşlara katılmış, savaşları başarıyla yönetmiş ve bu başarının kaynağının Türk Ulusu olduğunu dile getirmiştir. Tüm deneyimleri, O'na Türk halkı'nın aydınlanması ve yoksulluğa mahkum edilmemesi için daha fazla çalışma azmi vermiştir. Her tehlikeyi büyük bir kararlılıkla göğüslemiş, umutlarını soldurmamış, önderlik yaptığı Türk toplumuna karşı vicdani bir yükümlülük taşımıştır.

Yaşadığı dönemde edindiği acı deneyimler, Atatürk'ü çaresiz kılmamış aksine vatani ve halkı için canını ortaya koymak konusunda tereddüte dahi düşürmemiştir. Savaş meydanlarında ve bizzat sosyal hayatın içinde bulunarak edindiği deneyimler, halkının acılarına ve yaşadığı koşullara tanıklık etmesi, O'na büyük bir sorumluluk yüklemiş ve yaşamının büyük bir kısmı milletin bağımsızlığı için mücadele ile geçmiştir. Atatürk'ün yaşamı boyunca deneyimlediği olaylar, O'nu adım adım lider pozisyonuna taşımıştır. Zaman içinde sahip olduğu makam ve tecrübeler, Atatürk'ün deneyimlerini görmemizi sağlamıştır.

Atatürk Kronolojisi (www.tsk.tr).

“1881: Mustafa Kemal'in Selanik'te doğumu.

1887: Mustafa Kemal'in ilk öğrenimine başlaması. (Kısa bir süre mahalle mektebine devam etmiş, daha sonra çağdaş eğitim yapan Şemsi Efendi Okuluna geçerek ilkokulu burada bitirmiştir.)

1894: Mustafa Kemal'in Selanik Askerî Rüştiyesine girmesi. (Şemsi Efendi İlkokulundan sonra bir süre Selanik Mülkiye Rüştiyesine devam etmiş ise de Kaymak Hafız adlı matematik öğretmenin kendisine haksız yere sopa ile vurması üzerine bu okuldan ayrılmış ve kendi istek ve kararı ile Askerî Rüştiyeye başvurarak öğrenimine burada devam etmiştir.)

1896: Mustafa Kemal'in Manastır Askerî İdadisine girmesi.

1899: 13 Mart 1899 - Mustafa Kemal'in İstanbul'da Harp Okuluna girmesi.

1902: 10 Şubat 1902 - Mustafa Kemal'in, teğmen rütbesiyle Harp Akademisine girmesi.

1903: Mustafa Kemal'in Harp Akademisinin ikinci sınıfına geçmesi ve üsteğmen olması.

1905: Mustafa Kemal'in kurmay yüzbaşı rütbesiyle Harp Akademisinden mezun olması ve 5'inci Ordu emrine atanması.

1906: 25 Aralık 1906 - Mustafa Kemal'e, Suriye bölgesindeki üstün hizmetlerinden ötürü Beşinci Rütbeden Mecidî nişanı verilmesi.

1907: 20 Haziran 1907 - Mustafa Kemal'in kolağası (kıdemli yüzbaşı) olması.
13 Ekim 1907 - Mustafa Kemal'in Şam'dan, merkezi Manastır'da bulunan 3'üncü Ordu Karargâhına atanması. (Bu karargâhın Selanik'teki şubesinde görev yapmıştır.)

1908: Mustafa Kemal'in General Litzmann'dan çevirdiği "Takımın Muharebe Talimi" adlı askerî eğitimle ilgili kitabın Selanik'te yayımlanması. 22 Haziran 1908 Mustafa Kemal'e, 3'üncü Ordu Karargâhındaki görevinin yanı sıra Şark Demiryolu Müfettişliği görevinin de verilmesi.

1909: 13 Ocak 1909 - Mustafa Kemal'in 3'üncü Ordu Selanik 2'nci Redif Tümeni Kurmay Başkanlığına getirilmesi. 5 Kasım 1909 - Mustafa Kemal'in Selanik 2'nci Redif tümeni Kurmay Başkanlığından tekrar 3'üncü Ordu Karargâhına atanması. Mustafa Kemal'in "Cumalı Ordugâhı" adlı kitabının Selanik'te yayımlanması.

1910: 6 Eylül 1910 Mustafa Kemal'in Üçüncü Ordu Subay Talimgâhı Komutanlığına atanması. Kasım 1910 Mustafa Kemal'in Üçüncü Ordu Subay Talimgâhı Komutanlığından tekrar Üçüncü Ordu Karargâhına atanması.

1911: Eylül 1911 Mustafa Kemal'in, İstanbul'da Genelkurmay 1'inci Şubeye atanması. 27 Kasım 1911 Mustafa Kemal'in binbaşılığa terfi etmesi. 19 Aralık 1911 Mustafa Kemal'in, Tobruk Bölgesi Komutanlığı görevini yürüten Ethem Paşa'nın yerine Tobruk Bölgesi Komutanlığına getirilmesi. 30 Aralık 1911 Mustafa Kemal'in Derne'ye gelmesi ve Derne Doğu Kolu Komutanlığını üzerine alması. Mustafa Kemal'in, "Tâbiye Tatbikat Seyahatı" adlı kitabının Selanik'te yayımlanması.

1912: Mart 1912 Mustafa Kemal'in Derne Komutanlığına atanması. Kasım 1912 Mustafa Kemal'in, Gelibolu'da bulunan Bahr-i Sefid (Çanakkale) Boğazı Kuva-yı Mürettebe Komutanlığına atanması.

1913: 27 Ekim 1913 Mustafa Kemal'in Sofya Ataşe Militerliğine atanması.

1914: 11 Ocak 1914 Mustafa Kemal'e, Sofya Ataşe Militerliğine ilâveten Bükreş, Belgrad ve Çetine Ataşe Militerliklerini de yürütme görevi verilmesi. 1 Mart 1914 Mustafa Kemal'in yarbaylığa terfi etmesi.

1915: 20 Ocak 1915 Mustafa Kemal'in, 3'üncü Kolorduya bağlı olarak Tekirdağ'da teşkil edilecek 19'uncu Tümen Komutanlığına atanması. 1 Haziran 1915 Mustafa Kemal'in albaylığa terfi etmesi. 15 Temmuz 1915 Mustafa Kemal'e Harp Madalyası verilmesi. 1 Eylül 1915 Mustafa Kemal'e, Anafartalar Grubu Komutanlığındaki üstün başarıları sebebiyle "Muharebe Gümüş Liyakat Madalyası" verilmesi.

1916: 17 Ocak 1916 Mustafa Kemal'e, "Anafartalar Grubu Komutanlığı" dönemindeki üstün başarıları sebebiyle "Muharebe Altın Liyakat Madalyası" verilmesi. 27 Ocak 1916 Mustafa Kemal'in, karargâhı Edirne'de bulunan 16'ncı

Kolordu Komutanlığına atanması. 1 Nisan 1916 Mustafa Kemal'in mirlivalığa (tümgeneralliğe) terfi etmesi. 12 Aralık 1916 Mustafa Kemal'in Ahmet İzzet Paşa'nın izinli olarak bir süre İstanbul'a gitmesi üzerine 2'nci Ordu Komutan Vekilliğine atanması. Mustafa Kemal'e Muş ve Bitlis cephelerindeki başarıları sebebiyle "İkinci Rütbe'den Mecidî Nişanı" verilmesi.

1917: 14 veya 17 Şubat 1917 Mustafa Kemal'in Hicaz Kuvve-i Seferiye Komutanlığına atanması. 5 Mart 1917 Mustafa Kemal'in Hicaz Kuvve-i Seferiye Komutanlığının kaldırılması üzerine 2'nci Ordu Komutanlığına atanması. 5 Temmuz 1917 Mustafa Kemal'in, Yıldırım Orduları Grubu Komutanlığına bağlı 7'nci Ordu Komutanlığına atanması. 16 Aralık 1917 Mustafa Kemal'e, o güne kadarki üstün başarıları sebebiyle "Birinci Rütbe'den Kılıçlı Mecidî Nişanı" verilmesi.

1918: 19 Şubat 1918 Mustafa Kemal'e, Alman İmparatoru tarafından "Birinci Rütbeden Kılıçlı Cordon de Prusse Nişanı" verilmesi. 7 Ağustos 1918 Mustafa Kemal'in, Mareşal Falkenhein'in yerine Yıldırım Orduları Grubu Komutanlığı'na getirilmiş olan Mareşal Liman von Sanders'in emrindeki 7'nci Orduya tekrar komutan olarak atanması. 22 Eylül 1918 Mustafa Kemal'e olağanüstü hizmetleri ve ordusunu imhadan kurtardığı için fahri yaverlik unvanı verilmesi. (Bu tarih, bazı kaynaklarda 21 Eylül, bazı kaynaklarda ise 23 Eylül olarak belirtilmiştir.). Aralık 1918: Mustafa Kemal'in 1914 yılında yazdığı "Zabit ve Kumandan İle Hasbihâl" adlı eserinin İstanbul'da yayımlanması.

1919: 30 Nisan 1919 Mustafa Kemal'in 9'uncu Ordu Kıtaatı Müfettişliğine atanması. 23 Temmuz 1919 Erzurum Kongresi'nin açılması ve Mustafa Kemal'in Kongre'ye Başkan seçilmesi. 7 Kasım 1919 Mustafa Kemal'in İstanbul'da yeniden toplanması kararlaştırılan Osmanlı Meclis-i Mebusanı için yapılan seçimlerde Erzurum milletvekilliğine seçilmesi.

1920: 24 Nisan 1920 Mustafa Kemal'in Türkiye Büyük Millet Meclisi başkanlığına seçilmesi ve teşekkür konuşması: "... Gerek askerî gerekse siyasi hayatımın bütün dönemlerini işgal eden mücadelelerimde daima hareket kuralım, millî iradeye dayanarak milletin ve vatanın muhtaç olduğu amaçlara yürümek olmuştur. "

1921: 11 Mayıs 1921 Mustafa Kemal'in, "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu" genel heyet toplantısında grup başkanlığına seçilmesi. 5 Ağustos 1921 Mustafa Kemal'e, geniş yetkilerle ve üç ay süre ile Başkomutanlık yetkisi veren Kanun'un Büyük Millet Meclisinde kabulü. Mustafa Kemal'in başkomutan olmasından sonra Türkiye Büyük Millet Meclisinde konuşması: "... Milletimizi esir etmek isteyen düşmanları, Allah'ın yardımıyla ne olursa olsun mağlup edeceğimize dair olan güven ve itimadım bir dakika olsun sarsılmamıştır. Bu dakikada bu kesin inancımı yüksek heyetinize karşı, bütün millete karşı ve bütün âleme karşı ilân ederim." 19 Eylül 1921 Mustafa Kemal'e Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kanunla "mareşal" rütbesi ve "gazi" unvanı verilmesi.

1923: 13 Ağustos 1923 Mustafa Kemal'in ikinci defa Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına seçilmesi. 11 Eylül 1923 Halk Fırkasının kurulması ve Mustafa Kemal'in Halk Fırkası Genel Başkanlığına seçilmesi. 29 Ekim 1923 Cumhuriyet'in ilanı ve Mustafa Kemal'in Cumhurbaşkanlığına seçilmesi. 21 Kasım 1923 Mustafa Kemal'e Türkiye Büyük Millet Meclisi kararı ile yeşil-kırmızı şeritli İstiklal Madalyası verilmesi.

1927: 1 Kasım 1927 Mustafa Kemal'in ikinci defa Cumhurbaşkanlığına seçilmesi.

1928: 8 Kasım 1928 Mustafa Kemal'in halka yeni yazıyı öğretmek üzere faaliyete geçecek olan Millet Mekteplerinin Genel Başkanlığını ve Başöğretmenliğini kabul etmesi.

1931: 4 Mayıs 1931 Mustafa Kemal'in üçüncü defa Cumhurbaşkanlığına seçilmesi.

1935: 1 Mart 1935 Atatürk'ün dördüncü defa Cumhurbaşkanı seçilmesi.

1938: 10 Kasım 1938 Atatürk'ün Dolmabahçe Sarayı'nda saat dokuz beş geçte ölümü".

Mustafa Kemal Atatürk'ün yaşam süresince, yaptığı işler, taşıdığı görev ve sorumluluklar, O'nun cesaret içinde elde ettiği birikim ve azminin bir göstergesi olarak karşımıza çıkmasını sağlamıştır.

3.5.4.5. Vasıflar

Atatürk, Milli Mücadele’de milli birliği temin eden eşsiz bir lider, muharebe meydanlarında efsanevi bir kumandan, devlet kuran büyük siyaset adamı, milletin çehresini değiştiren kudretli bir inkılâpçıdır. Bu vasıflarıyla, insanlık tarihinin tanıdığı en büyük adamlardan biri olduğuna şüphe yoktur. Atatürk, fikri ve hareketi kişiliğinde birleştirmiş bir liderdir. Fikir ve düşünceleri her türlü dogmatik unsurdan sıyrılmış akılcı bir dünya temelindedir. Ülke gerçeklerinden kaynaklanan, problemler karşısında aklın ve ilmin rehberliğini kabul eden bu gerçekçi görüş, gerek Türk Bağımsızlık Savaşı’nın gerekse onu izleyen Türk çağdaşlaşma hareketi’nin esasını oluşturmaktadır. Dünya tarihinde, her türlü imkânsızlığa rağmen inandığı fikri tatbik sahasına dökmüş. “*Ya istiklâl, ya ölüm!*” parolası ile bir Milli Mücadele kazanmış, arkasından yepyeni hüviyette bir çağdaş millet ve devlet yaratmış adam azdır. Atatürk gerçeğin adamıdır; sağduyunun ve ince görüşün adamıdır. Bütün teşebbüslerinde millet sevgisine dayanmış, kudretli kişiliği ve gerçeği sezışe dayanan ikna kuvvetiyle kitleleri sürükleyebilecek bir lider olduğunu göstermiştir (Mert ve Açıkgöz, 2015: s. 74-168).

Demir’e göre, Atatürk’ü belirten altı vasıf şu şekildedir (Demir, 1974: s. 134-135).

- Heyecan adamlığı değil, akıl ve mantık adamlığı
- Şartları ve olayları en iyi değerlendirmek vasfı. Yani ileri görüşlülük.
- Şartları ve olayları en iyi en doğru değerlendirmek gücüne dayanan bir önderlik vasfı. Yani olaylara ve hareketlere yön tayin etme kudreti.
- Olaylara ve hareketlere yön tayin ederken, kendini dar ve donmuş doktrinler çerçevesinde hapsetmeyecek fikir ve kararlarını zamanın ve şartların gerçeklerinden almak vasfı ve bütün icraatında meşruluk duygusu
- Ölü maziye, yani geçmişin ölmüş değerlerini gelenek olarak kabul etmeyiş. Geçmişin değil, zamanın ve geleceğin sözcüsü olmak kudreti.
- Gerçekçi bir hümanizm. Yani insanın ve insanlığın gerçek sevgisine ve değerlerine dayanan bir dünya görüşü. İnsan toplumunun dünya milletlerinin birliğine kardeşliğine inanan ileri ve üstün bir görüş.

Atatürk'ün birçok yazar ve gözlemcinin dile getirdiği kişiliğinin belirgin özellikleri: (Alkan, 1983: s. 7-8).

- insan sevgisi ile dolu ve insancıl olmak,
- Kutsallık düzeyinde vatan ve millet sevgisi,
- Dinamizm,
- Çalışkanlık,
- Sürekli gelişim,
- Sürekli başarıya inanç,
- Özgürlük ve bağımsızlığı kişiliği ile bütünleştirmek,
- Aksiyonlarını önceden geliştirip olgunlaştırdığı düşünceye dayama,
- Zamanın, olayların, kendi kişisel tutkularının, bencilliğinin üstüne çıkma

gibi noktalarda toplandığını görmekteyiz. Bu kişilik özelliklerinin eğitimi sırasında belirginleşmiş olduğu da vurgulanmaktadır.

Mustafa Kemal'in en önemli vasıflarından birisi, Türk milletinin bir ferdi olmaktan gurur duyması ve her kararında ve adımında bu milletin bir ferdi olmanın gerektiği şekilde davranmasıdır (Yamak, 2015: s. 206).

Aslan'a göre, siyasal, sosyal ve kültürel açıdan Atatürk'ün liderliği şöyledir: (Aslan, 2008: s. 244-252).

- Toplumun nabzını tutan bir liderdir.
- Vizyon sahibi, ayrıntılara dikkat eden, yapacağı inkılapları bilen ve zamanını en iyi şekilde kullanan, gerçekçi, mükemmelliyetçi bir liderdir.
- Milli strateji anlayışına sahip, sabırlı bir liderdir.
- Çok yönlü bir liderdir.
- Tecrübi birikime sahip bir liderdir.
- Doğru, ciddi, nükteyi seven, azimli, rehavete kapılmayan,

başarıya inanan, cesur bir liderdir.

- Ehliyet sahibi bir liderdir.
- Bilgi toplama maharetine, soyut düşünme ve çabuk karar verebilme yeteneğine sahip bir liderdir.
- Kararlı, hesap adamı olan, ölçülü, gereksiz işlere kafa yormayan bir liderdir.
- Müteşebbis, barışçıl, insancıl, müsamahalı, fedakar, görevden kaçmayan ve demokrat bir liderdir.
- Liyakata önem veren, kamuoyu oluşturma yeteneğine sahip bir liderdir.
- Dayanıklı, dirençli bir liderdir.
- Yaptığı her işe inanan, ümitsizliğe düşmeyen bir liderdir.
- Programlı, teşkilatçı, prensip sahibi, sorunları çözme yeteneğine sahip bir liderdir.
- Sorunları çözme yeteneğine sahip, prensip sahibi bir liderdir.
- Öğrenme azmine sahip bir liderdir.
- Mütevazı, sorumluluk bilincine sahip, kendine güvenen, tedbiri elden bırakmayan, empati kuran, birlik ve dayanışmaya önem veren bir liderdir.
- Yönetme yeteneğine sahip bir liderdir.

Evrensel bir lider olan Mustafa Kemal Atatürk, en iyi vasıfları kişiliğinde toplamış, bu vasıflar davranış ve fikirleriyle uyum içinde olmuştur. O'nun liderlik vasıfları sayesinde, Türk halkı bağımsız, medeni milletler seviyesine yükselmiş, insanlar yaşam biçimlerini ve fikirlerini özgür bir şekilde belirleme hakkını elde etmiştir.

3.5.5. Beden Dili

Atatürk'ün beden dili, Eleri Sampson'un ortaya koyduğu beden dilinin öğelerinden olan tavırlar, poz, jestler, kullanılan alan ve seçilen konum başlıkları altında değerlendirilmiş ve Atatürk'ün sözsüz iletişim konusunda da lider olduğu görülmüştür.

İnsan, toplumsal çevresiyle iletişim kurabilmek için bir dile gereksinim duymuştur. Bu dil, yalnızca sözlü iletişimde sesçil dizginin (ses telleri, dil, dişler vb.) aracılığıyla oluşan dil değil, daha insanlık tarihinin başında, insanoğlunun yaşamış olduğu evrim öncesinde kurduğu iletişim sırasında kullandığı dildir (Perçin Akgül, 2014: s. 34). Beden dili, kişinin duygusal durumunun dışa yansımasıdır. 1950'lerde vücut dilinin öncü bir araştırmacısı olan, Albert Mehrabian, mesajın toplam etkisinin yaklaşık %7 sözel (yalnızca kelimeler), %38 ses tonu, ve %55 sözel olmayan sinyaller olduğunu ortaya koymuştur. Antropolog Ray Birdwhistell, sözel olmayan iletişimi "kinesic" olarak adlandırdığı orijinal bir çalışmanın öncülüğünü yapmıştır. Birdwhistell, insanlar arasında gerçekleşen sözsüz iletişim oranıyla ilgili benzer tahminlerde bulunmuştur. Ortalama bir insanın günde yaklaşık on ya da on bir dakika konuştuğunu ve ortalama cümlelerin yalnızca 2,5 saniye sürdüğü konusunda tahminlerde bulunmuş, Mehrabian gibi, yüz yüze iletişimin sözlü bileşeninin %35'den az olduğunu ve iletişimin % 65'inden fazlasının sözsüz yapıldığını keşfetmiştir. (Allan ve Barbara, 2004: s. 9-11).

Dincer'e göre, sözsüz iletişimi oluşturan öğeler; gövde, baş, beden duruşu (postür), jestler, mimikler, bacaklar olmak üzere 6 öğeden oluşmaktadır (Dincer, 1998: s. 36-42).

Gövde: Göğüs merkezi, kendimiz ve çevremizdekiler hakkında ne düşündüğümüzü açıkça ortaya koyan önemli bir beden dili göstergesidir. Gövde üç temel şekilde kullanılmaktadır; açık (kollar iki yanda serbest ve rahattır), kapalı (kollar göğüste kavuşturulmakta, omuz üzerinden bakılmakta ya da ceket düğmeleri iliklenmektedir) ya da uysal (kollar iki yana salınmakta, omuzlar düşük durmaktadır) (Dincer, 1998: s. 36).

Mustafa Kemal Atatürk, sözsüz iletişimde insanlarla duygusal anlamda yakınlaşmış, kalabalıklar arasında rahat bir şekilde dolaşmıştır. Gövdesi, karşısındaki kişiye yönelik yakın duruş sergilemiş ve gövdesiyle etrafında hakimiyet uyandırmaya çalışmamıştır. Sözsüz iletişimde, heybetli, dik, ince, narin bir görüntü çizmiştir. Kalabalıklar arasında yürürken sürekli selam vermiş, verilen her selamı almış ve başının pozisyonunu aşağıya doğru eğerek selamın içine saygı unsurunu da katmıştır.

Atatürk'ün vücut dilinde sürekli bir hareketlilik görülmekle birlikte duruşuna, keskin bakışlarına, tempolu adımları sürekli eşlik etmiştir. Gövdesi insanlara yakın mesafede ve etrafındakilere bir şeyler anlatma çabası içinde olmuştur. İnsanlarla konuşurken gülümsemeyi, göz teması kurmayı ve baş hareketleriyle sürekli konuşmasına vurgu katmayı eksik etmemiştir. İnsanların ilgisi karşısında, şapkasını çıkarmış ve etrafındakilere öyle selam vermeyi tercih etmiştir. Büyük kalabalıklar içerisinde rahat bir şekilde dolaşmış, insanlarla iç içe olmuştur. Yanındakilere önemli gördüğü bir konuyu anlatırken el hareketleriyle durumun önemine vurgu katmıştır. Mustafa Kemal Atatürk, sözlü iletimi etkili kullandığı kadar sözsüz iletişimde de etkinliğini ortaya koymuş ve insanlarla sürekli yakın mesafeyle iletişim kurmuştur.

Baş: Beden dilinde başın kullanımını anlamak için, başı dörde bölen, iki görünmez çizginin varlığından söz edilebilmektedir. Bu çizgiler kulaklardan geçtiği varsayılan benlik çizgisi ve tepeden çeneye geçtiği varsayılan başkaldırı çizgisidir. Baş benlik çizgisi üzerinde yukarıya doğru dönükse, üstünlük, aynı ekseninde öne eğikse, uysallık, boyun eğme, başkaları çizgisi ekseninde konuşulan kişiye dönükse, anlaşmayı göstermektedir. Karşıdaki kişiden ters yöne dönükse, anlaşmazlık ifade etmektedir (Dincer, 1998: s. 36).

Başımız, bedenimizin ana kontrol merkezi gibidir. Bütün beden ana kontrol merkezi tarafından idare edilmektedir. Bir masada karşılıklı oturan çiftler arasında ilgilenme sinyali, kafaların birbirine yaklaştırılması ve göz temasının daha yoğun yaşanmasıyla sağlanmaktadır. Birbirine kafaları, bakışları, bedenleri yaklaşan çiftler, duygusal yakınlığa da girmektedirler (Kaşıkçı, 2006: s. 99-100). Baş ile yapılan hareketler çoğunlukla mimikleri destekler ve onlara bütünlük kazandırmaktadır. İnsan kendisine yakın bulduğu kişilere başıyla hafif yakınlaşmakta, uzak bulduğu kişilerden başıyla uzaklaşmaktadır. Bu küçük hareket gerçek duyguları yansıtmak açısından çok önemli ipucu sayılmaktadır (www.meb.gov.tr).

Mustafa Kemal Atatürk, sözsüz iletişimde baş hareketlerini de çok sık kullanmış, özellikle konuşma içinde olduğu kişilere başıyla da yaklaşarak mesafeleri ortadan kaldırmıştır. Sözsüz iletişimde iletişimsel bir gönderge olarak olarak kullandığı baş pozisyonlarını, sürekli net iletiler göndermede kullanmıştır. Yüz yüze iletişimde ortaya koyduğu hareketleri, verilen bilginin somut hale dönüşmesine yardımcı olmuştur.

Fotoğraf 3.70. Ankara, 29 Ekim 1933 (www.tsk.tr)

Mustafa Kemal Atatürk, çevresinde bulunan insanlara ilgiyle yaklaşmış ve onları titizlikle dinlemiştir. Vücudunun, baş kısmının insanlara yakın oluşu Atatürk'ün iyi bir dinleyici olduğunu göstermektedir. Statü gözetmeksizin her yaşta insana tepeden bir baş hareketiyle yaklaşmamış tam tersine onlara hep yakın olmaya çalışarak, halkından kopuk olmamaya özen göstermiştir. Beden diliyle kurmuş olduğu yakınlık ve gerektiğinde onlarla aynı seviyeye gelebilmek için başının aşağıya doğru eğim göstermesi, onları dikkatle dinlediğini, söylenen şeyleri önemseydiğini ve karşısındakini değerli gördüğünü anlatmaktadır. Başını iletişim içinde olduğu kişiye karşı eğmesi ve ara mesafeyi yakın kılması, karşısındaki kişiye karşı olumlu duygular içinde olduğu mesajını vermektedir. Halkçı bir lider olan Mustafa Kemal Atatürk, insanlar arasında bir ayırım gözetmemiş, hümanist kişiliğiyle onlarla daima iç içe olmuştur. Dik ve heybetli bir edayla duran başı, O'nun asilliğini bir kez daha ortaya koymuştur.

Etkili bir iletişim sürecinin gerçekleşmesine olanak sağlayan beden dili sinyalleri karşı tarafın dikkatini çekme ve güven uyandırma da önemli bir iletişimsel tekniktir. Atatürk'ün kendini doğru ifade eden ve açık olan beden dili sinyalleri çevresinde olumlu duygular uyanmasına neden olmuştur.

Fotoğraf 3.71. Pertek, Tunceli, 17 Kasım 1937 (www.tsk.tr).

Beden Duruşu (Postür): İnsanlar birbirleriyle olan ilişkilerinde çok farklı beden duruşları içindedir. Ancak temel olarak bilinmesi ve uygulanması gereken duruş biçimi; iletişim kurulan kişiyi doğrudan karşıya alma ve dik bir beden duruşudur (Dincer, 1998: s. 37). Vücudun göğüs kafesinin bulunduğu kısım o kişinin merkezidir. Jest ve mimikleri kullanırken kişinin merkezinin durumu ve yönü, onu tanımak için birçok ipucu vermektedir. Omuzların dik ve merkezin dengeli durması kendine güven duyan bir insanın görünüşüdür (www.meb.gov.tr). Beden duruşunun iki ayak üzerinde dengeli ve dik şekilde olması kendine güven olarak algılanmaktadır. Beden duruşunun dik olmaması, genelde kambur durma, başın öne eğik durumda olması kişinin kendisine güveninin olmadığı ya da utangaç, çekingen bir mizacı olduğu şeklinde algılanmaktadır (Çakır, 2015: s. 44).

Atatürk'ün özgüvenli ve ince duruşu asaletini gözler önüne sermekle birlikte Türk ulusunun karakterine ve görünümüne de ayna tutmuştur. Mustafa Kemal Atatürk güçlü kişiliğini medeni duruşuyla belirgin kılmış ve entelektüel birikimi O'nun duruşuna sanatsal bir görünüm katmıştır. Beden duruşu; hareketli, baş bölgesi dik, bakışları karşısındaki insana yönelik olmuştur. Çağdaş ve nezih duruşunun güven veren yapısı, Atatürk'ün güçlü bir insan olduğu izlenimi uyandırmıştır.

Fotoğraf 3.72. Malatya, 14 Kasım 1937 (www.tsk.tr).

.Jestler: Genel olarak tüm el ve kol hareketleri jest olarak adlandırılmaktadır. Jestler verilen mesajı, yapılan konuşmayı renklendiren, güçlendiren özelliklerdir. Eller; insanın kendisini ifade etmedeki en etkili ve duyarlı organıdır. Elleri açarak, iletişime hazır olduğu, avuç içi gösterilerek de dostça bir yaklaşım içinde olduğu karşındaki kişilere yansıtılabilmektedir. Ayrıca ellerin hareketi konuşmaya ritim ve vurgu katarak, düşüncelerin duygusal tonunu ortaya çıkarmaktadır. Kollar da beden dili açısından özel bir öneme sahiptir. Kendilerine güvenen kişiler, bir doğallık ve güven içinde kollarını hareket ettirmektedirler (Dincer, 1998: s. 37).

Eller, insanın kendini ifade etmesinde etkisi en çok olan organıdır. İnsan beyninin düşünüp hayal ettiğini gösteren organ eldir. Ellerin konuşma sırasında temel görevi, konuşmanın en önemli noktalarını vurgulamaktır. Ellerin açılması, kişinin dünyayla ilişki kurmak için harekete hazır olduğunu, kapanması da bu konudaki isteksizliğini göstermektedir. Ellerle hiçbir jest yapmadan konuşan kişi, donuk bir görüntü yaratmakta ve duygu, düşüncelerini aktarmakta başarılı olamamaktadır (www.meb.gov.tr). Araştırmalar hepimizin, çok çeşitli el kol hareketleri kullanan insanlara daha olumlu bakmaya eğilimli olduğumuzu göstermiştir. Bu konuda

yapılan çalışmalar, aktif hareketler aracılığıyla iletişim kuranların “sıcak, enerjik ve eğlenceli”, hareketsiz duranlarınsa “mantıklı, soğuk ve analitik” kimseler olarak değerlendirildiklerini ortaya çıkarmıştır. İnsanlar dürüst ve açık sözlüseler hareketleri de genellikle açıktır; avuç içlerini ve bileklerini göstermekte, ellerini ve kollarını sağa sola sallamakta ve sanki “Hey, benim saklayacak hiçbir şeyim yok!” demektedirler (Kinsey Goman, 2010: s. 106-115).

Yapılan antropolojik araştırmaların, insanın zeka gelişiminde ellerin çok önemli bir rolü olduğunu göstermektedir. Antropolog Lorenz Oken yapmış olduğu açıklamasında “İnsan karakterini dik yürümeyle kazanmıştır. Elleri serbest hale gelince işlevi artmış ve bedenin özgürlüğüne paralel olarak beyni de özgür hale gelmiştir” bilgisini paylaşmıştır. İletişime açık, davetkâr, barışçıl duruşta eller ve vücut açıktır (Kaşıkçı, 2006: s. 113-117). Birisi açılmak veya dürüst olmak isterse, avuçlarının tümünü ya da bir kısmını diğer kişiye gösterecektir. Çoğu vücut dili sinyalleri gibi, bu da tamamen bilinçsiz bir jesttir, diğerine gerçeği söyleyen bir 'sezgisel' his vermektedir (Allan ve Barbara, 2004: s. 33).

Fotoğraf 3.73. İzmit, 5 Haziran 1928 (www.tsk.tr).

Mustafa Kemal Atatürk, dünya görüşü ve çağının çok ötesinde olan vizyonuyla düşüncelerini şekillendirmiş, bu düşüncelerini dile getirirken ise ellerini bir orkestra

şefi gibi kullanmıştır. Sözlü ya da sözsüz iletişimini daha etkili kılmak için söylemleri elleriyle uyum içinde olmuş, özellikle heyecan içinde ve önemli gördüğü bir konunun daha net anlaşılmasını sağlamak adına enerjisini ellerine yansıtmıştır. Ellerin açık bir şekilde karşı tarafa bakması ve kapalı olmaması güvenilirliğini ortaya koyduğunu göstermektedir. Atatürk'ün fikir ve hareket dünyası hep bir devinim içinde olmuş durağan olmamıştır. Dolayısıyla hızlı fikir ve yaşam tarzı, O'nun beden dilinin hareketli bir yapıda olmasına neden olmuştur. Konuşmasını daha anlaşılır kılmak ve karşı taraftan istenileni net bir şekilde belirtmek için ellerini sık kullanmış ve avuçlar genelde açık, karşısındakine yönelik olmuştur. Özgür düşünce yapısı ellerini de özgür kılmış ve düşüncelerine vurgu katmıştır. Vücudu ve söylemleri elleriyle uyum içinde olmuş, açık ve kişiye bakan avuçları karşı tarafta uyum, ikna, güvenilirlik hissinin uyanmasına ön ayak olmuştur.

Fotoğraf 3.74. Şair Abdülhak Hamit Tarhan ve Türk Dil Kurumu Genel Sekreteri İbrahim Necmi Dilmen ile, Dolmabahçe Sarayı, İstanbul, 24-31 Ağustos 1936 (www.tsk.tr).

Tokalaşma (el sıkışma) biçimi insanın hem kişiliğini hem de statüsünü belli eden hareketlerdir. Tokalaşma, karşımızdaki kişinin elini sıkma şeklimizden, sıkma süresi ve şiddetine kadar hep mesajlarla dolu bir süreçtir (www.meb.gov.tr). Tokalaşma sosyal bir davranıştır. Tokalaşmanın sosyal ve global bir kültür olmasının temelinde uzlaşma mesajı yatmaktadır. 'Elimde silah yok, seninle savaşmayacağım,

barış yapalım' mesajı taşımaktadır (Kaşıkçı, 2006: s. 127-128). Fiziksel temas ve sıcaklık ilk olarak tokalaşma geleneği ile kurulmakta ve bu dokunma ilişkisi kalıcı bir izlenim yaratmaktadır. Birinin sizin hakkınızdaki en belirgin şeyi bile olabilmektedir. Tokalaşmalar, elleri kavramanın karakteristiğine, tutuşa uygulanan basınca, birinin diğerinin elini kaç kez indirip kaldırdığına ve hatta iki insanın tokalaşırken birbirlerinden ne kadar uzakta durduklarına bakılarak tanımlanmaktadırlar (Kinsey Goman, 2010: s. 171-172).

Fotoğraf 3.75. Ankara, 7 Ekim 1936 (www.tsk.tr).

İnsanlarla yakın mesafe kuran Mustafa Kemal Atatürk, tokalaşmalarında samimi bir görüntü çizmiş ve bu konuda istekli olduğunu göstermiştir. Atatürk, kendisiyle tokalaşmak isteyen insanlara karşı, güvenli bir tutuş sergilemiştir. Karakterini ortaya koyan tokalaşmaları, saygıyı esas almış ve Atatürk'ün ilgiyle insanlara yaklaştığını anlamamızı sağlamıştır.

Fotoğraf 3.76. Okula başlayan Çoban Mustafa ile sohbet ederken, Dolmabahçe Sarayı, İstanbul, 15 Haziran 1930 (www.tsk.tr).

Tokalaşma şekli bir insanın karakterini ve iletişim şeklini dile getiren önemli jestlerden birini oluşturmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk, tokalaşma biçimlerinde, doğal bir görüntüye sahip olmuş ve bu samimiyet mimiklerine yansyarak, O'nun kurmuş olduğu iletişimden son derece memnun olduğunu ortaya koymuştur. Okula başlayan Çoban Mustafa ile olan resmine baktığımızda, Atatürk'ün çocukla eşit statüde olduğunu ve çocuğa kendini iyi hissettirdiğini görmekteyiz. Gülümseyen yüzü, dik duruşu tokalaşmasına eşlik ederek, O'nun insancıl yanını belirgin bir şekilde görmemize neden olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin karizmatik lideri Mustafa Kemal Atatürk'ün bedeninin pozisyonu, karşısındakine bakacak şekildedir ve el sıkma biçimi elini tuttuğu kimselerle mutlu olduğu sinyalinin vermiştir. Atatürk insanlara dokunmaya ve onlarla tokalaşmaya istekli bir kişiliktir. Gülümseyen gözleri de her daim bu durumun ispatı olmuştur.

Mimikler: Yüz ifadesi ya da hareketlerine verilen ad mimiktir. İnsanlar mimikleri sayesinde o anki duygularını kolaylıkla ifade edebilmektedirler (Dincer,

1998: s. 37). Yüzümüzde bulunan 20 kas grubunun beyinden gelen mesajlarla kasılıp gevşemesiyle ortaya çıkan duygu yansımasına mimik denilmektedir. İçimizde hissettiğimiz ve ancak yoğun olan duygulanma vücudun dışında kendini göstermektedir. Mimikler bu yüzden gözlenebilir, içten dışa yansıyan duyguların davranışlarıdır. Mimikler bir iletişimi başlatma, devam ettirme, bitirme gücüne sahiptir. Mimikler yüzü anlamlı kılmaktadırlar (Kaşıkçı, 2006: s. 91-92).

Fotoğraf 3.77. Atatürk 1 Temmuz 1927 (www.atam.gov.tr).

Göz teması içgüdüsel ve insanoğlunun binlerce yıl öncesinden gelen hayatta kalma güdüsüyle bağlantılı olmasından ötürü çok güçlüdür. İlkel çağlarda göz teması kurabilen ve sürdürebilen, dolayısıyla da dikkat çeken çocukların beslenme ve bakım konusundaki şansları daha yüksektir. İnsanoğlu ışık hızıyla ve çok uzak mesafelere yüz işaretleri gönderebilmekte ve alabilmektedir. Bizden 50 metre uzakta bile olsa bir yabancıyı yüzünden şaşkın veya keyifli olduğunu göz açıp kapayıncaya kadar geçen süre içinde anlayabilmekteyiz (Kinsey Goman, 2010: 52-73). Yüzümüzde görünür hale gelen hislerimiz konuştuğumuz kişilere bizim ruhsal durumumuz hakkında bilgi vermekte ve onlara konuşup konuşmak istemediğimizi, konuşmak veya dinlemek mi istediğimizi, söyleneni anladığımızı, söylenenden şüphe mi ettiğimizi veya destekleyip desteklemediğimizi anlatmaktadır. Mimik duygusal

yaşamımızla ilgilidir ve yönlendirme denemelerimize açıktır (Schober, 1999: s. 38-39).

Evrensel bir lider ve düşünce adamı olan, Mustafa Kemal Atatürk'ün yüz ifadeleri olumlu, karizmatik, entelektüel bir portre çizmiştir. Özellikle gülümsemesi O'nun yüz hareketlerine kontrollü, etkili, sevecen bir duygunun yerleşmesine neden olmuştur. Atatürk'ün yüz ifadesi ve hareketleri belirgin bir netliğe sahiptir ve vermek istediği mesajı anlaşılır kılmaktadır.

Fotoğraf 3.78. Irak Kralı Faysal ile Marmara Köşkü'nde, Ankara, 6 Temmuz 1931 (www.tsk.tr).

Yüz ifadesindeki doğallık düşüncelerinin rahatlıkla anlaşılabilirliğini sağlamıştır. Atatürk en zor koşullarda dahi yüzünden kararlılık ve umut hissini yok etmemiştir. O'nun yüz hareketleri; dinleyen, araştıran, sorgulayan, ilgili, şefkatli bir ifade taşımaktadır. Yüz hatlarının belirgin asilliği, duygu geçişlerinin netliğini belirgin kılmıştır. Güven veren, gözlemci kişiliği yüz hareketlerinden de rahatlıkla anlaşılmaktadır. İletişim içinde olduğu kişilerin yaşı, cinsiyeti, kültürü, statüsü farklılık göstermiş olsa da Atatürk göz teması konusuna özenle yaklaşmıştır. Davranış biçimleri kendiliğini ve samimiyetini yüz ifadelerinde ortaya koymuş, sosyal ve kibar oluşu, ifadelerinin yumuşaklığı, O'nun çekici bir lider olarak

tanınmasını sağlamıştır. İlmli ifadesi, yüz hatlarının rahatlığı, gülümsemesinin gözleri ve dudaklarıyla bütünleşmesi karizmatikliğini oldukça somutlaştırmıştır.

Atatürk söylemlerindeki içeriği ve anlamı yüz hareketlerine yansıtarak, bunu doğal bir görüntüyle, inandırıcı ve güven veren bir ifadeyle sergilemiştir. İnsanlara aktardığı iletilerinde, mesajını sadece sözel olarak aktarmamış, yüz ifadelerini kullanarak da iletişimine ahenk katmıştır.

Fotoğraf 3.79. Adana, 28 Ocak 1933 (www.tsk.tr).

Mustafa Kemal Atatürk'ün bakışları, son derece keskin, kendine güvenen, rekabetçi, kontrollü çelik gibi bir imaj çizmektedir. İleriye bakan mücadeleci bakışları, O'na kendine güvenen ve hakimiyetçi bir hava katmıştır. Atatürk'ün bakışları içinde bir dünyayı barındırmaktadır. O sadece Türkiye Cumhuriyeti'nin lideri değil aynı zamanda tüm dünya halkları tarafından saygı duyulan bir kişiliktir. Karakteristik bir yüze sahip olan Atatürk'ün bakışları liderliğinin bir aynası görünümünde olmuş, bakışlarındaki anlam kararlı bir lider olduğu mesajını vermiştir. O'nun gözlerindeki derinlik iletişimin önemli bir parçası olmuş, insanlar üzerinde kalıcı bir etki bırakmıştır.

Bacaklar: Bacakların duruşu, beden dilinin bir diğer konuşma biçimidir. Tıpkı gövde ve baş hareketlerinde olduğu gibi, ayakların duruşuyla da ilişki kurulan kişiye

veya konuya ilgi duyulup duyulmadığı aktırabilmektedir. Konuşulan kişiye doğru bacak bacak üstüne atmak, bu hareketi ayakların konumuyla da desteklemek iletişim içinde bulunulan kişiye karşı ilgi duyulduğunu yansıtmaktadır (Dincer, 1998: s. 42). Milyonlarca yıl boyunca ayaklarımız ve bacaklarımız bizim ilk hareket araçlarımız olmuşlardır ve hayatta kalma stratejimiz olan “savaş, kaç ya da donakal”a karşı tepkilerimizin ön cephesini oluşturmuşlardır (Kinsey Goman, 2010: s. 129).

Fotoğraf 3.80. Cevat Abbas Gürer'le başbaşa 1937 (www.ata.gov.tr).

İçinde bulunduğu ortama göre bacak hareketleri, oturma şekli farklılık göstermiş, özellikle rahatlığı esas aldığı vurgusu olmuştur. O, gerek zarafetini dik bir şekilde ayak ayak üstüne atmasıyla gerekse de bağdaş kurup tüm doğallığını yansıtan oturma biçimiyle göstermiştir. Aldığı pozisyonlar, O'nun bulunduğu ortamda kendini ayrıcalıklı görmediği mesajı vermektedir. Mustafa Kemal Atatürk yaşamının büyük bir bölümünü savaş meydanlarında geçiren bir lider olmasına rağmen, beden dilindeki incelik, bakım ve yüksek görgüsü takdir edilesi bir durum olmakla birlikte, yürüdüğüde heybetinin de O'na eşlik etmesi, ayaklarının yere basan ve özgüvenli yürüyüşü dikkat çeken önemli özelliklerinden biri olmuştur.

Atatürk'ün oturma biçimlerinde insanlara olan yakın mesafesi iletişime hazır olduğu ve etkileşim kurmak konusunda istekli olduğu mesajını vermektedir. Yan yana insanlarla olduğu fotoğrafları, Atatürk'ün işbirliğine ve uzlaşmaya açık bir kişi olduğunu görmemizi sağlamıştır.

Fotoğraf: 3.81. Afet İnan Hanım ve Yunus Nadi Abalıoğlu Bey ile, Yalova, 8 Ağustos 1930 (www.tsk.tr).

Mustafa Kemal Atatürk'ün beden dili asilliğini ortaya koyan önemli bir göstergedir. O'nun kuvvetli iletişim yönü konuşmalarında, yaptığı işlerde, yaşam şeklinde olduğu kadar bacak hareketlerinde de kendini göstermektedir. Kişinin algı ve düşünce dünyasıyla ilgili mesajlar veren bacak ve ayak hareketleri, Atatürk'ün oturma biçimlerinde asilliğini, mesafeyi yok saymışlığını, nazik bedenini ve karakterinin yüksek olduğunu göstermiştir. O'nun zekası, iyi eğitilmiş oluşu, donanımı vücut dilinde kendini ele vermiş, bu durum her ortamda sakin bir görüntü çizmesine neden olmuştur.

Fotoğraf 3.82. Gazi Orman Çiftliği, Ankara, 14 Temmuz 1929 (www.tsk.tr).

3.5.5.1. Tavırlar

Türk Dil Kurumu'na göre tavır kavramı; “durum, vaziyet, hâl, bir olay, bir durum karşısında kişinin takındığı davranış, kişiden beklenen davranış biçimi” şeklinde tanımlanmıştır (www.tdk.com.tr). İnsanların kendilerini rahat ve huzurlu hissetmelerini sağlamak, iyi insan ilişkilerinin özünü oluşturmaktadır. Temeli sağlam, olumlu ilişkiler kurmada yapılması gereken ilk şey, kişinin iletişim kurduğu ya da kurabileceği kişiler üzerinde olumlu ilk izlenimleri temel alan bir kişisel imaj yaratmasıdır (Dincer, 1998: s. 29-30).

İnsanların bir durum karşısındaki tutumları, davranış kalıpları diğer bir deyişle hal ve hareketleri o kişinin sahip olduğu özelliklerin birer göstergesi durumundadır. Dolayısıyla insan davranışları, kişinin nitelikleriyle ilgili önemli bir bilgi kaynağı olmakla birlikte kişinin göstermiş olduğu tavırlar, onun farklı yanını ortaya koymaktadır. Örneğin insanların yemek yeme biçimi, sosyal ilişkileri, üslubu, görgü kurallarına uygunlukları gibi durumlar onları analiz edebilmemizde birer göstergedir.

Fotoğraf 3.83. İzmir, 1-5 Mart 1930 (www.tsk.tr).

Mustafa Kemal Atatürk sergilediği doğru tavır, davranış ve ilkeleriyle Türk milleti tarafından sevilmiş ve saygı duyulmuştur. Atatürk'ün tavırlarıyla bir topluma

örnek teşkil etmesi, yol gösterici olması, Türk insanının hak ettiği medeniyete kavuşmasını sağlamıştır.

Değişimin kendisi olan Mustafa Kemal Atatürk'ün hayat felsefesinin özünü; özgürlükçü yanı, akıl ve bilimi rehber edinmesi, vatanın bağımsızlığı için gösterdiği çetin mücadeleler, en büyük eseri olan Cumhuriyeti kurması, O'nun liderlik özelliklerinin birer göstergesidir. Atatürk'ün yüksek algı yeteneği ve ileri görüşlülüğü sergilediği tavırlarda görünür olmuş ve ülkesi adına büyük fedakârlıklar yapmasını sağlamıştır.

Fotoğraf 3.84. Gazi Orman Çiftliği, Ankara, 14 Temmuz 1929. (www.tsk.tr).

Afet İnan'ın anılarından: (Benazus, 2012: s. 234).

Atatürk, en önemli sorunlarını sofrada karara bağlamıştır. Ancak bu sofranın tüm bilim adamlarına açık bir tartışma sofrası olduğunu açıklamak istemekteyim. Atatürk, her zaman için geçmişi örnek alıp geleceği düşünmeyi savunan bir insandır. Atatürk'ün yanında geçmişle övünemez, geleceği ve gelecekte yapabileceklerinizi tartışabilirdiniz. Bir gün kendisi ile röportaj yapmaya gelen bir Fransız gazetecisi şöyle bir soru sormuştur:

-Bu zamana kadar neler yaptınız?

Atatürk hemen şu cevabı vermiştir:

-Bana, bu zamana kadar ne yaptığımı değil, bundan sonra neler yapabileceğimi sorunuz...

Atatürk'ün tavırlarını, bakış açısını ve liderliğini söylemlerinde ve davranışlarında görmek mümkündür. O'nun sergilediği tavırlar ve örnek liderliği hayranlık duyulan bir insan olmasını sağlamıştır. Aşağıda yer alan birkaç örnek Atatürk'ün tavırlarının ders niteliğinde, akıllıca ve içinde yenilik barındıran bir yaklaşımla olayları değerlendirdiğini göstermektedir.

Bahçe mimarı Mevlüt Baysal anlatmıştır: (www.onedio.com).

Atatürk'ün Çankaya Köşkü'ndeki bahçesini yapmaktaydım. Bir gün Atatürk, yaveri ve ben bahçede dolaşıyorduk. Çok ihtiyar ve geniş bir ağacın Atatürk'ün geçeceği yolu kapadığını gördük. Ağacın bir yanı dik bir sırt, diğer yanı suyu çekilmiş bir havuzdu. Ata, havuz etrafındaki kısma yaslanarak karşı tarafa geçmişti. Derhal atıldım:

"Emrederseniz derhal keselim Paşam." Bir an yüzüme baktı, sonra:

"Sen hayatında böyle bir ağaç yetiştirdin mi ki keseceksin !"

Niyazi Ahmet Banoğlu anlatmıştır: (www.onedio.com).

Bir Amerikalı kadın gazeteci, Atatürk'e:

"İşlerinizde nasıl başarılı oluyorsunuz ? " diye sormuş ve şu cevabı almıştır:

"Ben bir işte nasıl başarılı olacağımı düşünmem. O işe neler engel olur, diye düşünürüm. Engelleri kaldırdım mı, iş zaten kendi kendine yürür."

Ziya Kılıç anlatmıştır: (www.onedio.com).

Mustafa Kemal alayı selamlamaya beyaz bir atın üzerinde gelmişti. Bütün gözler ondaydı. Alay'ın önüne gelince selam durumuna geçti, sonra hızla atından yere atladı. Yürüyerek askeri selamlayacaktı.

"Selamün aleyküm asker! " demesini bekliyorduk. Ama hiç beklemediğimiz bir şey oldu; Mustafa Kemal:

"Merhaba asker!" demişti.

Bu, ilk kez karşılaşılan bir durumdu. Askerler nasıl yanıt vereceklerini bilmiyordu. Birkaç saniyelik sessizliği İstanbullu askerler bozmuşlardı:

"Merhaba Bey'im..."

Ordu ilk kez bir kumandanından, "*Merhaba Asker*" selamını almıştı.

Mustafa Kemal Atatürk'ün çeşitli durumlar karşısında ortaya koyduğu tavırları, içinde bulunduğu çevreyi ve insanları değiştirmeye yönelik olmuştur. İnsanlara karşı göstermiş olduğu genel tavırlar, insanlarla kurduğu olumlu etkileşime olanak sağlamış ve onları düşünmeye yönlendirmiş, içinde bulunduğu çevrede farkındalık yaratmıştır.

3.5.5.2. Poz

Poz kavramı, Türk Dil Kurumu'nda, "resim ve fotoğrafta duruş, fotoğrafta objektifin açık kaldığı süre, fotoğraf makinesinde kullanılan filmde her bir kare" olarak tanımlanmıştır (www.tdk.gov.tr).

Karakteristik bir yüze ve karizmatik bir duruşa sahip olan Mustafa Kemal Atatürk'ün fotoğraf albümlerine baktığımızda vermiş olduğu pozların son derece doğal olduğunu görmekteyiz. Atatürk fotoğraflarda şekilci bir biçimde poz vermemiş aksine fotoğraf kareleri, O'nun kendiliğini diğer bir deyişle kendi gibi davrandığını görmemizi sağlamıştır. Bakışlar ve duruşlar kararlı kişiliğini açık bir şekilde ortaya koymakla birlikte pozları kendini son derece rahat hissettiğini göstermiştir. Sahip olduğu dahilik özelliklerini, üstün kişiliğini, entelektüel birikimini yüzüne rahatça yansıtmayı başarmıştır. Fotoğraflarındaki doğallık, kendine olan güveni, mimiklerinin net bir çizgiyi yani karizmatikliğini yansıtmayı, O'nun dünya liderliğinin bir başka göstergesi olarak karşımıza çıkmasını sağlamıştır.

Çeliker'e göre, dünyanın kaderini değiştiren liderler arasında beden dilini en başarılı kullanan siyasi liderlerden biri Mustafa Kemal Atatürk'tür. Atatürk sadece beden dilinin önemini değil aynı zamanda kitle iletişim araçlarından fotoğrafın da önemini en erken kavrayan liderlerden biridir. Öyle ki yanında sürekli fotoğrafçı bulundurması bunun en önemli göstergelerinden biridir. Ünlü tarihçi Cemal Kutay'ın 2005 yılında Bayraktaroğlu'na ifade ettiğine göre Atatürk, tarih yazdığının bilincindeydi. Fotoğrafçılara duracakları yerleri bile söylemekteydi. Ayrıca fotoğraflarından anlaşıldığı kadarıyla Atatürk'ün sözsüz iletişim konusunda da

iddialı bir lider olduğu söylenebilmektedir. Nitekim Atatürk konulu fotoğraflar incelendiğinde Atatürk'ün son derece şık kıyafetler giydiği görülmektedir. Çağına ışık tutan lider imajının göstergesi olan bu kıyafetler aynı zamanda kılık kıyafet devriminin söyleminin de güçlü olmasına olanak sağlamaktadırlar. Fotoğraflardaki bakışların hep kararlı ve ciddi olması dönemsel lider imajının yurt içine ve yurt dışına sunumunun önemini içermektedir. Karizmatik duruş, kıyafetle birlikte kullanılan aksesuarlardaki uyum tercihlerin bilinçliliğinin göstergeleridir (Çeliker, 2009: s. 49).

Fotoğraf 3.85. 1922 Ankara (www.tsk.tr).

Atatürk'ün vermiş olduğu pozlarda giyimine göstermiş olduğu titizlik ve modern çizgileri, bakışların derin bir mana ve mesaj içermesi, O'nun cesur ve asilliğinin belirgin göstergesi olmuştur. Vizyonerliği ve yaşama geniş bir açıyla bakması güzel fotoğraflar vermesini kaçınılmaz kılmıştır. Estetik bir lider olan Mustafa Kemal Atatürk'ün vermiş olduğu pozları, O'nun çağdaşlığının, düşünce ve duygularındaki sanatsallığının, saygı uyandıran kişiliğinin birer yansımasıdır. Atatürk'ün verdiği pozlar, içinde bulunduğu zamanı ve koşulları zorlayarak, avrupalı pozlar olarak kendini göstermiştir.

Fotoğraf 3.86. 16 Haziran- 22 Temmuz 1936 Florya, İstanbul (www.tsk.tr).

3.5.5.3. Jestler

Baş, el, kol, ayak ve bedenin duruşu ile verilen mesajlar jest olarak tanımlanmaktadır (www.meb.gov.tr). Mağara duvarına çizilen resimlerden anlaşılacağı üzere, jest kullanımını resmetmek suretiyle gelecek kuşaklara bilgi aktarımı gerçekleşmiştir. Dini törenler, hükümdara saygı, malzeme yapımı gibi konularda jestlerin resimlendirilmesiyle bilgi aktarımı sağlanmıştır. Bunun dışında tarihte birçok alfabede jestlerin kullanıldığını görebilmekteyiz. Baş hareketleri, bedenin genel hareketleri, bacakların, ellerin kolların, bileklerin hareketleri de jestlerimizi oluşturmaktadır (Kaşıkçı, 2006: s. 97-99).

Beden dilini en başarılı kullanan siyasi lider Atatürk'tür. Son derece şık, bakışları kararlı, duruşu karizmatik, yürüyüşü özgüven doludur (www.kigem.com). Mustafa Kemal Atatürk, sergilemiş olduğu jestlerine duygularını katmış, jestleri insanlarda etki uyandırmış ve güçlü beden dili kullanımı, Atatürk'ün iyi bir iletişimci olduğunu göstermiştir. Mesajlarının açık ve etkili sunumunu, başarılı jestleriyle de pekiştirerek ilginin üzerinde toplanmasını sağlamıştır. Vücut hareketlerini kontrollü, güven verici, ikna edici bir şekilde kullanarak çevresinin düşüncelerine yön vermiştir. Özellikle yaptığı konuşmalarının jestleriyle ahenk içinde olması,

söylemlerinin kalıcı etkiler bırakmasına neden olmuştur. Düşüncelerini destekler nitelikte olan jestleri, Atatürk'ün hislerinin rahatlıkla anlaşılmasını sağlamış, saygın kimliğiyle ilgili sinyaller veren beden dili, doğru imajının yansımaları olmuştur. El-kol hareketlerindeki rahatlık, yüzündeki samimi mimikler, baş kısmının yumuşak ve ilgili yönelimi, vucut duruşunun insanlara yakın, dik ve dengede olması, Atatürk'ün sözsüz verdiği mesajlarda da etkili liderliğini ortaya koyduğunu göstermiştir.

3.5.5.4. Kullanılan Alan

Alanı kaplama ve alan içindeki hareket biçiminizi, duygularınızı ve başkalarının sizi algılamaya şeklini etkilemektedir. Kendilerini başkalarıyla ilişkili olarak nerede konumlandıracaklarını bilen insanlar, etkileşimi kontrol etmekte, ne zaman yakın ve özel kalacaklarını ne zaman geri çekileceklerini bilmektedirler (Kuhnke, 2007: s. 195). Kişiler arasında gözlemlenmesi mümkün olan en temel farklılık, mekanı bir başka deyişle kendilerine ait olan alanı kullanış şekilleridir. Kişilerin sosyal ve kişisel alanlarını kullanma ve algılamaları üzerinde yoğunlaşan çalışma proksemik olarak adlandırılmaktadır. Edward Hall'a göre, herkesin kendisini çevreleyen ve "balon" olarak adlandırılan bir psikolojik alanı vardır. Bu balon, kişinin kültürel geçmişine, duygusal durumuna ve yaptığı aktiviteye göre genişleyebilmekte ya da daralabilmektedir (Dincer, 1998: s. 65).

İnsanların karşısındakilerle ilişkilerinde kendilerini en rahat hissettikleri 5 alan vardır (Kinsey Goman, 2010: 147-148):

Özel alan (0-45 santim): Bu alan, aile fertlerine ve sevilen kişilere ayrılmıştır. Bu alan dahilinde kucaklaşmakta, dokunmakta ve fısıldaşmaktayız. Bu kadar yakın bir temas ancak ve sadece kişisel ilişkiler için uygundur.

Yakın kişisel alan (45-60 santim): Bu alan arkadaşlar ve tanıdıklarla güvenilir iş arkadaşları arasındaki etkileşim için kullanılmaktadır.

Uzak kişisel alan (60-120 santim): Bu alan, bir kol boyu mesafe tutmayı tercih ettiğimiz ilişkilere ayrılmıştır. Bu alanda ilgi kurmakta, ancak temas etmemekteyiz

Sosyal alan (120 santim-3,5 metre): Günlük iş iletişiminde bulunan kişilerin çoğunluğu için en uygunu bu alandır. Bu alan, iş ortamında yeni tanıştığımız kişilerle nispeten resmi sosyal ilişkiler içindir.

Kamusal Alan (3,5 metreden fazla): Bu alan çoğunlukla konuşma yapmak için kullanılmaktadır.

Nasıl ülkelerin sınırları, evlerin başka evlerden ayrılmasını sağlayan bahçeleri varsa insanların da ilişkilerinde sınırları, haritaları vardır. Yani kiminle ne kadar yaklaşım, yaklaşamayacağını gösteren sınır hatları vardır. Bizler bir şekilde hakimiyet ve sahiplik duygumuzu alan kullanımıyla da ortaya koymaktayız. Mekan kullanımında genişlik bir güç göstergesidir. Mekan kullanımında bir diğer bilgi genişlik kadar, dokunmak kadar, yükseklikte bir güç göstergesidir. Yüksek statüdeki insanların koltukları geniş ve yüksektir (Kaşıkçı, 2006: s. 166-172).

Fotoğraf 3.87. Sivas, 20 Kasım 1930 (www.tsk.tr).

Mustafa Kemal Atatürk, halkının içinde olan ve yaşam alanında milletine genişçe yer veren insancıl bir liderdir. O'nun kullanmış olduğu alanını insanlara bu denli yakın tutması kendine ve halkına olan güveninin bir göstergesidir. Aşırı kalabalıklar içinde insanlarla sürekli diyalog içinde olması, O'nun sosyal bir lider olduğunu görmemizi sağlamaktadır. Sınırlarını etrafındakilere kapalı tutmamış aksine onlara özel olduklarını hissettirek, fikirlerini dinlemiş ve onları önemsemiştir. Atatürk'ün farklı ortam ve alanlarda görünür olan ve kişisel ilişki derecesini ortaya koyan alan kullanımı, O'nun dışa dönük bir insan olduğunu göstermektedir.

Fotoğraf 3.88. Darülfünun, İstanbul, 15 Aralık 1930 (www.google.com).

Mustafa Kemal Atatürk, öğretmen ve öğrencilerin olduğu bir fotoğrafta, ders anlatan öğretmene olan saygısını, karşısındakinin alanına müdahale etmeden, ayakta bir duruş sergileyerek göstermiştir. Bu davranış şekli, O'nun yüksek kişiliğinin bir yansımasıdır. Atatürk'ün içinde bulunduğu ortamlar ve sergilediği tutum ve davranışlar sürekli insanlarla kişisel etkileşim halinde olduğunu göstermiş ve sosyal bir lider olarak algılanmasını sağlamıştır.

Muhterem Erenli'nin anılarından: (Benazus, 2012: s. 258-259).

Atatürk'ün otomobili bir yerde durunca, çoluk çocuk, kadın erkek, genç yaşlı, hemen çevresini sarmaktaydı. Hatta zaman zaman otomobilin kapısından içeriye uzananlar olmuştur. Yalnız çocuklar, gençler değil, ak sakallı yaşlılar da genç lidere hayrandılar. Gezilerinde onlar da yolunu çevirmiş, uzun uzun konuşmuş, O'na dualar etmişlerdir. Atatürk halkının kendisine yaklaşmasından ayrı bir haz duymuş ve bu yaklaşımları önlemeye çalışanlara kızmıştır. Her yerde kendisine yüzlerce dilekçe ve mektuplar verilmiştir. Atatürk bunların hepsini dikkatle okumakta, okuduktan sonra da gereğinin yapılması için yanındakilere emirler vermekte ve sonucunu izletmekteydi. Bir gün bir köylü "Dilekçem var..." diye seslenerek, Atatürk'ün yanına kadar sokulmuştur. Atatürk'e uzatılan kağıtta hiçbir yazı olmadığı görülünce,

Mustafa Kemal Paşa çok şaşırmişti. Köylü yurttaş boynunu bükmüş ve mahcup bir durumda Mustafa Kemal Paşadan şöyle özür dilemiş ve seslenmiştir:

-Nidersin Paşa Hazretleri...Seni görmek amaç...Bu dilekçem bir bahanedir... diyerek, Gazi Mustafa Kemal Paşanın ellerini öpmüş ve uzun uzun dualar etmeye başlamıştır.

Fotoğraf 3.89. Ankara, 9 Mayıs 1935 (www.tsk.tr).

Karizmatik bir lider olan Atatürk, içinde bulunduğu ortamlarda kendini diğer insanlardan üstün görerek ayrı konumlandırmamış, yeri geldiğinde diğerleriyle eşit şartlarda oturmuş, sohbet etmiş, yemek yemiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün halkçı kişiliği, O'nun sade bir yaşam sürmesini sağlamış, övgüler karşısında dahi mütevazî kalmayı başarmıştır.

3.5.5.5. Seçilen Konum

Konum, “bir kimsenin veya bir şeyin bir yerdeki durumu veya duruş biçimi, pozisyon” dur (www.tdk.gov.tr). Konum bir başka deyişle bir insanın bulunduğu mevcut yer olmakla birlikte o yerde sahip olduğu durum koşullarıdır. İnsanların bilinçli bir tercihle seçmiş oldukları konumları, onların toplumsal yapı içindeki

yerlerini ve itibarlarını belirleyen önemli bir unsurdur. Mustafa Kemal Atatürk'ün, büyük bir özenle seçtiği konumu ve başarıları, O'nu gerek ülkemizde gerekse de dünya milletleri tarafından tanınmasında etkili olmuştur. Çünkü Atatürk sahip olmak istediği konumunu ve çizgisini çok küçük yaşlarda belirleyerek bu çizgide büyük bir azimle ilerlemiştir.

Atatürk 10 Ocak 1922'de vakit gazetesi yazarı Ahmet Emin Yalman'a verdiği mülakatta, hayatına dair anlattıkları, O'nun seçtiği konumunu daha çocuk yaşta belirlediğini ve konumunu elde edene kadar geçirdiği aşamaları görmemizi sağlamaktadır.

“...Yakınımızda Binbaşı Kadri Bey isminde bir kişi oturuyordu. Oğlu Ahmet Bey askerî ortaokula devam ediyor ve okul giysisi giyiyordu. Onu gördükçe ben de böyle giysi giymeye hevesleniyordum. Sonra sokaklarda subaylar görüyordum. Bu aşamaya ulaşmak için izlenmesi gereken yolun askerî ortaokula girmek olduğunu anlıyordum. Annem askerlikten çekiniyordu. Asker olmama zorla engel olmaya çalışıyordu. Kabul sınavı zamanı ona sezdirmeden kendi kendime askerî ortaokula giderek sınav verdim. Böylece anneme karşı oldu bitti olmuş oldu.

...Öğretmenimin ismi Mustafa idi. Bir gün bana dedi ki; “Oğlum, senin de ismin Mustafa benim de. Bu böyle olmayacak. Arada bir fark bulunmalı, bundan sonra adın Mustafa Kemal olsun! O zamandan beri adım gerçekten Mustafa Kemal kaldı. Öğretmen sert bir adamdı. Sınıfta birinci, ikinci tanımıyordu. Bir gün bize:

“Aranızda kimler kendine güveniyorsa kalksınlar onları çalıştırma danışmanı yapacağım.” dedi, öncelikle duraksadım. Ayağa öyleleri kalktı ki ben kalkmamayı yeğledim. Bunlardan birinin danışmanlığı altına girdim. Görüşmenin sonunda dayanma gücüm son noktaya geldi. Ayağa kalkarak; “*Ben bundan iyi yaparım*” dedim. Bunun üzerine öğretmen beni çalıştırma danışmanı yaptı, eski danışmanı benim danışmanlığım altına verdi.

...Ülkenin yönetiminde ve siyasetinde bozukluklar olduğunu keşfetmeye başladık. Binlerce kişiden oluşan Harp Okulu öğrencisine bu keşfimizi anlatmak isteğine kapıldık. Okulun öğrencileri arasında okunmak üzere okulda el yazısıyla gazete kurduk. Sınıf içinde küçük teşkilatımız vardı. Ben Yönetim Kurulunda idim. Gazetenin yazılarını çoğunlukla ben yazıyordum.” (www.tsk.tr).

Atatürk'ün sosyal ve siyasal yapı içinde edinmiş olduğu konumu ve bu konumu sürdürebilmek için sahip olduğu roller, O'nu toplumu adına birtakım davranışları yerine getirmeye ve sorumluluk almaya yöneltmiştir. Sahip olduğu liderlik konumu zaman içinde artış göstererek, Atatürk'ün saygın biri olarak, geniş kitleler tarafından tanınmasını sağlamıştır. Mustafa Kemal Atatürk bir çok mevkiye sahip olmuş ve mevkisini doğru şekilde kullanmıştır. Arka arkaya 4 kez Cumhurbaşkanı seçilen Atatürk, Türk Kurtuluş hareketine liderlik yapmış ve kurtarıcı olarak nitelendirilmiştir.

SONUÇ

Toplumsal yapının parçalarından birini oluşturan insan, içinde bulunduğu tüm ortam ve koşullarda varlığını belirgin kılmak için duygu, düşünce, davranış aktarımında bulunmaktadır. Bu varoluş çabası, insanların iletişim kurmalarını zorunlu kılmakta ve doğal ilişkinin devam etmesini sağlamaktadır. İnsanın düşünce, yaşayış ve iradesi sonucu meydana gelen toplum; beraberinde yasa, düzen, toplumsal yapı, sistemler gibi işlevlerin varolmasını sağlayarak toplumu; idare etme, yönetme durumuna getirmektedir. Siyasal düşüncelerin oluşmaya başlamasıyla beraber insan yönetiminin sağlanması gündeme gelmiş ve bunun en iyi biçimde ortaya konulmasını sağlayacak, siyasal düşüncenin iletişim boyutuna vurgu yapacak siyasal iletişim ön plana çıkmıştır.

Siyasal süreçler ve siyasal konuların işleyişini ve bu işleyişin gerçekleşmesini sağlayan iletişim yöntemlerinin uygulamaya konulmasıyla varolan siyasal iletişim, toplumda istenilen davranışın meydana gelmesini ve kamusal bilginin oluşmasını sağlayarak bir halkla ilişkiler görevini üstlenmektedir. Siyasal iletişim bağlamında ortaya konulan her çalışmanın kamuoyu tarafından kabul edilmesi ve toplumsal iknanın gerçekleşmesi titiz bir çalışmayı ve bu çalışmayı ortaya koyacak profesyonel kişileri gerekli kılmaktadır. Siyasal faaliyetleri, amaçları ve hedefleri ortaya koyan kişinin toplumda bir beğeni yaratması ve takip edilmesi onu diğer profesyonellerden ayırarak farklı bir konuma taşımakta ve bu konum onun lider olarak nitelendirilmesine neden olarak ona çok fazla sorumluluk yüklemektedir.

Ortaya konulan araştırma, ulusal ve uluslararası boyutta sahip olduğu siyasi liderlik ve diğer vasıflarıyla ön plana çıkarak, kitlelerin hayranlığını kazanan evrensel bir lider olan Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliğini konu almıştır. Güçlü siyasi lider imajıyla iç ve dış ilişkilerde en iyi şekilde milletini ve ülkesini temsil eden Atatürk, siyasal iletişim ve liderliği büyük bir mücadele ve azimle yürüterek dünya lideri konumuna erişmiştir. O'nun yönetme yeteneği ve Türk halkına olan inancı Cumhuriyet gibi bir eseri yaratmasını sağlamıştır. Atatürk'ün yıllarca büyük bir kararlılık ve azimle yaratmış olduğu güçlü imajı, liderliğini yaptığı Türk Milletinin saygın bir konuma kavuşmasında çok önemli bir gösterge özelliğinde olmuş ve Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaş uygarlık düzeyinde olmasını sağlamıştır.

KAYNAKÇA

Kitap

Akdoğan, Yalçın (1995). Görsel İktidar. İstanbul: İnsan Yayınları.

Akay, Rafet Aykut (2012). Türkiye’de Siyasetin İletişim Profesyoneli Siyasal İletişim Danışmanı. Ankara: Nobel.

Aziz, Aysel (1982). Toplumsallaşma ve Kitlesele İletişim. Ankara: Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu Yayınları.

Aziz, Aysel (2014). Siyasal İletişim. Ankara: Nobel.

Aktaş, Hasret (2004). Bir Siyasal İletişim Aracı Olarak İnternet. Konya: Tablet Kitabevi.

Asna, Alaeddin (2012). Kuramda ve Uygulamada Halkla İlişkiler. İstanbul: Pozitif Yayınları.

Aktan, Ercan, Hatice Ağca vd Veysel Çakmak (2014). “Liderliğe Yönelik Bilimsel Yaklaşımlar.” Ed. Pınar Altıok Gürel ve Recep Yılmaz. Liderlik ve Çağdaş Boyutları. İstanbul: Derin Yayınları, 58-60.

Aksel, İbrahim (2012). “Liderlik Teorileri.” Ed. Celalettin Serinkan. Liderlik ve Motivasyon Geleneksel ve Güncel Yaklaşımlar. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 35.

Bostancı, Mustafa (2015). Sosyal Medya ve Siyaset. Konya: Palet Yayınları.

Barutçugil, İsmet (2014). Liderlik. İstanbul: Kariyer Yayıncılık.

Bridge, Berna (2003). Eğitimde Vizyoner Liderlik ve Etkin Yöneticilik. İstanbul: Beyaz Yayınları.

Bulduklı, Yasin (2015). İmaj Yönetimi Yaklaşımlar, Taktikler, Stratejiler. Konya: Literatürk Academia.

Benazus, Hanri (2012). Yaşamın İçinden Atatürk Anıları. İstanbul: Bizim Kitaplar.

Cinman Şimşek, Melda (2001). Atatürk ve İletişim. İstanbul: Der Yayınları.

Cebesoy, Ali Fuat (1997). Sınıf Arkadaşım Atatürk Okul ve Genç Subaylık Hatıraları 1. İstanbul: Yenigün Haber Ajansı.

Çankaya, Erol (2015). Siyasal İletişim Dünyada ve Türkiye’de. Ankara: İmge Kitabevi.

- Çakır, Özlem (2015). Profesyonel Yaşamda Kişisel İmaj. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Çalışkan, Osman (2014). “Toplumsal Rıza Üretimi Bağlamında 2010 Anayasa Referandumu ve Basının Süreçteki Rolü.” Ed. Samet Kavoğlu. Teoriden Uygulamaya Siyasal İletişim. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 57.
- Doğan, Selen (2007). Vizyona Dayalı Liderlik. İstanbul: Kare Yayınları.
- Dinçer, Hasan, Ümit Hacıoğlu vd Meryem Şeremet (2014). “Sağlık Kurumlarında Yönetim ve Stratejik Liderlik.” Ed. Pınar Altıok Gürel ve Recep Yılmaz. Liderlik ve Çağdaş Boyutları. İstanbul: Derin Yayınları, 340-341.
- Demir, Ziya (1974). Büyüyen Atatürkçülük ve Milli Eğitimde Reform. İstanbul: Baha Matbaası.
- Dincer, Müjde Ker (1998). İş yaşamında ve Özel Yaşamda Kişisel İmaj. İstanbul: Alfa Yayın.
- Erdirençelebi, Meral (2011). Atatürk’ün Şıklığı. Konya: Eğitim Yayınev.
- Erdoğan, İrfan (2011). İletişimi Anlamak. Ankara: Pozitif Yayıncılık.
- Erdoğan, İrfan, Korkmaz Alemdar (2010). Öteki Kuram: Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi. İstanbul: Erk Yayınevi.
- Ekinci, Necdet (2016). Başlangıcından Günümüze Siyasal İletişimin Temelleri. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Ekinci, Necdet (2016). Siyasal İletişime Giriş. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Eker Akgöz, Burcu (2011). “Halkla İlişkiler ve Siyasal Pazarlama.” Ed. Metin Işık ve Mustafa Akdağ. Dünden Bugüne Halkla İlişkiler. Konya: Eğitim Akademi Yayınları, 228.
- Erkutlu, Hakan Vahit (2014). Liderlik Kuramları ve Yeni Bakış Açılıarı. Ankara: Efil Yayınevi.
- Erçetin, Ş. Şule (2000). Lider Sarmalında Vizyon. Ankara: Nobel Yayın.
- Fındıkçı, İlhami (2013). Bir Gönül Yolculuğu Hizmetkâr Liderlik. İstanbul: Alfa.
- Güney, Salih (2012). Liderlik. Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Günçikan, Berat (2010). “Şıklığı ve Zarafetiyle Bir Başka Mustafa Kemal.” Haz: Nebil Özgentürk. Gazi'nin Son Tanıkları Anlatıyor; O Daima Şıktı. İstanbul: Bir Yudum İnsan Yayınevi, 14-40.
- Geray, Haluk (2006). Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Heywood, Andrew (2011). Siyaset Teorisine Giriş (Çev. H.M. Köse). İstanbul: Küre Yayınları.
- Heywood, Andrew (2013). Siyaset (Çev. B.B. Özipek). Ankara: Adres Yayınları.
- Harmancı, Mahmut (2009). İş'te İmaj Faktörü. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Kesgin, Bedrettin (2014). Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi. İstanbul: Açılım Kitap.
- Kaşıkçı, Ercan (2006). Yüreğini Bedenine Yansıtır İmaj-İletişim Beden Dili. İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Kapani, Münci (2007). Politika Bilimine Giriş. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kavoğlu, Samet (2014). “6/7 Eylül Olaylarının Gündem Belirleme Yaklaşımı Çerçevesinde İncelemesi.” Ed. Samet Kavoğlu. Teoriden Uygulamaya Siyasal İletişim. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 4.
- Kılınç, Mustafa (2012). Etkin Liderlik. İstanbul: Kariyer Yayıncılık.
- Karakoç, Enderhan, Onur Taydaş (2016). “Aday İmajı Oluşumunda Lider Fotoğraflarının Önemi: 7 Haziran 2015 Genel Seçimleri.” Ed. Şükrü Balcı. 7 Haziran'dan 1 Kasım'a Türkiye'de Siyasal İletişim Uygulamaları. Konya: Literatürk Academia, 246-247.
- Kinsey Goman, Carol (2010). İş Yerinde Beden Dili. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Kuhnke, Elizabeth (2007). Body Language for Dummies. England: Wiley.
- Lıpson, Leslie (1978). Politika Bilimini Temel Sorunları (Çev. T. Karamustafaoğlu). Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Le Bon, Gustave (2014). Kitleler Psikolojisi. Ankara: Tutku Yayınevi.
- Lilleker, Darren G. (2006). Key Concepts in Political Communication. London: Sage.
- Lahel, Amarjit (2011). Political Leadership: Character & Performance. A Comparative Analysis of British Political Leadership, 1997-2010. Aston University.

- Maigret, Eric (2014). Medya ve İletişim Sosyolojisi (Çev. H. Yücel). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mert, Yüksel, Cengiz Açıkgöz (2015). Atatürk'ün Liderlik Sırları. Ankara: Tutku Yayınevi.
- McNair, Brian (2011). An Introduction to Political Communication. New York: Routledge.
- Mora, Necla (2008). Medya Çalışmaları Medya Pedagojisi ve Küresel İletişim. Alt Kitap.
- Özkan, Abdullah (2007). Siyasal İletişim Stratejileri. İstanbul: Tasam Yayınları.
- Özdemir, İlker (2016). Siyasal İletişim Etiği. Bursa: Ezgi Kitapevi.
- Özgentürk, Nebil (2010). Gazi'nin Son Tanıkları Anlatıyor; O Daima Şıktı. İstanbul: Bir Yudum İnsan Yayınevi.
- Polat, Soner, Yaser Arslan (2015). Örgütsel Yaşamda İmaj. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Pease, Allan, Barbara Pease (2004). The Definitive Book of Body Language. Australia: Pease International.
- Perçin Akgül, Kamile (2014). İletişim, Dans ve Beden Dili. İstanbul: Cinius Yayınları.
- Paige, Glenn D. (1977). The Scientific Study of Political Leadership. New York: The Free Press.
- Sandıkçioğlu, Bilge (2012). "Tarihsel Gelişimi İçinde Siyasal İletişim." Ed. Ferruh Uztuğ ve Yasemin Özgün. Siyasal İletişim. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 3.
- Sampson, Eleri (1995). İmaj Faktörü. İstanbul: Rota Yayın.
- Sorenson, Georgia (2007). "An Intellectual History of Leadership Studies: The Role of James Macgregor Burns." Ed. Richard A. Couto. Reflections on Leadership. United Kingdom: University Press of America, 19.
- Stromback, Jesper, Spiro Kioussis (2014). "Strategic Political Communication in Election Campaigns." Ed. Carsten Reinemann. Political Communication. Berlin: De Gruyter.
- Sarı, İbrahim (2016). Atatürk'ün Anıları. Antalya: Nokta E-Book.
- Schober, Otto (1999). Beden Dili (Davranış Anahtarı). İstanbul: Arion Yayınevi.

- Tokgöz, Oya (2014). Siyasal İletişimi Anlamak. Ankara: İmge Kitapevi.
- Türkoğlu, Nurçay (2004). İletişim Bilimlerinden Kültürel Çalışmalara: Toplumsal İletişim Tanımlar, Kavramlar, Tartışmalar. İstanbul: Babil Yayınları.
- Uztuğ, Ferruh (2004). Siyasal İletişim Yönetimi. İstanbul: Mediacat Kitapları.
- Yayla, Atilla (2015). Siyaset Bilimi. Ankara: Adres Yayınları.
- Yavaşgel, Emine (2004). Siyasal İletişim Kavramlar ve Ardındakiler. Ankara: Babil Yayınları.
- Yücekök, Ahmet. N (1987). Siyasetin Toplumsal Tabanı: Siyaset Sosyolojisi. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Yazıcı Emir, İsmet (2003). Kitle İletişiminde İmaj. İstanbul: İm Yayın.
- Yamak, Harika (2015). Atatürk ve Liderlik. İstanbul: Yılmaz Basım.
- Yukl, Gary (2010). Leadership in Organizations. New York: Pearson.
- Zel, Uğur (2011). Kişilik ve Liderlik. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Makale

- Aşkun, İnal Cem (1988). “Karizma ve Atatürk’ün Önderliğindeki Gelişimi.” Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 1(2), 211-212.
- Aydın Kılıç, Esra (2013). “Seçmen Tercihinde İmaj Faktörü: Siyasal Parti ve Aday İmajı Karşılaştırmasına Yönelik Bir Alan Araştırması.” İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, 36, 49-51.
- Arı, Kemal (2006). “Atatürk’ün Yazarlığı ve Gazeteciliği.” Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 5(13), 6-15.
- Avcı, Mehmet (2006). “Atatürk ve Çağdaşlaşma.” Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 163-164.
- Alkan, Cevat (1983). “Atatürk Felsefesinde İnsan Kavramı.” Eğitim ve Bilim Dergisi, 7-8.
- Aslan, Taner (2008). “Siyasi Sosyal ve Kültürel Açından Atatürk’ün Liderliği Üzerine Bir Deneme.” C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, 32(2), 244-252.
- Babür Tosun, Nurhan (2003). “Bir Uzmanlık Alanı Olarak Lobcilik.” İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi, 16, 354.

- Baltacı, Cemal, Erdal Eke (2012). “Siyasal Propaganda Araçlarının Seçmen Davranışı Üzerindeki Etkisine Yönelik Seçmen Algısı: Isparta Örnek Olayı”. Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 4(1): 116-117.
- Bakan, İsmail, Tuba Büyükbeşe (2010). “Liderlik “Türleri” ve “Güç Kaynakları”na İlişkin Mevcut-Gelecek Durum Karşılaştırması: Eğitim Kurumu Yöneticilerinin Algılarına Dayalı Bir Alan Araştırması”. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 12(19): 76.
- Bayrak, Sabahat (2001). “Yönetimde Bir İhmal Konusu Olarak Güç ve Güç Yönetimi-II-.” Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6(1), 27.
- Canöz, Kadir (2010). “Seçmen Tercihinde Aday İmajının Rolü: 29 Mart 2009 Yerel Seçimleri Öncesinde Konya Seçmeni Üzerine Bir Araştırma.” Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi, 6(2), 97.
- Çağlar, Günay (2000). “Atatürk’ün Kişiliği.” Atatürk Dergisi, 3(1), 189.
- Demirtaş, Mine (2012). “Yerel Yönetimlerde Bir Halkla İlişkiler Çalışması Olarak Sosyal Paylaşım Ağlarının Kullanımı: Üsküdar Belediyesi Örneği.” e-Journal of New World Sciences Academy, 7(4), 293-298.
- Demir, Ömer (2009). “Siyasete Yön Veren Rasyonel Cahil Seçmenler.” Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, 1(1), 6-7.
- Ertem Eray, Tuğçe, Alev Aslan (2015). “Türkiye’de Siyasal Partilerin Web Sayfalarının Diyalojik İletişim Açısından İncelenmesi”. İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 1(1): 114.
- Enginün, İnci (1996). “Hatip Atatürk.” M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 8, 83-85.
- Gültekin, Bilgehan (2004). “Bir Lider Olarak İskender ve Günümüz Yönetim Anlayışı.” Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 2(1), 47.
- Gündüz, Basri, Şenol Beşoluk vd İsmail Önder (2011). “Karmaşık Sistemlerde Liderlik Bakışıyla: DNA Liderlik”. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 8(1): 524-525.
- Gülsünler, Makbule Evrim, Hülya Anakız Ertürk (2012). “Demokrat Parti’nin 1946-1950 Yılları Arasındaki Halkla İlişkiler Stratejileri”. Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi, 7(3): 93.
- Geçikli, Fatma (2012). “Liderlik ve Duygusal Zekâ: Mustafa Kemal Atatürk Örneği.” Atatürk İletişim Dergisi, 3, 30-31.

- Gackowski, Tomasz (2013). "Political Image as the Substance of the Political Communication in the Era of Post-Politics." *Online Journal of Communication and Media Technologies*, 3(4), 46.
- Haus, Michael, David Sweeting (2006). "Local Democracy and Political Leadership: Drawing a Map". *Political Studies*, 54: 270.
- Huckfeldt, Robert, Paul Allen Beck, Russell J. Dalton, Jeffrey Levine and William Morgan (1998). "Ambiguity, Distorted Messages, and Nested Environmental Effects on Political Communication". *The Journal of Politics*, 60(4): 1001-1002.
- Morrell, Kevin, Jean Hartley (2006). "A Model of Political Leadership." *Human Relations*. 59(4): 485.
- Okur Çakıcı, Fatma, Gülsüm Çalışır (2016). "Siyasal Partilerin İnternet Kaynaklı Halkla İlişkiler ve Siyasal İletişim Faaliyetlerine Yönelik Bir Araştırma". *Turkish Studies*, 11(2): 955.
- Oğuzhan, Esra (2009). "Atatürk Döneminde Basın ve Basın Özgürlüğü." *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 1, 112-121.
- Odaman, Mehmet Kutsi (2013). "Atatürk Nasıl Giyinirdi." *Deniz Harp Okulu Pusula Dergisi*, 74.
- Özer, M. Akif (2014). "Siyasal İletişimin Etkinliğinde Algılama Yönetiminin Rolü." *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 3(7), 179-182.
- Özgül, Bülent (2015). "Türkiye Nasıl Bir Siyasal Liderlik İstiyor?" *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 9(19-20): 151-158.
- Paçacı, İrfan (2014). "Elektronik İletişim Çağı ve Oluş(turul)makta Olan Yeni (!) Toplum Düzeni Üzerinde Küresel Toplum Mühendisliği Etkisi." *Marmara İletişim Dergisi*, 21, 43.
- Polat, Cihat, Banu Külter (2008). "Genç Seçmenler Gözüyle Siyasal Ürün (Siyasi Lider) Özellikleri: Ankara'daki Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma". *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(1): 11.
- Romarheim, Anders G. (2005). "Definitions of Strategic Political Communication." *Norwegian Institute of International Affairs*. 689, 2.
- Sezgin, Meltem (2002). "Lobicilik Kavramı ve Yöntemleri." *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi*, 2(12), 752.
- Sığırı, Ünsal (2006). "Geleceğin Askeri Liderliğine Dair Değerlendirmeler." *Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 3, 99.

- Sönmez, Selami (2006). “Milli Bir Lider Olarak Motivasyon Dehası Atatürk.” A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 12 (31), 24-25.
- Tengilimoğlu, Dilaver (2005). “Kamu ve Özel Sektör Örgütlerinde Liderlik Davranışı Özelliklerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Alan Çalışması.” Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 4(14), 6-8.
- Türkkahraman, Mimar (2004). “Günümüzün Büyüsü İmaj ve Gerçek Hayat.” Sosyoloji Konferansları Dergisi, 30, 5-7.
- Taştekin, Ali (2015). “Atatürk’ün Söz Diziminde “Ki” Bağlacı.” Turkish Studies Dergisi, 10(16), 1082.
- Türkan, Kadriye (2011). “Giyim Kuşamla ilgili Tespitler: Atatürk’ün Giysi Tercihleri Üzerine Bir Değerlendirme Denemesi.” Folklor/Edebiyat Dergisi, 17(65), 179-183.
- Ünal Erzen, Meltem (2008). “Siyasi Lider İmajının Seçimlerde Etkisi.” İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi, 31, 67-75.
- Vural, Ali Murat (2010). “Parti İçi Demokrasi ve Siyasal İletişime Katkıları.” Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi, 13, 159-160.
- Yolçu, Neslihan (2011). “12 Eylül Anayasa Referandumunda Siyasal Partilerin İnternet Kullanımı ve Kampanya Söylemleri.” The Academic Journal of Interntation Technologies, 2, 4-7.
- Yıldız, Mine (2012). “Siyasal İletişim Aracı Olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi Televizyonu (Meclis Televizyonu).” Yasama Dergisi, 20, 8-9.

Bildiri

- Ekiyor, Cemil (2007). “Atatürk’ün Söz Varlığı Üzerine Bir Deneme”. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı, Bişkek, 204.
- Kormaz, Zeynep (1981). “Atatürk’ün Kelime Dünyasında Dil ve Üslup Özellikleri”. IX Türk Tarih Kongresi, 83-85.

Tez

- Çeliker, Murat (2009). Lider İmajının Yaratılmasında Fotoğrafın İşlevi. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Grafik Anasanat Dalı, Isparta.

İnternet Kaynakları

http://www.ata.tsk.tr/03_belgelerle_ataturk/ozluk_bilgileri.html E.T: 07.01.2017

http://www.ata.tsk.tr/03_belgelerle_ataturk/giysileri.html E.T: 15.11.2016

http://www.ata.tsk.tr/07_gorseller/foto.html E.T: 15.11.2016

http://www.ata.tsk.tr/content/media/07/ataturk_albumu_1.pdf E.T: 10.10.2016

http://www.ata.tsk.tr/content/media/07/ataturk_albumu_2.pdf E.T: 10.10.2016

http://www.ata.tsk.tr/03_belgelerle_ataturk/aksesuarlari.html E.T: 09.11.2016

http://www.ata.tsk.tr/03_belgelerle_ataturk/baston.html E.T: 09.12.2016

http://www.ata.tsk.tr/03_belgelerle_ataturk/saat.html E.T: 09.11.2016

http://www.ata.tsk.tr/03_belgelerle_ataturk/diger.html E.T: 10.12.2016

<http://www.isteaturk.com/haber/2475/ayakkabilarini-yaptirdigi-altin-cizmeden-cikarken-istanbul-05091934> E.T: 23.02.2017

<http://www.ataturk.net/foto/1921/index.html#> E.T: 24.02.2017

<http://www.atam.gov.tr/fotograflar/i%cc%87nkilaplar-do%cc%88nemi>
E.T: 24.02.2017

<http://www.hurriyet.com.tr/ataturkun-giyim-tarzi-40011103> Sibel Arna (2015) E.T: 09.01.2017

<http://www.ataturk.net/foto/1930/index8.html#> E.T: 14.01.2017

http://www.atailkuyg.ege.edu.tr/files/b_s-ata_kitap.pdf Bünyamin Saraç, s: 1-3-5-7,
ET: 27.02.2017

<https://www.youtube.com/watch?v=j9x1xyfeoeU> Atatürk'ün Amerika'ya yaptığı konuşma ET: 27.02.2017

https://www.tbmm.gov.tr/tarihce/ataturk_konusma/1d1yy1.htm ET: 01.01.2017

https://www.tbmm.gov.tr/kultursanat/mka_cum_kom.htm ET: 01.01.2017

http://www.ata.tsk.tr/01_hayati/onuncu_yil_nutku.html ET: 01.01.2017

https://www.tbmm.gov.tr/kultursanat/mka_genclige_hitabe.htm ET: 01.01.2017

<http://www.ataturk.net/ata/elyazisi.html> ET: 16.01.2017

<http://www.ataturkdevrimleri.com/yazi-38-ataturk-un-eserleri.html> ET: 16.01.2017

<http://www.ata.tsk.tr/content/media/01/takimin.pdf> E.T: 03.01.2017

<http://www.ataturk.net/ata/yazdigi.html> E.T: 03.01.2017

<http://www.ata.tsk.tr/content/media/01/cumaliordugahi.pdf> ET: 03.01.2017

<http://www.ata.tsk.tr/content/media/01/TaktikTatbikat.pdf> ET: 03.01.2017

<http://www.ata.tsk.tr/content/media/01/bolugunmuharebeegitimi.pdf> ET: 03.01.2017

<http://www.ata.tsk.tr/content/media/01/zabitvekumandan.pdf> ET: 03.01.2017

http://www.ata.tsk.tr/01_hayati/geometri.html ET: 03.01.2017

http://www.ata.tsk.tr/01_hayati/medeni_bilgiler.html ET: 03.01.2017

<http://www.ata.tsk.tr/content/media/01/TaktikMeselesinin.pdf> ET: 03.01.2017

<http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-71/mustafa-kemalin-basinla-ve-minber-gazetesiyle-iliskisi> ET: 28.02.2017

<http://www.hurriyet.com.tr/irade-i-milliyegazetesi-kitap-oldu-7179162>
ET: 28.02.2017

<http://www.ataturkinkilaplari.com/ak/38/ataturkun-cikardigi-gazeteler.html>
ET: 28.02.2017

<http://www.ataturk.net/ata/siir.html> ET: 28.02.2017

<http://www.ataturk.net/ata/mektup.html> ET: 28.02.2017

<http://www.ataturkinkilaplari.com/ak/112/ataturk%E2%80%99un-amerikali-kucuk-curtis-lafrance-yazdigi-mektup.html> E.T: 28.02.2017

<http://www.ataturk.net/ata/telgraf.html> ET: 28.02.2017

http://www.ata.tsk.tr/03_belgelerle_ataturk/vasiyeti.html E.T: 04.01.2017

http://www.tdk.gov.tr/images/css/TDD/2006s656/2006s656_01_Z_KORKMAZ.pdf
Zeynep Korkmaz, Atatürk'ün Düşünce Sisteminde Ulusallık-Evrensellik Derinliği, s: 124. E.T: 24.01.2017

<http://www.ata.tsk.tr/content/media/01/makaleler/22.pdf> Levent Kuşoğlu, s: 9-10.
E.T: 24.01.2017

<https://www.youtube.com/watch?v=Dv2vfuuTYUM> 1 Kasım 1936 yılı Meclis Açılış Konuşması E.T: 26.01.2017

<https://www.youtube.com/watch?v=g0lMDKAWaQg> 29 EKİM 1933 Cumhuriyet'in 10'uncu yılı nutuk sunumu E.T: 26.01.2017

http://www.ata.tsk.tr/content/media/01/ANEKDOTLARLA_ATATURK.pdf s: 14-67-94-108 E.T: 06.03.2017

<https://onedio.com/haber/ataturk-yurtdisinda-anitlar-396920> Erkan Ceylan, (2014) E.T: 29.01.2017

http://www.ata.tsk.tr/content/media/05/dunya_gozuyle_ataturk.pdf E.T: 29.01.2017

http://www.ata.tsk.tr/02_kronoloji/kronoloji.html E.T: 29.01.2017

<https://www.youtube.com/watch?v=rwOKS8PftJY> Old Movie Collector kaynaklı, belgesel E.T: 04.02.2017

<http://add.org.tr/unesco-karari/> E.T: 06.02.2017

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58b69546a20c34.68625377 E.T: 01.03.2017

<http://hbogm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/kursprogramlari/buroyonetim/moduller/bedendili.pdf> s: 22-23-24-27 E.T: 02.02.2017

<http://www.ataturk.net/foto/1937/index.html#> ET: 01.03.2017

<http://www.ataturk.net/foto/1927/index4.html#> ET: 01.03.2017

https://www.google.com.tr/search?q=%C3%B6%C4%9Fretmen+oturma%C5%9F+tat%C3%BCrk+ayakta+resim&biw=1207&bih=558&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiyx5iOpfnRAhXEfhoKHQfBB74Q_AUIBigB&dpr=1.13#imgrc=GpmfPDTbH5Sv6M: ET: 01.03.2017

http://www.ata.tsk.tr/01_hayati/kendi_anlatimiyla_hayati.html ET: 01.03.2017

<http://www.sozcu.com.tr/2016/egitim/ataturk-93-yil-once-bugun-time-dergisinin-kapagindaydi-1152138/> E.T: 21.04.2017

<http://www.aktuel.com.tr/galeri/kultursanat/time-dergisine-kapak-olan-10-turk-697010865610> E.T: 21.04.2017

<https://onedio.com/haber/ataturk-un-tuylerinizi-diken-diken-edecek-ve-gururla-okuyacaginiz-16-az-bilinen-anisi-533941> E.T: 22.04.2017

<http://www.sechaber.com.tr/ataturkun-kunduracisi/> E.T: 23.04.2017

<http://www.kigem.com/beden-dilini-kulanan-yonetici-daha-basarili.html>
E.T: 29.04.2017

<http://populerpsikoloji.com/article-detail/id/20> E.T: 04.05.2017

<http://www.turkpdr.com/makale/rehberlik-ve-psikolojik-danismanlik/ozguven-nedir-508.htm> E.T: 04.05.2017

<http://kisiselgelisim.gen.tr/Makaleler/nlp/ozguven-gelistirme-teknikleri-489.aspx>
ET: 04.05.2017

<https://www.youtube.com/watch?v=NHAUt6XHNCA> ET: 10.03.2017 Mustafa Kemal Atatürk Belgeseli

<https://www.youtube.com/watch?v=5p2cl5ZE5NA> ET: 10.03.2017 Mustafa Kemal Atatürk Belgeseli

https://www.youtube.com/watch?v=_qA42qeQYDU ET: 12.03.2017 Mustafa Kemal Atatürk Belgeseli

<https://www.youtube.com/watch?v=wSkaEMXqaho> ET: 01.04.2017 Yabancı Basında Atatürk Belgeseli

<https://www.youtube.com/watch?v=ZXlrNpygJi8> ET: 20.05.2017 19 Mayıs'a Özel Atatürk Belgeseli

<https://www.youtube.com/watch?v=AYGXVzajwFU> ET: 04.04.2017 Kurtuluş ve Atatürk Belgeseli

<https://www.youtube.com/watch?v=P09t5jBi2w8> ET: 04.04.2017 Atatürk'ün Görüntüleri

https://www.youtube.com/watch?v=WlAgSAb_uhQ ET: 04.04.2017 Atatürk'ün Görüntüleri

EKLER

Atatürk'ün Giysileri ve Aksesuarları

Takım Elbise

Boy: 75 cm (ceket)

Boy: 98 cm (pantolon)

Boy: 57 cm (yelek)

“Takım, koyu lacivert yünlü kumaştan yapılmıştır. Atatürk'ün günlük giysisidir.

Fotoğraf 3.90. Atatürk'ün Takım Elbisesi

Ceket: Kruvaze model olup dört düğmelidir. Yan cepleri kapaklıdır. Bir mendil cebi vardır.

Pantolon: Bel kısmında, askı düğmeleri ve arka kısmında kısa bel ayarlama kemeri bulunmaktadır.

Yelek: İki yanda ve göğüs üzerinde küçük cepleri vardır. Altı düğmelidir. İç astarı boyuna çizgili ve beyaz renktedir. Sırt kısmı lacivert astar kumaştandır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.91. Atatürk'ün İstanbul Pera Palas Hotel Atatürk Müze odasında bulunan giysisi

Fotoğraf 3.92. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan yeleş. Anıtkabir Müzesi tarafından Askeri Müzeye verilmiştir.

Fotoğraf 3.93. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan Skoç Takım Elbisesi İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan, Atatürk'ün Yaveri Rusuhi Bey'e hediye ettiği Skoç Takım Elbisesi Rusuhi Bey tarafından

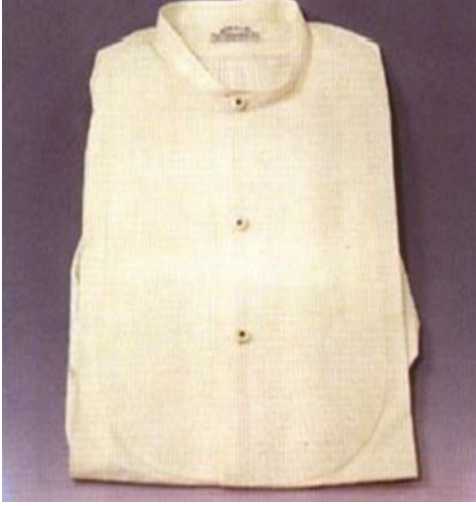

Palto

Boy: 125 cm

“Açık kahverengi deve tüyü ve yün kumaştan yapılmıştır. Reglan kolludur. Önde altı, arkada kemerin üzerinde iki tane düğmesi ve dıştan iki yan cebi vardır. "Jeager" markalıdır. Satenden yarım astarlıdır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.94. Atatürk'ün Paltosu

Gömlek

Uz: 92 cm

“Beyaz renkli poplin kumaştan, yakasız frak gömleği. Uzun kollu, roba kısmı pililidir. Boyun kısmında içte "KEMALAT Yani D. Grammatika" etiketi vardır. Sol kol üzerinde dirsek altında dairesel olarak "G. M. K." harfleri işlenmiştir. Pili kısmında iki adet üstten, bel hizasında iki adet gizli düğmesi vardır. Pilinin bitiminden sonra pantolona bağlanmak için iki ilikli bant bulunmaktadır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.95. Atatürk'ün Gömleği

Gömlek

Uz: 94 cm

“Krem renkte ipekten yakasız Frenk gömleğidir. Önde dört, kol ağızlarına yakın yerde birer adet düğme ve kol ağızlarında karşılıklı ilikleri vardır. Yaka takmak için ensede bir, önde iki, bel hizasında pantolona bağlanmak için ise iki ilikli bantı bulunmaktadır. Sol göğüs üzerinde dairesel olarak iç içe geçmiş "G. M. K." harfleri işlenmiştir. Boyun kısmında içte "KEMALAT Yani D. Grammatika" etiketi dikilmiştir” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.96. Atatürk'ün gömleği.

Fotoğraf 3.97. Atatürk'ün İstanbul Pera Palas Hotel Atatürk Müze odasında bulunan gömleği.

Fotoğraf 3.98. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan gömleği.

Fotoğraf 3.99. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan Kemalî etiketli frak gömleği

Fotoğraf 3.100. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan çizgili ipek gömleği

Fotoğraf 3.101. Atatürk'ün İstanbul Askerî Müzesinde bulunan ipek gömleği. Anıtkabir Müzesi tarafından Askerî Müze'ye verilmiştir.

Fotoğraf 3.102. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan K.A armalı ipek gömleği.

Fotoğraf 3.103. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan Kemal etiketli ipek gömleği

Fotoğraf 3.104. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan ipek gömleği. Anıtkabir Müzesi tarafından Askeri Müzeye verilmiştir.

Fotoğraf 3.105. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan gömleği

Fotoğraf 3.106. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan yelegeği. Sarayın Terzisi Botter'in 1913 yılında Mustafa Kemal için diktiği yelek.

Fotoğraf 3.107. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan yazlık külot pantolonu.

Fotoğraf 3.108. İstanbul Askeri Müzesinde bulunan yeleği. Anıtkabir Müzesi tarafından Askeri Müze'ye verilmiştir.

Fotoğraf 3.109. Atatürk'ün yeleği

Yelek

Boy: 67 cm

“Koyu bej yünden el örmesidir. Dört düğmesi, iki yan cebi vardır”
(www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.110. Atatürk'ün smokini

Smokin

Boy: 75 cm (ceket)

Boy: 101 cm (pantolon)

Boy: 55 cm (yelek)

“Takım, siyah kumaştan yapılmıştır.

Ceket: Yakaları parlak kumaş kaplı olup tek düğmelidir.

Pantolon: Yan dikişi üzerinde parlak siyah ince şerit, bel kısmında askı düğmeleri ve arkasında kısa bel ayarlama kemeri vardır.

Yelek: İki yan cebi vardır. Yaka kenarlarına sutaşı dikilmiştir” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.111. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan frak'ı

İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan 1933 yılında Paris'te M. Kemal Atatürk'e dikilen bu frak Av. Abdülkadir Özgen'e hediye edilmiş ve Florya Lions Kulübü Derneği aracılığı ile Atatürk Müzesine bağışlanmıştır. 10 Kasım 1994.

Fotoğraf 3.112. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan Pelerini

Fotoğraf 3.113. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan Pelerini

Mustafa Kemal Atatürk tarafından 1929 yılında Fahrettin Altay'a hediye edilmiştir. 09.01.1971 tarihinde Askeri Müze'ye verilmiştir.

Fotoğraf 3.114. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan Müşir Üniforması.

Röpdöşambır

Boy: 134 cm

“Kirlı beyaz, mavi ve lacıvert çizgilidir. Şal yakalı ve kuşaklıdır. Yanda iki, göğüs kısmında bir cebi vardır. Yün kumaştan yapılmıştır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.115. Atatürk'ün Röpdöşambır

Fotoğraf 3.116. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan pijaması. Anıtkabir Müzesi tarafından Askeri Müze'ye verilmiştir

Fotoğraf 3.117. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan Röpdöşambırı

Fotoğraf 118: Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan bornozu. Anıtkabir Müzesi tarafından Askeri Müze'ye verilmiştir.

Fotoğraf 3.119. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan Paris etiketli ipek iç çamaşırı

Fotoğraf 3.120. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan K.A armalı keten sabahlığı

Fotoğraf 3.121. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan ipek takım çamaşırı Mustafa Kemal Atatürk'ün manevi kızı Ülkü Adatepe tarafından Askeri Müze'ye verilmiştir.

Fotoğraf 3.122. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan "Zaharadis" etiketli bornozu.

Fotoğraf 3.123. Atatürk'ün İstanbul Pera Palas Hotel Atatürk Müze Odasında bulunan röpdöşambırı

Yük: 30 cm

Çap: 31 cm

“Törenlerde giyilen siyah renkli melon şapka, iç kısmında "G.M.K.", "Lincoln Bennett" ve "F. Collara İstanbul" yazıları vardır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.124. Atatürk’ün şapkası

Yük: 12,5 cm

Çap: 32,5 cm

“Siyah fötr şapkadır.

Çevresine parlak kumaş bant şeklinde sarılmıştır. Atatürk’ün şapkası

İç kısmında dört küçük parçaya "G. M. K.

P." (Gazi Mustafa Kemal Paşa) harfleri

yazılıdır. "F. Collaro Constantinople"

markalıdır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.125. Atatürk’ün şapkası

Fotoğraf 3.126. Atatürk’ün İstanbul Pera Palas Hotel Atatürk Müze odasında bulunan şapkası

Fotoğraf 3.127. Atatürk’ün İstanbul Pera Palas Hotel Atatürk Müze odasında bulunan şapkası.

Fotoğraf 3.128. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan kalpağı

Fotoğraf 3.129. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan yün kalpağı.

Fotoğraf 3.130. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan şapkası

Fotoğraf 3.131. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan şalı.

Fotoğraf 3.132. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan Antep Şalı Anıtkabir Müzesi tarafından Askeri Müze'ye verilmiştir

Uz: 139 cm

Gen: 45 cm

“Ham ipekten yapılmış iki ucu siyah beyaz püsküllü, ortasında "G. M. K." harfleri oyulmuştur."A. Sulka and Company" etiketi vardır (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.133. Atatürk'ün kaşkolu

Uz: 132 cm

Gen: 35,5 cm

“Açık kahverengi yün kumaştan yapılmış, iki ucu püsküllüdür” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.134. Atatürk'ün kaşkolu

Fotoğraf 3.135. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan güderi eldiveni

Uz: 40 cm

Gen: 40 cm

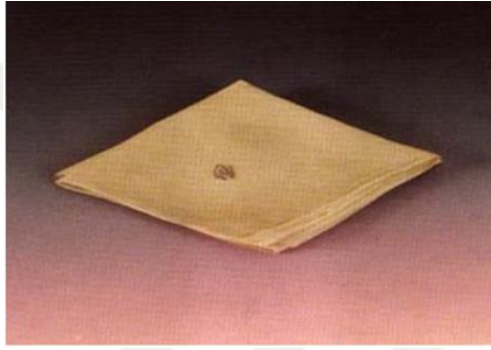
“İki adet olan mendilin üzerine “K.A.” (Kemal Atatürk) harfleri işlenmiştir. Beyaz renkte ipekten yapılmıştır”(www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.136. Atatürk'ün mendili

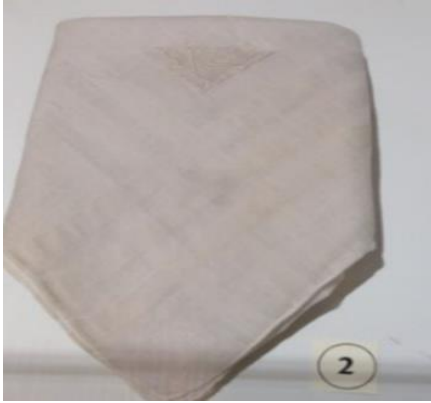
Uz: 53 cm
Gen: 47 cm
“Beyaz renkte ipekten olup üzerine
“G.M.K.” harfleri işlenmiştir.
Kenarları zikzak motiflidir” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.137. Atatürk’ün mendili

Uz: 50 cm
Gen: 48 cm
“Beyaz renkte tisör kumaştan yapılmıştır.
“K.A.” harfleri işlenmiştir. Sabiha Gökçen
tarafından Anıtkabir Müzesine
bağışlanmıştır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.138. Atatürk’ün mendili

Fotoğraf 3.139. Atatürk’ün İstanbul Atatürk
Müzesinde bulunan işlemeli ipek mendili

Uz: 49 cm
“Siyah renkte ince pamuklu çoraptır”
(www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.140. Atatürk’ün çorabı

Fotoğraf 3.141. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan ipek çorapları

Fotoğraf 3.142. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan çorabı Anıtkabir Müzesi tarafından Askeri Müze'ye verilmiştir.

43 numara (Ayakkabı)
“Siyah renkte deri ve süetten yapılmıştır. Kapalı piantelidir. İçi kalıplıdır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.14. Atatürk'ün ayakkabısı

42 numara (Potin)
Boy: 15 cm
“Siyah rugan olup, mareşal üniformasının potinidir. Yanları lastikli, arkası mahmuzlu ve içi kalıplıdır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.144. Atatürk'ün potini

42 numara (Potin)

Boy: 15 cm

“Siyah deriden yapılmıştır. Tozluk bölümü süettir. Ucu maskeretlidir. "Altoun Djizme Stamboul" etiketi vardır. İçi kalıplıdır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.145. Atatürk’ün potini

42 numara (Ayakkabı)

“Bağcıklı, siyah renkte rujan ayakkabı. Ön kısmı maskeretli yapılmış, içi kalıplıdır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.146. Atatürk’ün ayakkabısı

42 numara (Ayakkabı)

“Kahverengi deriden yapılmıştır. Ön kısmı maskeretlidir. Açık piantelidir. İçi kalıplıdır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.147. Atatürk’ün ayakkabısı

42 numara (Frak Terliği)
“Siyah deriden yapılmıştır. Önünde krokren kurdelen fiyongu vardır. İçi kalıplıdır”
(www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.148. Atatürk’ün Frak Terliği

Fotoğraf 3.149. Atatürk’ün İstanbul Pera Palas Hotel Atatürk Müze odasında bulunan terliği

Fotoğraf 3.150. Atatürk’ün İstanbul Pera Palas Hotel Atatürk Müze odasında bulunan ayakkabısı

Fotoğraf 3.151. Atatürk'ün İstanbul Atatürk Müzesinde bulunan rugan çizmeleri

Fotoğraf 3.152. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan ayakkabısı

Anıtkabir Müzesi tarafından Askeri Müze'ye verilmiştir.

Fotoğraf 3.153. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan göğüslüğü

Fotoğraf 3.154. Atatürk'ün yakası

Yaka

Uz: 42 cm

“Beyaz renkli poplin kumaştan yapılmıştır. Kolalanmış ve uçları kıvrık takma Frenk gömleği yakasıdır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.155. Atatürk'ün yakası

Yaka

Uz: 42 cm

“Ham ipekten takma Frenk gömleği yakasıdır. Yakanın iç kısmına kırmızı iplikle "G. M. K." harfleri işlenmiştir” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.156. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan papyonu

Anıtkabir Müzesi tarafından Askeri Müzeye hediye edilmiştir.

Uz: 6,5 cm

“Damla şeklinde ortada bir adet büyük, kenarlarda 20 adet pırlanta taş vardır. Kutu kapağı içinde "S. Bulgarie Rome" yazısı yer almaktadır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.157. Atatürk'ün kravat iğnesi

Uz: 6,5

“Damla şeklinde bir adet büyük pırlanta taş ve yanında ona bağlı küçük bir inci vardır. Taş kısmının uzunluğu 1,6 cm'dir. Kutu kapağının içinde "Maison Qarten B. J. Zinguilli Constantinople" yazısı yer almaktadır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.158. Atatürk'ün kravat iğnesi

Uz: 7 cm

Yük: 1,7 cm (kutu)

Uz: 9,5 cm (kutu)

Gen: 4 cm (kutu)

“İş Bankası amblemlidir.

"İ" harfinde altı adet yakut "Ş" harfinde ise 18 adet pırlanta taş vardır. Amblemin uzunluğu 1,5 cm'dir. Altından dikdörtgen kutusunun, üzeri ve yanları dal ve çiçek motifleriyle süslüdür. Kapak üzerinde "G.M.K." harfleri, kutunun alt yüzeyinde

Fotoğraf 3.159. Atatürk'ün kravat iğnesi İş Bankası Amblemi vardır” (www.tsk.tr).

Uz: 6,3

“Baş kısmında Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yollarının amblemi olan altın kravat iğnesi. Gövdesinin bir kısmı burguludur. Amblem kısmı 1,8x1 cm ölçülerindedir” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.160. Atatürk'ün kravat iğnesi

Çap: 1,5 cm (büyük düğme)

Çap: 0,8 cm (küçük düğme)

“Yuvarlak biçimli oniks taşı, ortaları incili ve bağlantı yerleri altından 10 parça siyah düğmedir. Alt tarafında dikim halkası olan dört adet düğme, aynı model iki düğmenin birleştirilmesiyle yapılmış olan iki adet manşet düğmesi ve iki adet yakaya takılan düğmeden oluşmaktadır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.161. Atatürk’ün manşet ve yaka düğmesi

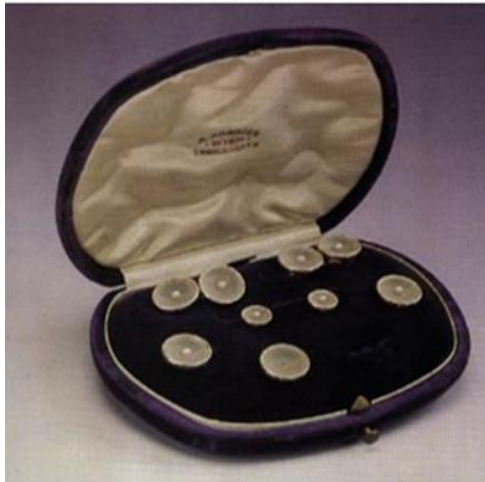

Çap: 1,5 cm (büyük düğme)

Çap: 0,8 cm (küçük düğme)

“Alt tarafında dikim halkası olan dört adet düğme, aynı model iki düğmenin birleştirilmesiyle yapılmış olan iki adet manşet düğmesi ve iki adet yakaya takılan düğmeden oluşmaktadır. Büyük düğmelerin üstünde 29'ar, küçük düğmelerde 25'er adet elmas taş platin üzerine yerleştirilmiştir”(www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.162. Atatürk’ün manşet ve yaka düğmesi

Kol ve Frank Düğmesi

Çap: 1,5 cm (büyük düğme)

Çap: 0,8 cm (küçük düğme)

“Alt tarafları altın, kenarları platin ve ortaları incilidir. Birinin ortasında inci yoktur.

Alt tarafında dikim halkası olan üç adet düğme, aynı model iki düğmenin birleştirilmesiyle yapılmış olan iki adet manşet düğmesi ve iki adet yakaya takılan düğmeden oluşmaktadır. Kutusunun kapak içinde "A. Forster - Wien" yazılıdır.

Toplam dokuz parçadır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.163. Atatürk’ün kol ve frank düğmesi

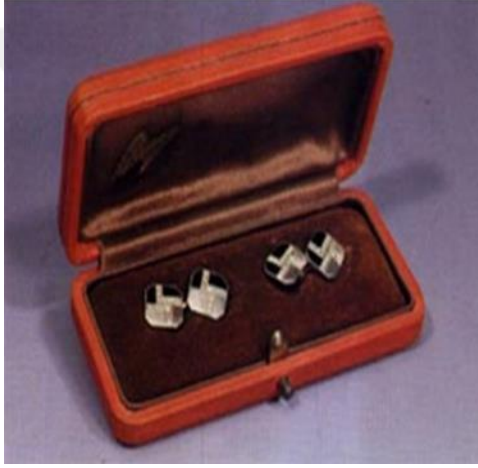

Uz: 1,5 cm

Gen: 0,8 cm

“Aynı model iki adet düğmenin bir zincirle birleştirilmesiyle oluşturulmuş dikdörtgen biçimli iki adet manşet düğmesidir” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.164. Atatürk’ün manşet düğmesi

Uz: 1 cm

Gen: 1 cm

“Aynı model iki düğmenin birleştirilmesiyle oluşturulmuş köşeleri kesik kare biçimli iki adet manşet düğmesidir. Düğmeleri birleştiren kısım altındır. Düğmelerin her birinin yarısı siyah mine ile kaplanmış olup minelerin aralarına platin üzerine 14 adet pırlanta taş yerleştirilmiştir. Dr. Ruhi Soyer'e 10 Mayıs 1936'da düğün töreninde Atatürk tarafından hediye edilmiştir. Ruhi Soyer'in eşi Müftale Soyer tarafından Anıtkabir Müzesine bağışlanmıştır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.165. Atatürk’ün manşet düğmeleri

Uz: 92 cm

“Ahşap olan gövdesi siyah renktedir. Fildişinden yapılmış sapında tavşan yakalamış aslan figürü vardır. Bastonun ucuna metal bir halka geçirilmiştir”(www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.166. Atatürk’ün bastonu

Uz: 83 cm

“Ahşaptan sapı ve gövdesi siyah renktedir. Sapın üzerine fil figürü yapılmıştır” (www.tsk.tr).

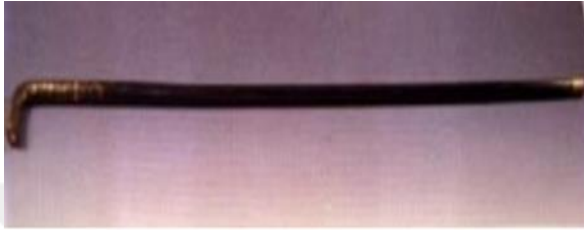
Fotoğraf 3.167. Atatürk’ün bastonu

Fotoğraf 3.168. Atatürk'ün bastonu

Uz: 96 cm

“Eskişehir taşından (Lületaş) yapılmıştır. Sapı topuz şeklindedir ve üzerine oyularak ay yıldız motifi işlenmiştir. Dokuz mafsallı bastonun sapına yakın yerinde çiçek kabartması vardır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.169. Atatürk'ün bastonu

Uz: 91 cm

“Siyah renk ahşap üzerine altın kakmalıdır. Sap kısmı gövdenin başlangıcı altın işlemelidir. Uç bölümüne altın bir halkla geçirilmiştir” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.170. Atatürk'ün bastonu

Uz: 97 cm

“Gövdesi kahverengi ahşaptır. Sapın altına gelen bölümde madeni "G. M. K." harfleri bulunmaktadır. Sapı yılan derisi görünümündedir” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.171. Atatürk'ün bastonu

Uz: 93 cm

“Sapı altın kaplama, gövdesi kahverengi ahşaptır. Sapına yakın yerde altından "G. M. K." harfleri vardır. Uç bölümü altın plakalıdır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.172. Atatürk'ün bastonu

Uz: 90 cm

“Gövdesi kahverengi ahşaptır. Sapı buldok köpeği başı şeklinde yapılmış olup çene kısmı açılıp kapanabilmektedir ve alt çenede iki dişi vardır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.173. Atatürk'ün bastonu

Uz: 90 cm

“Ahşap gövdesinde telkari işlemeli iki gümüş bileziği vardır. Sapı kazma şeklinde olup tokalı ve meşin kılıflıdır. Metal olan ucu sivridir. Gövdede bulunan iki dikey plaka üzerinde Atatürk'ün ünlü sözü

"Sanayi bir milletin mukadderatiyle alakadar olduğu gibi, bir milletin terakki tealisi sanayi ile kaimdir." yazılıdır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.174. Atatürk'ün bastonu

Uz: 94 cm

“Tek parça ahşaptan oyma tekniği ile yapılmıştır. Sedef kakmalı, kavisli sapının ucunda bir kafes içinde hareket edebilen topu bulunmaktadır. Gövde, altı adet

ince çubuktan oluşmuş ve aralarında dört adet oymalı dolgu parça vardır. Bastonun ucu metaldir. Uca yakın yerde "Konya 1935" yazılıdır. Yan kısmında sedef kakmalı küçük bir kılıç bulunmaktadır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.175. Atatürk'ün bastonu

Uz: 8 cm

“Sapı 18 ayar altın kaplama, gövdesi ise kahverengi ahşaptır. Ucunda mermi biçiminde madenî bir parça vardır. Baston manevi kızı Rukiye Erkin'e hastalığı

sırasında verilmiştir. Rukiye Erkin tarafından Anıtkabir Müzesine bağışlanmıştır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.176. Atatürk'ün cep saati

Çap: 6 cm

“Cep saatinin kenarları gümüş üzerine minelidir. Camı bombeli olup, saat kadranı Roma ve Arap rakamlarıyla yazılmıştır."London" markalıdır” (www.tsk.tr).

Çap: 3,5 cm

22 ayar

“Üç adet altın beşibirlikten yapılmış cep saatidir. Kapağın ön yüzünde ay yıldız ve eski yazıyla "Ankara 23 Nisan 1336 (1920)" yazılıdır. Kapağın iç kısmına yeni harflerle "G. M. K." İşlenmiştir.

Fotoğraf 3.177. Atatürk'ün cep saati

Saatın dış tabanında ise defne yaprağından çelenk içinde Osmanlıca "Türkiye Cumhur Reisi 1929" yazılıdır. Saat "Audemors Piquet and CO" marka, İsviçre yapımıdır” (www.tsk.tr).

Çap: 9,2 cm

18 ayar

“Kenarları dilimli ve yüzeyi mineli altın cep saatidir. Saat kadranı Roma rakamlıdır. İçi ve dışı mine ile işlenmiştir. Arka tarafında ortadaki manzara resminde deniz, köprü ve bina tasvir edilmiştir

Fotoğraf 3.178. Atatürk'ün cep saati

Saniye göstergesi vardır. Kutu kapağının içinde "Al Emeraude Jacques Schwos Palace St Francois Lausanne" yazılıdır” (www.tsk.tr).

Fotoğraf 3.179. Atatürk'ün İstanbul Askeri Müzesinde bulunan cep saati

Fotoğraf 3.180. Atatürk'ün İstanbul Pera Palas Hotel Atatürk Müze Odasında bulunan gözlükleri

Fotoğraf 3.181. Atatürk'ün İstanbul Pera Palas Hotel Atatürk Müze Odasında bulunan gözlüğü.

ÖZGEÇMİŞ

Yeliz Gençer 5 Şubat 1988 yılında İstanbul'da doğdu. Lise eğitimini İstanbul Şair Abay Kunanbay Lisesi'nde tamamladı. 2011 yılında Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü'ne başladı ve üniversite eğitimini dereceyle 2015 yılında fakülte birincisi olarak tamamladı. 2015 yılında Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladı. 2015 tarihinden bu yana iletişim eğitmeni olarak görev yapmaktadır.

